

Anno 1540
in Caetani
36

A. H. S.

Escritos de Ambrosio

de 1540 in comitatu Caetani et in
caetani clavis ad intelligendū Sancta-
m Scripturam confutata et apud
Magistru[m] ap. M. de. Don. nune. 1540
(Archivo de Loyola).

Archivo de Loyola

Estante

Pluteo

F.
SII
A M B R O
SII CATHARINI

Politi Senensis, ordinis Prædicatorum Cla-
ues due, ad aperiendas intelligendas ue-
scripturas Sacras perquam neces-
sarie: quod Opus nunc pri-
mum in lucem
prodiit.

Cum Indice Alphabetico, præcipuas quasq; senten-
tias notatu dignas complectente.

LVGDVNI,
Excudebat Petrus à Sancta Lucia.

1543.

CONTRA CAIPHA
AMBROSIUS

AMBROSIUS
CATHARINI

CONTRA CALUMNIAS
FRANCISCI
CANTABRIGIENSIS

AD FRANCISCUM EIVS
minis primum Christianissimum Gallorum regem,
Fratri Ambrosij Catharini Politi ordinis
Prædicatorum Clauium ad intelli-
genda scripturarum myste-
ria humilis ac deuota
dedicatio.

QVAE DE TE TVO'QUE
genio planè diuino, scriptis ac frequentibus
ne multorum cognoui, Christianissime
eam mihi confidentiam præbuerunt, ut aliquando
lucubrationum nostrarum dicare tanta maiestati
Nam quæ de te mirifica prædicantur, etsi præ sui magni-
ne incredibilia sint, tamen quòd non temerè credantur
probis, illud uehementer suadet, quòd hæc amplissima
monia non ab his tantum proficiuntur, qui ob abs te
pta ingentia munera & beneficia fortè possent in aliquo
adulationis suspicionem uenire, sed à constanti fima
omnium, qui te, uel quæ sunt speculationis tractantem
runt, uel quæ sunt prudentiæ coniectantem considerantem
deniq; quæ sunt providentiæ perspexerunt. Omnes enim
si uno pectore & una uoce, magno consensu idem de
stanter asserunt atq; affirmant. Etenim (ut uerum fatear)
initio cum Reuerendissimus Dominus Cardinalis
Florentinus (cuius ego familiaritate propter colloquia
collationes de sacris literis, ferè annum usus sum) multas
narrauit

meret, uel illa quidem egregia & admiranda quæ in die
Resurrectionis Dominice post utranq; mensem &
corporis, de Christiana religione tractasti, &
ereticos specialiter, de poenitentia sacramento & Para-
dij ueritate prudenter ac peritè ualdè differuisti, uix
poteram (tua suaq; pace dictum uelim) ut ea cre-
dem. Non quòd alioqui tanti uiri tantæ quæ dignitatis
monium, cui turpissimum esset mentiri aut adulari,
debeat esse grauissimum ac dignum fide. Sed cum
debet in mentem quanta te ille dilectione & obseruan-
prosequatur, & quantis tu illum deuinxeris beneficijs,
quam peculiari fauore ac protectione uallaueris, po-
na eius ac te narratio in eo reddi suspecta, quòd uideri
non tam ex iudicio & scientia, quam ex affectu ac
receptione pronuntiare: etsi alioqui elegans ingeniorum
obseruator & contemplator. At cum aliorum quoque
inspexi calculos in eandem prorsus sententiam concur-
uact, habui meritò fidem sermonibus, ac simul magno affe-
tu gaudio, gratias egi Deo quòd tantum dederit in or-
christiano Regem, qui sibi iure optimo illius sapien-
tiam Regis uerbum ualeat arrogare, qui sortitus ani-
mam bonam, post quesitam atque inuentam sapientiam
uit. Optauit & datus est mihi sensus, & inuocaui &
uenit in me spiritus sapientiæ: & præposui illam resi-
dijs & sedibus, & diuitias omnem quæ lapidem pretio-
sum, & quicquid est argenti et auri, nihil esse dixi si
non illa collatum fuerit, aut certe, quòd multò est sanctius,
quod illius patris uerbis uti, qui cū de cūctis hostibus triu-
phasset, ausus est in Domino gloriari, & plenus spiritu
A ij canere

FRANCISCI
CANTABRIGIENSIS

canere. Custodiui uias Domini, nec impij gessi à Deo meo,
quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo, & iustitias
eius non repuli à me. Hunc enim tu Christianissime Rex,
quantum tibi ex alto datum fuit, hactenus emularis, hoc tu
iure usurpare potes & dicere, non impie gessi à Deo meo.
Reddidisti enim testimonium pietati tuæ uel hoc solo, quod
miro tui pectoris ardore flagrans, odio digno persiquans
es nouarum conditores heresum: imò ueterum potius excu-
tatores, & satores impios Zizaniarum, satis probans quam
pulchrè tibi & quam congruè conueniret egregium agmen
hoc, Christianissimus Rex, Sciebas enim hoc in primis
exigi abs te, qui legeras in scripturis sanctis eos demum re-
ges seruare pietatis testimoniū à diuinis oraculis accepto,
qui lucos demonum succiderunt, & exelsa idolorum depul-
sauerunt. Legebas & à sapiente didiceras, regis esse sceleris
in folio iudicij, & dissipare omne malum intuitu suo. Dicitur
pat enim impios rex sapiens, & incuruat super eos firmam
cem, ut scriptum est. Meditatus es & uerbum sapientie pre-
nunciantis: Durissimum iudicium in eos qui presunt pe-
Hec autem libuit in mentem tibi redigere, gloriosissimus
Rex, ut tuorum recordatione præclarorum facinorū, excu-
plo tui ipsius in dies magis atq; magis ad maiora gesta atq;
heroica facta semper te ipsum superans, accendaris. Idq; non
ob inanem mundi gloriam, quam ueri sapientes semper fugi-
ciferunt, sed ob ipsam uirtutis speciem et pulchritudinem,
que ad sui amorem mirum in modum trahit animos gene-
rosos. Interrogabis fortasse, Domine mi Rex, Quis est
hic qui iactat sententias uerbosus sermonibus? Equidem
unus ex minimis Christi seruis, sua tamen gratia notissimus
Christiani nominis zelo succensus, & quod ualeat, fatis

hæ mundi pestes (que ubiq; ferè serpunt) ostenta-
opprimantur, erumpant, euanescant. Etiam est annus
quo emisi Speculum hereticorum in lucem, ubi puto
terni eorum dolos, insanias, & simul cum uita pes-
doctrinam impiam ac pestilentem. Quem libellum
summo Domino Nostro Papæ dicatum uolui, ut ipse
argumentorum quod in nos heretici impuden-
ter iaculantur, quod sunt Ecclesie abusus, erectione
pennis aeni, id est, Christi crucifixi per sanctorum
restauracionem, ex ore illorum eriperet. Quod
futurum aliquando. Excurrerunt iam anni tres su-
uiginti, ex quo uolumina quadam in Lutherum
Cæsarem destinauī, hortatus etiam suam maiestatem,
quod erat sui muneris, aduersus insanam illam furiam
erectam, que phiala quedam exitialis est ueneno plena,
in somnum Dei in soporem latiferum omnibus qui inde po-
infeliciter admiscetur. Nunc autem cum ma-
meorum mandato agerem in regno tuo, & præ-
disceptationibus opus cuderem opportunissimum
Christiana iustitia & fructibus eius, auditis regijs
uirtutibus (ut iam dixi) uenit in mentem ut id ope-
tuæ pietati dicarem. Sed cum hinc in Italiam re-
uolui, expleto iam propter quod ueneram negotio,
mibi incumberet, hortatu eiusdem Reueren-
tissimi Domini Cardinalis Gaddi, nequiuu non relinquere,
erga tuam pietatem deuotionis testimonium aliquod.
erit ergo. Clauas duas, quas de diuina summi Cla-
uiculi Petri supellestili ad aperienda sacrarum scriptu-
arum arcana multo studio eduxi & fabricauī, ad te in-
mittere, & tuæ gloriæ dedicare, explicans hæc
A iij præfatione

CONTRA CALUMNIA
MADRIDI
CANTABRIGIA

MADRIDI
CANTABRIGIA

CONTRA CALUMNIAS
IMPIORUM VNIUS.

praefatione animi mei desiderium ardens, hoc est, ut existens
rationem & spem à viris optimis de te conceptam, cum
tui generosissimi constantia, & operis persecucantia consi-
serues & expleas: cum non te lateat in bene ceptis perfe-
uerantiam coronari. Quod qui student Christi simul ac
tuae glorie, incredibili desiderio expectant. Ceterum
opus ipsum de Christiana iustitia, quod ultimam tuam
manum requirit, cum perfectum erit & probatum à Cri-
sticis (sicut cetera quae ex nostra officina euduntur) si Deo
dederit ad te mittam: non ut quioquam ex nobis discas, qui
tam sapiens es, sed ut tuo iudicio probes ipse Christianitas
mus quae nos à scripturis sanctis & praeclarissimis Docto-
ribus edocti de ipsa Christiana iustitia digessimus. Scio quod
& apud te sunt viri doctissimi, quorum tu studio & merito
doctrina fruere, & oblectaris. Est enim inter alios tuos
gloria vir Dominus Castellanus Reuerendus Episcopus Tri-
tullensis, de quo qui paucis meritis eius laudes aduocant, per-
stringere, hoc solum praedicant, hominem qui nihil neque
uideatur: nam quolibet proponente, ita ad quodlibet exten-
pore respondere aiunt, ac si rem & recens & diuturne me-
ditatione tractauerit. Est & insignis Theologus Dominus
Ioannes Gagneus, quem etsi praeclara quae eadit opera
egregie commendant, hoc tamen eximie, quod tu illum lau-
dicio tuo in Ecclesiis tenes à multis qui in tuo regno potens
praecipuum ac peculiarem tibi delegisti, horum potens
de nostris uigilijs & rogare sententiam, & exorquere
censuram, quam nec recuso. Quamuis enim sedulo ego
curem nihil emittere quod reuocare sit opus, uidens tamen
quod sine errore profus aliquo, multa scribere humanam
excedit

infirmatatem, hoc ad me tandem statui pertinere, ne
quod est humanum, diabolicum fiat: id est, ne quod impru-
ter erratum agnouerim, etiam impudenter defendam.
Et haec satis ad Christianissimum regem, cui ueram
aque eternam gloriam, quicumque Chri-
stiano nomine censemur, ac merito
gloriamur, etiam ex inti-
mis optamus ac de-
precamur.

†

A iij

CONTRA CALUMNIAS
IMPIORUM VNIUS.

INDEX PRAECIPVARVM SENTENTiarum quae passim hoc in volumine habentur.

A

Accedens ad scripturarum notitiam plura notare debet. pagina. 151

Ambulatio quid in scriptura sacra significet. 77

Amphibolia quae circa orationem consistit qualiter in scripturis sit obseruanda. 234

Angeli primores inferiores informant purgant et perfectunt. 234

Animalis homo quae Dei sunt percipere non potest. 234

Artem quaelibet sua habet peculiaria uocabula. 234

Assistentiam diuinam summo adesse pontifici ubi res fit agitur nulli dubium esse debet. 234

Auris & oculus quid in hoc dicto, quod oculus non uidet nec auris audiuit, &c. significent. 234

B

Baptismus diuersimode pro sui significatiōe declaratur. 158

Batologia illa ex Daniele ubi toties idem repetitur scriptura uitio dandum est. 158

Beati Thomae iudicium de abbate Ioachim. 158

Bonis operibus Christi promeretur gratia. 158

Bonum quod quis nescit, nemo potest inquirere. 158

C

Caro militat aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: quod si uincat caro iam non potest dominari nos percipere sermones. 158

Cæci, surdi, muti, leprosi, paralytici, hydrofici & similes morbofi à Domino sanati & liberati quos figurent. 158

I N D E X.

colorum magnitudinē, pulchritudinem, constantiam, ordinē, &c. nemo debet ignorare dei gloriā enarrare. pa. 84.

ceremoniae ueteris testamenti quare per Christum fuerunt abolitae. 151.

magnum inter Deum & nos interpositum est, ne cito ad eius cognitionem deueniatur. 86.

ueritas si est opatur, si operari renuit, charitas nō est. 146.

charitatis erga proximum exercitium quid scripturarum disciplina conferat. 79.

Christus quare typum totius mundi gessisse dicitur. 199.

Christus & eius ecclesia quae Abrahamae semen esse dicatur. 103.

Christus quare dictus fuit à Deo maledictus. 75.

Christus quare mundo fuerit odiosus & à mundanis reprobatus. 41.

Christi doctrina multifarie distingui potest. 201.

Christi exterior operatio spirituale aliquid indicabat. 201.

Christum in Psalmis loqui credendum est, licet quādoque loquatur, quandoque respondeat &c. 155.

Christum interdum loqui contra seipsum & contra, fideliter est & discrete intelligendum. 156. & 157.

Christum ex nobilissima tribu Iuda & regno David sanguine procreatum esse sufficientissime probatur. 41.

completere opere quod in scripturis legitur ad carum intelligentiam uia est praecipua. 78.

consideratio in hereticos pulcherrima. 214. & 215. Christiano necessaria. 67.

creatura respectu creatoris nihil reputatur. 67.

miraculi mysterium praeter omnibus alijs prodigijs admirandum, praeter ceteris portentis uenerandum. 40.

D

Damnatur

CONTRA CALUMNIA

MADRIDI QUINTA

CONTRA CALUMNIA

CONTRA CALUMNIAS
INDICIBUS QUINTA

I N D E X.

Dannatur illorum mos qui de Christo sermocinantur
illum seruatorem potius dicunt quam saluatorem.
Item apostolatū in legationē cōuertunt: et qui alia huius
modi sacra scriptura uerba superstitiosē comitū. *pag. 1*
Deus tanto maiora opera a nobis exigit, quanto ille maiora
nobis uberiora contulerit. *118.*
Deus misericordia motus erga genus humanum, illud a me-
seria liberauit, & multis donis ornauit. *94.*
Deus quare potentia non faciat miracula, & quare sua potē-
tiali prospectiōne adesse non uelit. *27.*
Deus solus uerax est. Et quare omnis homo mendax.
Deus uerbum suum simpliciter predicari uoluit, ne illius
tus & triūphus humano indignē tribueretur eloquū.
Deū coli decēter quare sine ceremonijs impossibile dicitur.
et quare ueteribus eximētis, noua fuerūt introducta.
Deum sponsa suae Ecclesiae prouidentiam habere creden-
dum est. *116.*
Deuteronomium, secunda lex interpretatur. *104.*
Difficultate uel labore quaesita solent auidius diligi, & con-
seruari. *147.*
Dilectionis nostrae regula ipsa Dei charitas est.
Diuinum auxilium in necessarijs homini non deesse, sacra
pagina comprobatur. *6.*
Diuina mysteria nosse non omnibus datur aequē perfectē sed
certis & selectis ac maioribus, ut per illos in aliorum no-
titiā Dei uoluntas deriuat.
Diuitiae & uoluptates mundi quare spinis a Christo compa-
rantur *87.*
Discipuli domini multifariē considerantur. *128. & 138.*
Distributiuum omne, uariē solet in scripturis accipi. *130.*

I N D E X.

illorum mos est non uerecundari concedere, quod minus
docti predicant. *pagina. 44. & 45.*

E
Ecclesia quomodo scripturarū editiones probet et pro-
bauerit. *46.*
Ecclesiae autoritas que sit, & a quo & quando exordium
sumpsit. *221.*
Ecclesiae negans autoritatem, consequenter scripturam sa-
eram negare censetur. *30.*
Ecclesiae credendum esse scriptura sacra manifestē declar-
at. *30.*
Ecclesiae autoritas, autoritati scripturae aequiparatur. *29.*
Editio sacrae scripturae quam habemus, cuius esse uel fuisse
dicatur. *44.*
Editione existente dubia, non facile in interpretem re-
quendum est uitium. *54.*
Editionum scripturae receptio, diuersimode est consideran-
da. *47. & 48.*
Eloquentia respectu diuersarum aetatum seu facultatum diuer-
simode est consideranda. *19.*
Eloquentia non est in scripturis sanctis consideranda: nam
uirtus Dei in illis est, quae non in uana & fallaci uerbo-
rum pompa, sed in simplici ueritate consistit. *17.*
Eloquentiae uirtutem & ornamentum in sacris literis repe-
riri posse testatur beatus Augustinus. *19.*
Eloquentia dici non meretur, quae personae non congruit e-
loquentis. *19.*
Eloquentia Christi quasi rete ad omnes capiendū extēditur. *26.*
Error Philosophorum de iudicio scripturarum. *11.*
Error est non haberi absurdum autores scripturae
non

CONTRA CALUMNIAS
INDICIBUS QUINTA

CONTRA CALUMNIAS
IMPIOSI QUINTA

I N D E X.

non posse errare. pagina. 26.
 Error eorum qui proprio sensu & non eo sensu quo debent scripturas interpretantur. 31. & 32.
 Errant qui uel de scripturae mirabilibus uel de his quae subtilia uidentur contenti non sunt uel scandalizantur. 31.
 Errant grauius qui perfectioris iustitiae statum nequaquam abiecerunt & respuunt. 32.
 Errant qui a scripturis plus quam in eis contineatur exiungunt. Nam omnem includit perfectionis normam. 32.
 Errat qui ritum Ecclesiae in euangelio non expressum committit & damnat. 33.
 Errauerunt multi qui sua temeritate ausi sunt scripturas sacras immutare. 33.
 Quae sunt librorum quatuor, duo tantum priores ab Ecclesia recepti sunt. 34.
 Expositio & declaratio scripturae prophetae nuncupatae, quae propria interpretatione fieri non debet. 34.

F

Fide, spe & dilectione promeretur Deus. 35.
 Fidei definitio. 35.
 Figurae etiam grammaticis congruentes in scripturis scripturae sine reperiuntur. 36.
 Figuratae, metaphoricè uel alijs obscuris modis in scripturis dicta, qualiter sint consideranda. 37.
 Fructum iustitiae colligendi modus diuersimode in scripturis considerandus. 37.

G

Gloria & sapientia & fortitudo nostra in cruce Christi qua tamen nihil abiectius uel stultius. 37.
 Gloriam Dei uisibilia indicare scriptura testatur. 38.

I N D E X.

scripturarum diuisiones sunt. pagina. 38.
 Sceleris sapientes quare a fructu uita et ueritatis repulsi sunt. 39.
 Gregorius magnus fertur iussisse destrui ueterum simulachra Deorum quae Romae passim circumspiciebantur. 43. & 44.

H

Heretici & falsi scripturarum interpretes quibus se ipsos fulciant coloribus ne eorum doctrinae falsitas detegatur, sed potius scripturae diuinae conformis esse dicatur. 212.
 Heretici scripturam sanctam corrumpere nixi sunt, sed sunt & fuerunt qui eam etiam examinatae luci reddiderunt, ut etiam latinam editionem graecae praeferebam ostenderint. 54. & 55.
 Hereticorum uariorum error in scripturarum mutilatione. 12.
 Quibuslibet quibus comprehendatur auctoritas. 230. & 231.
 Imperfectus spiritus humani ductu procreate dicuntur tanquam infecta radice. Arbor enim mala fructus malos facit, nec bonos germinare potest. 39.
 Inimicum suapte natura superbum, auarum & alias uitio sum esse satis apparet. 41.
 Inimicus eosdem diuersi fuisse nominis in scripturis frequenter habetur. 80.
 Inimicitias necessarium est spiritus acquisitionis initium. 58.
 Inimicitias in scripturarum accessu, quid conferat. 61.

I

Iacobus & Ioannes petebant terrena eo quod spiritus carnalis adhuc eos possidebat, retrahens a caelestibus. 37.
 Iesus Christus quibus & qualiter adunatus siue coniunctus approbetur. 231. usq; ad finem libri.
 Irenaeus in libro illustrium uirorum plurima refert de editione

CONTRA CALUMNIAS
IMPIOSI QUINTA

CONTRA CALTIAM. CONTRA CALTIAM. CONTRA CALTIAM.

I N D E X.

editione Bibliae latinae seu uulgatae.	pagina. 40.
Ignobilitas & insipientia Iudeorum ex quibus ostenduntur.	40. & 41.
Imagines & alia simulachra quare antiquis fuerunt probibita.	164.
Imitatio uitaе Christi & sanctorum perfectam parit scripturarum intelligentiam.	168.
Improbitas & nequitia eorum qui impugnarunt scripturam sacram.	171.
Iniquissimi sunt qui fidei uocabulum fugiunt, qui nomen in se sus allegare erubescunt, ceteraq; uerba piissima in se cris sparsa literis allegare contemnunt.	173.
Instrumentum quid dicatur, & quare dicatur instrumentum.	174.
Interpres scripturarum, propheta dici meretur.	175.
Interpres sacrae scripturae non est indifferenter et absque culmine culpandus.	175. & 176.
Interpreti scripturarum non est scriptoris uitium imputandum.	176.
Interpretationum scripturae falsitas quibus uis & melior agnoscatur.	176.
Inuestigatio uiarum quibus acceditur ad obuiantem scripturam & scripturarum sensum aperientem.	176.
Ioannem baptistam pro cibo locustas habuisse qualiter sit intelligendum.	176.
Iudeorum error circa receptionem scripturarum.	176.
Iudicialia legis antiquae eo cessasse dicitur, quia in lege uulgata indecenter adhibetur timor.	176.
Iuris naturalis praecipua simpliciter sunt obseruanda.	176.

I N D E X.

L

Effio & meditatio scripturae assidua quid inducat uel conferat.	68. & 69.
Et noua quare minis etiam capitalibus homines terruit.	154.
Et datae populo Israel, diuiditur in mandata, caeremonias, & iudicia.	104.
Et per mandata ducebat ad Christum.	105.
Et legum custoditio incorruptionis consummatio est.	57.
Et liber iudicum mysteria multa dicitur includere.	107.
Et legum quod dulces reddidit aquas & mare, quid significet.	106.
Et leges uni, uidelicet Graecae aut Hebraeae an facilius pro ueritate persistencia probanda sit adherendum.	170.
Et uerba de qua dicitur. 2. Pet. 1. qualiter sit intelligenda & cuius sit natura.	7.
Et uerbum in dei templo plantat, qui uaniloquio Christum & eius doctrinam obumbrans reddit obscurum.	23.
Et uerbum historicam scripturae narrationem multis in locis male intellexit.	113.
Et uerbum perniciosissime dicitur in suis opinionibus processisse.	59. & 60.

M

Mana quod filius Israel in deserto missum legitur, quid spiritualiter significet.	118. & 119.
Manicheorum error in scripturarum receptione.	12.
Manicheorum, Arrianorum & ceterorum haereticorum quae circa diuina opera fuerit insipientia.	42.
Maria uirgo quare dicta sit Christi mater et filia.	91.
Meditatio	

CONTRA CALTIAM. CONTRA CALTIAM. CONTRA CALTIAM.

I N D E X.

- Meditatio pulcherrima & omnibus commodissima super eo
quod ecclesia prius fuerit quam scriptura. 210.
Melancthonis doctrina quare dicatur diabolica. 74.
Miserrimi sunt quibus nomen Iouis, Caesaris, & Capitoli
&c. dulcius sonat quam Iesu Christi. 21. & 24.
Mori non dicitur qui fideliter ab hac uita decedit, sed po-
tius dormire. 65.
Mysteria scripturae obscura & ignota sub incerto nomi-
nari religiosum est. 107.

N

- Nouatus errauit in hoc quod poenitentiae locum nega-
uit reciduiatibus in peccatum, male intelligens di-
ctum Pauli ad Hebraeos. 7. 14.
Nouum testamentum quibus libris concludatur. 14.
Nouum & uetus testamentum quare dicantur instrumenta.
Noui testamenti editio ceteris praefenda pluribus ratio-
nibus allegatur. 25.
Noui testamenti partes an omnes canonicè sint receptae. 26.
Nouorum quorundam magistrorum amentia notatur qui diuina
imaginibus insultant, et nihilominus ueterum idololatras
simulachris delectantur. 41.

O

- Obscuritas uerborum que ex æquiuocatione oritur,
quibus uis facile detegi poterit. 71.
Obscuritas in scripturis multis modis uenire dicitur. 157.
&c. 158.
Obscuritas scripturae quibus deprehendatur uis et regulis. 158.
Obscuritas scripturae nonnumquam ab æquiuocatione uerbo-
rum oritur. 171.
Obscuritatem scripturae difficilè illius intellectum con-
temere.

I N D E X.

- temere iniquum est. 167.
omni imperfecta uel inabsoluta tam ab audientibus quam
legentibus reprobatur. 28.
omni inabsoluta in scripturis non est tanquam imperitior
conseruanda. 185.
omni assidua multum in spiritus acquisitione conferre di-
citur. 62. & 63.
horum gestarum non absque causa saepius in sacra scri-
ptura conuertitur. 124.
uari res ipsa negat, contenta doceri. 25.
P
Passum patribus ueteris testamenti factum diuersimo-
de est considerandum. 101. & 202.
passum quod deus cum hominibus fecit, Christus est. 87.
passum quid dicatur. 87.
passum primum cum hominibus à Deo initum qualiter fue-
rit irritum. 94.
passum primum à Deo cum hominibus initum quare & quo
modo per secundum fuerit immutatum. 95.
passum primum inter Deum & hominem Christus, qui est
hominum honor, letitia, angelorum, demonum hor-
ror, &c. 89.
passum potest errare, nec obligantur Ecclesiae suae membra,
passus acta uel dicta tanquam semper sana approbare. 225.
passum nomine, quid sit intelligendum. 25.
passum quare se sermone dicat imperitum. 25.
passum de quo loquitur Dauid, dicens: Percussit petram et flu-
uerunt aquae. Christum significat. 120.
passum quare satanas à Christo uocatus est in hoc uerbo:
Vade retro satanas. 37.

B. Praeceptum

CONTRA CALUMNIAS
MEDICORUM
VNIuersitatis

I N D E X.

Præceptū de Sabbati obseruatione quare mutatu. 142. et 143.
 Præcepta naturalia possunt & affirmatiuè & negatiuè
 scerni. 163.
 Præcepta ceremonialia unde ortum acceperint. 163.
 Præcepta siue mandata scripturæ multisariam diuina possunt
 sunt. 163.
 Præcepta ceremonialia eo quia signa aut fidei aut morum
 rum, non simpliciter sed interpretatiuè sunt accipienda. 163.
 Præcepta naturalia quare dicantur immutabilia. 163.
 Præceptorum uniuersitas tam positiui naturalis & diuina
 capitulatur in duo præcepta charitatis. 163.
 Preparatum à Deo bonum homini expectanti quod & quare
 le sit. 163.
 Propheta sepe proponit gesta uel gerenda iuxta carnalis
 telligentiam, in quibus non persistit, abscondens spiritus
 tus sancti mysteria. 163.
 Propheta quandoq; futura quasi facta pronunciat, & quare
 quasi futura. 163.
 Propheta dicitur obscurus propter metaphoricos sermones
 nes, quibus plusquam alia scriptura utatur. 163.
 Prophetans, ecclesiam edificare dicitur. 163.
 Prophetici sermonis intelligentia quibus inuenitur. 163.
 Promissio Abrahæ à Deo facta quod heres esset ipse, &
 semen eius totius mundi, ad Christum usque dicitur
 extendi. 163.
 Promissiones in scripturis adhibite qualiter sunt confite
 randa. 163.
 Proximi dilectionem omnis lex exigit. 163.
 Prudentia carnis quare Deo sit inimica. 163.

I N D E X.

Q
 Vastio Scoti de scripturæ & Ecclesiæ autori
 tate. 216.

R

Rachel quare dicatur Lie minor in hac uita. 64.
 Regnū Dei æternum est, & uita sui gregis æterna. 2.
 Re ad intellectum Psalmorum & Prophetarum. 155.
 ritus in effectu dicitur exquiri. 26.
 R Evangelicum prædicatio scripturæ est, & quid sit
 esse lexare & trahere. 134.
 Relatio diuina fuisse necessaria dicitur: ut intellectus ca
 parer, & uoluntas probaret nobis à Deo promissa. 4.

S

Sapientia æterna non absq; causa disposuit scripturam
 sacram esse obscuram, & in plerisq; libris intellectu
 difficilem. 165.
 Sapientia summa & uera lux dei ad hominem, causant
 unionem. 88.
 Sapientia facile acquiritur, ab his qui diligunt & querunt
 eam. 57.
 Sapientia spiritus est humanæ sapientie contraria: & licet
 sermone sit manifestanda, proportionabiliter tamen
 habere debuit sua uerba, non hominum arte sed spiritus
 inspiratione. 18.
 Sapientia quando & quare dicatur humana. 18.
 Sapientie huius mundi tribuitur nouas uoces in eloquen
 do fingere, & solitas antiquitus ue inspiratas retro
 ponere. 21.
 Scriptura Christo uacua, quare uaginae uacue cõparetur. 83.
 Scriptura non intellecta, nihilominus notanda et credenda. 32.

CONTRA CALUMNIAM
IUDICII UNIVERSITATIS

I N D E X.

Scriptura talis esse dicitur, qualis est & fuit ille quem con-
tinet. 77.

Scriptura sacra tanta est maiestatis, ut à nemine ingratè
solui potuit. 65.

Scriptura quot modis diuidatur. 65.

Scripturam sacram dicimur habere tanquam lucernam in
hoc caliginoso mundo lucens, donec dies æternitatis
lucescat. 77.

Scriptura sacra huius est prerogatiue, ut sola ueritatem
contingere dicatur omni uanitate exclusa. 65.

Scriptura sacra quare dicta sermo firmior. 65.

Scriptura sacra nil defectiuum nil superfluum tædiosum
num'ue dicitur includere. 65.

Scriptura sacra cuius sit utilitatis & efficacia. 65.

Scriptura sancta diuina prouidentia & inspiratione pro-
fusa humane censeatur ordinata. 65.

Scripturae historiam quare deus uoluerit quandoq; uideri
uanam aut ridiculosam, uel nullius doctrine: quod tamen
in ueritate sic non est. 65.

Scripturae historica narratio duplicem sensum habere
potest. 65.

Scripturae historia hyperbolicè sæpius est intelligenda. 65.

Scripturae ueritatem & perfectionem diuersis modis cor-
ruptam esse cognosci potest. 65.

Scripturae sacrae materia & finis, Iesus Christus est, &
quare. 65.

Scripturae sacrae studiosi commendantur à beato Petro ap-
ostolo. 65.

Scripturae sacrae addens uel minuens quibus subiaceat multa
dictionibus. 65.

I N D E X.

dictionibus. 65.

Scripturae non sunt aliud quàm Christus. 33.

Scripturae superfluitas aut prolixitas solet legentium animos
offendere, & in nauseam inducere. 27.

Scripturae sacrae obscuritas non damnanda, sed potius uene-
randa est. 27.

Scripturae sacrae proprium est aut narrare, aut præcipere,
aut confiteri, & laudare: aut uaticinari, & docere. 112.

Scriptura in plerisque locis literaliter intelligere non datur le-
gitibus, his præcipuè qui nullam nouerit allegoriam. 114. et 115.

Scripturarum occulta uelle penetrari arrogantis est. Dele-
tatur autem Deus dum uidet hominem, captiuum red-
dentem intellectum suum in obsequium fidei. 158.

Scripturarum intelligentia qua debeat intentione postu-
lari. 65. & 66.

Scripturarum familiaritas et assidua collatio, spiritum intella-
gentiae attrahit. 66.

Scripturarum per scrutatio cuius sit efficacia. 73.

Scripturae sacrae scripturae dupliciter est consideranda: litera-
liter scilicet, & spiritualiter. 117.

Scripturae quare dicatur allegoricus. 118.

Scripturae historicus quos producat fructus. 125.

Scripturae allegoricus quos fructus producat. 130.

Scripturae allegoricus diuersimode consideratur. 130. et 131. et 132.

Scripturae allegoricus quandoq; etiam dici potest mo-
rtales, eo quia mores perficiat. 139.

Scripturae propheticae quid proprium habeat. 157. & 161.

Scripturae propheticae cultus & phalera, aut potius uerborum strepitus
in auribus, sæpius à rei consideratione cor audientis au-
ertit. 22. et 23.

pagina. 13.

CONTRA CALUMNIAS
MADRIDI
UNIVERSITATIS DEUSTO

I N D E X.

Signa à Deo petentes quo spiritu duci dicantur. *pagina. 19.*
 Simō Magus de quo act. 8. quos in Ecclesia representat. *61.*
 Spes tāquam anchora firma & tutē in hoc mari tumultuoso
 seruanda, fideliterq; iacienda. *61. & 62.*
 Spiritus ueritatis & spiritus erroris maxima datur contra-
 rietas. *61. & 62.*
 Spiritus mundanus in hoc differt à diuino, quòd alta admi-
 tur, & humilia despicit: diuinus autem humilia respicit,
 & alta à longè cognoscit. *65.*
 Spiritus mundanus difficillimè exiit. Regnum enim celo-
 rum uim patitur. & uiolenti rapiunt illud. *68.*
 Spiritus hominis moueri dicitur ab his que sublimia sunt &
 excelsa: ut stupeat admiretur extollat, &c. *71.*
 Sponsa Christi potest singulariter & etiam uniuersaliter
 considerari. *82.*
 Sponsam duci indotatam cum inter homines non deceat, si-
 nec apud Deum licet: cum Christus nobilissimus et di-
 gnissimus fuerit, non dimisit sponsam suam Mariam uir-
 ginem siue uniuersalem suam Ecclesiam indotatam. *87.*
 Studiosi scripturarum, diuersimodè considerandi sunt. *91.*
 Summum bonum seu eterna mansio preparatum omnibus
 esse expectantibus & diligentibus: & qualiter intelli-
 gatur hoc uerbum expectare. *2. 97.*
 Superbia et huius mundi spiritus, disciplinam excutere dia-
 citur. *99.*
 Superfluitas non est in scripturis sanctis tanquam inutilis
 arguenda. *105.*
 Superfluum haberi non oportet in scripturis propria quæ-
 dam iudicare, que prænosci postulat euangelica narra-
 tio ad sui profundiorē intellectum. *108.*

Temeritas

I N D E X.

T

Emeritas non conuenit spei. Spes enim temeraria non
 est spes. *pagina. 3.*
 Terra Effrata et terra Iuda qualiter in nouo testamento con-
 siderentur, ubi loquitur de Bethleem. *50.*
 Testimonium spiritus, sanctis et Dei amicis, accedere et co-
 operari sancta testatur historia. *229.*
 Utilliam eloquentiam quidam diuine sapientie prætule-
 runt, qui postquam spiritum acceperunt, ulro humanam
 doctrinam paruipensi sunt. *20.*

V

Vates in quo distinguantur à prophetis. *34.*
 Vatem esse et interpretem autore Hieronymo diuer-
 sa sunt. *44.*
 Verastice melius est, quàm falsa proferre disertè. *23.*
 Verbum illud Adæ dictū. In sudore uultus tui uesceris pane
 tuo. qualiter sit intelligendum. *100. et 101.*
 Verbum illud. 2. Reg. 7. Ipse erit mihi in filium, et ego ero il-
 li in patrem, cui ueniant adaptanda. *83.*
 Verbum paruulus qualiter in cap. 1. Luc. sit intelligendū. *50.*
 Verba quedam in scripturis appositā non indifferenter sed
 cause sunt exponenda: quemadmodum, audire, scire. no-
 scere, &c. *177.*
 Verba ista renouari, et regenerari quid in libris sanctis im-
 portant *ibidem.*
 Verba scripturæ que mistum habent sensum, carnalem scilicet
 et spirituale: illa non pure spiritualiter, nec pure
 carnaliter sunt intelligenda. *121.*
 Verba scripturæ que aut per anticipationem, aut per reca-
 pulationem enarrantur, præcipua indigēt consideratio

I N D E X.

ne, ne per hæc labatur lector in errorem. ^{pagina. 10.}
Verba pauli Hieronymus audiens, dicit potius esse contraria,
quam uerba.

Verba ista. Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum uerbum
tuum, non à multis fuerunt unquam intellecta.

Verba uitæ æternæ qui dicantur habere, et qui non.

Vetus testamentum quibus finiatur uoluminibus. ^{17. et 18.}
Veteris testamenti libri, quæ sit continentie præfigura-
tio. ^{206. usque}

Via prima ad spiritum promouendum, quæ sit.

Vias spiritus inuestigare non est inutile. Ibi enim spiri-
tus promptum & paratum nouit.

Viribus proprijs non est in doctrina spiritali querendum.

Vita et mors in scripturis sanctis diuersimodè sunt inter-
pretanda.

Vitæ forma perfectissimæ in scripturis sacris à Deo nobis
præposita est. ^{136. et 137.}

Voces rebus seruire non debent, e conuerso res uocibus.

Voces per multa in scripturis non semper sunt uulgi
declarandæ: exemplum de hoc uerbo homo, quod quomodo
malo quam bono: quandoque pro eo solum qui naturam
habet corruptam et conuersationem terrenam.

F I N I S.

PRIMAE
CLAVIS AD INTEL-
LIGENTIAM SAN-
CTARVM SCRIP-
TURARUM CONFLA-
TIO, & VSUS.

PRIMAM
clauē quomodo fabri
cauerim ostēdam, &
sic fabricatā exhibeā,
ut uti possis ad ape-
riendū abscondita scri-
pturarū, pie lector ac-
cipe tãquā principia
et dignitates uerè om-
ni acceptatiōe dignas.

PRIMUM, Esse homini preparatum à Deo,
ut. Max. bonum summū, regnū Dei, uitam æternam.

SECUNDVM, Non tamē omnibus dari hoc
bonum & uitam æternam: sed solummodo
parentibus ipsum, nan ijs demum preparatum esse.

TERTIVM, Inquiri non posse, nisi prius con-
fitemur non solum ipsum quidem quod inquiren-
tum fuerit, sed etiam qua uia illud inquiri oporteat.

QUARTVM, Nec tamen sciri à nobis posse
illud, sed hoc preparatum nobis bonū: nec item uiam qua
illud tenditur, humana cuiusquam inuestigatione,

aut

CONTRA CALUMNIAS
MEDIORUM
PRIMA

CONTRA CALUMNIAS
MEDIORUM
PRIMA

CONTRA CALUMNIAS
MADRIDI
1711

2 CLAVES SCRIPTURARVM

aut doctrina : quoniam excedit omnem facultatē omni-
stram, & naturalem captum.

QVINTVM, Fide tantū apprehendi in hac via. Fi-
dē autē diuinā reuelatione inniti. Ex ijs omnibus fuisse
cluditur, diuinā reuelationem nobis necessariam fuisse,
qua & ipsum bonum nobis à Deo patre preparatum
sciremus, & uiam siue pactum, quo ad illud adipiscen-

Ita. 64.

Rursum ut hæc omnia de scripturis breuiter nota
fiant, audi Isaiam prophetam. A seculo (magis)
non audierunt, neq; auribus perceperunt : oculos
non uidit Deus absq; te, quæ preparasti expectan-
tibus te. Ex his autem uerbis tibi primum illud elicitur,
preparatum homini (quod dixi) summum bonum, nihil
cet regnum Dei, & aeternā uitam à Deo. De hoc enim
nimirum intelligit propheta cum ait, Quæ preparasti
expectantibus te. Regnum enim suum preparasti
Luc. 12. tibus sicut & Dominus dixit. Nolite timere uobis
grex, quia complacuit patri vestro dare uobis reg-
num: hoc est, uitam aeternam. Sicut & alibi dicitur.

Ioā. 10.

Et ego uitam aeternam do eis. Elicito & aliud. Non
cuius hominum preparatum hoc bonum, sed tantum
modo inquirentibus illud. Nam propheta dixit. Quæ
preparasti expectantibus te. Paulus citans eum locū

1. Cor. 2.

dixit, Quæ preparauit diligentibus se. Ecce quid no-
n omnibus preparatum est, sed expectantibus se. Dilige
tibus illum, hoc est tandem inquirentibus se. Scilicet, in
de, spe, & charitate in operibus bonis. Qui enim expe-
ctat, etiā sperat, qui autē sperat etiā credit quod sperat.

ad He. 11.
2. Co. 4.

Et enim
alioquin quis sperare ualeat, quod non credit? Et enim
fides

CATHA. POLITI

sperandarum substantia rerum. Non sperantur
que uidentur, & temporalia sunt. Ideo fides est
substantia sperandarum rerum: est etiam argumentum
apparentium, id est, eorum que non uidentur. Nam
aeterna sunt. Illuc enim usq; progreditur uera spes
id enim uerè est arduum, penetrare usq; ad inte-
nelaminis, & sancta sanctorum: quò præcursor
& pōtifex in aeternum ingressus est IESVS, præ-
locum nobis. Vide igitur quo pacto bonum illud
datur nisi inquirentibus, hoc est fide, & expecta-
& in hac spe usq; in finem perseuerantibus, quā
ancoram animæ tenere debemus tutam ac firmam:
tamen per eam in operibus bonis, (ne sit spes
meritoria, quæ non est spes) quousq; occurramus illi, simi-
homini- bus expectantibus dominum suum, quando re-
atur à nuptijs. Sed quomodo ausit expectare qui nō
get tantum bonum, & multo magis (ut par est) tan-
donatorem? Ideo dixit Paulus, diligentibus se, decla-
quod alius dixit, Expectantibus te: ut in eo uerbo
hec liceat complecti, fidem, spem, dilectionem. His
uirtutibus inquirentibus & promeretur Deus: & in-
uelliguntur opera. Nam qui diligit, operatur: qui
non diligit, nec operatur. Fides enim est quæ ope-
sed per dilectionem. Ita enim ipsemet dominus di-
si quis diligit me, sermones meos seruabit, &
meus diliget eum, & ad eum ueniet, &
cum mansionem faciemus. Tertium uerò di-
quis negere? quòd nemo possit inquirere bonū quod
sperat quod IESVS apprehendit pro nobis? Sic enim ait
Thomas, Domine nescimus quò vadis & quomodo
do possu

Ad He. 6.

Ioan. 14.

Mat. 24.

Eph. 2.

Luc. 12.

1. Ioā. 3.

Qui enim
non dili-
git ma-
net in mor-
te.

Gal. 5.

Ioan. 14.

Ioan. 14.

CONTRA CALUMNIAS
INDICIBUS QUINIA

CLAVES SCRIPTVRARVM

do possumus viam scire? Quò ibat enim, finis & bona
num nostrum erat. Ego (inquit) vado ad Patrem, & vado
parare vobis locū. Hæc est enim vita æterna, vt cognoscat
te solum verum Deum, & quem misisti IESVM Christum.
Quartum uerò, & quem misisti IESVM Christum. Quartum
uero, quod sumpsimus, elicit ex eo quod ait: A seculo non
est auditum. hoc est, a peritis seculari sicut non est
auditum. Neq; auribus perceperunt. Aures (pau) est
auditum. Neq; auribus perceperunt. Neq; in corde
cordis significat, id quod Paulus dixit. Neq; in cordibus
ascenderunt. Oculis non vidit absq; te. Deus, id est,
nulla humana speculatio perstricere potest absq; te, id est,
absq; tua reuelatione: aut (ut quidam legunt) præter te,
id est, te solo excepto. Quia tu solus nosti, quæ præparasti
expectantibus (sive) diligētibus. Et tu solus, qui nosti,
potes ea reuelare, & nos de tua reuelatione scire: nõ à carne
& sanguine, sed à te patre cœlesti, qui reuelasti ea
Petro, & reuelas assidue parauimus reuelatum bonum.
Et hoc est quod post illa uerba subiunxit Paulus. Nobis
autē reuelauit Deus per spiritum suū, & alibi. Credidi
propter quod locutus sum. Ecce iam uides quam clarè
resultauit conclusio quam de præmissis expressimus,
uidelicet opus fuisse reuelatione diuina, ut intellectus
caperet, et uoluntas probaret quod offerebatur nobis,
& promittebatur à deo per spiritum suum. Non enim sumus nos homines
insensata, aut animalia bruta, quæ in suum finem
sua natura, & indito instinctu ducuntur, quia
suis finis ipsorum non excedit naturam. Nos autem
qui prædicamus mēte & ratiōe, decuit altiore fini honorari: & per

Mat. 16.
8. 2.

1. Cor. 2.
Pfal. 115.

Nota.

CATHA. POLITI. 6

ipsa suauiter in ipsum finem dirigi & moueri uolunt
libera, quæ in utrunq; posuit. Ergo iam probata
ratione hac uidelicet, necessariam fuisse diuinā reue
latione, quæ summū bonū nobis à deo præparatū scire
& simul uia qua tenderemus in illud, si ad illam, &
adiecisses, Deū in necessarijs nõ deesse cuius perse
rent opera. Nec tamē pro dignitate ipsius ac rei præ
fuisse, singulis hominibus immediate diuinitus
reuelari, sed certis & selectis ac maioribus, ut per
in aliorū notitiā dei uolūt asderiuaret (hic est enim
ex prouidentia Dei sicut seruat in cœlestibus, ut
mores angeli inferiores illuminent purgent perfi
cos ut Dionysius docet) ac simul cogitaueris quòd
quibus ab initio reuelatum fuit, non erat datum per
manere super terram, ut quæ à Deo accepissent
futuris generationibus ipsi contraderent: &
nec esset bonum neq; tutum in singulis generatio
renouare reuelationes, neq; item tutum, quæ iam
essent, eas quasi per manus à maioribus tradi, cum
multiplicata essent nimis, sanè perspicies ad ea seruanda
custodienda quæ reuelata essent, nihil aliud iam su
esse commodius, tutius fideliusq; quam scripturam.
ex his tandem resultare iam constatam probatamq;
primam clauem, quæ etiam ab ipso clauigero Petro
probata est. Nam ipse mihi hanc exposuit suis
uocis, ut paulò post inducam, quam ego nunc mea
reprobo.

Deut. 32.

Necessitas scri
pturæ.

Dionys.
de cœle.
Hier.

HÆC est enim prima clauis. Prouidentia dei ordi
natam & spiritu sancto inspiratam esse scriptu
ram ad
a ij ram ad

CONTRA CALUMNIAS
IUDICII QUINIA

6 CLAVES SCRIPTURARVM

Rom. 15. 10. vlt. ram ad doctrinam nostram, ut inde sciremus uerum bonum nostrum & uiam siue pactum quo procedendum sit nobis legitime ad obtinendum illud. Hec uero que premisi cuncta, ita puto luce ipsa patenti ueritatis esse perspicua atque illustra, ut nemo sanus, si quod enunciamus intelligat, nō simul quoque ut comperitū recipiat. Nunc igitur illud opus ut accepta clau hac iam tibipere per illam aperias, que per illam patefient considerantur.

¶ Vtus primæ clauis & que per illam aperiantur.

Rom. 15. Hier. 9. Ioan. 6. **P**RIMUM igitur aperies tibi, quod cum scriptura hæc Dei prouidentia & a spiritu eius benignissimo, ordinata sit pro doctrina nostra, quod et Paulus dicit, Quæcūq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Et non ad qualemcunque doctrinam, sed ad finem & æterni boni notitiam (quoniam hæc est hominū uera sapientia & prudentia nosse hanc dei erga nos bonam uoluntatem & benignam uerè sapientis est omni cura omniq; studio illi intendere atque incumbere, & in eam sancti clauigeri sententiam toto spiritu conuenire, qui cum rogatus esset à domino cum cæteris discipulis, utrum & ipsi uellent deserere sicut & alij multi, qui spreuerunt sermonem salutarem, diuino impulsu respondit. Domine ad quē ibimus uita æternæ uerba habes. Nō habet Plato uerba uitæ æternæ, nō Aristoteles, non Hypocrates aut Galenus, non Demosthenes aut Cicero

CATHA. POLITI. 7

¶ uero, non Homerus aut Virgilius, non denique quisquam Philosophorum Rhetorum Poëtarum. Sed hæc scriptura uerba uitæ æternæ habet, ideo dixit dominus. Examinari scripturas: quia uos putatis uitā æternā habere in eis. Quare & idem clauiger scripturæ huius uerba commendat his uerbis. Et habemus (inquit) firmum propheti cū sermonē cui bene facitis attentiones quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco dōcueris illucescat, & lucifer oriatur in cordibus uestris. Vide ut cōmēdat eos qui scripturæ isti quæ cōtinent oracula prophetarū attendūt, quæ & lucernā uolunt caluētē in caliginoso loco. Locus enim caliginosus ubi sunt tenebræ, est anima nostra & cor nostrum cuius uisus ad hæc cœlestia ex antiquo peccato caligat, nisi illuminetur illi lucerna hæc lucens & ostēdens uitam, ueritatem & uiam, donec illucescat nobis perfectus uisus, qui est gloria sanctorum, et lucifer ipse, id est, sol Christus oriatur in cordibus nostris, quod erit in postremo ipsius aduentu, quem nos speramus, quando illustrabit omnia. Tunc enim occurrentes in tenebris sperandemur eius luce, fugatis tenebris in sempiternam. Tunc ipse erit uera nostra scriptura, ipsamet lux nostra, in quam prospiciemus legentes ibi & colligentes omne bonum, persusi gaudio inenarrabili.

¶ SECUNDO aperies tibi hæc eadem clauis in illam accipiens & illa utens q; hæc sola certissime ueritas est scriptura, & mirifica utilitatis, ac potestatis, ut sola digna sit uocari diuina, sacrosancta & simpliciter scriptura. Dico certissima ueritatis. Si enim dei prouidentia ordinata est, et a spiritu sancto inspirata, ut ille

Scriptura certissima ueritatis.

CONTRA CALUMNIAS
IUDICII QUINIA

CONTRA CALUMNIAS
MIDIAE QUINTAE

CLAVES SCRIPTVRARVM

met Clauiger docuit post illam uerba dans nobis quam
proposui clauem & dicens. Hoc primum scientes
quod prophetia scripturæ non propria interpre-
tatione fit. Non enim voluntate humana allata est
aliquando prophetia sed spiritu sancto inspirante
locuti sunt sancti Dei homines. si ergo a spiritu san-
cto profecta est scriptura, illo inspirante Prophe-
ta ueluti amanuensibus illis utente, quomodo ibi erit error
nullus? Esto Deus uerax & omnis homo mendax.
Ad hæc si humana scientia de suis quibusdam eductio-
nibus principijs, quæ ita sunt certa ut sanis non contingat dubi-
tate de illis, cur non etiam magis hæc de deo scientia
sua habeat certa principia quibus regatur, & ut periculi
catur in suum finem? Sed cum non immiscantur nobiscum
principia hæc, ut diximus, oportuit esse reuelata, & in
certis ac selectis contineri scripturis. Denique cum ipsa
scriptura (ut suo loco dicitur) non aliud cõineat quam
legem & pactum & testamentum, quæ dignatus est nobis
biscum disponere Deus, & in hominum instrumentis uel
his ferat uel minimum mendacium sed uniuersa reddenda
tur suspecta si quid a ueritate comperiat alienum, quæ
to id magis obsecro in instrumentis diuinis? Ob hoc enim
instrumenta uocata sunt a priscais patribus uetus & nouum
testamentum, nimirum quia instruant de pacto &
uoluntate dei, quam habet nobiscum. Et spiritus sanctus,
ueluti paranympus, & qui nouit profunda Dei, pri-
mus author horum instrumentorum dignus est haberi
& dici. Quapropter & dominus producendo senten-
tiam Dauid non citauit illum simpliciter dicens. Dixit
Dauid. Sed. Dixit Dauid in spiritu, Et Isaiam citans
ait.

Roma. 1.
Nota.

Roma. 8.
1. Cor. 2.

Matt. 22.

CATHA. POLITI.

Bene prophetauit de uobis Isaias. dixit, Prophe-
ta, ut indicaret illum non de suo sensu aut cõiectura,
sed a spiritu sancto accepisse quæ prænuñtiauit. Et Pau-
lus ait. Dicit scriptura Pharaoni. ut quod dixit Deus,
scripturam dicere manifestet: quoniam Deus est per scri-
pturam loquens. Et ut hoc sciremus non hoc pertinere
ad quod scripturæ sed ad omnem scripturam: testatur
quod Omnis scriptura diuinitus inspirata est.
ergo certissima ueritatis, ac propterea inuicibilis
ueritatis. Non enim potest solui scriptura, ut dixit do-
minus. Tante autem maiestatis est, ut uel hostes illius hæ-
retici eius prætextu se protegant hypocrisis pallio.
oportet etiam esse illam perpetuæ firmitatis. Quapro-
pter idem Clauiger aiebat. Et habemus firmiorem
monem. Firmiorem (dixit) quia longa hominum ap-
robatione confirmatus erat, deo illum mirabili prouida
conseruante, ut periturus sit mundus et quæcũq;
mundi priusquam unum iota & unus apex ex ijs
solueretur, donec omnia compleantur. Cælum & terra
subsistent, uerba autem mea (inquit dominus) non
transibunt. Vtilitatem uerò eius quis neget? Etenim
si est dominus magister, qui ait: Ego dominus docēs
et uulgia. Et Paulus de illa, quod ueritas est ad docen-
dam, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudien-
dam in iustitia, ut perfectus fit homo Dei ad om-
ne opus bonum instructus. Quid amplius poterat ab
scriptura desiderari? que docet uolentes, redarguit
contradicentes, corripit impios, erudit infantes in iusti-
tiam & ad omne opus bonum? Est enim eiusdem scien-
tiæ circa idem & ueritatem statuere & contrariam
depellere

Matt. 13.

Rom. 9.

2. Tim. 3.

1o. 10.

Sc riptu-
re digni-
tas.

Matt. 5.

Scriptu-
re uerita-
tas.

2. Tim. 3.

CONTRA CATHA POLITI

12 CLAVES SCRIPTURARVM

ruditis ac parum affuctis in illis aut leuia, aut inepta, aut falsa, aut etiam pugnancia inuicem. Sed si ea fide ac pietate à principio in illas ingrederemur sicut decet, ut putaremus constanter spiritum sanctum esse illarum autorē, cum huius rei plurima perhibeantur argumenta: ipse monstrare procul dubio dignaretur nihil ibi leue aut ineptum, nihil falsum aut inconstans, sed cum grauis uisissima, congruentissima, uerissima, & mira tandem secū consensione cōcordissima ac sibiipsis inuicem mirifice contestantia.

Iudaeorū error circa scripturarum re-ceptionē.

TERTIVS aequè hinc patet Iudaeorum error, qui solum uetus testamentum recipiunt, ubi est hereticas bonorum terræ, & nouum reijciunt in quo hereticas celestium scripti sumus. Sed hic error meritam & congruam sibi pœnam habet, uidelicet ut utriusq; testamenti hereditate priuentur, qui in iniuriam testatoris, quod iam exoleuerat maluerunt, & quod erat potius & uigebat, utpote æternum, repudiarunt.

Manicheorum error in re-ceptione scripturarum.

QUARTVS error Manicheorum, qui eorum uerso negantes uetus testamentum, & nouum peruerso & corrupetēs, Deum ipsum unum aut orem diuiferunt in duos. Vnde cum testatorem non agnouerunt (ut par erat) nec, qui testatori astipulabantur, legē ac prophetas receperunt, merito & ipsi omni hereditate priuati sunt: nec enim intellexerūt, quod Magister ipse dixerat, quod ad scribam doctum pertinebat, de thesoro suo proferre noua & uetera.

Variorū hereticorū error in mutilatione scripturarum.

QVINTVS error eorū est, qui quauis utriusq; testamenti paginas cōsistantur, mutilant ali quas pariter tamen, quas esse sanctas & canonicas negant, & quod

CATHA. POLITI.

omnium improbiſſimum, audent etiam illas erroris arguere, idq; contra iudicium atq; sensum sanctæ Ecclesie contra quos ego alibi disserui, & particulari etiam illo disputauit propter nouitios magistros id audētes.

SEXTVS error eorum qui improbiſſimè aut quicquam commutare in scripturis, aut quasi mentem censere, nec probabili ulla ratione mendositatis ducti, nec ullo emendatiore codice freti, unde mēdam ipsi fingunt ualeant comprobare, sed propria cetera & de cerebello suo id facere audentes summa imudentia, quod & Manichæi fecerunt, non metuentes diuina illa comminatione. Si quis apposuerit ad hoc, apponet Deus super illum plagas. Licet enim in scripturæ codicibus irrepere potuerint nonnulli errores, ut scriptorum inertia, siue incuria, cum de exemplari transcribunt, uel translatorum imperitia aut oscitantia, non de lingua uertunt in linguam: tamen quod omnes uetus codices omnis linguæ corrupti sint, Augustinus non est credendum, quia non erat diuina providentia hoc permittere. Quocirca opportunum cōseo nunc scripturarum catalogum quem catholica multo tēpore traiecit & monstrauit Ecclesia, sicut & nos sanctorū scripturarum patrum ac summorum Pontificum sententijs & decretis instructi sumus, breuiter annexere.

Error eorum qui audēt qd piā in scripturis suā temeritate commutāt.

Apo. vii.

Augu. in Manichæos.

Catalogus diuinarum & canonicarum scripturarum.

RIMO IGITUR uetus testamentum his uoluminibus finitur. Ante omnes enim scripturas est Pentateuchus, id est, quinque libri Moſeos, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri,

Numeri, Deuteronomium. Hos sequitur unus Ioseph
Iudicum unus. Ruth unus. Regum quatuor, quatuordecim
prioris duos Hebraei, Samuelis titulo praeferant. Duo
autem Paralipomenon. Esdra duo priores, Nam duos
posteriores nunquam agnouit Ecclesia, Licet quidam,
videlicet unus aut duo ex uiris ecclesiasticis citent ex il
lis sententias, non ut probantes uolumen (ut ex illis)
sed ut aliquid inde boni & ueri colligentes, sicut &
scripturarum interdum autores de Apocryphis colligunt
gerunt, & annexerunt suis, quia omnis ueritas est a spiri
tu sancto. Post hos sequitur Thobie unus. Iudith unus.
A Ester unus. Iob unus. Psalmorum unus. Parabolarum
Salomonis unus. Ecclesiastes unus. & Cantica Cantico
rum unus. & Sapientia unus, & Ecclesiasticus unus.
Quos libros quinque plurimi ueterum Salomonis esse di
dam, uidelicet de Prouerbis Ecclesiaste & Cantica, ut
ex eius dictis aut scriptis ab alijs fideliter collecti sunt,
ut de reliquis rationabiliter creditur, quamquam autem
ille libri Sapientiae se indicet Salomonem. Hos sequuntur
quatuor libri prophetarum maiorum Isaia, Hieremia,
Ezechielis, Danielis. Hieremiae autem annexitur Ter
tius, & oratio, & Baruch propheta. Post hos ueniunt
duodecim Prophetae minores Osee, Iohel, Amos, Ab
dias, Ionas, Micheas, Naum, Habacuch, Sophonia,
Aggeus, Zacharias, Malachias. Vltimum locum ha
bent duo libri Machabeorum. his concluditur ueterum
Testamentum.

NOVVM uero habet, primum quatuor Euangeli
orum libros. Primum Matthaei. Secundum Marci.
Tertium

Lucae. Iohannis quartum. Tum Actus apostolo
rum. Tertio Pauli Epistolas quatuordecim. Ad
Romanos unam. Ad Corinthios duas. Ad Galathas
duas. Ad Ephesios unam. Ad Philippenses unam. Ad
Thimotheos duas. Ad Tesselonicenses duas. Ad
Colossenses unam. Ad Titum unam. Ad Philemo
nem unam. Ad Hebraeos nouissimam. Hic tamen
non secundum tempora quibus scripsit, sed
secundum spiritum qui sic arcana ratione digessit acci
per. sequitur Epistola Canonica septem. Iacobi una.
Petri duas. Iohannis tres. Iudae una, quae similiter ordi
nata spiritu sancto acceperunt in uolumine non secun
dum dignitatem Apostolorum. Nam quae Iacobi est, illas
Petri & aliorum ex arcana ratione praecedat. Sic & in
numero mysterium esse propheticum non dubito.
hoc testamentum locum habet Iohannis dilecti Apocalypsis.
Euangelium Matthaei, & epistolam ad Hebraeos,
plurimi ueteres authores testati sunt. Quod
sine arcano est mysterio. Ergo supra scriptos
libros sanctos esse, diuinos, atque canonicos, non
dubito fas esse cuiquam dubitare, cum consuetudo om
nium Ecclesiarum tam diuturna, & decreta pontificum
manifesta, & sancti patres ac ueteres doctores qui
in ecclesia meruerunt miro consensu comproba
uerint, licet aliquando de quibusdam in ecclesia fuerit dubi
tatum, non tamen a praestantioribus autoribus quos ego se
melui, quam unum aut alterum ex obscuris aut summula
re quo sancta. unde noui haeretici ansam inique capiunt co
municandi, nescientes quod processu temporum, ut inquit
Hierony

CONTRA CALTHA. CORINTH.

Hieronymus) et probatur et confirmantur & autoritate inualescunt scripturae, idque praecipue cum a Romana sede tanquam sanctae et canonicae decernuntur. Quod in supra dictis facile patet, & particulari disputatione latius manifestavi, unde poterit mutuari lector qui in hoc loco plura desideraret.

Error Erasmi non habentis pro absinthio scripturae autoritas.

Erasmus in Anno super Matt. c

Erasmus notatur.

Saetan.

SEPTIMVS error eorum qui illuc usque progressi sunt, ut non habuerint pro impossibili & re absurda aliquid erroris ijs scripturis inesse per humanam cogitationem aut memoriae lapsum illorum, qui illas incogitantiam aut memoriae lapsum illorum, qui illas primum tradiderunt, id est Prophetarum aut Apostolorum siue Euangelistarum: nec hoc derogare fidei arbitrantur sed potius adiuuare, nec hereticos putant qui talia sentiunt. Verum absit a corde pio tam impia cogitatio contra spiritum sanctum. Si enim scripturae huiusmodi quavis parte, uel minutulum errorem, aut mendacium admitterent, merito ut prudentissimè docuit Augustinus, nostra fides in uniuersum nutaret & periretaretur, nam sicut in principijs non potest falsum quicquam subesse, ita nec in scripturis sanctis, quas priorum priorum loco dedit nobis ipse spiritus sanctus. Quomodo enim rem impiè satis dicit quidam ex his qui male audierunt in ecclesia. Dicit enim. Ex his quae apostolus in epistola prima ad Corin. capi. 7. scripsit, mea sententia satis ne dicam plus satis mordicus tenemus, ueluti de diuinitate & c. Alius est ausus dicere Paulum de excommunicatione non censuisse secundum Christi sententiam. Et uides huiusmodi homines & scripturae & apostolorum factos esse censores a semetipsis, ac propterea in ipsorum foribus caecutientes.

OCTAVVS error quorundam, qui eloquentiam quam in ipsa scriptura desiderant, qua ipsi plus delectantur & gloriantur, ignorantes consilium scripturae Dei, quae non in uana & fallaci uerborum pompa ac strepitu, sed in sensis & simplici ueritate constitutamque abest ut diuinorum mysteriorum scripturae effectanda fuerit secularis haec eloquentia, ut etiam illustria & quam maxime fuerit deuitanda, ne per simplicitas & uirtus crucis obumbraretur. Quod Paulus non aliud se scire quam IESVM CHRISTUM & ipsum quidem crucifixum protestans, Sermo inquit & praedicationis mea non in persuasione humanae sapientiae uerbis, sed in ostensione spiritus & uirtutis, ut fides uestra non sit in sapientia hominum sed in uirtute Dei. Considera prudens lector & uenerare diuinum consilium. Quid abiectius, & infirmius, quid stultius cruce? Et tamen in ea posita gloria, & sapientia, & fortitudo nostra. Rursum infirmius, quid ignobilius, quid insipientius in conspectu mundi quam illi prisci crucis praedicatores? & non ipsi mundum uicerunt, qui & hoc ipsum confitentur dicentes: Nos stulti propter Christum. Et iterum. Quis thesaurum hunc in uasis fictilibus. Cum & quod praedicabatur abiectum esset ante oculos hominum, & qui praedicabant similiter, nonne oportet ut magis appareret uirtus Christi latens, ne quod spiritus & uirtus Dei, uidelicet adeo mirabile factum & seculi huius principum expugnatum & triumphatum, humano indigne tribueretur eloquio.

Error eorum qui eloquentiam desiderant in scripturis nescio quam.

1. Cor. 2, & 11.

Pro uirtute crucis, non in gloria.

1. Cor. 2,

2. Cor. 4,

Pro elo-
quentia
Scriptura
rum.

Nota p
intellectu
apostoli.

Nec; uelim tamen putare quemquam scripturam sermo-
nem sua carere eloquentia & dicendi doctrina, cū pas-
lo post idem Apostolus confiteatur se annuntiare que a
Deo donata sunt nobis, non in doctis humane sapientia
uerbis, sed in doctis spiritus, spiritualibus spiritalia cō-
parantes, ac si manifestius hoc pacto diceret: Est homi-
na sapientia, quam mundi sapientes conantur exprime-
re, que habet conuenienter sua uerba docta, qua mudo
conueniunt, que ipsa docet (uidelicet) arte hominum in-
uenta, coloribus ornata, diligentia composita, atq; in-
structa. Sed est etiam sapientia spiritus, illi hominum sa-
pientie contraria, que cum sit etiam sermone manifesta
da, debuit habere proportionabiliter sua uerba docta,
non arte hominū tamen, sed spiritus instructione: uide-
licet ut, ipse spiritus est purus, simplex, sobrius, castus,
ita & uerba que docet ille casta & sincera & simpli-
cia & inaffectata, ut scriptū est. Eloquia domini elo-
quia casta, argentum igne examinatum probatum
terra purgatum septuplum. Atq; ides dixit Paulus.
Spiritualibus spiritalia comparantes. Id est, spirita-
tuali sapientie enarranda comparantes, id est, spirita-
tes atq; aptantes proportionabiliter, etiam spiritaliter
sermonem, non secularem quem requirit illa hominum
sapientia. Nemo igitur iure mirari debet, si id eloquentie
genus spirituale, quod a sapientia spiritus proficisci-
tur & seruit spiritui, ut uelit ipsum spiritum quam se-
ostentare, & eruditorum malit implere peccus quam ac-
res, ab ijs ignoretur, imo etiā improbetur, qui uerbo ac-
sermoni dāt primas. Quāobrē Augustinus ille excellentes
doctor, cū sibi hāc questionem proponeret, an autores

Augu. de
dog. chri.

qui in inspiratione diuina scripturarum uolumina
dicere, sapientes tantūmodo, an uerō etiā eloquentes
occupandi, hāc sententiam, sicut uerissimē ita quoq;
insimul, protulit. Hęc questio apud me (inquit)
quid eos que mecum quod dico sentiūt facillimē sol-
uat. Nā ubi eos intelligo non solū nihil sapientius,
etiā nihil eloquentius uideri potest. Et audeo
dicere, omnes qui intelligūt rectē quod illi loquū-
tur, simul intelligere non aliter eos loqui debuisse.
Nem enim est quædā eloquentia, que magis etate iu-
uile decet, est que senilem, nec iā dicenda est elo-
quentia si personæ nō congruat eloquentis, ita est
quæ uiros summa autoritate dignissimos
et diuinos decet, hac illi locuti sunt, nec illos
et alia, nec alios ipsa. Ipsi enim cōgruit, alijs au-
tem quāto uidetur humilior, tanto altius nō uetō-
sed soliditate transcendit. Vbi uerō non eos
intelligo, mihi quidem minus apparet eorum elo-
quentia, sed eā non dubito esse talem qualis est ubi
intelligo. Possē quidem, si vacaret, omnes virtu-
um ornamenta eloquentiæ de quibus inflantur
in linguam suam nostrorum autorum lingua
in magnitudine sed tumore præponunt, ostende-
re in horum libris sacris, quos nobis erudiendis, et
in hoc seculo prauo in beatorum seculum trāsferen-
tiam prouideria diuina puidit. Sed nō ipsa me, plus
dici potest in illa eloquentia delectāt, que sunt
in cū oratoribus gētilū poetis ue communia.
et magis admiror & stupeo, quōd ista nostra
eloquentia ita usi sunt per alterā quandā eloquentiā

Nemo
eloquen-
tie ac uir-
tutes oēs
in sacris
licetis re-
perit.

CONTRA CAIPRIA. COXIII.

20 CLAVES SCRIPTVRARVM

suam, vt nec in eis deesset, nec emineret in eis: quia
eam nec improbari ab illis, nec ostentari oportere
bat: quorum alterū si vitaretur, alteram putari pos-
set, si facile agnosceretur. Et in quibus forte locū
agnoscitur à doctis, tales res dicuntur, vberba qui-
bus dicuntur nō à dicente adhibita, sed ipsam
velut sponte subiuncta videntur, quasi sapientiam
de domo sua, id est, de pectore sapientis proceden-
te intelligas, & tanquam inseparabilem famulam,
etiam non vocatam, sequi eloquentiā. Hæc ut
quādo factus est spiritualis, ut posset omnia iudicare,
spiritualia examinare per spiritū. Nam ante quam talis
esset, diuersum censebat, ut ipsemet faceret, qui scrip-
tam hanc diuinā non tanti pendebat, ut Tullianā dig-
tati comparandam esse existimaret, ut alio in loco con-
tetur, & damnat, quia nō spirituali oculo respici-
spiciebat, nec iudicium de spirituali gustu, sed à
hominum proferebat. Sicut & isti modo qui ad officia
& eudem siue Demosthenis siue Tullij, & huiusmodi
per paucorum eloquentium probare solent quæcumque
gunt. Atq; utinam quidam ex his, non multo essent
ijs autoribus iniquiores, qui adeo superstitione certim se
lectisq; uocibus sese addixerunt (quod eloquentiam non
cant) ut absq; illis omnis sordescat oratio, ac nauis
eis moueat. Præterea, humilitatis hac uoce abstinere in
eam significationem, que solet à scripturis & ecclesiasti-
cis passim accipi, & malunt pro humilitate, aut demissa
nem, aut modestiam dicere, aut quid tale. Fidei quoq; uo-
cabulum similiter quidam fugiunt, cum significare uo-
lunt, quod iam illa uoce ab omnibus exauditur, & loco
eius

1. Cor. 2.

Augm. i. couleif.

Contra af-
fectato-
res elegā-
tie secu-
laris.

CATHA. POLITI. 21

persuasionem aut religionem substituunt, neq; sic
idonee exponentes quod uolunt. Sic & IESVM
pissimū, & pissimam matrem, piaculū arbitran-
ter; illum saluatorem appellare audent, sed serua-
potius. supponunt & pro apostolatu, legationem,
elegaria gratia: & alia huiusmodi plura reiiciūt,
certe improbam superstitionem, ne dicam impiam,
illud autem proculdubio uerum, si ueram illi
humilitatis, illam in quam uirtutem, qua demū
nos facit haberent, non ab ea uoce abstinere
humili & abiecta, ob eam gratiam quōd in ea si-
gificatione non sit Tulliana. Item si fidei lumine illu-
centur, minime dubitarent etiam eam uocem recipe-
re hunc significatum, quo innumeri & eloquentissi-
eclesiastici uiri passim usi sunt: & censerent longē
uentius esse scripturarum potius quam Ciceronis elo-
quii aptare sermonem. Quis enim uerē fidelium inficia-
rebat multo aptius de diuinis locutum esse spiritum
per Euangelistas suos & apostolos, quam uer-
ba in lingua qualibet sapientum huius seculi exprimere
sunt neq; ista quæ dicimus carent testimonio etiam
uorum autorum, cum quidam ex illis spectati profecto
uocates dixerit. Semper licuit, semperq; licebit, Horatius
nouas nouis etiam significare uocabulis. Unde
re uaticinatur. Multa renascuntur quæ iam ce-
dere, cadentq; Quæ nūc sunt in honore uocabu-
li uolet usus Quem penes arbitrum est & vis et
ma loquendi. Philosophus quoq; docendi gratia
se opportunū prorsus nouas interdū uoces fingere,
& nonnunquam suo iure ipse facit. Sed que (rogo)

b iij ars noit

ars nō sua propria quēdā habet uocabula, quibus utitur: In lege duodecim tabularum multa reperies, que in ceteris autoribus nusquam leges. Quinetian ipse Cicero in his quę de Academi. quest. differit (si recte memineris) hoc ipsum illos poterat docuisse. Nos uerō a spiritus doctrina recipimus quod & Gregorius summus pontifex & prudenter & eleganter pronuntiat, scilicet. Indignum esse verba cęlestis oraculi restringere sub regulis donati. Neq; conuenire plantari lucum in templo Dei. Ille enim lucum plantat in templo Dei, qui eiusmodi uerborum umbris ac uaniloquio, quasi folijs ac frōlibus, & opacis atq; infructuosis siluestriarborum ramis, Ecclesiam & Christū ipsum qui uerū Dei templū est, obūbrans reddit obscurū. Lucus enim quod minime luceat, aut quod lucem prohibeat dictū esse, uel ipsimet docet: tamen si primo auditu a lucēdo potius deductum nomen uideatur. Vnde cōmodissime spiritus sanctus, ad id quod diximus exprimēdū id uocabuli accepit, quod in sono quidem lucem prę se fert, quę tamen lux in re ipsa quam significat, nulla est. Tales ego sum, qui suis compositis uerbis & elegantia lucem dari eum qui gelicis ueritatibus putant: nec tamen uident quod sic potius obscurant, & ita uerē lucum plantāt in templo Dei & iuxta altare domini quod est Christus, ut & hoc diuina prouidentia factum uideas, ut serē nemo istorum libris qui seculari eloquentia, diuina illustrare conati sunt, ullam operam nauet. Nam uel ipse corū autor M. Tullius quodam in loco sapienter precipit, omittendū esse phaleras ornatumq; & cultum orationis, & quādiā potius diligētē in hoc negligentiam adhiberi, cū uerba

Greg. in mor.

Deut. 16.

ipsa plantanda est, & fortius in animis iudicium inculcanda: ne cultus ille, aut potius uerborum strepitus in uerbo, a rei consideratione cor audientis auertat. Quare & quidam rectē ut pleraq; ornari res ipsa negat contenta doceri. Quare & Cyprianus in iudicij (inquit) contentione pro ueris opulenta facundia uolubili ambitione iactetur de domino ac de Deo uox est uocis pura sinceritas eloquentię uiribus nititur ad fidei argumenta sed Quare & Hieronymus ad Damasum. Multo melius est (inquit) uera rusticę, quā falsa proferrē disertę in Iouinianū. Est in uerbis simplicibus scripturę semper sensus augustior. Hęc isti pręclarissimi uiri. Quare adeo morosi, nature ordinem sua hac superuone peruertunt, quoniam non uoces rebus seruire sed res ipsas seruire uocibus cogunt, & cum diuine esse lingua possint certis illis (ut diximus) selectis uocabulis se astringentes, quę tantum probant, operes interdum atq; elingues inueniuntur, ut quod ueritatē exprimerē, prorsus nequeāt. Quid autem inuoluntarius, quid uiolentius, quid ineptius atq; inconsultius, quam in dicendo a duorum aut trium autorum penne communem multorum populorum linguam, & uel omnem superstitionem excellit, adeo incantatas habere aures, ut omnes alię uoces pręter probatas ab intolerabilem illis afferant xeroq; uocis, quas inuoluntarius & quasi uulgo conceptas uocant. Quin adeo serē & prauē affecti sunt auribus, ut Iouis Tarp. Capitolini nomen dulcius illis sonet quā IESV Christi, & quā mirificē se putant esse locutos, cum

Cypria.

Hiero.

medius fidius, aut mehercle & eccastor iurandum, quasi lectissimum flosculum etiam serio de re Christiana tractantes inseruere orationi. Erasmus enim ad facultatem Parrhisiensem respiciens quodam in loco, mehercle inquit, sic sancte deierans uir Apostata, qui etiam contendebat nullo modo esse iurandum. Et quam gratissimum existimant, cum Iupiter, Iuno, Diana, Pallas, Minerva, Bellona, Venus, Apollo, Phæbus, Mercurius, Mars, & aliorum falsorum ac perditorum deorum, id est, deorum monum prophana nomina, sua (ut ipsi arbitrantur) illustrant, ut autem nos rectius credimus, offuscant eloquia. Similiter cum Cæsares, Camillos, Furios, Scipiones, Fabios, Tuberos, Bestias & alia id genus eduxerunt commemorant, pergrande quoddam uidentur sibi sonare, è diuerso uerò frigere nomē IESVS CHRISTVS, Maria, Ioannes, Petrus, Iacobus, & huiusmodi, imò etiā penè putere quasi sordida ac de fece sumpta. Quod ne iudicium, si rectè secum deputent, nec studeant insinere, non à ratione ulla, sed ut potius consuetudinibus & persuasione phantastica prouenire perscè animaduerrent, quamquam ex diaboli suasis & confirmatio (ut non dubito) ad hæc accedat, qui cum principatum mutandi huius, quem sub his falsorum deorum nominibus exercebat, auiserit, conatur eorum opera atq; insania memorato pacto saltem resurgere, scilicet ut in hominum memorijs uiuat per hæc eorum poemata aut sermones, que res quantum absit à pietate qui spirituales sunt, facile indicare possunt. Ego uerò hæc etiam ipsorum demonum confessione pernoui, quamquam non in testimonium adduco illos, qui nouerim mendaces non esse dignos ut in testimonium

Nota.

testimonium adducantur, sed quia contra ipsosmet & hæc nonnumquam à Deo coguntur effari. Verum si rem iam sua ipsa etiam specie stultam non diu persequi. Quare hoc in loco quiescam, concludens carere scripturas sua elegantia atq; eloquentia longiudiore pij cordis auribus, & efficaciore. Nec moror quod Paulus se fatetur imperitū sermone quodam loco. Quod ego ex ueritatis professione, non (ut qui putant) ex humilitate, que non consonet ueritati, accipio. Verum de illa sermonis peritia sensit, se de seculi sapientia procedit. Hanc enim, ut reipsa contempsit, ita & nobis exemplo sui despiciendam proposuit. Alioqui quomodo alibi (cū in illum obijceretur quod eius epistole essent graues & fortes, presentia uen corporis infirma, & sermo contemptibilis) auidet responderi. Hoc cogitet qui eiusmodi est, quod quales sumus uerbo per Epistolas absentes, presentes facti. Non me latet de Pauli eloquentia Hieronymum uarias protulisse sententias, quod quidam annotauerunt. At ego illud probantius magis existimo, quod quodam in loco de Paulo his uerbis ipse præclarus doctor testatus est. Quem quomodo uideor mihi audire non uerba sed sententias. Quod si, quod obiectare solent, pergant, non Ciceronianè dictum, aut Latine, non imus inficias. enim spiritus sanctus autor, Latinus fuit, aut Ciceronianus, neq; ad Latinos aut Ciceronianos loquitur, sed ad Christianos & Ecclesiasticos, nec ad sapientes sed ad paruulos; & in Christo si non est Barba aut Scitha, non Iudeus aut Græcus, etiam non est Cicero.

2. Cor. 11.

Quomodo Paulus imperitus fuerit sermo ne.

In epistola ad Paulinum.

Coloss. 3.

CONTRA CALUMNIAS

CONTRA CALUMNIAS

Rom. 1.

2. Cor. 9.

Nota.

Ciceronianus aut Terentianus, aut quivis alius lingua
 cultor, sed solum quicumq; regeneratur ex aqua & spi-
 ritu sancto. Si Paulus in Christo Græcis & Barbaris, si
 pientibus & insipientibus sese debitorem proficitur,
 & omnibus omnia factum, ut omnes lucrificiat, gloria
 tur, quomodo nō hoc magis audiendum est de Christo,
 qui etiam pro omnibus passus est? Quare & loquendum
 eius oportebat omnibus accommodari, & quasi rete,
 ad capiendum omnes, extendi. Neq; est putandum in-
 eptum esse humiliari in eloquio, & aptari his quibus
 cum sermo est, si fortassis pueri sint, ut intelligant.
 Quis enim dei voces veras sustinere ualuisse? Porro
 quid utilius atq; honorabilius nobis provenire à sermone
 ne potest, quam sciētia & sapientia ad uitam aternam
 Hanc si præstat sermo iste diuinus, tamen si incultus, ut
 uolunt, & item sordidus (quod fateri non ualeo) quā
 amplius desiderat homo? Hoc est enim quod Paulus post
 quam se propter molestos imperitum sermone confes-
 sus est significauit, addens: Sed non scientia. Ac si
 apertius dixisset. O homo inanis, quid frustra sermo-
 nem queris, cum scientiam exhibeam, propter quam
 sermo ipse est? Quod si rei uirtus ab effectu exquiratur,
 consideret ueritatis amator, quid ualuerit sermo domi-
 ni & piscatorum iste (ut uolunt) horridus & contem-
 ptibilis. Conferat cum Demosthenis eloquētia & Mar-
 ci Tullij. Demosthenes enim uniuersam penē gloriam
 suam in eo conclusit, quod unum hominem orationis
 impetu à patria fecit extorrem. Effertur & Cicero

celum quod pauculos uiros, quosdam à poena ca-
 uis, seu ui, seu fisco orationis seruauit. Duos uerò ex
 iis uix etiam eiecerit, quamquam hoc (si uera fateri
 magis in ore gladij, quam in oris gladio effecit.
 uis, ut ipsa sermonis inertis, synceram tamen po-
 ueritatem exprimentis, uniuersum orbē Chri-
 reddidit captiuum. Sed ut à contentione iam rece-
 mus, id tandem conclusum uolumus, non esse ualde
 ad has literas ediscendas, quicumq; hac persuasio-
 phantastica aut etiam diabolica imbutus fuerit, quod
 debuerint loqui sancti Dei homines, per quos scri-
 ptæ sanctæ conscriptæ sunt, quàm sint locuti ni illam
 scripturam exuerit, hac enim satis indicat homo non sa-
 uere que Dei sunt.

NONVS error eorum est, qui descendentes
 à particularia circa ipsam eloquutionem scripturæ
 uera, ac ut existimant manifesta coarguunt uitia: &
 minimum taxant quidam obscuritatem, quasi (inquiunt)
 scriptum esse, quod nullus intelligat. Nam
 his unus mundi censor, sat mundo multis de causis
 uis, specialiter de Pauli Epistola ad Romanos, sic
 uilitatem huius Epistolæ æquat ac penē supe-
 ra difficultas, quod ascribit sermoni, ob confusum
 uilinem & hyperbata, & crebriora, auandapo-
 ta, unde oratio procedit hiuleca & inabsoluta. Alij
 uentur à superfluitate, ut in Genealogiarum tam
 uerosa ac frequenti descriptione, & in alijs huiusmo-
 uelut in recensitione nominum ducum & hominum
 bellatorum

Pingit
Erasimum

CONTINUA CALPURNIA

CONTINUA CALPURNIA

Dan. 3.

bellatorum, & quibusdam tanquam battologis sine mutationibus, ut cum sepius eadem uoces ac orationes repetuntur, ut quidam afferebat exemplum ex libro Danielis, ubi toties usq; ad nauseam cãtilena illa repetitur, de sonitu Tubæ, Fistulæ, Cytharæ, Sambucæ, psalterij, & Symphoniæ, & omnis generis musicorum. Alios autem offendit, econuerso, inabsoluta sepe oratio & defectiua, quod ex nonnullis locis accipiunt, qui de lana caprina contendere etiam uehementer consueuerūt. Verum his inferius opportuniore loco resson debimus. Interim hoc mordicus retinendum est, accepta claus nullum prorsus esse in scripturis errorem, nihilq; ibi inconuenienter, nihil frustra, aut quomodo non ut oportebat dictum, si hoc sit uerum, spiritum sanctum autorem illarum esse, quod certè omnino acceptione dignum est.

Et error eorum qui imperiectam esse arbitrantur scripturam.

DECIMVS error eorum est, qui etiam aliquando à scripturis amplius quam ibi contineatur desiderant, tanquam non omnia perfectè per illas tradantur, que ad Ecclesiæ traditionem sint satis, cum tamen promiserit Christus sponse suæ Spiritum ueritatis, & iam suppositum sit de hac scriptura, Paulo teste, quod utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut sit perfectus homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Hem quid igitur desiderant amplius isti inuenerunt? Nam audi censoris cœli & terræ desideria. Ita enim ille scribit. Vtinam que Paulus in Epistola ad Corinthios attigit, ac uelut per transfennam ostendit, de ritibus ecclesiasticis

Erast. 11.

ecclesiasticis aliquanto copiosius & explicatius tradidisset. Et ut scādalum præberet infirmis homo labijs incursus, hæc etiam adiecit. Quam cōcise meminit Apollolus de eucharistia siue de synaxi, quasi ueritus, ne de mysterio secus diceret quam oporteat. Et amplius. Vtinam illud saltem aperuisset Paulus, à quibus, quo tempore, quo cultu, quo ritu, quibus uerbis consecrari solet panis ille mysticus, & sacrosanctum dominici sanguinis poculum. Et adhuc. Vtinam paulus aliquāto plus nobis aperuisset, qualiter extent animæ semota à corpore, & ubinam extent, an fruantur immortalitatis gloria, an impiorum anime iam nunc crucientur, an eis adueniāt nostræ preces, an alia benefacta, aut indulgentiæ summi Pontificis subito liberentur à pœnis. Hæc hortum ille. At nunquid tibi uidentur hæc desideria pictatis? Illucet, si modo cum perfidia sociari pietas potest. Si enim isti qui sic loquuntur scripturæ crederent, etiam Ecclesiæ crederent, quam ipsa scriptura commendat, & credendum esse in huiusmodi præcipit, quam & coram & firmamentum ueritatis cognominat. Si autem crederent ecclesiæ, perirent, imo nec surgerent desideria hæc discendi à scripturis, que ab ipsa Ecclesia tam limpide ac limpide traduntur, cum in ijs eadē Ecclesiæ scripturæ sit autoritas. Neq; erat è dignitate scripturæ nouæ que non iam pueros instituit sed prouehit traditos, adamusim ritus ecclesiasticos disponere, qui Ecclesiæ traditione decentius & assidua consuetudine quasi per manus accipi facile possunt, & custodiri. Sed progre uersipelles nō propter se, sed propter hereticos

Notapudens le-torverba scandali

1. Tim. 4.

Ecclesiæ autoritas par feripruræ.

his

CONTRA CALUMNIAS
IMPIORUM
MULIERUM
CATHOLICARUM

CONTRA CALUMNIAS
IMPIORUM
MULIERUM
CATHOLICARUM

CONTRA CALUMNIAS
LIBRORUM QUORUNDAM
MAGISTRORUM
DE UNIVERSITATE DEUSTO

30 CLAVES SCRIPTURARVM

his desiderijs se teneri, qui Ecclesia uocem non audiunt, sed illis educitur. Simili enim modo elicitur cōfessio, pētorium, animarum status post mortem, & quōd Ecclesia preces et indulgentiarū dona profint etiam de illis, & alia multa (quae negant haeretici) satis accipi scripturis qui paulum promouerūt nō dubitant. Mit

Lua. 16. Videri qui dixerunt, quod purgatorij explicite ex libris Machabeorū, ac purgatorij hi miseri, nisi audiant haec in uerbis proprijs, nisi audiant nō nominibus expresse, & purgatorij & indulgentias pontificum nominari, nihil morā valeant ergo, & sint haeretici, postquam ita uolūt.

Nota. Unde decimus error eorum est, qui de multis in scripturis aut supra modum mirabilia, aut infra modum exilia & futilia uidentur, scandalum reseruat.

Exo. 34. Respondentur enim talia passim in scripturis. Quare conueniens fabulas esse omnia isti putant, quorum nesciūt rationes, nec dignatur aut humiliter illa nescire, potius se incipios scientes & suam conditionem metientes, aut ueram scientiam à Deo petere, quatenus fuerit fas.

Matt. 22. Quid enim amētius quā sui captu cerebelli, quicquid est diuinae artis atq; potentiae uelle complecti, & quod mente nō ualeas capere, dente tamen audeas carperere, & praesumptione impia nihil esse uideo efficacius ad res seruandum, imo potius excacandum cordis oculos, ut quid salutare in scripturis possint aspicere.

Nota. Unde decimus error tandem quem uehementer animaduertere, atq; ante oculos ponere in hoc studij genere uersanti, ut cauere possit, ualde est utile) illorum est, qui tametsi scripturam uerbo extollant, & sacrosanctam & irrefragabilem fateantur.

CATHA. POLITI. 31

illud esse, quod per ratiocinationem quāquā subter illis educitur. Simili enim modo elicitur cōfessio, pētorium, animarum status post mortem, & quōd Ecclesia preces et indulgentiarū dona profint etiam de illis, & alia multa (quae negant haeretici) satis accipi scripturis qui paulum promouerūt nō dubitant. Mit

Unde decimus error eorum est, qui de multis in scripturis aut supra modum mirabilia, aut infra modum exilia & futilia uidentur, scandalum reseruat. Respondentur enim talia passim in scripturis. Quare conueniens fabulas esse omnia isti putant, quorum nesciūt rationes, nec dignatur aut humiliter illa nescire, potius se incipios scientes & suam conditionem metientes, aut ueram scientiam à Deo petere, quatenus fuerit fas. Quid enim amētius quā sui captu cerebelli, quicquid est diuinae artis atq; potentiae uelle complecti, & quod mente nō ualeas capere, dente tamen audeas carperere, & praesumptione impia nihil esse uideo efficacius ad res seruandum, imo potius excacandum cordis oculos, ut quid salutare in scripturis possint aspicere.

Unde decimus error tandem quem uehementer animaduertere, atq; ante oculos ponere in hoc studij genere uersanti, ut cauere possit, ualde est utile) illorum est, qui tametsi scripturam uerbo extollant, & sacrosanctam & irrefragabilem fateantur.

Error eorum, qui vel de mirabilibus scripturae, vel de his quae uidentur futilia scilicet dalizantur.

Error suus eorum, qui de proprio fenestru scripturas inter pretantur.

Prointel
lectu ver
borū Pe
tri & cla
uis.

fateantur, non eo tamen spiritu eam interpretatur, quo debent, sed proprio humano & animali, aut etiam dialobolico, ut sunt omnes heretici. Scriptura enim cum sic aut est positum) a spiritu Dei profecta sit, & non humana voluntate, eodem quoque spiritu interpretanda est, quo facta est. Hoc enim idem claviger noster mirifice docuit illis verbis inquit. Hoc primum scientes quod omnis prophetia scripturae, id est, omnis expositio & declaratio scripturae (hoc enim saepenumero significat prophetia in scripturis sanctis) propria interpretatio ne non fit, id est, ea interpretatione quae ab humano sensu procedit non fit: & rationem subdens adicit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirante locuti sunt sancti Dei homines. Ac si dixerit: non potest humana voluntas assequi quae sunt spiritus Dei, quoniam istae sunt humanae prudentiae cogitationes. Nam ita uis Dei a uis nostris, & cogitationes Dei a cogitationibus nostris exaltantur, sicut exaltatur caelum a terra. Ideo qui uolet penetrare scripturam, ubi continentur mysteria Dei, remotissima a captu hominis, oportet non in sua prudentia inniti hominem, sed illo eodem spiritu participare, quo sunt afflati, qui illam nobis tradidere. Id uero ut perspicue appareat, persuasum sibi habet hominem, quod omnis nostrae uoluntatis actus, ex altero duorum spirituum procedit, uidelicet aut a nostro proprio, id est, a uoluntate nostra naturaliter appetente, qui & spiritus mundi dicitur a Paulo, aut ab eadem uoluntate, in formata tamen a spiritu Dei, qui id operatur in illa, ut ea quae recta sunt, uelit, & hic spiritus Dei est, quo efficiuntur

Nota
haec uehe
menter,
quae si non
intelligis,
crede.

1. Cor. 2.

ur eius filij, quo & agimur, clamantes Abba patris. Ab hoc ergo Dei spiritu uenit interpretatio sanarum, quando ipse spiritualiter spirat ad hoc illuminans intus & docens mysteria. Non enim esse simul ac aliquis aliquo modo participat spiritum hunc, statim intelligat scripturas, nisi etiam pariter ille ad hoc illuceat. Non enim erant sine spiritu Dei ab initio Apostoli, cum iam per fidem & baptismum renati essent, & tamen etiam post domini resurrectionem dicitur de Petro & Iohanne primis apostolis, quod nondum intelligebant scripturas, nec articulum resurrectionis adeo principalem. Unde dicitur post modo, quod dominus aperuit illis sensum ut intelligerent scripturas: nimirum per spiritum hunc quo etiam dixit. Cum uenerit ille docebit uos omni ueritatem. Spiritus ergo noster siue huius mundi solum non est aptus ad scripturas intelligendas, uel etiam ad peruertendas idoneus, aut potius ut peruertatur ipse ab eis. Sunt enim scripturae ipsae, sicut fuit quem continent, scilicet ipse Christus. Primo enim illae humiles & infirmae apparent, sed magnarum sententiarum effectrices, ut caeci per eas uideant, claudi ambulent, surdi audiant, mortui resurgant, & beati qui scandalizantur & non impingunt in eas. Sunt enim ipse sicut Christus petra scandali, & lapis offensio- rum merito. Non enim sunt aliud scripturae quam Christus innumeris locis infirmitate circumdatus, Deus conditus, & ideo non reputamus eas. Nam hoc est scripturarum, ut nonnullis in locis primae in insipientibus illud uideantur ostendere, quod est secundum

Rom. 8.

Io. 20.

Luc. 24.

Io. 16.

Nota
qui ad
scriptu-
ras acce-
dis.
Matt. 8

Rom. 11.

1. Cor. 2. secundum spiritum nostrum, sed longè abest à ueritate, quoniam sicut Paulus ait: sicut quæ sunt hominis nemo nouit nisi spiritus hominis qui in illo est, ita quæ sunt Dei, id est, uoluntatis diuinae nullus nouit, nisi spiritus Dei. Quare solū huius spiritus particeps nosse incipit Dei uoluntatem erga nos, quo ad ea quæ donare uoluit clementissimus ipse uoluit. Quapropter et idem apostolus post ea uerba statim subiicit: Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui à Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sūt nobis. Recte igitur qui hoc spiritu intelligentiæ afflatur propheta dicitur, quia uidet ex tacita quadam spiritali reuelatione, quæ spiritus mundi huius uidere non potest, ut pote mundanus et animalis, qui non potest intel-

Scripturatum in terpres propheta est.

1. Cor. 2.

1. Reg. 9

Prouer. 29.

1. Cor. 14

Plato,

sunt Dei. Stultitia enim sunt illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinantur. Propheta autem olim dicebatur uidens, et Petrus hoc in loco intelligentiam scripturarū prophetiam scripturæ uocat, et secundum hoc forte scriptum est. Cum defecerit propheta id est intelligentia et declaratio scripturarum, potius dissipabitur. Et hoc est illud quod uolebat magister uos optare Paulus, etiam cum emulatione, cum dicitur. Volo autem omnes uos loqui linguis, magis autem prophetare. Quod etiam latius ipse declarat. Quomodo qui loquitur linguis sibi loquitur & Deo, qui autem prophetat, ædificat Ecclesiam. Unde et quidam aliam Platonem uates à prophetis per hoc distinguere, quod uates quidem arrepti sunt, et quæ fantur non intelligunt, Prophetæ autem etiam interpretantur. Sed præstat hæc in exemplis agnoscere. Audi frater, legimus in Euangelio

Luc. 9. & c. 18. Mar. 8. 9. 10. dixisse dñm discipulis quæ erāt suæ passionis, uicē, crucē, mortem, resurrectionē, atq; hæc quidem explicite et manifeste, absq; parabola aut enigma, nihilominus testantur Euangelistæ, quod illi non uidebant: cuius rationem, ut planè uideas, attende, quosq; spiritus iste fallax decipiat, ut non capias. et Marcus sic scribunt: Stupebant autem omnes in magnitudine Dei, omnibusq; mirantibus in quæ faciebat: dixit ad discipulos suos. Ponite in cordibus uestris sermones istos. Filius enim hominis futurum est ut tradatur in manus hominum & occidat eum, & occisus tertia die resurget. Illi ignorabant uerbum istud, & timebant eum interrogare de uerbo hoc, Hæc ibi. Considera ergo prouidentem prudens lector quod ait. Stupebant oēs, & c. secundum quem spiritum quæso hic stupor? nempe secundum spiritum mundi huius, qui magnalibus Dei, quæ uent per manus Christi excitabantur in stuporem. Spiritus enim hominis ab his planè mouetur, quæ uia sunt et excelsa, ut stupeat, admiretur, extolatur, complaudat: quia talia sapit hic spiritus. Unde præcipim leges in Euangelis, quod quæcunq; erant uelut signa, quæcunq; sapientie, ut præcipue et doctrina, quæcunq; nobilitatem et gloriam præ se ferentia, ut erat gentis claritas et regia uisus, hæc omnia tollebant illos secundum hunc spiritum in admirationem, in suspensionem, in gaudio, in ignobilia, secundum hunc spiritum scandalum uidebant, contemptum atq; despectum. Dominus

Luc. 9. & c. 18. Mar. 8. 9. 10.

Nota hæc prudens lector.

CONTRA CATHA. POLITI.

ergo & magister noster uolens discipulos suos instrue-
re, ut discerent consilium Dei, & ingrederentur aliqua-
do in secreta cordis sui, & abijcerent spiritum mundi
huius, qui non est secundum Deum (nam ipse alta admi-
ratur & humilia despicit: dominus autem contra, Humi-
lia respicit & alta à longè cognoscit) diligenter admo-
nuit illos his uerbis: Ponite uos in cordibus uestris
sermone istos. ac si manifestius dixerit, Vos quos se-
legi à mundo & à turba reliqua, ut nō ambuletis uestro
spiritu qui est spiritus mundi huius. Vos inquam quibus
datum est nosse mysterium regni, ponite figentes in cor-
dibus uestris sermones istos. Futurum est ut filius homi-
nis tradatur, & c. Futurum, hoc est, quia sic ipsi decer-
nent ex propria uoluntate quam ego Deus in meo eter-
nitate prospicio, & inuenient homines paratos promi-
ptosq; ad hoc insigne facinus exequendum, nec prohibe-
buntur à Deo, ideo omnino futurum est. Hoc sepius
eis prædixit dominus, tam aperte, ut apertius nō potuisse
set, uidelicet, oportere filium hominis multa pati à sea-
nioribus, & principibus, & scribis, & occidi, & terti-
tia die resurgere: & nihilominus scriptum est, quod illi
li ignorabant uerbum istud, & quod erat uelatum ante
eos, ut non sentirent illud, & quod etiam timebant eum
interrogare de hoc uerbo. Quamobrem hæc inquam
nisi quia mundanus spiritus repugnabat, cui contrarium ideo
erat hoc tãta humilitatis ac abiectionis mysterium! ideo
etiam timebant interrogare, ne quod nolebant fieri, con-
gerentur scire. Non enim fieri poterat, quin uerba tam
plana tamq; perspicua non suum sensum illis facerent.
Sed ipsi abijciebant eum nolentes capere tanquam rem
tristem

Nota
quomo-
do sit fu-
turum,
quod in
Potesta-
te nostra
est.

Vide fu-
perius ci-
tata de
Luca &
Marco.

em, & spiritus ipsorum, qui adhuc erant mundani
hæc parte, repugnantem. Et ideo euitabant scire, ut
non qui aliquid ingratis audiunt: auertunt enim cor-
des, sepe etiam corporis, & aut dicentem inter-
rumpunt, aut aliò auertunt, alium introducentes sermonem.
ergo non ab re Christus admonerat, ut figerent in
cordibus suis. Nam cum hac omni admonitione, non so-
lum non capiebant ut animo figerent uerbum hoc, sed
etiam non cognoscebant ut à se abigerent, satagebant. Quod mirè
magnum esse agnoscitur. Tunc enim statim suborna-
uit mater filiorum Zebedæi ab ipsis, ut aliquid petat pro
se, uidelicet, ut alter ad dexteram, alter sedeat ad fini-
stram, nihil de cruce cogitantes. Quia ille ipse Petrus
post illam egregiam de eo confessionem, tãto, id est,
Christi ore commendatam, & insigni præmio do-
natum, nondum tamen percipit ignobilia crucis: sed cum
repetere magistrum & dominum, dicens. Absit à te do-
mine. Non erit tibi hoc, siue, Propitius esto tibi.
ipse contra quid audit à domino ac magistro? Nem-
pe conuersus dominus, & uidens discipulos suos, com-
matus est Petro, dicens: Vade retro satana: nō enim
quæ quæ Dei sunt, sed quæ hominum. Conuertitur
discipulos, qui similiter eodem spiritu id sapiebant
quod Petrus, ut & ipsi doctrinam sumerent, Petrum
uocauit, quia solus erat ausus eo spiritu irrupere, Satanam
uocauit, tanquam spiritui Dei aduersantem, & quæ sunt
c iij Dei.

Nota
hæc.
Matt. 16
Mar. 8.
Luc. 9.

Dei, spiritum proprio metientem atq; estimantem. Tunc
 lis erat tunc Petrus exhorrens magistri crucem, quia fru-
 ctum eius perficere nondum poterat, ideo dixit: Non
 enim lapis quæ Dei sunt, sed quæ hominum. Quod
 enim est crucis & amaritudinis, quod liberat su-
 scipitur ad deletionem peccati, aut satisfactionem, aut
 eterna adeptionem coronæ, hoc à spiritu Dei est, sed
 hoc nondum callebat Petrus, sed nec alij discipuli, quin
 etiam, ut mireris magis, cum hæc prophæta crucis tam
 illis toties reuelata compleretur, adhuc non capiunt
 & scandalum patiuntur, quia tunc quocumq; erat
 contrarium cruci sapiebant iuxta humanum spiritum.
 Quoniam uerò hic spiritus nõ erat aptus ad intelligenda
 scripturas, ideo iubetur Petrus ire retro, id est, sequi
 magistrum & spiritum eius, & nõ anteuertere, ne uere
 efficeretur Satanas, id est, pertinax aduersarius. At nihilo
 minus uide ut etiam denuo peccat iste homo, ob istam
 spiritum quem difficile possumus exuere, & certe diffi-
 cilius quam ualeat quisquam existimare: nam cum præ-
 cinctus dominus eius pedes lauare aqua, & tergere lin-
 teo præsto esset, audebat ille repugnare & dicere: Non
 lauabis mihi pedes in æternum. Ut iterum audiat:
 Si non lauero te, non habebis partem mecum. Et
 notatus insuper de ignorantia rei adhuc audit. Quod
 ego facio, nescis modo, scies autem postea. Et uerbo
 postea sciuit, mille tamen modis instructus, & uerbo
 domini, & à rebus gestis quas ipse suis oculis conspex-
 xit. Intellexit enim quòd sicut uerba, ita gesta domini
 spiritus erant & uita. Deniq; & à spiritu sancto omni-
 nia suggerente & confirmante: hanc ipse regulã plene
 didicit

Difficul-
 tas maxi-
 ma exu-
 endi spi-
 ritu mun-
 di.

Io. 13.

quam postmodo & nobis tradidit, non solum
 templo, dum sequitur in cruce dominum etiam uerso
 terram uultu, & sublatis pedibus in sublime (ne si-
 dominus suus, ueritas ipsa, penderet, qui cum ter-
 rex negauerat) uerum etiam doctrina uerbi, unde
 hanc quam diximus clauem nobis exhibuit, ut scire-
 non solum à spiritu Dei scripturam emanasse, quia
 spiritu inspirati scripsere sancti dei, uerum etiam
 ab eo spiritu uenit, etiam ipso eodem spiritu inter-
 mandam esse, & non proprio & humeno sensu. Et
 iam apertu relinquitur, quòd hæretici omnes ideo
 scripturarum sensu aberrarunt, quia non hunc
 spiritum dei sequuti sunt, sed istu mudi, cui spiritus erro-
 semper adest. Hoc enim spiritu imprimis tenebantur,
 petebant signa de caelo: & uniuersaliter iudæi, qui
 acti signis in scādalum crucis inciderunt, quos Ione
 dumtaxat in suam confusionem manet. Hoc spi-
 ritu & Græci sapientes acti sunt, qui sapientiam quæ-
 runt, & crucem ut rem stultam contēnentes, à fructu
 uis qui est uita salus & resurrectio nostra repulsi sunt,
 & in eis agnitum est quod scriptum erat: Perdam sa-
 pientiam sapientium, & prudentiam prudentium
 probabo. Propter quod dixit Paulus: Iudæi signa
 petunt, & Græci sapientiam quærunt. Nos autem
 prædicamus IESVM CHRISTVM, &c. Hoc
 eodem spiritu agebatur Herodes, qui multo tempore cõ-
 spererat uidere IESVM, eo quòd multa audisset de il-
 lo, et eum uidit gauisus est, sperans aliquod signu uidere ab
 eo. At ubi frustratur eum dominus ea spe, nec ullu signum
 uentis uidet, sed cõtrã potius hominẽ contumelijs atq;

Radice
 omnium
 hæresum

A quo
 spiritu
 est ut pe-
 tantur si-
 gna à
 Deo.
 1. Cor. 2.
 Luc. 11.

Isa. 29.

Luc. 23.

CONTRA CALUMNIAS
IMPIORUM
CATHOLICORUM

40 CLAVES SCRIPTURARVM

uerberibus affectum, nec retaliantem, statim spreu-
eum, & ueste alba induit, atq; illisit, & ad Pilatum ve-
misit. Vnde hæc omnia nisi quod idem spiritus qui illum
excitabat in spem & gaudium propter mira & magni-
humilibus conspectis quæ erant crucis, animum eiusdem
ad despectionem & illusionem mutauit, quia nesciebat
longè magis dignum esse admiratione ac ueneratione
crucis opus, quam quæcumq; fecisset miracula & prodigi-
gia. Eodem spiritu discipuli reuertuntur cum gudio,
& exultat quod demonia subijciantur eis, sed admonen-
tur à dulcissimo magistro, qui ait. Veruntamen nolite
gaudere. Gaudete autem quia nomina uestra scri-
pta sunt in cælis. Eodem spiritu doctores illi autem
Luc. 2, tes puerum IESVM differentem in templo admira-
bantur de prudentia & responsis eius & cum predica-
tionem exorditur omnes similiter admirabantur in uer-
bis gratiæ quæ procedebant ex ore eius, & omnes illi
testimonium dabant. Et cum ita esset, confessim tamen
Luc. 4, describuntur secum deputantes: Non ne hic est faber
filius fabri? Non ne mater eius dicitur Maria? &c.
Vnde ergo huic omnia ista? & quod scandalizabantur
in eo. Agnosce hic insipientiã (lector) huius spiri-
tus, ab ignobilitate gentis, ut illis uidebatur, secundam
hunc spiritum auertuntur à consideratione sapientiæ
& gratiæ, quam suis met oculis uidebant. Et ita quod
suis uidebant oculis (considera insipientiam) quasi im-
possibile à gentis ignobilitate cõcludebãt, ficto sibi hoc
preiudicio, quod nõ possent in homine ignobili secundum
natales, esse uirtutem Dei & gratiam, quam tamen pau-
lõ ante per ea quæ uiderant, comprobant. Vbi etiam in

Crucis opus est magis mirandum, & magis uenerandum, quam quis prodigia.

Luc. 10.

Luc. 2.

Luc. 4.

Nota mirabilẽ insipientiam.

CATHA. POLITI.

hoc errabant, quod à nobilitatem non à maiorum san-
ctone, sed à propinquorum diuitijs estimabant, cum ta-
Christus esset ex nobilissima tribu iuda, & regio
regine à Dauid. Vnde & uerè & sepe illi acclama-
uit: Filius Dauid, et Osanna filio Dauid. Quã-
non hic (ut uerum fatear) putem maximè à uerbo præ-
tationis illos perturbationem accepisse, quod ea dice-
re, quæ hic ipse eorum spiritus non probabat. Quare
ipse dixit. Propterea odit me mūdus, quia ego testi-
monium perhibeo quod opera eius mala sunt. Hoc spiri-
tusteriorum hæretici ad mysterium incarnationis ne-
quidam adducti sunt, quod tamen adeò erat exploratũ,
compertũ, ut Paulus (sicut habet Græca ueritas,
quæ hæreticos ipsos hoc actos spiritu existimo cor-
ripisse) dixerit: Et manifeste magnum est pietatis sa-
cramentum. Deus manifestatus est in carne, iustifi-
catus est in spiritu, apparuit angelis, prædicatus est
gentibus, creditus est in mūdo, assumptus est in glo-
ria. Sed hæc spiritui humano credibilia non sunt, quia
nemo suapte natura superbus est & auarus, & philau-
sus subiectus. Metitur ergo Dei benignitatẽ immensam
etiam angustiam animi sui, nec potest existimare tan-
tum Dei exinanitionem propter nos, cum essemus iniusti,
& impij, & inimici, cum maiorem charitatem nemo ha-
beret quam ut animam suam ponat pro amicis suis. Sic igitur
qui hunc spiritum non exuerunt, Dei bonitatem à
malitate, imò à malitia creaturæ (cum scimus omnes na-
tura mali) ingenti blasphemia metiti sunt hoc ipso spiri-
tustate aliq; negarunt crucem ueluti rem uilem & indi-
gnam Deo. Non enim ualebant apprehendere quid posset
hum

Matt. 21.

Ioan. 7.

1. Tim. 3.

Rom. 5.

Ioan. 15.

Matt. 7.

Mani-
chei.

CONTRA CAUSA. CONTRA CAUSA. CONTRA CAUSA.

humana Dei optimi & patris clementissimi charitatis, quoniam ab illa disuncti erant. Alij diuinitatem, alij humanitatem detraxerunt Christo. Alij corpus illi phantasticum phantasticè ipsi finxerunt. Alij corpus illarum de caelo non è scema sumptum mentiti sunt, non habentes beatos oculos quibus agnouissent quod praedictum fuerat tanquam mirum & nouum: Femina enim cunctabit virum. Hic spiritus procax etiam ad pernegandum Dei matrem, & insignem uirginem, semen illud maledictum adduxit. Sunt & alia ab hoc spiritu prolata, penè sine numero dogmata, quae memorare nunc longum esset. Nam & asidue operatur in apostolicae idem spiritus. Hoc enim aguntur, qui nunc in apostolicae uirtutes belli aciem direxerunt, negantes perfectio nem iustitiae euangelicam, ex paupertate & castitate, & iugo Christi arctiore, uoto sancto suscepto con flari quod sacrae literae clarè tradunt: nam & uerbo do cuit Dominus ipse & magister, & exemplo monstrauit. At ipsi hoc ipso spiritu audentes uim inserunt scri pturae uerbis, & sanctorum exempla qui ipsius Christi uitam imitatione fortius expresserunt contemnere non uerentur. Hoc item spiritu acti, sanctorum nonnulla gesta, eo quod mustum diuini amoris, quod mundum esse gustare non potest, redolerent, quidam uel erudituli, uel supra modum sapientes, improbare non sunt ueriti. Noluerunt enim nescio qui, quod beatus iohannes locu starum animalium cibo pasceretur in eremo, quod ca res uile obsonium praebere uideretur. Vnde existima runt potius genus herbae quoddam illa uoce significatum, quasi non illud indicare ibi Euangelista de indus

Arriani & alii multi. Manichaei. Valentini.

Hier. 31.

Contra ue gares sta tum per fecitoris iustitiae.

Matt. 5. & 19. Luce. 9. & 11.

Matt. 3.

studuerit, uidelicet uilitatem cibi, id est, puritatem illud cibi genus syluestre & uile ostenderet idem precursorem eius, qui suo luctu luctu ac statu peccatis consecrare ueniebat, ut quod gula uitio perditum, abstinentia reciperemus in Christo. Origenes Deo rem indignam putauit, si illum intelligere ueluti sutorem, primis parçibus tunicas fecisse pelliculas, historicam ueritatem in metaphoram uertit, & somnia nobis loco scripturarum exhibuit. Hoc spiritus inuocationes sanctorum nonnulli prohibuerunt, atque nunc quidam prohibent, & reliquiarum ueneratio nem nihil attinere ad fidem & diuinum cultum iactant, & putant patria uestimenta, aut calceos, aut emeres sanctorum, osculo uenerationis colantur, & non spiritus oculum qui agnoscit uirtutem, spiritus stomachum, qui nihil patitur a carne, sed uariatur a spiritu. Hic est spiritus qui instigat multos diuorum imaginibus insuitent, & nihilominus ueterum idololatrarum simulachra sibi erigant, & ut haerent in delicijs, eo se praetextu excusantes, quod non ipsum Deum in sculpturis aut picturis illis, sed artificis manus admirentur, eiusque arte delectentur quam in illis contemplantur. At bene nouit diabolus quantum esse de eiusmodi uanitate lucratur. Si enim non aliud, ille certe, quod ne queunt talium inspectores non occu rre mentem ijs imaginibus uanis ac per eas a ueritate ac seuerioribus studijs animam abducere, atque strabere. Quod sanè considerans Gregorius ma gister iussisse fertur destrui, frangique omnia quae

Origenis error.

Erasmus & alii multi.

Nota a mentiam nouorum magistro rum.

Grego rius ma gius.

Roma

Romæ passim circumspiciebantur ueterum simulacra deorum, quod hæc abstraherent multos à uero cultu. Quod tamen factum cum non defuerint qui reprehendere ausi sunt, ipsimet probauerunt quod hoc spiritu tenebantur, qui de mendacio uenit: & nō sapit quæ Dei sunt, sed quæ hominum, qui & multum ualeat ad scripturarū euerfionē. Deo gratias qui me ab illo (ni fallor) eripuit.

¶ De æditione vulgata, quantum illi fit tribuendum.

Quamquam uerò scripturas sic accipere oportet, ut dictū est, ut cōstāter credamus irreprehensibiles omnino esse, quoniam earū autores quos ut prophetas de spiritu sancto locutos esse nefas est dubitare, non solum quod scriberent, uerum etiam quomodo scriberent ab eodem spiritu acceperunt, ut recte Augustinus ostendit, non tamen propterea sic meum sensum accipere uelim, quasi etiam illos qui scripturas ipsas de suis fontibus in aliam linguam uerterunt, æquè probauerimus, ut sit necesse cuiusq; ædicionem, puram esse, omni expertem erroris existimare. Vt enim non mihi arrogentur censuram ullam, ita istam quæ temeraria esset, à me claustra protestatione depello. Nec enim de illorum numero sum, qui inter interpretem & prophetam nullum discrimen considerant: quod tamen Hieronymus eleganter admonet. Alius est enim (inquit) uatem, aliud interpretem esse. Ibi spiritus uentura prædicat: hic eruditio & uerborum copia ea quæ intelligit transfert. Neq; item eū illis sentio qui ob sanctitatem ab errore uendicant, quæ quid

Hiero. ad desider.

quisq; uir & magni in ecclesia nominis arbitra est, ut superstitiosa metuant religione concedere, quoniam in sua æditione aliquid fugisse, quod alius minor Hieronymo forte deprehēderit. Quod ego non difficile, nec ut magnopere mirandum admiro. Nam longè aliud est in aliquo me esse oculatio: quopiam, aliud in uniuerso. Quis est enim qui omnia uideat? Est autem frequenter qui uideat certū quod aliud, quod alium etiam oculatiorem præterierit. Et uti sic Hieronymus adesset huius rei iudex, planè per nosset, plus longè illi tribui ab istis, quàm ipse puignanter agnosceret, aut æquum censeret. Quamquam ne quoniam modo exploratum sit istis, quod hæc quædam æditio saltem in uniuersum sit Hieronymi, cum profiteatur suam non discrepare à ueritate Hebraicam, ut uocans in hæc testes uel iudeos ipsos eius lingue maiores. At hanc in plurimis disidere, non solum iudeos, sed etiam Christianos, uerum etiam penè omnes ex nostris, qui se callere illam professi sunt. Et quædam certè hæc adeo clara, ut negari, ni fallor, nisi à pertinaci non possent. Ad hæc extant etiam pleraq; in hac æditione, quæ ipse Hieronymus manifestè damnat atq; uituperat, quæ minime toleranda, tum in nouo tum in ueteri testamento, quæ ostendere nō est presentis negotij. Et quod ueteres occludere cōtradictibus illud est, quod ipse Hieronymus alicubi testatur se correxisse quædam in hac æditione, quæ tamen in hac nostra manent, & quæ similiter adiecisse quæ non sic habent, ut ipse adiecit. Et hanc ædicionem nostram ipse Latinam & uulgatam uocat, suam uerò uel à se emendatam nusquam, uideat

Hæc in commentariis suis parum reperies, et in prologo sine argumentis in libro de virginitate illius.
 deat hæc qui uolet. Non me latet quosdam ex recentioribus hæc de re in cōtentionē descendisse, nec inficiabor moueri me uehementer eorū argumētis, qui negant hæc trāslationem esse Hieronymi. Quod si operapreciū existimarem, putarem me quoq; ad persuasionem hominum non proterus posse hoc ostendere, uerum illud magis utile esse censerem non in hoc instare, utrum Hieronymi sit an alterius, sed cuiuscunq; illa sit, utrum ex ueritate sit: & an illi penitus lux ueritatis asistat. Credant enim quidam periclitari fidem, si unus aut alter error annotetur in huiusmodi editione, uel ex eo quod sit Hieronymi, quod tamen non probant, uel ex illo quod ab ecclesia sit recepta, & diuturno usu probata. sed nullum horum si sapienter & secundum ipsum Hieronymum & ceteros doctrina pollentes magistros rem deprecet, idoneū est quicquā fidei derogare. Est enim quod sit an fides quæso nostra ex Hieronymi eruditione pendeat, ut si probetur in aliquo errasse ille, fides nostra propterea uacillet? Absit. Multo enim meliore nititur fundamentum fides, quæ in petra est, nō in Hieronymo, quam ut ualeat ex unius cuiusq; quamuis sancti uiri, quantum errorem quouis modo nutare. Est etiam quod hanc editionem probauerit Ecclesia, non ne & ante Hieronymum probauit alius, & illam maximè septuaginta quam uniuersus sanctorum priscorum cætus ita commendauit, ut nihil supra addi possit, & quod non habuit illa Hieronymi. Hæc à Christo & Apostolis & Euangelistis, qui secundum istam citarunt multa, testimonium & autoritatē accepit: nec tamen Hieronymus id maximè scilicet ueritate

Quomodo probetur editiones ecclesie.

est in nonnullis eorum interpretationem, atq; emendare, & commutare in melius, etiam interdum à similitudine elementorum quod errorum esse uidetur, dicit fuisse deceptos. Dicit etiam quibusdam aliis. Ergo ecclesia & apostoli errauerunt, & eiusmodi probauerunt ac receperunt editiones. Ab eis sunt genera receptionum diuersa, atq; probationum quas facit ecclesia, sicut etiā diuersa sunt quæ probantur probāda. Proponitur scriptura aliqua ut sanctorum probetur ab ecclesia. Hæc si probetur, ut uerè sancta probatur, atq; ideo expers proterus erroris putanda est: quia in hoc gradu probatur ut probetur, & sic probatur. Rursum proponitur scriptura aliqua translatio, quæ similiter probatur ecclesie. Hæc autem etsi probetur, non tamen ut scriptura sancta probatur quæ sit à Deo, sed ut interpretatio quæ est ab homine: & sic probatur, ut reuera illa in qua non appareat error periculosus, & ut ualeat emendari. Vnde non est eiusdem fidei cuius prima: neq; propterea parum perspectum est nobis eiusmodi interpretationes, cum plurima recte manent iuxta primam ueritatem, & cum eorum quæ non recte bona pars aut nihil habet in se mendacii sed aliam ueritatem enunciat (licet eam primus autor ibi non fecerit) aut deniq; si quid habet erroris, nec sit periculosus & plerunq; nullius momenti, & si quid periculosum tale esset, nihilominus ad primam linguam emendari posset ac debere unde trāslatio facta est, præsupponitur ecclesia. Quāquā nec ois error interpretibus tribuendus

Nota.

CONTRA CALIATA. CATHA. POLITI.

48
dus est, cum multa scriptorum uitio irrepserint. Sed de his etiam suo libro particularius agetur. Hic haecenus puto satis, ne quis mihi Danisum obiectet, qui mandauerit translationis curam Hieronymo, aut emendationem, quam et probauerit. Non enim probauit, ut diximus, tanquam per omnia ueram, et iuxta primam linguam, quam usi sunt autores ipsi, sinceritatem. Non enim legitur quo pacto etiam huiusmodi editionem probauerit: utru extra iudicium, an uero solenniter et ex rei cognitione. Non enim quodcumque de primo aspectu a pontifice commendatur, probatum creditur. Oportet enim in huiusmodi collationem habere cum ijs, qui periti linguarum sunt, nec solum linguarum, uerum etiam omnium disciplinarum, ac praesertim sacrae: ut nec a uocibus, nec a rebus deceptio ueniat. Putant quidam quod semper inspiraret spiritus pontifices in huiusmodi laudo fidem, sed nimia interdum est. Spirat enim spiritus quidem in eiusmodi, sed si examen adhibeatur et humana diligentia. Non enim Deus uult facere patentia miracula: neque ad se illum sua particulari prospectione aequum est, nisi ubi homo ipse sibi etiam adsit in eo quod ualet, ut id illi suppleatur quod attingere humana non potest. Vult enim Deus non totum ipse efficere, sed cum homine: ut non defectum qualemcumque hominis suppleat, sed humanum. Hec uero dicta sint in honorem ueritatis, et in omni reuerentia, quae et pontifici et Hieronymo, et utriusque auctoritati ac sanctitati debetur: et potissimum propter quorundam alias nouas, et praesertim Erasmi editiones, qui hoc praetextu defendit suam, quia probata fuerit a Leone, cum nec ipsemet eius pontificis probationem

Erasmi
editione

49
non probauerit: quippe qui post sic probatam illam suam editionem, quatuor insuper adiderit, et libet emendarit errata plura, quae se in prioribus nonuisse agnouit. Nam si quid mihi circa haec est iudicium, quam non mihi per omnia sit probata editio latina nostra, qua utimur (de nouo testamento loquor) tamen ceteris omnibus praefendam esse proculdubio existimo: non solum quia uetustate iam et diuturnitate sic meruit, uerum etiam quoniam purior est, et prior, et, ut ipsa diuina poseunt mysteria, simplici et quadam eloquii et grauitate uenerabilior, ac demum non admodum multis mendis, quarum bonam partem non admodum multos uerborum uitio, non interpretis, contigisse fas est credere, quae ad Graecam ueritatem corrigi facile possent, longe propinquior. Volo tamen hoc in loco cogitare, et in uidentibus, non quicquid uidetur in uulgari editione mendosè legi, aut secus quam in Graecis aut Hebraeis haberi, hoc uerè esse mendosum, aut quauis annotatione dignum: ne simul etiam reprehendere cogamur apostolos, et euangelistas, qui sepe numero aliter se uidentur ueteres scripturas, quam ibi iuxta Hebraeam ueritatem legatur. Quod si rectè consideras, ualla, Erasmus et alij quidam, non tantopere inueissent in latinum interpretem, quisquis is fuerit. In multis, immerito illum reprehendunt. Quo in plura uelim considerare lectorem, et primum ex uarijs uocibus, etiam uaria significantibus, idè sepe numero sensus elicitur, uerbi gratia, Matthaeus ex hebraea cap. 5. sic citat. Et tu Bethleem terra Iudaeae quam minima es in principibus Iuda, et c. ibi autem d legitur

Erasmus non emendauit suam
primam interpretationem
sed tantum aliquas uariationes.
ualla
Erasmus

CONTRA CATHA. POLITI.

52 CLAVES SCRIPTVRARVM

Isa. 28. Omnis qui credit non confundetur. Hoc ab Isaia accen-
 ptu est, qui tamē dixit: Qui crediderit non festinet, & c.
 Hæc autem ualde diuersa uidentur, & tamen unum sensu
 sum respiciunt, Monet enim propheta hominem qui
 iam fide accepit IESVM, ne festinet, id est, ne festi-
 se cuncta arbitretur, quæ exiguntur ut possideat regnum
 hoc: quia scilicet adhuc illi grandis superest uia, oportet
 enim ut bonis operibus is promeretur, & sic expectet
 ueluti sperans. Paulus hoc idem prorsus, nisi quod
 magis exprimit rationem prophetica hortationis, ac si
 dixerit. Ego etiam dico illud, non festinet, sed expectet
 in spe seminando & laborando: quia non confundat.
 Non est enim hæc spes christi, morum quæ confundat.
 id est, quæ possit esse frustratoria: sicut dixerat superius.
 Rom. 5. Spes autem non confundit. Ergo uidet & hic quod
 Paulus non à sensu prophetico uagatur, sed illam con-
 cipit in suo dicto, & magis declarat. Cur nō igitur simi-
 liter quod dixit Isaïas, Nisi credideritis, non permanebitis,
 bene expositum sit à lxx. qui loco eius, quod dictu
 tur, non permanebitis, dixerunt, non intelligetis. Cui
 enim non intelligit, nec permanet. Posses huius generis
 & plura citare, sed satis hæc ad instructionem. Scire
 etiam oportet, quod interdum plura loca scripturarū
 iunguntur in testimonium. Sic Paulus ad Rom. 3. ex Isaia
 & pluribus psalmorum locis constat testimonium, do-
 cens quod omnes illæ scripturæ ad idem tendebant. Sic
 & Mattheus attulit illud, dicite filie sion, Ecce saluator
 tuus uenit partim ex Isaia, ubi legitur: Dicite filie sion,
 Ecce saluator tuus uenit: partim uerò ex Zacharia,
 ubi reliquum habetur. Ioannes dixit, Noli timere filia
 Sicut

Matt. 21.
 Isa. 62.
 Zacha. 9
 Ioan. 11.

CATHA. POLITI. 53

idq; ex Zacharia qui dixit, Exalta & iubila filia
 sion, quia tunc enim dicitur ei consequenter, Noli timere.
 Igitur cum reuerentia & admiratione suscipienda
 sunt & interdum quædam, quæ in ueteribus scri-
 pturis non inueniuntur, & horum quædam etiam citan-
 quædam uerò non. Citatur enim Ieremias consen-
 sibus omnibus exemplaribus, tam Græcis, quam La-
 tina, circa pretium sanguinis, sed illud nullibi locorum
 uocalis Ieremias legitur, neq; tale quidpiam. Quid
 putamus? corrupta ne exemplaria prorsus omnia?
 non puto. Sed quid mirum si hoc dixerit Ieremias,
 si non legeretur, & scriptum etiam esset (ut quidam
 sentiunt) in apocryphis quibusdam, ubi hæc habentur
 uerant? sicut Hieronymus testatur se legisse, quod
 Hieronymus etiam testatur. Non enim propterea pro-
 batur liber apocryphus, quod in eo sit aliquid uerita-
 tis, sed quod etiam probet scriptura. Sic Iudas Apostolus
 testatur de Enoch prophetiam, de qua nihil constat ex
 scripturis sanctis, sed ex apocryphis forte. Paulus do-
 centiam citat, Beatius est dare quam accipere.
 nunquam in scripturis reperitur. Sic de Ianne &
 Iudæ qui restiterunt Moysi, testatur: quod forte in
 apocryphis habebatur. Lucas unam generationem po-
 sitam in Genealogia sanctorum à CHRISTO usq;
 ad Iesum patrem, uidelicet Cainam, quæ in antiquis,
 legitur, iure enim poni oportuit in antiquis, &
 quæ fuit omissa. Quia uerò propter sacram signifi-
 cationem numerorum, & aliud forte quidpiam, deside-
 rat apud Lucam in descriptione genealogie illius,
 adiecta est à Luca. Absit autem ut credatur super-
 d iij sua.

Act. 20.
 2. ad Ti-
 mosi.

54 CLAVES SCRIPTVRARVM
flua. Sed ne nimium in his uagemur, illud nostri pro-
positi erat persuadere, non facile aut temerè proferen-
dam esse sententiam in interpretem: quoniam sicut est
prima interpretis intentio sensum exprimere, sic, ut id
faciat, eius est nõ semper hæere uerbis, ut uerbum uer-
bo reddat: quoniam sensus nonnunquam obscuratur aut
amittitur, ut norunt eruditiores. Quod etiam quidam
ex recentioribus non aduertentes, sophisticè ac super-
stitiosè in multis recesserunt ab editione uulgata, affe-
rentes etiam ipsum uerbum Hebraicum, ubi nobis ma-
ior obscuritas ob linguam peregrinam, & propriam
eius tropos, nascitur. Quin & illic processerunt, ut
etiam Euangelistas, aut potius spiritum sanctum in eis,
erroris nomine arrogantissime taxauerint. Sed delecta
iam poenas. Aliud etiam considerandum, ne, quod uicio-
scriptorum irrepit mendarũ, id attribuitur incen-
ti. Sunt enim locorum nonnulla, quæ scriptorum incen-
tia, corrupte habent. Etiam illud magnopere attenden-
dum, quòd licet regulariter (teste Hieronymo, ac ratio-
ne suadente) Græci codices emendatioribus sint quam
Latini, & Hebræorum quam nostra uolumina, non ta-
men id putandum est semper uerum. Nam secus esse alle-
quanto ego manifestè deprehēdi. Et de Græcis quidem,
proculdubio. Nec enim sanè existimandum est, quòd il-
lius lingue scriptores sint ex miraculo preseruari, ne
potuissent errare. Similiter testimonia sunt à nostris,
quòd heretici nonnullas eraserunt & corruerunt scri-
pturas quibus confidebantur. Atq; (ut hoc etiam satis
exemplis ostendam) legitur dictum diabolo apud Lucam
in Græcis, Vade retro me Satana. Hieronymus & Ori-
genes nõ sic ei fuisse dictũ à domino testatur, sed Petro

hoc modo, diabolo autè simpliciter, Vade Satana:
& uerisimile est. Ergo emendatiora sunt hęc La-
tine, similiter Dominus dixit, Qui irascitur fratri suo
(enim in nostris legimus) In græcis codicibus sic ha-
betur, Qui irascitur fratri suo sine causa. Sed hoc, sine
causa, uerè sine causa & temerè adiectum fuit (ut notat
Hieronymus) ab his qui putarunt sic oportere. Et ple-
rumque quod erat in glossis aut scholijs, in textum ipsum
translatum est. Aliquado ex alio loco suppletum aliquid,
nonnunquam non malè. Vbi uerò totũ uidetur inuersum, &
sententiam integram, aut sententiam, aut quid tale in no-
stris haberi quæ in Græcis nõ sunt, uel nõ ita sunt, caue-
re id ab interprete uenisse: Sed uel ab exemplari aut
copiaribus Græce, unde ipse trãsirebat. Et cõsequenter
cauere esse, cũ de Græcis cõtèditur, inter ipsos Græcos
probabiliores credēdi sunt, an ij unde ipsemet acce-
dit, an illi potius qui secus habere nũc proferuntur. Ver-
itas, historia illa adulteræ in nostris habetur apud
Hieronymum, in nonnullis Græcorũ nõ legebatur. Hęc si quis ab
interprete adiectã, & de suo inuētã esse diceret, aut pu-
taret, profectò id temerariè ageret, cũ cõstet in exēpla-
rijs multis Græcis hęc legi, & apud antiquissimos hu-
manæ historie mētionē haberi. Itaq; oporteret cõsiderare,
hęc potius esset credēda adiecta in eis, ubi legebatur,
potius in alijs detracta: quod proculdubio pluribus
causis est magis existimandum, & tantundem cen-
sendum est de capite ultimo Marci, & de angelo qui
apparuit Christo in agone confortãs eum: & de eo
quod legimus in canonica Ioãnis, Tres sunt qui testimo-
nia dant in caelo, & de fragmētis historie Danielis, &
de eo quod apud eundem Ioannem legitur, Omnis spi-

CONTRA CALUMNIAS
IMPIORUM
CATHOLICORUM

ritus qui soluit IESVM. Nam in Grecis quibus
dā hæc nō habentur, sed erasa fuisse ab hereticis testes
sunt nostri, & de hoc quidē loco Historia tripertita.
Sed & plura quoq; occurreret uidere, quæ ab Arrianis
probabilissimum est deprauata fuisse, quoniam ad tri-
nitatis mysterium attinebant. Hæc uolui exempli gra-
tia attulisse, ut significarem cum prudentia & consilio,
ac iudicio hæc oportere examinari: & non ubi aliqua
discrepantia apparet inter Græcos & nostros, conti-
nuo arguere interpretem, ut fecit Erasmius in multis
& alij: unde coactus est ipsemet quinque mutare, quæ
fecit, uersionem: & annotationes ad literam, & in multa
tis manifesta sua errata agnoscere. quod ex ipsismet fac-
tis superq; satis patet. Leuis enim nuntius fuit & leuis,
qui in omnes obloqui delectabatur: nimium enim sibi
placebat, ut sapientiæ nomen sibi apud eruditos & nul-
lus uendicaret: at non apud sapientes in ueritate, sed
de his hæctenus.

¶ Inuestigatio viarum quibus acceditur
ad obuiantem spiritum, & aperien-
tem sensum scripturarum.

VM ergo iam firmum sit, quod ad in-
tellectum & perscrutationem scriptura-
rum profundam, opus sit eo spiritu qui
etiam scrutatur profunda Dei, & nulli
natura adsit, nisi gratiose adueniat & illu-
lustret caliginosum cor nostrum, rogandum illum, cum
quis, an sit nobis ulla uia ad promerendum illum, cum sit

scriptum, quod ubi uult spirat? Cui respondemus,
ubi uult spirat, sed non est inutile uestigare uias
quæ ibi potissimum spirare uult, ubi nouit paratū
ad excepiendum se digne, quantum fas est. Et sunt uia-
e illi occurrunt. Est enim nimirum hic ille spi-
ritus sapientiæ, de qua scriptū est: Clara est & que nū-
quam marcescit sapientiæ, & faciliū uidetur ab his qui di-
scunt eam, & inuenitur ab his qui querunt illam. Præ-
cipat qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat.
Si de luce uigilauerit ad eam, nō laborabit: assidētē
illam foribus suis inueniet. Cogitare ergo de illa
est consummatus, & qui uigilauerit propter illā
securus erit: quoniam dignos se ipsa circūit querēs,
in uis ostendet se illis hilariter: & in omni prudē-
tia occurret illis. Initiū enim illius uerissima est discipli-
na concupiscentia. Cura ergo disciplina, dilectio est: et
custodia legum illius est: custoditio autem legū
consummatio incorruptionis est: incorruptio autem fa-
cit esse proximum Deo. Concupiscentia itaq; sapientiæ
conducit ad regnum perpetuum.

PRIMA igitur uia ad huic spiritum promerendū
est ipsa spiritus ipsius, & sapientiæ, ac per hoc disci-
plina eius concupiscentia: sicut ibidem contiguè sub
uerbis adiectum est. Initiū enim illius uerissima
disciplina concupiscentia. Et alibi idem autor. Hanc
disciplinam & exquisiui à principio: & quasiu eā mihi spō-
sum assumere, & amator factus sum formæ illius. sed nō
conueniet illam homo, nisi primū cordis humilitate
soluatur, & docilis fiat. Opus est enim in primis fide,
non potest esse in his qui non subigunt humiliter
intellectum

Ioann. 3°

Sapient. 6.

Sapient. 8.

CONTINUA CALPIA. C...

intellectum in obsequium scripturarū. Ideo et scriptura
 est. Super quem requiescet spiritus meus? super humile
 et quietū, et tremementem sermones meos. Propter quod
 IESVS dixit: Quicumq; non receperit regnū Dei fecit
 puer, non intrabit in illud. Et hinc est quod hæc abscon-
 dita sunt à sapientibus et prudentibus, et reuelata par-
 uulis, hoc est, humilibus, ut ait Dominus. Necessaria est
 igitur hæc humilitas, tū in eo quod oportet primò esse
 discipulum sub magistro, tum uerò, quia quædam pro-
 ponuntur in scripturis creditu prima facie dura, et ite-
 pleraq; factu difficilia atq; ardua. Dei enim sapientia qua
 suauiter disponit omnia, et cuiq; conuenienti modo iux-
 ta naturam suam, prouidet, id quod erat humana coniti-
 tionis proprium, scilicet, ut mutuo iuuenimur, et alter ab
 altero discat, seruare uoluit. Quo factum est, ut non om-
 nes doctores, non omnes apostoli, non omnes pro-
 pheta. Si enim omnes doctores, ubi qui discant? Eius
 rei elegans nobis exemplum ostēditur in Euantho illo,
 uiro prudente, qui cum legeret Isaïam, et interrogare
 tur à Philippo: Putas ne intelligis que legis? sic bre-
 uiter et syncerè respondit. Quomodo possum nisi alius
 quis ostenderit mihi? Et audior ad discendum factus,
 et tanquam id quod erat diuinans, scilicet paratam à
 Deo sibi magistrum, continuo, et confidenter rogat:
 Obscuro te, de quo propheta dicit hoc? De se, an
 de aliquo alio? Et sic meruit ut doceretur. Illud era-
 go hic uide quàm prouidentissimè preparauerat illi
 magistrum diuina bonitas. Iam enim pramonens
 rat Philippum dicens, Accede, et adiuuge te ad
 currum

1. ad cor.
12.

Actu. 8.

rum istum, ut iustificetur sapientia in sermone suo
 dixerat, quod præoccupat qui se concupiscunt.
 et superbia, et mundi huius spiritus excutit discipuli-
 nec libenter magistro subiicitur. Et nescire pu-
 præuē, quàm discere mauult. At non sic esse opor-
 qui uolunt discere sacras literas. Fatemur enim quos
 ita cœlitus instructos fuisse, ut nullo sub cœlo præ-
 strante magistro arcana scripturarum didicerint,
 ipsa est de beato Antonio, et alijs quibusdam. Sed
 admiranda sunt, et ueneranda, et quia per paucos
 sunt priuilegia, non sunt trahenda in consequen-
 tem. Nemo autem fidat in hoc scripturarum studio,
 sed uideatur ingenij acumine præstans, aut uariarum
 literarum, ut sibi opus esse præceptore non ar-
 detur: sed meminerit non frustra dictum, Audiens sa-
 pientior erit. Illudq; sciat compertum esse, tan-
 errare perniciosius homines in scripturis, quantò
 uis ingenij fuerint, si proprijs uiribus fidant,
 humiliter se disciplinis submittant. Hoc ex hereti-
 probare licet, qui cū ferè omnes egregij et elegantis
 ingenij fuerint, ita tamen per hanc suarum uirium con-
 stantiam declinarunt à ueritate, ut nemo unquam tur-
 bus, aut stolidius aberrauerit: quod facile est ex illo-
 scriptis accipere. Quis enim crederet Lutherum
 effutuisse, quæ tamen in suis libris inueniuntur
 præciosissima: uerbi gratia, scripturas esse faciles in-
 tēti, et cuiq; peruias: et iustum in quouis actu,
 inuis iusto peccare, et mortaliter: et Deum
 accepisse homini impossibilia: et hominem
 liber

Horatius

Proue. 1.

CONTRA CALUMNIAS
ANTICHRISTI
CATHOLICAE

liberi arbitrij non esse, non plus quam stipes: & cuncta
necessario euenire: & non esse meritum in operibus,
quantumuis bonis: & contritionem de peccato facere
hypocritam, sed ut quis absolutus sit, hoc solum suffice-
re, si se crediderit absolutum: & omnes homines in ba-
ptismo fieri sacerdotes, eandem in uerbo & sacramen-
to potestatem habentes, etiam foeminas: & Papam esse
Antichristum etiam si beatus Petrus in illa sede seletet.
Hæc, alia id genus plura uiri huius, & aliorum (qui nunc
uigent) hereticorum, non ne satis ostendunt quod loquuntur,
quoniam Deus tradidit illos in reprobum sensum, ut ne
commemorem uetustiora, Valentinianorum acutus, &
Manicheorum ridicula merasque insanias & nugas: quas
nescio an homo quisquam serius ualeat intellectu, etiam
uolens, capere, adeo sunt absurda & perplexa, & ita
men uir ille tam acuti ingenij Augustinus, nouem annis
(ut ipse testatur) ijs hominum uanis commentis ita
dificatus est, quæ non solum a scripturis alienissima erant,
uerum etiam ab omni philosophia alienissima, & remou-
tissima. Est nunc homo, & suo fidat ingenio & uiribus
in explorando seita Dei altissimi. Adde quod (ut a primo
incipio dicebam) occurrunt in scripturis multa difficulta
creditu primo aspectu, ut illud quod Helie nomine locu-
nes baptista intelligatur, & similia multa. Hæc enim
sunt fidei humilitate suscipienda, licet initio uideantur
dura, nam paulo post intelliget homo sic esse, et suomet
probabit iudicio, sed interim opus est fide. Ideo dixit do-
minus, & si uultis recipere, ipse est Helias. Item propos-
nebat dominus carnem suam cibum hominis ad manduca-
candum. Durus uisus est hic sermo, ut est prima sententia
ita ut

Matth. 11.

Ioann. 6.

ut plurimi discipulorum deseruerint illum: quia non
humiliter subdiderunt animum disciplinæ, ut discerent.
Eodem autem cum uulit oportere nasci demò, &
erem, ut absurda, cõcipit, rogat tamen humiliter quo-
modo id fieri possit: quia iam fidem habebat ut erat pro-
pheta, dicens: Scimus quia à Deo uenisti magister, nemo
potest facere hæc signa que tu facis. Hic igitur
oportet humiliter se gerere, & non continuo spernere
quæ uideantur uel absurda, uel impossibilia iudicio no-
stro, quia ualde distat sciẽtia Dei et potẽtia, à nostro ca-
pitulo, sunt præterea & quedam in scripturis, et nostra
que mandantur ad faciendum, dura ac difficilia, &
sunt sapientie iudicio stulta: ut quod inimicum te-
nemur diligere: & percutienti maxillam unam, præbe-
re alteram: & angariantem mille passus, sequi etiam
duo millia: & auferenti tunicam, relinquere etiã pal-
tium: que tamen omnia commodè accipienda sunt. Ideo
opus est, & humilitate: & tunc certo intelliget ho-
mo legem Domini immaculatam conuertentem animas,
et sermoniumque Domini fidele, sapientiam præstans para-
doxam. Qui uero superbie spiritu efferatur, & uideri ue-
lit per sapientiam esse aliquid, suo sensu interpretabitur
paradoxa pronuncians, aut mysteria supra uulgi
sensum confingendo, atque enunciando. Hoc pacto labo-
rantes seipfos extollere, & super alios prædicare: & in
re non sentiunt se spiritibus erroris iusto Dei iudicio
condemnari, ut illudantur, & ea dicant monstruosa, que doctus
uolens ualeat irridere. Ita enim docemur in scriptu-
ris, egressus est (inquit scriptura) spiritus, & stetit co-

Ioann. 3.

Matth. 5.

Psal. 18.

3. Re. 22.

7477

LIBRARIOS
CATHA POLITI

ran Domino, & ait, Ego decipiam illum. Cui dixit Do-
minus. In quo? Et ille ait. Egrediar, & ero spiritus men-
talis. Ignatus. dux in ore omnium prophetarum. Beatus Ignacius hic era-
roris spiritum pulchre nimis & eleganter describens, di-
xit. Erroris spiritus seipsum predicat, sua prophetia di-
ces. Sibi enim coplacens est & seipsum glorificat. Acer-
bus namque est, plenus existens falsitate, seductor, lau-
bricus, superbus, arrogans, uerbosus, dissonus, immensa-
ratus, nigriformis, immundus: de cuius operationibus li-
berauit nos Dominus IESVS Christus. Concupiscen-
tia ergo huius sapientiae cum spiritu humilitatis, prima
uia est ad hunc spiritum sapientiae promerendum, & ob-
tinendum, qui est spiritus ueritatis.

SECVNDA uia est petitio, atque oratio sa-
pientiae, ex uero huius doni & uehementi desiderio uen-
iens. Vnde dictum est: Petite, & dabitur uobis: quia
Mat. 7. te, & inuenietis, pulsate, & aperietur uobis. Nam si
uos (inquit Dominus) cum sitis mali uos bonum donum
donare filijs uestris, quanto magis dabit Pater caelestis
spiritum bonum petentibus? Vnde & beatus Iacobus,
Iacob. 1. si quis (inquit) intelliget sapientiam, postulet a Deo, qui
dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur
ei. Postulet autem in fide nihil haesitans. Et Salomon sa-
Sapient. 2. Inuocauit, & uenit in me spiritus sapientiae. Oranti sa-
pienter Danieli & desiderio desiderati, derepente apa-
Dani. 9. reuit angelus magnus Gabriel, collaudat eum, nuntium
desideriorum uocans, & compotem facit uoti: & uerum
Luce. 1. legitur reuelat. Pater praecursoris ab eodem angelo in-
sitatur dum orat, et nunciatur ei bona. Nec dubitant
contemplatores

contemplatores uiae, ac morum beate Virginis in fer-
uore orationis comprehensam fuisse ab eodem ange-
lo maximo desiderio flagraret, et incensa esset pro
ac totius mundi salute. Tunc enim salutatione sum-
ma singulari singulariter ab angelo salutatur, tunc
angelizatur euangelio felicissimo, tunc et amplius &
in unum, spiritu sancto repletur, et obumbratur uir-
tute altissimi, tunc ineffabili charitate, et gaudio inenar-
abili, in uero concipit eternum uerbum, suam uniuersae
orbis salutem, quod et prius incredibili desiderio
conceperat. Denique spiritus sanctus non nisi oran-
tibus apostolis mittitur, ut sic luce ueritatis persundan-
tibus, et charitatis ardore inflammetur. Veruntamen hoc
sacri desiderium ut impleatur, suo debet honestari fi-
de placitum sit coram Deo. Sunt autem haec tempe-
ra multi, qui huc studio dant operam, sed nonnulli
explorandi gratia tentantes Deum: sed non inuenitur
sapi. 1. qui tentant illum, sed qui querunt in simplicitate
cordis. At isti sine fine ingrediuntur ut assequantur
illam quam semel professi sunt: rem praeposteram fac-
ientes, cum fidem debitam prius afferre deberent,
hinc assequerentur intelligentiam. Sunt et alij qui
concupiscunt hanc sapientiam tantum ut sciant, et ex
ea capiunt uoluptatem. Sed hoc inutile in hac uita, et
inutile desiderium. Sic enim et Herodes cupiebat uide-
re IESVM, quia audierat signa quae faciebat: sed sicut il-
lus frustratus est, ita et isti saepe numero frustrantur deside-
rio suo, quod nec perfecte obtineri potest in hac uita. Ut
pater dixerit sapiens, et hoc esse laborum, et afflictionem
spiritus

Actuum
1. & 2.

Sapient. 1.

Luc. 21.

CONTRA CALUMNIAS
IMPIORUM
CATHOLICORUM

Ruth. 1. spiritus: eo quod in multa sapientia, multa sit indige-
tio: & qui addit scientiam, addit & dolorem. Quare
hanc pessimam occupationem uocat, quam dedit Deus
filij hominum, ut querant scire. Hec est enim nimis
pulchra illa Noemi, de cuius specie pradicant mulieres
cū admiratione. Sed quid ait illa? Nolite me uocare Noe-
mi, id est, pulchram, sed uocate me Mara: quia amara
dine ualde repleuit me omnipotens. Egressa sum pater-
& uacua rediit me Dominus. Quibus certè uerbum
quod dicimus, mysticè significatur. Hos enim melius
Gen. 29. cit peccatum illud grande. Hec est etiā Rachel illa
chra & decorantiss, pro qua sola desudat lacus
mator est, & fecunda, ut aedificet domum. Hec tamen
terim sterilis donec octaua compleatur: nec enim
probatu eius possessio. Parens enim utriusq; prepa-
ras nuptias ostendens, sic ait: Non est mos in loco isto
hoc est, i hac uita misera, tradere minores nata
Minor est enim in hac uita procullubio Rachel,
Lia, etsi lippis ista sit oculis, preferenda hic tamen
nec ueniat tempus Rachelis, & Lia desinat parere
moriatur, & cum patribus condita iaceat, nec autem
amplius eius memoria: ut scriptura mirificè docet.
Gen. 37. cheli autem etiam sepulta, adijcitur titulus super
chrom, eo quod post mortem speret uitam melliorum
ueros fructus. Sepulta est enim in uia que ducit Egiptum
id est, in terram frugiferam. Ipsa est Bethleem, quae
panis: nempe illius panis, in quo est uera uita, quae
ratur. Igitur qui hanc querunt scientiam, tantū
& in hoc sit delectatio eorum & pax, falluntur

uero fructu, nec digni sunt exaudiri à Deo pe-
tam illam, quod si fortè exaudiantur, putandum est ac-
se hic illos mercedem suam. Sunt uerò alij qui hanc
petunt, non tam ut sciant, quam ut sciatur:
magis uani sunt, & elongantur à uero fine, ut So-
le, idèo longè absunt à uia qua occurritur spiritui
in foribus enim delinquere incipiunt, aut in exor-
tineris, ut continuè magis elongentur à uia recta.
sunt heretici omnes, quibus ob istam gratiam spi-
erroris occurrit, & habet eos. Qui enim propria
Ioan. 3. rant gloriam (quemadmodum ait dominus) quomo-
essunt credere? Sunt & qui idèo huic scientiæ ope-
ant, ut honore afficiantur, siue pecuniæ, siue lau-
qui bene pasci, & saluari in foro, & uocari ab ho-
Matt. 23. ribus Rabbi, & primos recubitus in mensis, & pri-
cathedras in ecclesijs per hanc affectant, atq; ama-
nt. Hos uerò in Simone illo mago agnosce, quia cum
Actu. 8. uolunt confictis alijs, in terram reuo-
à Petro & Paulo. Hi profecto sunt abominatio
Deo, licet ut sepulchra dealbata hominibus ali-
apparent, & in quibus sit uirtus Dei magna: qui
Dei sapientiam inhonorant, quam pretio esti-
que est super omne pretium: & cui comparatum
argenti & aurum, & omnes lapides pretiosi,
quicquid in terris maximè estimatur sordescit, &
est, ut sapiens rectè dixit. Et preposui illa (inquit)
& sedibus: & diuitias nihil esse dixi in compara-
illius. Nec comparauit illi lapidem pretiosum, quo-
omne aurum in comparatione illius arena est exi-
& tanquam lutum estimabitur argentum in con-
e spectu

CONTRA CALVINI
LIBRUM CALVINI

68 CLAVES SCRIPTVRARVM

periculosè dum queruntur laboriosè: dum augentur inu-
uidiosè: dum custodiuntur formidolosè: dum amittuntur
lachrymosè: ut uerè experiantur plurimi eas uerè esse

1. ad Ti-
moth. 6.

spinas. Vnde & Paulus ait, Radix omnium malorum est
superbia: quam quidam appetentes, errauerunt à fide, &
inseruerunt se doloribus multis. Ad hæc homo cum ex
hac exit uita, reuera non deberet dici mori, sed quasi
dormire, cum incorrupta maneat melior pars: & in re
liqua integrari speretur secundum ueritatem, & non sit
sicut alia res quæ corrumpuntur. Alibi dixit, De resur-
rectione autem non legistis quod dictum est à Deo dicitur

Matt. 22.

cente uobis, Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac,
& Deus Iacob? Et cum sit credibile, quòd hoc mille le-
gissent, cum iam factum esset quasi prouerbum in ore
eorum, & in quo gloriabantur, satis capere poter quòd
legere non cum intellectu, sed perfuntorie & superficia-
cialiter, non est legere: quo fit ut multi legere uideantur,
pauci autem uerè legant. Legere enim attentionem
& intellectum includit. Quare & alibi increpat legis-
peritum, cui dixit: Quomodo legis? & Nicodemum, Tu
es magister in Israel, & hæc ignoras? Exigitur ergo ut
iam dictum est) lectio iugis, & meditatio assidue. Ex me-
ditatione enim eius quod lectum est, insurgunt dubia &
aporiæ: & cum nodus ipse inspicitur, ac resolutur, par-
ta est intelligentia cum delectatione admirabili. Quare
non ab re probatur à Paulo Timotheus in hoc quòd ab
ipsa infantia sacras literas norit, quæ illum possent sa-
pientem reddere ad salutem. Vnde & Augustinus reser-
uè admonet. Erit igitur diuinarum scripturarum soler-
tissimus indagator, qui primò totas legerit, notatq; hinc
buerit,

Lucæ 19.
Ioan. 3.

1. ad Ti. 3.

CATHA. POLITI.

& si nondum intellectu, iam tamen lectione dun-
tas, quæ appellantur canonica. Nam ceteras se-
leget fide ueritatis instructus, ne præoccupet im-
m animum. Sunt uerò quædam in scripturis pri-
uæ plana, atq; facilia, & sensum quendam innuen-
quo spiritus maximè distat: de quibus erit facillè
lectus exemplum capere. Sed oportet etiam col-
nem habere, quod non uno modo intelligo. Nam
modus est, quoniam oportet collationem ha-
inter scripturas, ut scriptura scripturæ confere-
et ex alterius loci certiore sensu declaretur incer-
tæ erat collatio scripturarum in Ecclesia primi-
ua, ut Lucas testatur: & ex huiusmodi collatio-
nerima dubia clarificantur. Et quia Iudæi, & multi
nici id non fecerunt, idcò impegunt. Iudæi enim,
unum tantum Christi aduentum, & illum glo-
riam, considerarunt, cuius erat præcursor destina-
telias: idcò aberrarunt toto (quod dicitur) cœlo:
atque aberrant, scandalum patientes à cruce, in stu-
pitudinis semper querentes signa. Quare hoc
non contulerunt scripturam cum scriptura, sed
aut alterum locum mordicus retinentes, ubi uide-
gloriam Christi, clausurunt oculos ut alijs locis,
indicabatur ignominia, & patientia crucis, uelut
mano spiritu affecti & cauteriati. Heretici quoq; si-
ter in multis impegunt, ut Arrius, legentes, Pa-
rior me est: & ibidem figentes oculos non attende-
ad innumera alia loca, uelut ad id quod ait Domi-
Ego & pater unum sumus. Et, omnia patris, eius
&. Quodcunq; pater operatur, & ille similiter
e iij operatur

AA, 17.

1. ad Co-
rinth. 1.

Ioan. 1.2.
5.10.
ad Rom.
1.9.

operatur & quod hic erat super omnia Deus benedictus, & Deus uerus, & uita aeterna & quod erat uerbum, & quod ipse solus Dei filius ille dilectus, & unigenitus in sinu patris existens, & quod ad illu dicebatur, Thronus tuus Deus in seculum seculi: & alia penè innumerabilia probantia ueram domini deitatem. Sic Eunomius, qui negauit uirginitatem Domine, sic & alia monstra errasse probantur, quia non contulerunt inuicem scripturas. Sic & recentiores heretici errant, dum statuunt fidem sine operibus, ibi figentes oculum, ubi sola fides uidetur extolli & opera uilificari, & non aduertunt ad immensas testimoniorum nubes, ubi probantur opera, & ipsis tantum merces statuitur non fidei, dicente scriptura mille locis, quod Deus reddet unicuique secundum opera sua. Neque attendunt quod ipsimet Abraham, de quo dictum est, credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam (quem los cum isti contra nos efferunt) dictum fuit à Deo. Ambrusius cum isti contra nos efferunt) dictum fuit à Deo. Ego bula mecum & esto perfectus. cui iam dixerat, merces tua magna nimis. Vbi ambulatione possent à Paulo discere fieri per dilectione operibus bonis, sicut legitur ad Romanos, ad Corinth, ad Gal. ad Eph. ad Philipp. ad Coloss. ad Thessal. Vbi non per hęc nō satis esse fidē, ut simus filij Abrahę, sed exigi opera dicente Domino. Si filij Abrahę estis, opera Abrahę facite. sed auertunt oculos ab huiusmodi, à quibus corrigere uolunt, si uellent. Est & parabola tam clara de operarijs, quibus ex opere iuxta pactum, atq; condictum merces redditur. Deniq; est passim uniuersa scriptura que nihil magis quam opera ipsa cōmendat. Quod uero interdum uidetur

Ioan. 5.
Psal. 44.

Gen. 15.

Ioan. 8.

Mat. 20.

operum opera à Paulo destrui, aut uilificari, intelligenda demū destrui, quę non essent ex fide aut secūdam operum substantiam uilificari, respectu premij, ut cum ait. Non sunt condigna passiones huius uisus ad futuram gloria, quę reuelabitur in nobis: secundum quod ex gratia proficiuntur per spiritum sanctum mouentem. Ita errarunt qui liberum arbitrium nimis extulerunt, & gratiam Christi auferebant, ut legere. Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illi. Et iterum, Ante hominem uita & mors, bonū & malum: quod placuerit ei, dabitur illi. Et alia huiusmodi multa. At non attendebant ad innumera loca conuenienter que gratiam Dei statuūt, & libertatem arbitrij aduersum sine illa, mancam & debilem probant. Ut cum Paulus, Non ego, sed gratia Dei mecum, & Gratia sum id quod sum. & Dominus, Sine me nihil potest fieri, & iterum Paulus. Non possionus cogitare quid ex nobis quasi ex nobis: sed omnis sufficientia nostra ex deo est. & alia plura huiusmodi. Rursum alij non liberi arbitrij penitus uires extinguere, solū superbia, & ijs similia cōsiderāt, nō alia quę statuūt nobis, ut eū gratia cōiunctū ualeat quod ex seipso non potest. Et ob hęc causam plurimi in plurimis impingunt: nō simul cōferūt scripturas, ut cōponāt eas, aut cōuenienter esse illas magis agnoscat, et alterā p alterā declarant, sic et diabolū uicit Dñs, qui afferenti scripturam, ad angelis mādauit de illo, & c. opposuit alia per quę non poterat sanè itelligi, et nō stultē, uidelicet, nō tēta dūm deū tuū. Possē hoc ipsū penē ifinitis pbare exēplis, si liberet: sed puto satis esse priora. Ideoq; constare

ad Ro. 5.

ad Ro. 8.

Gene. 4.

Ecccl. 15.

1. ad Co.

tin. 15.

Ioan. 15.

2. Cor. 3.

CONTRA CAUSA...

72 CLAVES SCRIPTURARVM

arbitror multum ualere collationem scripturarum, in
uicem scripturam scriptura conferendo, uel ad concor
diam (si uideantur dissentire) uel pro declaratione, si
alia sit clarior. Valet & alio modo collatio ad intelli
gentiam scripturae, cum homo cum alio confert, sicut et
ad Ro. 1. olim faciebant. Et hoc Paulus uisus est significare, dicēs
ad Romanos, quod cupiebat uidere illos, ut liceret con
solationem capere per eam, quae inuicem erat, fidem
suam, atq; illorum. quod profectō fiebat collatione scri
pturarum, quamquam satis impari: cum Paulus esset do
ctor, illi autem discipuli. Confert autem collatio haec
parum, tum quod non omnes possumus omnia, & quia
busdam quaedam reuelantur, quae nō alijs: tum quod per
collationem acuumus ingenium, & ueritas magis erui
tur, & illustratur, dum magis aut exquiritur, aut impu
gnatur: quod fit per collationem magis. Deniq; & Do
minus ipse de se loquentibus pluribus libentius sese ada
miscet, quod uel ex hoc patet, quod illis proficiscenti
bus in Emmaus, cum de illo inuicem conferrent & lo
querentur, nec satis fideliter, sed satis frigide, non possu
sus est tamen diutius torqueri eos, sed propior factus
est illis, licet principio uelut peregrinus: paulo post tu
men etiam contubernalis, & cibauit eos pane uitae & in
scripturarum intelligentiam manifestauit eis: ita ut in
flammeret eorum corda in luce iucundissime ueritatis.
Deniq; ualet collatio scripturarum mirifice, quoniam
do cū ipsis gestis & mysticis uerba ipsa conferuntur, aut
cōparatur: ut faciebat beata Virgo, quod ualdē facit ad
altissimos & mysticos sensus. Ecce nascitur Iesus, ab an
gelo

CATHA. POLITI. 73

euangelizatur pastoribus primū, pastores alijs:
auduit admiratur. Haec uerba (inquit Euāgelistā) con
ferbat Maria, conferens in corde suo. Conferbat
cum scripturis antiquis, & uidebat eas uerificari.
Conferbat & cum ijs quae futura erant sibi à Domino
reuelata, & uidebat ordinem Ecclesiae pulcherrimum,
futuros pastores illuminandos per angelos, &
postremo transfundendum uerbum alijs, ad stu
pefactum & admirationem. Maxima etiam proculdu
ca est efficacia sedula perscrutatio scripturarum, hoc
profunda quaedam inquisitio atq; inspectio, ut inde
scopares, quasi de familiaritate, notitiam. Enim uerò
scopata sunt, quae si prima facie ut sonant, intelligen
tur, aut ineptum sensum parumq; illustrem praebent,
aut etiam peregrinum, aut falsum atq; etiam haereti
cum. Ecce dictum est in lege. Non alligabis os boui
operanti. Si de animali boue tantum intellexeris, in
sensum afferes: quasi Deo de bobus tanta sit cura
ut pro illis statuat legem. Hoc certè quia non ani
mae uerterunt Manichaei, adducti sunt ad ineptissima,
& insulsiſsima dogmata. Quare bene docuit Apосто
lus, hoc accepto quod indignum erat Deo eam curam
pro bobus suscipere, per bouem debere intelligi Epi
scopum, & cultorem cordium. Et ideo sunt alia hu
iusmodi multa similiter intelligenda, & non tantum
quod sonat: uerbi gratia, quod olim iussum est: car
nem cum sanguine non comedetis. Ex hoc enim dicto
prohibet homicidij prohibitio. Et alibi legitur. Non co
medetis haedum in lacte matris, quod significat Chri
stianum passum pro peccatis nostris, qui solidus est cibus
noster.

Luc. 2.

Deu. 25.

Gen. 9.

Deu. 14.

CONTRA
IMPIOS
CATHA
POLITI

noster, non esse admiscendum cum legis decretis, quæ erant lac Synagoga, unde uenit Christus secundum carnem. Talia autem multa sunt, in quibus necessaria est perscrutatio, ne ineptus & uilis, indignusque sit riu resultet intellectus. Sunt & loca quæ interpretationem commodam recipiunt, ut cum induitur

Heb. 7. Melchisedech sine genealogia, sine patre, sine matre, ut quidam putauerint Angelum, alij spiritum sanctum: non aduertentes ad sensum Apostoli, quod secundum scripturas erat sine patre, & matre: quia in scripturis hoc non habebatur, quod satis erat Apostolo ad suadendum quod uolebat: non quod ita esset secundum ueritatem. Ad hæc quia Christus dixit in

Mat. 27. cruce, Deus meus Deus meus quare me dereliquisti, quidam putarunt eum desperationis spiritu affectum. Et nunc alius diabolus Melanchthon docet, refriguisse tunc in illo charitatem: & diuinitatem non fuisse coniunctam illi: qua blasphemia quid horribilius dici potuerit, equidem non uideo. Et hoc, quia non sunt perscrutati profunda sensus, uidelicet, quod Deus minus non nesciens cur eum dereliquerit Deus Deus suus, neque impatiens, aut querulus in Patrem inquit cur factum esset, cum sese ipse obtulerit cruci, & uelut agnus coram tonante se, & ouis que ad occisionem ducitur mansuerissimus fuerit usque ad mortem, sed ut per ea uerba declararetur innocentia sua: ut sit statim responsio in psalmo ipso, uidelicet, cur eum Deus dereliquerit. Sequitur enim. Longè à salute mea, uerba rugitus mei, aut (ut rectè exposuit interpres) uerba delictorum meorum. Sua enim delicta

erat, quæ erant nostra, quia ille super se posuit ea, eo reatum accipiens, & eo pacto fecit sua: quod mirè dicitur Isaias. Ipse autem uulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra.

Disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius percussus sumus, Et iterum. Abscessus est de terra uiuentium: propter scelus populi mei percussus cum. Abiecit impius pro sepultura, & diuitem pro mortuo, eo quod iniquitatem non fecerit, nec dolus inueniendus est in ore eius, & Dominus uoluit conterere in infirmitate. Et hoc modo respondetur Iudeis, & Manicheis: qui ambo dixerunt, licet alio fine (illi ut Christum nostrum reprobarent, hi uero ut

Moysen) quod Moyses CHRISTVM maledixit Deo pronuntiauit, quod & uerissimum est, & ualde probat: sed ideo maledictum, quia in illa omnis nostra recidit maledictio à prouidentia Dei. Hic non solum peccator, sed & peccatum dicitur, in quem posuit Deus omne peccatum, ut crucifigeret & sepeliret, & ab oculis suis auerteret, & noua inde nasceretur creatura, sicut ipse

CHRISTVS resurgens non amplius moriturus per creatum, sed uiuens Deo. Noluerunt & perscrutari ipsi Manichei multa, quæ pro se afferebant, constituentes principium alterum malorum, & alterum bonorum, & facientes Deum alterum ueteris testamenti, & alterum noui, propterea quia scriptum in ueteri, Dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in nouo non uiuent, &c. Noluerunt autem uidere quod

Paulus, Legem quidem & iustam, & sanctam, & spiritua

CONTRA CALUMNIAS
IMPIOSI CALUMNIA

Isai. 53

ad Gal. 3

ad Ro. 6

Eze. 20

ad Ro. 7

et spiritualem esse: sed ideo dici non bona, quia per se ipsam non adducebat ad perfectum absque fide, et gratia Christi: et quia coniuncta homini carnali potius indidit iram per transgressionem, quam premium ut Paulus declarat. Nouatus poenitentiae locum negant recipiendi in peccatum: quia Paulus dicebat, impossibile esse eos qui semel gustauerunt misericordiam et donum, et iterum ceciderunt, renouari rursus ad poenitentiam non perferunt quid proprie significet renouari, quod solum fit per baptismum. Unde recte sequitur. Rursus crucifigentes sibi metipsis filium Dei, et ostentui habentes. Similiter et illud quod idem Paulus docuit, Voluntarie peccantibus post acceptam notificationem, non relinqui hostiam pro peccato, qui locus etiam ad baptismum refertur. Et quidam similiter errarunt, ponentes hominem semel receptum a Deo in gratiam, non posse decidere: quia legebant, qui ex Deo nati sunt, non peccat. Et alia quaedam apud Ioannem, ignorant formalitates sermonum, aut etiam melius in hunc modum uno quodam modo adhuc duos existere, nec peccare illum, nec posse quidem peccare qui est ex Deo, ut suo loco declaro. Noui etiam haeretici, qui pertinaciter negant missam esse sacrificium, quia dicitur in scripturis, quod Christus semel se obtulit in consummationem seculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam, et non sicut antiquus pontifex qui per singulos annos intrabat in sancta in sanguine alieno, idem patiuntur non scrutantes scripturas. Nos enim non latet Christum semel se obtulisse hostiam Deo, et unico illo sacrificio consummationem esse peccatum mundi, ita ut non oporteat ipsam seipsum

Ad he. 7.

1. Ioan. 3.

Ad He. 7. 2. 9.

seipsum pluries offerre. At ita demum si id sacrificij applicetur nobis. Applicatur autem cum et nos illud idem sacrificium sacrificantes, id est sacrificium illud memoriae modo renouantes: nec enim repugnat unum esse sacrificium, et idem a multis offerri, et multoties. Hoc non est iterum crucifigi Christum, sed semel crucifigere memoria repetendo offerre. Non enim sicut transmissa illa oblatio quam ipse semel fecit in cruce, ita eius sacrificij transit, ut offerre idem non possimus. Nam et seipsum offert et nunc assidue pro nobis illum offerentibus: non iterum quidem patiens, sed commemorans quod semel est passus, et ita iuge sacrificium est illud, et in aeternum sacerdos, licet unicum et semel oblatum altari uero crucis. Quod si uere non esset sacrificium, nec sacerdotes essent, nec sacerdotium esset. Et quomodo dicitur a beato Paulo, Translato sacerdotio, esse est ut et legis translatio fiat? Respondent Christum esse sacerdotem in aeternum. Bene. At quomodo esse sacerdos, qui est in caelis, et mortuus est, sicut et antiqui sacerdotes Leuitici generis, et semel functus est officio (ut aiunt) in cruce? Nunquid obsecro etiam oblatio assidue patitur, et patiendose offert? quod nec patitur, nec se offert, quid ergo frustra ministrat sacerdos et pontifex, cum in hoc sit pontifex ut ministrat dona et sacrificia pro peccatis? Offert ergo seipsum assidue offerentibus nobis illum, qui per hoc ratum fecit oblationem nostram. Nec ideo minus se offert quia non patitur ultra, tanquam assidue oblationi extitit assidue passio (ut ipsi uelle uidentur) quod est ablatio sacrificium. Nam et quam ridiculum esset olim uocata esse

Ad he. 7

esse sacrificia, quæ ueritatem non continebant, & sacer-
dotes, qui offerebāt ea, & postquā uenit uerus sacerdos
& sacerdotium uerū, tūc extinctū esse omnino sacerdo-
tium & sacrificiū? Non ne etiam scriptum est. Fecisti nos
Deo regnū & sacerdotes. Quomodo uerò sacerdotes
non existente sacrificio? Quomodo in hæc absurda po-
tuerunt incidere miseri, nisi quia non sunt scrutati scri-
pturas, & ad pauca considerantes de facili pronuntia-
runt? & post iam emissum uerbum contentiosè uolue-
runt defendere? Possem & multis alijs exemplis rem
istam comprobare, sed satis hæc sunt ingenioso, qui ex
his alia poterit comminisci, & cauere.

2. ad Ti-
moth. 3.

QVARTA, & suprema uia qua maxime gradiē-
dum est ut scripturas intelligamus, est complere opere
quod legeris in scripturis: hoc est enim concipere ac pa-
tere Christū tibi. Deniq; ut exprimā clarius, imitatio ni-
ta Christi et sanctorū, que sit per renūtiationē à seculo
et cōtemptū eius perfectū, perfectā quoq; parit scriptu-
rarū intelligentiā ad finē, ut sit perfectus homo Dei in
iustitia, ad omne opus bonū instructus. Imò hæc est per-
fecta scriptura: nec enim indiget scripturis alijs homo
iste quisquis est talis, qui opus euangelij, id est, signum
IESV scripta habet in corde & corpore suo. Etenim
paupertas illa spiritalis, que oculos figit in æterna ho-
na, omnē abijcit sollicitudinem mūdi huius, quia secū ha-
bet sociam fidem, ac spem. Item christianus luctus, casti-
tas, & ieiuniū, eū odio sancto ueteris hominis, que non
dū satis fermè unquam excusimus dū hæc uitā uinimus,
qui & sic iugiter mactandus est et offerendus, eū sicut
men. Hæc in quā opera aciem mētis perpoliūt, & sicut
faciunt

ad cōtēplanda cœlestia. Sic anima mūdificata pro-
teur altissima intueri & arcana quæ nō licet effari.
nos dicimus, nō qd' experiamur aut experti simus,
quod dedit nobis deus ista aliquādo, quasi per rīmu
perspicere, & suaderi. Quare elegāter Hieronymus.
est eiusdē hominis & aurcos pbare nūmos & scri-
as: degustare uina, et pphetas uel apostolos intelli-
re. Multi ieiunijs cœlestia pmeruere oracula, ut Da-
& propheta magni. Moyses, precedēte xl. dierum
ieiunio, legē impetrauit in mōte. Super Ioannē factū
uerbū Domini in deserto nō māducātem, nec bibētē.
quādo enim unā ac secessus à turba hominū, quā uer-
Christus & exēplo mōstrauit, prouocat angelorum
uorū collo quia: & de cœlestibus cōtēplationē mirifi
suet, ac nutrit. Accedēs & humilis ac deuota sacra-
susceptio sacrosancti, que nos in Christū quodam
modo trāssubstātiat, quod & ipse docuit dicēs: Qui mā-
eat meā carnem, & bibit meū sanguinē, in me manet,
ego in illo. Hæc est profectō que mirū in modū ape-
scripturarū beatificos sensus. Hic cūtibus in Emaus
cipulis aperti sunt oculi ut agnoscerēt dominū in fra-
ctione panis, et reuerterētur eadē hora in Ierusalē. qui
egit intelligat. Vnde et de primitiuis ecclesie traditur
re, quod erāt perseuerātes in doctrina apostolo-
& orationibus, & fractione panis. Deniq; exercitiū
nitatis erga pximū, quāuis inimicū & hostē, quādo
illo Christū intuemur, eūq; idcirco sicut Christū su-
cipimus, agnoscentes in eo uerē pximū Samaritanū no-
re, quia cū in suū iumētū, id est, carnem suā posuit nul-
tū ac semimortuū, ut in seipso pœnas huius peccati
lueret

2. ad Co-
rinth. 12.

Danie. 9.
Exo. 24.
34.
Luc. 3.

Matt. 11.

Ioan. 6.

Luc. 24.

Adu. 2.

CONTRA CALUMNIAS
AMBROSII MARTINI

CONTRA CALUMNIAS
AMBROSII CANTUA.

80 CLAVES SCRIPTURARVM

lueret, factus est quilibet nostrum. Hæc inquam intima meditatio inuncta operi, non solum est scripturas intelligere, sed facere & exculpere, ut melius in te legi, ualeat, quam in chartis. In hoc enim perficitur imitatio Christi, qui dedit semetipsum pro nobis. Verum quonia hæc uia per paucorum est, & paucissimi ambulant per eam: idco & scripturæ uerum intellectum ac sanum de illis in paucissimis uideas. Quocirca eleganter, nec minus uere, ad quãdam sanctã clarãq; formam in hunc modum scripsit Hieronymus. Ex eo uidetur obscura lex, quonia raro, in quo conspiciatur, existit. Dei enim uerbum, uita est. Et nos aliud uiuendo quã uita est, uerbum Dei facimus obscurum. Quod si ea uita ueremur que solum uita est, narratione legis eius nõ erat opus, quam facilius erat uidere quã loqui, quã doquidem nõ in sermone regnum Dei est, sed in uirtute.

Hæc ille. Hactenus circam primam clauem.

81 SECUNDAE CLAVIS AD INTELLIGENTIAM SCRIPTURARUM, CONSILATIO & VSUS.

NVNC IGITUR ut alteram ostendamus clauem, priori proximam & coniunctam, illud præmittendum uideo, quod sicut ad cuiuscunq; scientiã Isagen pertinet duo potissimum prælibari ac præscire, uidelicet, ma-

teria de qua tractetur, & ipsius finem tractatus, itaque que pertinet ad scripturarum intellectum. Sed iam scripturæ materiam siue subiectum & summum, pactum & testamentum, quod habuit nobiscum Deo in principio, & hoc pactum esse IESVM Christum: in eo totum continetur multis modis, cum sit uita, & uita ut ostendemus. Materia ergo totius scripturæ, IESVS Christus est, patris ipsa sapientia prædestinata à principio, in qua sunt omnes thesauri scientiæ & scientiæ Dei absconditi. Finis item scripturæ ipse idem IESVS, quia ipse prædestinatus est uiam nostram, quam scripturæ docent. Quod ut testimonio firmum habeas, audi illum. Moyses (in scriptis) scripsit de me, ut per hoc uoluerit intelligere principale

1. Cor. 2. ad Col. 2

Ioan. 5.

CONTRA CAETEROS
AMBROSII GALLI
LIBROS

Principale subiectum scripturae Moyses fuisse CHRIS-
TVM. Quocirca magnopere miratus sum quena-
dam ex nostris, qui monstrare uolens ubi Moyses locu-
tus sit de illo, unum tantum locum protulit ex Deutero-
nomio 18. cap. Prophetam suscitabit, &c. quasi uero
non passim Christus in ea scriptura conspiciatur ab ha-
bitibus oculis. Quod enim dixit I E S V S, Moyses
de me scripsit, hoc significat, quod primum illius
scripturae subiectum erat ipse I E S V S, & non
quod in uno aut altero loco tractaretur: sed in multis
scripturis hoc non uident. Sic & in Psalmo testificatus
est, in uolumine libri scriptum est de me, ut facerem De-
us uoluntatem tuam. Et alibi idem dixit: Oportet imple-
ri quae scripta sunt in lege, & prophetis, & psalmis
de me. Et Lucas dixit, quod ipse dominus incipiens a
Moysse & omnibus prophetis, interpretabatur illis in
omnibus scripturis quae de ipso erant. Quod autem
omnis scripturae finis sit ipse Christus, Paulus dixit, Finis
legis Christus ad iustitiam omni credenti. Et dilectus di-
xit: Haec autem scripta sunt, ut credatis quoniam I E-
S V S, est Christus filius Dei, & ut credentes salutem
habeatis.

Psal. 40.
Luc. vii.

ad Rom.
10.

1 Ioan. 20.

E S T O Igitur secunda clauis, Principale subie-
ctum scripturae est Christus, ut pactum nobiscum & fru-
ctus, id est, pacti lucrum: quia ipse est uita aeterna nobis
parata, quae in scripturis est, ut est dictum. Et uide nunc
illam. Et primo quanta tibi ex ista clauis aperiantur, si noueris
illam. Et primum quidem insignis ludaeorum error pate-
bit, qui in suis interpretationibus nihil minus de scri-
pturis accipiunt quam Christum, non solum in caeteris

libilaret, & beatis duntaxat oculis sese ostendit, ue-
nim illis quoque, ubi clarissime illucere potest non ex-
istis. Et certe si scriptura ipsa uacua esset Christo,
ut quae dignum haberet, ut illi tantopere discendi
alia incumberemus? Equidem scripturam Christo
nam recte comparaueris uaginae, gladio uacuae: aut
se uacuae grano: aut utribus uino uacuis: aut deni-
que aptius loquar, cadaueri priuato spiritu & uita.
ere miratus sum nonnullos nostrae religionis & fi-
deios, qui delectati sunt (praetextu linguae) consule-
re abbas istos excacatos, qui solam secuti sunt li-
teram, & a spiritu destituti CHRISTVM in-
ter non possunt. Vnde & isti nostri suis ipsorum com-
parijs uidentur potius obscurasse CHRIS-
TVM, quam illustrasse: nam ferè nusquam ibi ap-
paret. Nos autem non caecos sequentes, ne cum illis in-
ueniamus in foueam, sed ipsam lucem, dominum nostrum
I E S V M, & apostolos eius fidei magistros, hoc
religiosae retineamus, CHRISTVM passim
impleri in scripturis. Quare quod uidetur de Salomone
dictum, ut illud: Ipse erit mihi in filium, & ego
in patrem, non ad Salomonem illum, qui erat
Salomon secundum carnem rex caducus, & cuius re-
gnum non prosperè successit, sed ad illum qui secun-
dum spiritum uerus est Salomon, & uerus sempiter-
nus rex, referendum est. Hoc enim intendit spiritus,
ut oculus spiritualis aspiciat, & sanè probat, ut
non impleri dictum illud in Salomone, qui fuit ho-
mo peccator, & aliquando impurissimus, cuius so-
lum non est firmatum. At scripturas impleri oportet,

2. Reg. 7.

f ij quod

CONTRA CAECITATEM
IMBROSAM
CATHOLICAM

84 CLAVES SCRIPTVRARVM

quod Iudæi miseri uelamen ante oculos habentes, non intelligūt. Similiter dixit propheta, Ex Aegypto uocatus ui filium meum. Hoc spiritus de Christo intellexit uerè Dei filio, ut plenè indicauit Mattheus. At Iudeus et Iudaizās, hoc ipsum de populo Israele dictū fuisse cōtendunt: id quod insignis ille apostata percussus à Deo in Euāgeliste decisionē obiecit, quod nolisset nobis illud dēre. Sed eludebatur ille miser. Iuuātur illi quidē primo aspectu litera, quam & soli uident beati oculi. Sic caeli enarrant gloriam Dei, legimus: & in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Hic Iudæus ad hos uisibiles caelos attendit, non attolens oculos suos ad altiores caelos, qui tamen fuerūt in terris. Nam eorum gloriam ferre non potuit, quorū sonum etiā reprobauit: imò à quorum sono, tanquam ab excellenti sensibili, percussus obsurdūit. Sic & quidam Iudaizantes fecerunt. Et quam quæso inde receperunt doctrinam, nisi illam quæ erat philosophorum, imò omnium habentium oculos? Quis non uideat horum caelorum magnitudinem, pulchritudinem, consuetudinem, ordinem, Dei gloriam enarrare? Sed quid hoc habet propheticum? Spiritus igitur, spiritus inquam eos nobis declarauit caelos, quos Dominus constituit & firmavit, & illuminauit, nimirum sanctos Apostolos, quorum sonus exiuit in omnem terram, ut Paulus docuit. Sunt autem hac de re exempla quamplurima, in quibus noui magistri iudaicam cæcitatē sequentes, semetipsos & alios qui alios sequuntur excæcant, propterea quod & Asaph dicere uidetur. Aperiā in parabolis os meū non ad Asaph illum pertinet, ad quem manifestè nec pertinebat

Mat. 2.
Osee. 11.

Psal. 18.

ad Ro. 10.

Psal. 77.

CATHA. POLITI.

inebat illud superius. Attendite popule meus legem meam. Quam enim legem suam, aut quem populum uocauit suum Asaph ille, quisquis is erat homo? Verba ipsius Christi hæc erant, qui legem suam tradidit populo suo. Ipse enim loquebatur quasi per aliorum organa, & aperuit in parabolis os suum, sicut ipse dixit. Ecce qui loquebar, adsum. Hæc mihi dērent Euāgelistæ, quod noui quidam conturbare solent, non intelligentes quæ loquerentur, neque de se affirmarent. Hic oportet interdum loqui dum propter eos qui uix sentiunt uiuum.

Hoc igitur primum tibi sit cordi fixū, scripturæ omnium materiam & finem esse Christum. Aut de Christo loquitur aliquo modo, aut per id quod loquitur ducit ad Christum. Sed quoniam id minus uideri potest tyrunculis, & in campo scripturæ minus exercitatis, idcirco quo id manifestius fiat, non est hoc ostendere per diuisionem scripturarum sensuum.

Isa. 51.
I. ad Tim. 1. ad Tim. 1.

ad Ro. 10.

De prima diuisione scripturarum, & fœderibus siue pactis ac testamentis quæ iniit nobiscum Deus.

SCRIPTRAE prima diuio est in partes hoc modo, quod quædam dicitur instrumentum seu testamētum uetus, & quædam nouum. Dicitur autem instrumentum, quia est enarratiuū cuiusuis pacti, aut testamenti: sicut scriptura ipsa pacti, seu testamenti, dicitur

f ij suenit

LIBROS
CATHA POLITI

suevit pactum & testamentum, idq; passim in ipsa scriptura legitur. Ob hoc igitur scriptura hanc accepit appellationem, & ita a sanctis patribus nuncupata est. Oportet autem scire illum qui erudiri uult in scripturis, quod inter nos & Deum tantum chaos (ut ita dicam) interponitur, ut natura nullibi generi iustitie locum esse possit, nisi quae est inter figulum, ac lutum figuli: imo & longè minus. Non enim figulus ita sui iuri dominus est in ueritate, sicut Deus omnis creatura, qui fecit eam. Non enim figulus est creator materiae, ut modo inter figulum & lutum quid iustitie est nisi ut pro beneplacito disponat figulus de illo, ut si placeat illi, sic dinitat ut semper sit lutum, & nunquam respiciat ad illud: aut si magis placeat, etiam proiciat, aut conculcet: aut si animo potius libeat, componat inde quae uelit, & qualia uelit uasa, siue in honorem, siue in contumeliam. Talis est inter nos & Deum iustitia, ut sicut lutum debeamus aestimari coram illo, si solum secundum naturam consideremus. Et secundum hoc uenias nos in scripturis in ea ratione poni respectu Dei, in qua ponitur lutum figuli respectu ipsius figuli. Sic enim loquutus est Iob, Isaias, Ieremias, & ab his Patribus accepit. Non est igitur inter nos ac Deum locus iustitiae ulli, non distributiuè nec commutatiuè, ut ipse in aliquo obligetur nobis, nisi nos extulisset supra mensuram nostram donis, & dignatus fuisset inire pactum nobiscum, & inuicem obligari. Et haec sunt pacta quae in scripturis continentur. Non autem unum fuit pactum, sed plura: quae oportet quam diligentissimè considerare.

Quae iustitia sit naturaliter.

Iob. 27.
Isa. 45.
Ierem. 18
ad Ro. 9.

De primo

De primo & maximo pacto, ac fœdere sempiterno.

PRIMUM ergo et maximū pactū, quod suū uocat Deus, est ipse Christus. Miraris? At sic uocatur in scripturis absq; ambiguitate si uelis accipere. Sic enim legitur Gen. 17. Ecce pactum meum tecum. Et iterum, Et statim (sue) erigam pactum meum inter me, & inter te apud Malachiam. Et sciatis quia nisi ad uos mandatum istud, ut esset pactum meum cum Leui, dicit Dominus exercituum. Pactum meum fuit cum eo uita & dedit eas illi propter timorem, & timuit me & nomen meum corripuit. Lex ueritatis fuit in ore eius. Quae cum manifestè de Christo dicantur, satis ipsum dici mandatum, & pactum: Dei inquam patris & nostrum. Quod ut breuiter declarem, uocis primū manifestanda est. Pactum enim non aliud quam conuentio quaedam: nam ut quidam iuriscōn-
sultorum ait, Sicut qui ex diuersis locis in unum cōeunt, ut inuicem dicuntur, sic & qui ex animi sententijs diuersam unam ueniunt. Et pactum similiter à pace dicitur, quod inuicem distantia, & inimica inuicem, pacto reconcilientur, & copuletur. Quia igitur omnis creatura coram deo nihil est, & nullo illi commercio suapte copulatur: nam ut illi summus honor impendatur, non erit illa tamē in conspectu dei, plus quam in conspectu figuli, sicut dictum est, ita ut quae quasi contrarietas atq; inimicitia aestimari possit, comparata Deo, & presertim nos, qui has dolentes inhabitamus, & sumus magis caro quam
f iij spiritus

Malac. 2

Iurisc. in digestis de pactis tit.

ad Cor. rii. 15. Rom. 8.
spiritus, cum in nobis uigeat caro, ac uelut superior do-
minetur: quia factus est homo primus in animam uiuens,
tem, non in spiritum uiuificantem. Ideo dixit Paulus, pru-
dentia carnis inimica est Deo. Ergo ut possit nobis esse
aliquod ius et iustitia cū deo, necesse fuit eleuari naturā
nostram medio quodam pacto. Sed audiat quāso in hoc

Hier. 29. homo sapientiam & bonitatem Dei. Cogitauit enim
summus & clementissimus pater uerē cogitationes pa-
tris pro nobis, ut conciliaret nos sibi, & in commera-
cium extolleret summo pacto, quod hinc ortum habuit
à principio. ipsum enim eius uerbum & filius, illa sum-
ma sapientia & uera lux, cum uideret cuncta quae con-
di possent, & conditurus esset per illum pater, & illa
esse non ualdē bona in seipsis, quodam ineffabili modo

Prou. 8. affectus sibi ipsi, ut possit sibi complacere in opere suo,
& reddere ualdē bonum (quia & ipse cum patre erat
cuncta simul componens) decreuit semetipsum suae crea-
turae coniungere, & illam quodam modo in seipso in-
serere, in sitio quodam admirando, ac sempiterno, &
cum diligeret omnia, illam ex omnibus creaturam praes-
ceteris elegit, & admauit, in qua quodam modo con-
spiceret ipsa omnia, haec autem fuit natura nostra.

Prou. bi. 8. Quamobrem quae fuit eam, ut uelut sponsam sibi illum
assumeret nexu insolubili ac sempiterno. Haec enim uox
eius fuit adamantis, Et deliciae meae esse cum filiis ho-
minum. Non potuit displicere patri hic filij sui affec-
tus erga nos, & amor qui à communi amorum
spiritu ueniebat. Nam & hoc Pater uolebat, eam
dem penitus uoluntate ac spiritu. Decretis igitur
sunt haec nuptiae ab aeterno, spiritu ipso pro nobis
efflagitante

regitante has gemitibus inenarrabilibus. Ipse enim
est paranympus fuit inter nos & patrem pro filio.
uit ergo tempus quando paterno beneplacito illa
uentio adeo inter se distantium naturarum, diuinae,
& humane (quae poterat quodammodo inuicem inimicis-
se censerī propter distantiam summam, saltem respe-
ctus carnis) facta est per coitionem earum in unam per-
sonam: & hoc fuit primum & altissimum pactum, ex
quo reliqua omnia exorta sunt, & in illo quasi funda-
mento mirabiliter constituta. Hoc dicitur haec tenus
pactum purum, nulla conditione nutans, aut irri-
diabile, sed sacrosanctum ac sempiternum. Ex quo sub-
iunguntur CHRISTVS, qui ob hoc pactum Dei, dicitur
quod ex illa conuentione & unione perfectum est.
Quia enim hic fuit unio rerum, & non solum uoluntatis,
sed etiam, idē & quod inde sic constat, pactum dicitur.
Ipsē nimirum unum CHRISTVS ex duabus his natu-
ris nulla cōmixtione, nulla confusione per hoc inseparabiliter
consistens. Vnde & duas habet uoluntates inui-
dentes, scilicet & creato, quae cum uno & eodem spiritu
conuenirent in unum, idem prorsus probantes atque im-
probantes, perfectum reddiderunt hoc pactum. Nulla
ergo humana uoluntas unquam sic diuinae consensit, ut
idem prorsus ac perfectē probaret, idēque improba-
ret, sicut illa humana CHRISTI. Vnde praecelara illa
uox. Non sicut ego uolo, sed sicut tu. & Quae ei pla-
cuerunt sunt facio semper. Ecce igitur primum pactum,
honor hominum, latitia angelorum, liuor et dolor &
terror demonum, CHRISTVS noster. Sed audi
nunc

*Mat. 26.
Ioann. 8.*

CONTRA CARNALES
AMBROSII
CAPITULA

nunc pactum aliud huic primo proximum. Cum enim per hoc primum non duae personae fierent, sed una tantam persona maneret, sicut erat, nimirum ipse Dei filius Christus factus, non potuit hoc pacto contentus esse. Nam et ipsi conueniebat habere sponsam. Non enim erat bonum ipsum esse solum, cum non solum propter seipsum esset, sed etiam propter omne reliquum genus nostrum, quod iam honoratum erat per illum ob affinitatem iam contractam per carnem, uerbum enim caro factum est: participauit enim ipse etiam carni et sanguini, ut sic nos eucheret atque capaces faceret comitum sui secum, et cum patre suo, et communi amborum spiritu. Quare cum ipse esset uir respectu nostris, cui omnis subiectio debebatur, appetijt et illius sponsam intimam sibi, quam sibi subiceret, nisi eam diligeret: quod item pacto speciali fieri deuit. Sed quoniam ad hoc idonea, nisi una, illaque qua primum ex illo tantum, atque eius fortitudine prodiret: et ex qua uersa uice ipse dignaretur accipere carnem suam, ac sic commisceretur cum tanta dignitate in pacto illo primo? Unde igitur solam et merito dignam censuit, cui quam proximè iungeretur ut sponsus, ut sic etiam ille sexus feminarum dignificaretur, et ne ingratus illi esset de qua carnem suam accepit, sed spiritum fortem illi redderet pro carne, id est, os de osibus eius, ut sic fieret uirago mulier illa fortis, quam Salomon exquirebat dicens, Mulierem fortem quis inueniet? Et in quam Salomon tan liuorem cordis cum suis nequam spiritibus exerauit. Facta est igitur et haec secunda conuentio et pactio, sed non sicut superior, ut duae naturae in unam personam

Gen. 2.

Ioan. 1.
Hebr. 2.

Gen. 2.

Prou. 31.

personam coirent: sed ut duo manentes in una carne (quia non filij, matris erat) uno tamen eodemque spiritu in unum uoluerentur, ut idem uellent, idemque nolent, eodemque spiritu ambo clamarent, Abba et pater: et quodam modo spiritus fierent, sicut scriptum est, qui adheret Deo spiritus est cum eo. Quocirca uocata est haec una singulariter, non solum secundum carnem, mater primi patris, hoc est, Christi mater, sed reciprocè etià eius filia, quia ex eo et esse suo descendit. Et item amica, quia idemque nolle fuit amborum. Et nihilominus soror, quia ex eodem patre Deo per eundem spiritum nati ambo sunt. Denique nomen sponsae sibi singulariter uendicata, quia ipsius osculo atque amplexu prima salutata est, ut patranympho fortissimo archangelo, et fides inuiam data. Nem illa prima summa fide, et charitate, has accipiunt nuptias. His enim, quasi ueste nuptiali, uirtutes, scilicet, fide, et charitate, induta est sponsa ista super omnes, et ideo meruit in sponsi thalamum ingredi, et ipsi sponsi cibis, fruique delictis, quia et ex illa secundum carnem quasi de thalamo ille prodijt sponsus suus. Eadem igitur secundum pactum identidem purum, et sumum, ac ueluti glutino quodam illi primo annexum. Si putas queso tales, sponsum et sponsam, sterili manere potuisse, ut ipsi primum coeuntes non et alios generarent? Absit. Sic enim non fuisset honoratum tanta affinitate, et cognatione contracta secundum carnem, genus nostrum, nisi et secundum spiritum simili modo proueretur, ut ipsa intrare posset ad nuptias. Ergo deriuata sunt nomina plura ob hanc rem, inter Deum, et nostrum

ad Ro. 8.
1. ad Co.
rinth. 6.

Haec enim habetur in canonicis.

Luc. 1.

nostrum reliquum genus. promisit enim tertio Deus pa-
ter daturum etiam in uniuersum nobis, et cuiq; nostrum
pactum suum primum, id est, CHRISTVM, ut post
illam primam sponsam, et nos in uniuersum sponsa illi
essemus, & quiuis nostrum ueluti sponsum suum illam
acciperet, si modo et nos primæ primarięq; sponse sue
inherentes, uestem nuptialem (sicut illa) indueremus,
fidem & charitatem. Non enim omnino purum est pactum
nostrum: sed cum conditione hac, à qua multi pos-
sunt excidere sua culpa. Sed nõ sic erat primũ pactum,
purissimum enim fuit omnino. Secundum uerò non ita
purum, sed cum cõditione, quam tamen purificari oportet.
Tertium conditionem habebat, à qua plurimi possent
excidere. Igitur quicunq; in has nuptias candidantur,
fide pactum suscipientes, quasi sponsalia contrahunt
cum illo, sua die admittendi in sponsi domum. Sic
igitur tota fidelium congregatio, quasi corpus unum
(quod ecclesia dicitur) adherens primæ sponse CHRISTI,
& per illam CHRISTO: ipsi similitèr CHRISTI sponsa
in scripturis sanctis uocatur, ita ut omnia pacta
reducantur in unum, scilicet, illud primum cui
sequentia annectuntur, & sint omnia unum pactum
extensum: quia uerbum, quod factum est caro, &
primò illi carni indiuidualiter unitur, per illam spiritum
coniuigente unitur sequenti sponse Virgini, tanquã
primo et contiguo membro, & per eam similitèr nobis
omnibus qui illi hæremus. Vnde ob hoc maximè dictum
puto, Extendens caelum sicut pellem, & tegis aquas super
periora eius. Verum est tamen, quòd si huius corporis
membra inuicem comparentur, alias atq; uarias for-
tiantur

Phil. 103

appellationes. Nam omnes comparati ad illam
terrificam uirginem, penè nomen sponsæ amittimus.
Iam illa singulariter sponsa dicitur, de qua dictum est,
semper repetitũ, Tota pulchra es, & macula nõ est
in caris. Quod de nulla aliarum animarũ rectè dicitur, cum
omnes, ut cõditi sumus, iræ filij inueniamur, ut nostri cõ-
datione de illa dicatur. Sicut lilium inter spinas, sic
coluba mea inter filias. Vnde hæc singulariter electa dici
potest, formosa, speciosa, immaculata, ortus cõclusus, fons
signatus, quæ ut magis discerneretur à cæteris, hac no-
mine singularitatis, distinguitur. Ait enim: quinquaginta
regina, octoginta cõcubina, adolefcetularũ nõ est
numerus. Vna est coluba mea, perfecta mea, una est ma-
trix, electa genetrici suæ. Sed non sufficeret charta si
scire qui illam suis laudibus uellè, quãquam ineruditus
in fans, & omnino indignus. Illud ergo in summa,
quòd illa est primum et nobilissimum membrum totius
corporis, audens contingere ipsum sponsum suum, ut in
charta quasi conclusum reliquum ecclesiæ corpus mereatur
etiam ipsum sponsa dici. Quoniam & in eadem nu-
merus ac thalamum introducit, si modo (sicut est di-
ctum) uestem induerit nuptialem. Sed oportet nunc di-
scernere istud ultimum nobiscum habitum pactum, siue
testamentum, cum suis rationibus (quantum
scierimus) breuiter enarrare.

¶ Quomodo primum pactum nobiscum
initum, irritum fecit homo
peccato suo.

Post=

AMBROSII
CORINTHA
CATHA

POST QVAM Deus creavit hominem cum uideret suapte illam natura multis necessitatibus expositum, et plurimis undiq; circumuallatum miseris, et ad malum procliuem, & deniq; morte dissolubilem: misertus illius erexit illum, & multis collatis donis uallauit eum, gratia, iustitia, sapientia, si le, spe, charitate, perennitate, omnibus deniq; tum animi tum corporis dotibus honorauit, omnibus ab eo molestijs & doloribus (quibus natura nostra obruitur, ac sepe numero succumbit) abiectis & amputatis. Hæc autem non absq; pacto facta sunt. Pactum autem in hoc fuit, ut hæc dona primum in eo ueluti parente, ex quo omnes proditari eramus, constituerent, & propter illum in uxore sua, & ex eis, propter ambos, ad omnes deriuarent quicunq; ex illis concepto semine nasceremur, ut illa seruantes inueniremur quãdoq; & nos in prioribus pactis, et summo illo quod erat CHRISTVS, gauisuri cum eo in beatis & æternis nuptijs, iam paratis nobis in illo. At hoc non pure ac simpliciter, sed speciali etiam quadam conditione adiecta, si de arboris cuiusdã fructu primus ille parent nã ederet. Sic enim uoluit quasi dominus agnosci, et quãdã autem ille cõtra mādātũ, & irritum fecit pactum illud: quare spoliatus est ipso iure donis omnibus, & conditio nibus nature sue dimissus in miserias & dolores, quod etiam meritisimè coniecti sumus omnes nos, qui ex illa descendimus, nam sic erat in pactis. Ipsi autem, qui sua ipsorum uoluntate prauaricati sunt, reos etiam secunda atq; æternæ mortis sese constituerunt, perpetuo cruciati

Gene. 2.

quandoq; tradendos, nisi alio ac nouo pacto conuenerentur, et nos cum illis simul omnes: quod pactum, misericorditer insecutum est, de quo tractat omnis scriptura, idcirco ad intelligentiam ipsarum scripturarum apprimè ac passim opportunũ est de hoc pacto quæ premittere & cõmẽdare, ut fide certa recipiatur, si cuius rei fide, nullus est qui nõ cæcutiat in scripturis.

De pacto nouo & testamento æterno quo deletum est peccatum, & gratia restituta.

NV igitur tanta prauaricatione perditæ esset natura nostra, quia omnes iræ filij cõstituti eramus, & iterum cogitaret pater misericordiarũ, et Deus totius cõsolationis afflictionis cogitationes, sed pacis erga nos, cõpõso spiritu hoc pro nobis postulante gemitibus inerrabilibus, decreuit nos, q sic cecideramus ita ut redessamus indigni gloria, & decretarũ nuptiarũ, inuolare in gratiã suã. Videbat enim optimus ille pater dignũ esse sic manere bonã partẽ uniuersi collapsam, tam decretũ sponsum ac spõsam orbatos fore liberis, ipsi soli duo manerẽt: aut fortè solus ille uir, primum pactum Christus (quod & intolerabilius erat ob bonitatẽ, qua ægerrimè se rebat esse sine spõsa filium) quo circa cogitauit ipsum primũ pactum, scilicet, cõstitutum filium nõ quidẽ tollere, sed cõmutare, et apta aliter quã ab initio fuisset aptatus nobis, & simili modo pactũ secundum in eũdẽm cũ uirgine decreta sibi spõsam primam. Immutauit autem in hunc modum.

ad Ep. 2.
2. ad Co.
ruth. 1.

ad Ro. 8.

Nam

LIBROS
CATHA POLITI

Nam primò ille Dei filius, qui in prædestinatione sua adoptauerat sibi sponsam, humanam scilicet illam certam, & indiuiduam naturam, quam sibi adiungere decreuerat, ut dictum est, non decreuerat sibi eam adiungere talem qualis erat ex se, scilicet, secundum naturæ suæ conditionem, imbecillam, infirmam, corruptibilem, mortalem, natam experiri labores ac sudores & dolores, & alias misérias, quas longum esset ac tædium enumerare: sed sicut decebat filium Dei decreuerat illam (quam assumpturus erat) sponsam, tum quoniam primum iungeret, pulchram reddere, fortem, decoram, gloriosam, beatam, ut propterea cõspiceretur ipse non in forma serui obscurus, & uir dolorum, & cognitor infirmitatum, sed in forma Dei gloriosus, & fortis, & speciosus præ alijs. Hoc enim pacto uenisset reuisurus alios, quando genus humanum, prouecturus illud in gloriam, ut & cum illo suis nuptijs frueretur in cælo. At postquam uidit clementissimus pater, illo parentum nostrorum delicto, redditum esse incapax ipsum uniuersum nostrum genus tanti boni, quoniam merito constitutum erat sub ira Dei, & dimissum uiribus ac potestati satanae, qui nos uicerat quem parentes prostrauit, quid nos in illis pacto clauderemur, ipse optimo atq; eodem sapientissimo consilio cogitauit (ut dixi) non quidem partem illud primum de medio tollere, quod sine penitentia iam decretum erat, fore scilicet Christum, sed eius conditionem immutare. Nam cum alioqui ipse uenturus fuisset, etiam secundum eam partem quam sibi de nobis adiungebat, ut par erat, non ignobilis sed gloriosus, non animalis sed spiritualis, non infirmus sed potens, non

corruptibilis sed incorruptibilis & immortalis, ipse in sua gratia & misericordia, ne solus sine nobis beatus esset, renunciauit omni iuri suo. Hoc enim benignus pater spiritus, atq; adeò ipsius filij postulabat, & hoc quod sæpe dixi, & dicam, gemitibus inenarrabilibus. Quamobrem suapte sponte semetipsum exinam hoc pacto, id est, quòd cum illi sponsæ suæ primæ scilicet illi carni quam decreuerat accipere etiam in cælo, perfecta gloria, id est, perfecta ac digna donum, digna inquam sponso tanto, deberentur, nec apud homines conueniat sponsam duci in domum, ita ut si quando iungitur inops & paupercula, non cupiam diuiti, aut regi, ipse sponsum pro dignitate suis dotem illi constituit cum inquam sic deest, tamen ut iratum patrem aduersum nos placaret, inuimus in patre nostro superbi, excellentiorisq; cupidi quam æquum esset, & quam ille nobis inuisset, elegit uenire humilis, obscurus, absconditus sic tanquam abiectis uestibus diuinitatis suæ, illam decebant, in sordidis & pullis in cinere ac cinere quo conuenienter peccatum ipsum nostrum tolleramus quasi unus ex nobis apparuit, id est, quasi peccatorum esset ipse omnino innocētissimus, sed sic ad purgandum omne peccatum idoneus, cum sic abiectum & mortuum, quasi pro sponsa mortua ante oculos miseris patris pro nobis miseris semetipsum exhiberet sic & nos à iure diaboli redimeret cum quo lucrum ueniret, & proculdubio expugnaturus eum, reconciliaret patri, ut sic possemus denuò intrare in cælestium pristinum, sed itidem mutatis conditionibus.

1sa. 59.
Paul. ad
Phili. 20.

Nota
hæc, quæ
maximè
conferunt,
ad noti-
tiam scri-
pturatum.

Sicut enim nos ex peccato nostro alterauimus pactum primum ipsum, scilicet (ut sæpe diximus) Christum, & quodam modo peruertimus deducentes illum de gloria in ignominiam, & de sapientia in stultitiam, & de fortitudine in infirmitatem, sic oportuit & immouari nostrum, ut assimilaremur ei. Nam illud primum pactum constitutum, est norma omnium consequentium. Si enim non fuisset peccatum, Christus uenisset in sua gloria & decore in forma Dei, & sic non fuisset alteratum pactum primum, scilicet, illa conuentio & unio naturarum pro sponsi dignitate. Nam unita fuisset illi sponsa sua, cum omni dote conuenienti. Itaq; merito & nobis absq; sudore, ac labore, datum fuisset uesci pane nostrorum, & cum omni facilitate potiti fuisset regno ipsorum Christo. At uero postquam peccauimus, & ipsum Christum nobis ipsis sic immutauimus delicto nostro, ut eum in tantas ac tam miserandas adegerimus miseria, non æquum fuit ut etiam ab eo redempti, max restitueremur per omnia in pristinum statum, cum illis dotebus quæ uidebantur conuenientes nature nostræ, & quas ab initio acceperamus, Sed hoc par fuit, & hinc nobiscum etiam sic actum est, ut cum labore etiam nos quereremus gloriam, quam perdidimus, quia Christus pro nobis abiicit illam. Nos enim coëginus ipsorum, eam tamen sua esset, & ipso uire sibi deberetur, sed propter nos cū sudore, quasi nõ suam, obtinuit eam, qui immo (ut dicimus) nostri gratia abiecerat. Sic enim oportuit pati Christum & sic intrare in gloriam suam. Opera tuit autem dico, postquam sic uoluit, sic elegit. Elegit autem id propter nos (ut sæpius dicam, quod nunquam scri-

Luc. 24.

atur) non propter seipsum. Vide igitur quam conuulsi sumus non prorsus in integram, nisi quod pacem & pacem pertinet. De qua tamè re longior edus esset sermo, quã alio tractatu perlustror, idè dico circa hoc, modò scierimus duplici de causa mansisse nos in deteriore hanc pacti conditionem, & uiam. Et prima est, quia deteriore Christi cau-astro delicto nos fecimus. Sicut enim elegãter Berno dixit, non decebat sub capite spinoso membra esuicera, nam ipse debuit semper esse forma nostri, ut aptandi sumus in gloria configurati illi in pasci, ita hic illi aptaremur in ignominia & passus. Secunda uerò causa est, quod ratio peccati ead in nobis exigebat, scilicet ut reliquie illius mane ad hoc, ut haberemus semper ob oculos illud, & mus quomodo cecidimus, & humiliaremur, ac sic solum dico ueniam obtineremus peccati, quam se-sequuti essemus per Christum, sed custodire-omilitatem, ne sicut ab initio, rursus per super-excideremus. Consideratio enim proprie infir-est multum facit ad sui cognitionem, ac depressio-ationis, quæ summè difflicet magno Deo. Ec-igitur inuatum pactum nostrum in C H R I
O, quia pactum antiquum irritum fecimus, & uimus ipsum pactum Dei, C H R I S T V M,
iam, per stultitiam nostram, adigentes illum ad
iam propter nos, ut sic iuste exigatur à nobis pro-illum stultitia, id est, ut fiamus stulti in eius gratiã,
mus ingrati. Sic enim sapientissimè constitutum est à
ut quia non nouimus Deum in sapientia sua, id est,

LIBROS CATHA. POLITI

LIBRARI
CATHA POLITI

100 CLAVES SCRIPTVRARVM

in primo pacto sapientissime ab eo ordinato, propter
ca per stultitiam crucis, recipiendo illam fide, & ope
re: salutem consequeremur. Hic ergo statutum, & sic
dictum fuit Adæ in sententia Dei post peccatum, et in
illo nobis omnibus constitutum à Deo est, In sudore vultus
tui uesceris pane tuo. Magnum hoc certe uerbum,
& multo sermone indigens ad interpretandum. Hec
sunt eadem pacta, de quibus tota scriptura pertractat.
Nam horum omnium ratio & commutatio capitur ab
ipso Christo, quia enim irritum fecimus pactum nostrum,
quod fuit in Adam, per peccatum, & sic commutati nos
ipsum etiam Christum et pactum primum circa illum co
mutauimus, oportuit consequenter ut et pactum in Chris
to sub conditionibus durioribus. Quam commutationem
mirifica allegoria licet agnoscere in Galilea, ad quam
Christus Berhleemiticus transmigrat, ubi concepitur, et
quam elegit in patriam suam: et similiter à suis discipu
lis quos Galileos uocat scriptura. Sed et à multis alijs ad
mirabilibus typis. Verum quia huius mysterij non erat
capax ab initio humanum genus, summa providentia
Deus optimus uoluit esse mundo absconditum, nisi quod
paucis reuelatum est patriarchis ac prophetis. Adæ pro
culdubio antequam peccaret, quod ex eo patet quod
ipse, prophetando non à semetipso, dixit. Hoc nunc os
ex osibus meis, quod magnum esse mysterium testatur
Apostolus, in Christo et Ecclesia. Sensit et postmodum
patrato peccato id pactum esse sibi alteratum, et quasi
nouatione quadam (sic enim iurisperiti dicent) prio
re irritato pacto suscitatum, quando ei dictum est. In sudore
vultus tui uesceris pane tuo.

1. ad Co
rinth. 1.

Gen. 3.

Gen. 1.
ad Eph.

CATHA. POLITI.

uultus tui uesceris pane tuo. Nam quod in sensu
et perfecto, loquatur de pane Christo, ego qui
quaquam dubito: et sensus huius sententia exi
st, quod in eam deducti sumus conditionem in pa
cto et instaurato nobis per CHRISTVM, ut
eat nos maiore cum difficultate illi applicari per
et susceptionem crucis eius. Quæ res longè diffi
est, uidelicet ut crucifixum, Deum esse gloria re
us. Item per sacramenta quæ remotissima à sensu
et inuisa, significauit, intremus in illum, et per
contraria carni, à qua explicari etiam per com
gratiam uix possumus, in illo ambulemus. Intel
ligitur hoc pactum in eis uerbis pater Adam, In sudore
uultus tui, &c. Credo etiam huius rei notitiam de
re in Abel, qui per hanc fidem meliorem hostiam
obtulit, quam Cain frater eius inuidus, et incredulus.
De Seth etiam scriptura meminit, qui per Abel
est Adæ, de quo etiam testatur scriptura ipsa,
cepit inuocare nomen Domini, nimirum et procul
CHRISTI. Post hunc commendatur eius
re Enoch, deinde Noë, in quo prima etas mun
daminatur. Illuc usque uocatur mundus originalis,
diuus Petrus: quia nondum illi ortus Christus
igitur, sed tanquam in utero materno conceptus:
spiritus sanctus continebat eum in semetipso, uis
nondum esse tempus prodendi illum. In Noë au
tempore quodam modo exit ex utero tenellus in
illi enim primum dictum est. Ponam fœdus meum
in te. Vnde transacto aquarum cataclysmo, illi dictum
est. Ego statuam pactum meum uobiscum, et cum
g iij genere

Gen. 4.
Heb. 11.

Gen. 5.

2. Pet. 2.

Gen. 9.

AMBROSII CAPELLA
CONTRA CALUMNIAS

genere uestro post uos. Et sic inuoluntate ac implicite nra
nis significatus est ei. Venit ergo non multo post Abra-
ham, quo tempore placuit Deo magis explicare pactu
hoc. Nam uenit tempus circumcisionis infantis, & tunc
data est illi circumcisio, & facta repromissiones: & in
eo quodam modo dicitur incepisse fides, quia magis ex-
plicitate traditum est de illo, & hoc pacto firmatum est
in carne sua, quia repromissum est ei quod de ipsius se-
mine foret oriundus. Creditur, & iustificatus est, & de-
cretus Christi pater, & pater fidei, & extensum est ei
nomen, & positus est tanquam typus & exemplum om-
nibus, qui coram Deo uellent iustificari. Unde et sinus
Abrahae, sinus fidelium (id est) ubi fideles continentur nu-
cupatus est. Venit autem etas masculina in Moyses, & pro-
positus est ei Christus magis explicitate: & post repro-
missionem factam ipsi Abrahae, fecit nouas promissiones
nascenti populo cum in AEGypto esset, de liberatione
ab AEGYPTIJS & manu forti PHARAONIS, & statuit huius
ius rei pactum in agni uictima, & sanguine eius: & pro-
misit terram fluentem lacte & melle, & cum essent iam
crepti, sed peregrini in deserto, dedit eis legem per an-
gelos in manu Moseos, quae omnia solum ad illum popu-
lum attinebat, quem sibi adoptauit ut promiserat Abra-
ham ipsi, ex quo descendit per Isaac tamen, non per Is-
mael: quia dicitur sicut in Isaac erit tibi semine, et reiectus est
Ismael: quia ex ancilla, non ex libera natus. Et similiter
per iacob siue israel, non per Esau: quia Esau renuntiauit
primogeniturae suae, unde & eius benedictione praer-
ripuit merito frater eius: quae omnia, licet in figura con-
tingeret, cōseruāt nihilominus et in litera ueritate sua.

EXO. 12.
EXO. 20.
GEN. 17.
21. 25. &
27.
1. ad Co.
10.

Summa eorum quae toto instrumento ve-
teri complectuntur, & quare subintra-
runt carnales promissiones & lex.

PROMISSIONES IGITUR
istae terrenorum, atque ipsa adeo lex, non
abstulerunt repromissiones magni pacti
cum Abraham initi, quod heres fuisset
mundi ipse, & semen eius post eum, quod est
CHRISTVS: sed ideo subintrarunt (sicut ait Pau-
lus cum ueniret ipsum pactu, id est, CHRISTVS ad Gal. 3.
operarios essent ad recipiendum illum & docilio
nis enim legis Christus. Sed hic dices. Quomodo Rom. 14
leges & alias promissiones hoc fiebat ut ueniretur
Christum? Certè grandiore sermone hic opus esset
declaramus immensam, in ijs domini sapientiam, ac
videntiam: tamen non grauabor capita ponere si-
quod Dominus intelligere, quia de huius rei notitia
aperitur aditus ad intelligentiam Pauli, & scri-
pturum. Promissio & pactu primum quod subintra-
uit agnus & phasc domini, quo medio eductus est
populus de AEGypto, & liberatus de manu forti di-
uis Pharaonis: & factus Dei, ut potè redemptus
est. Qui enim redimitur, eius est à quo redimitur,
sua uoluntate. Redemptus est tamen ut sic ueniret in ter-
ram sanctam promissionis, obediens nihilominus inte-
rent in deserto, in quod introductus est ut tentaretur, si
perduraret in tentationibus, ambulans cum Deo
ut per hoc intraret in requie ipsius. De quo pacto
pactum literam satis habetur in scriptura ueteri. Hic
atque obseruatio ducebat ad CHRISTVM per mo-
g iij dum

ad Gal. 3.
Rom. 14
EXO. 12.

LIBRARI
CATHA POLITI

104 CLAVES SCRIPTVRARVM

dum figuræ ostendentis ueritatem ueri agni, & pacti. Quis enim sapiens credat in agno illo animali, eiusq; ut anima & sanguine, posuisse Dominum salutem hominum? Sic autem interim ducendus erat populus adhuc rudis, & solidi ueri cibi adhuc incapax, scilicet, illa figuræ, ut Christo adueniente ipsum uerum agnum agnosceret, qui uerè abstulit peccatum mundi, & liberauit ab Aegypto, id est, mundi cupiditatibus populum suum. Populus autem suus futurus erat, qui in illum crediturus esset, & ingressurus in eum tanquam in pactum, & de manu ueri Pharaonis ereptus, hoc est diaboli, in terram promissionis ueniret, quæ est Christus, idq; phase medio ac sanguine, id est, per eius transitum de hac uita ad patrem, qui sanguinis effusione celebratus est. Et in hoc fuit pactum uerum, & testamentum, sicut testatus est Dominus, dicens. Hic calix testamentum nouum est in meo sanguine: ut quilibet qui uellet sanguinis lucrum participare, id est, euadere à Pharaone, & in terram promissionis uenire, de hoc sanguine poneret in utroq; poste, & superliminaribus domorum: quod non est aliud quàm illi fide, ac dilectione suscipere, ac profiteri palàm non erubescendo crucem Christi: ut uiam deserti pergere, id est, mundi huius, quem quilibet ut desertum habere debet, ut sicut ait Paulus: Qui utuntur hoc mundo tanquam non utantur, sint. Vide ut hoc quæ si per figuram docebat Christum, & ducebat ad illum. Post hæc habes in deserto, huius populi adoptionem, & procuratum illi cibum de coelo, & legem datam quæ diuidebatur in tres partes, in mandata, & ceremonias, & iudicia: quibus etiam, licet alio atq; alio modo, ducebatur

CATHA. POLITI.

ad CHRISTVM. Per mandata quidem, per illa uenit in agnitionem peccati, quod prius ignorabat, sicut ait Paulus. Concupiscẽtiam nesciebam, Rom. 7. Sed diceret, Non concupisces. Veniens autem homo in agnitionem peccati, id est, concupiscẽtiae auertentis a Deo, & cum hoc experientia comprobans non potest se continere ab illa, quin illi succumbat. Ut idem Dominus docet, audiens aduenire medicum & medicinam tantem hoc peccatum auferre, & omnem uim eius, nisi sit fatuus, & filius diffidentie, ita se insti- tuendo iste, ut uenientem medicum dignè suscipiat, non pro totam spem ponat salutis suæ. Ecce igitur quod lex per mandata ducebat ad CHRISTVM. Et ceremonias uerò dupliciter ducebat: et uno quidem modo, quia per illas lasciuium populum aliquo modo conuertit in officio, tanquam ligans phreneticum (ut elegerat Augustinus declarauit) donec ueniret medicus illum liberaret à phrenesi. Sic tam multis ac magnis moribus depressus est, ut per hæc interim à multis alijs moribus abstraheretur. Alio uerò modo, quia omnes ceremonie præter hunc finem, & præter alias rationes quæ afferri possunt ad literam (de quibus dicitur in scripturis) sic erant ordinatæ ac terminatæ, ut futurum in Ecclesia in CHRISTO significarent, & per pacto etiam illæ ducebant ad CHRISTVM. Et iudicia uerò tandem, quia & per ea figuratè designabatur futurus status iudicij æterni, quando redditus est Deus unicuiq; secundum opera sua: ac similiter eadem iudicia contineretur impetus eius morbi, id est carnalis concupiscẽtiae hæc illac effluentis. Et sic etiam

CONTRA CAETERA
AMBROSII CATHOLICI

etiam hæc iudicia ducebāt ad CHRISTVM. Ad hæc
 I. Co. 10. quicquid illis contingebat, in figuram contingebat. Vt
 ille transitus per rubrum mare, ubi fit saluus Israël, &
 Exo. 14. AEGYPTIJ submerguntur, sanguis est CHRISTI, qui
 ab illis uenerabiliter susceptus, salus est eis. Ab alijs au-
 tem conculcatus, fit suffocatio, quamquam & AEGY-
 ptiorum submersio, etiam peccatorum & concupiscenti-
 æ mortem significat. Item lignum illud quod dulces
 reddidit aquas, & mare, lignum crucis erat. Et manna
 quod pluit, Verbum caro, & petra percussa, CHRIS-
 TUS erat. Item templum, tabernaculum, altare, propi-
 tiationarium, candelabrum, mensa, arca, panes propo-
 sitionis, et cætera instrumenta. Aaron eiusq; uestimenta,
 ornamenta, unguenta, odoramenta, uictimæ, hostiæ, sacri-
 ficia, holocausta, oblationes, sabbata, festa, celebra-
 tiones, & innumerabiles obseruantie, nō aliud quam Chri-
 stum, et quæ Christum ipsum circumstant, personabant.
 Item bella, prælia, pugna, quæ describuntur in antiquis
 scripturis, nihil aliud sunt quam pugna Christi sine du-
 bus singularis persone, siue CHRISTI mystici, id est,
 Ecclesie, quam habuit, habet, & adhuc habebit cum re-
 ge superbia, & Antichristo, & suis complicitibus usq;
 ad consummationem seculi.

Exo. ca. 13. v. 1 que ad ca. 21. Leuit. per totum.

Numeri, Iosue, Iudicā, Re- gum.

DEUTERONOMIUM, quod secunda lex inter-
 pretatur, mirificè nobis Euangelium representat, quod
 est secunda & æterna lex, ubi fidei uirtus commenda-
 tur, & expressissimè propheta Christus promittitur,
 legis huius nouissimæ lator. Vnde quàm congruè Iosue,
 seu Iesus Naue, subsequitur, qui(iam sepulto Moysi, &
 corpore eius occultato) iudæis datur ut introducat popu-
 lum

Dei in terram promissionis, atq; ut euertat Hie-
 & alias inuadat hostium plagas, & distribuat ter-
 & spolia in funiculo distributionis. Quem uerò
 in hoc uiro subintelliges designatum, quàm uerè
 IESVM saluatorem, quem (ut uerè docet Hiero-
 nymus) tam rebus gestis quam ipso nomine indicauit.
 LIBER Iudicum quot habet principes & quot
 milia, tot continet de Christo eiusq; corpore & ec-
 clesiæ sacramenta. Ruth Moabitidis, ecclesiam nouam si-
 cut Booz copulatam (id est) Christo, quem sibi fidei
 coniugium ipsa quæsiuit. Ipsa uaticinium Isaia illud im-
 plemente. Emitte Domine agnum dominatorem terre, de pe-
 deserti ad montem filie Sion.

Iosue. 1. & 2. 23. & 24.

Isaie. 16.

REGNORVM libri eadem de Christo sacra-
 menta mystico sensu confirmant, ubi et reprobatione sa-
 tanae antiqui, & regni, ac noui electionem, illud in
 re, præter alia quæ passim in eiusdem rei et aliarum
 scripturis, mirabiliter contingebant.

PARALIPOMENI autem uolumini, quod
 quasi errorum ueteris testamenti tantam laudem
 meronymus tribuit, ut dixerit. Si quis absq; illo scientiã
 scripturarum sibi uoluerit arrogare, seipsum irideat.
 ESDRAS ac Neemias, qui templum &
 ciuitatem Ierusalem instaurauit post captiuitatis Baby-
 lonice relaxationem, ut reuertentes in patriam, sedem
 suam recipiat, & maiores principes capiat ipsa
 Ierusalem.

ITEM descriptio sacerdotum leuitarum, Is-
 raelitarum, ac proselytorum, & operum diuisa mysteria,
 absq;

LIBROS
CONTINIA
CATHA

1.8 CLAVES SCRIPTVRARVM

absq; dubio mysticas significationes cōcipiunt: & huiusmodi scio an adhuc impleta sint, an (quod magis existimo) quidpiam noui ac boni futurum nobis prænuntient.

LIBERTobias, & si uitam hominis in iustitia, et pietate, & tolerantia, magnis exemplis atq; sententijs erudiat, non caret tamen suis mysterijs, quæ sub cortice seruat.

HESTER autē & Iudith et si typū Ecclesia habere rectē censeant tractatores, mirum tamen si non beatissimam uirginem Marianam nobis principaliter mōstrēt, ac nonnulla ipsius priuilegia, et prerogatiuas: ut cernas in eis libris indicari implemētum illius sententiæ domini in serpentem, Ponam inimicitias inter te & mulierē, & semen tuum ac semen illius.

Gen. 2.

IOB statum & meritum hominis ex peccato, & providentiam Dei & dilectionem circa illum admiranda doctrina ostendit, & consolatur se in spe futurae resurrectionis, quam & manifestissimè prophetat, se que scire profitetur uisurum in carne sua Deum saluatorem suum. Deniq; & patientiæ fructum demonstrat: plenus tamen (ut mihi uidetur) recōditis, & abstrusis sensibus: quos uideo me uenerari debere magis, quàm posse perscrutari. Hæc tamen omnia CHRISTVM, mihi proculdubio innuunt uel occultum.

PSALTES autem egregius, quid mysterij non personauit? non est penè uersus qui suum non habeat sacramētum: ibi erudimur de fide, ibi in spem excitamur, & nisi simus insensati lapides, miris per eos ardoribus charitatis incēdimur. His horas statas sacratasq; reddimus Deo, sapienter illi (ut postulat) psallentes: quoniam illis

CATHA. POLITI

uerbis adest spiritus pro nobis postulans gemitibus mirabilibus: ibi Christū, ibi uirginem spōsam, ibi ecclesiam reliquam passim liceat contemplari. Deniq; nūquid quod factum, quodq; futurum est ad ecclesiam & CHRISTVM pertinens, puto ibi non esse.

PROVERBIA etsi mores astruant, non minus doceant mysticè sapientiam ipsam CHRISTVM, illos docet uniuersaliter omnes.

ECCLESIASTES uanitatem mundi, atq; omnium humanarum affectionum, & uiarum contritionem & affectionem ostendit. Vnde omnia resoluit in timore Dei, & custodiam mandatorum eius: quia iudicatum est Deus nūquēq; iuxta opera sua. Hic liber facere potest phantasiā ad impietates, nisi hoc prius accipiatur, quod ibi tanquam disputatiuè nonnulla proponuntur, uelut ex aliorum persona pronūtiata, quæ tandem concluditur uelut à fidei ecclesiaste.

CANTICVM Canticorum est spiritualium nuptiarum sponsi & sponsæ, id est, CHRISTI & ecclesie epithalamium. Sed primo CHRISTI & uirginis uicem unicam, pulchram totam atq; immaculatam sibi prouocauit. Hic laudes inuicem exprimuntur, & amores, & desideria sponsi & sponsæ, quam sponsam nisi à nouo distinxeris per prerogatiuas suas magnas ibidem mystica spiritus arte reconditas, nihil ferè de illo libro intelliges.

LIBER Sapientiæ ipsam Sapientiam, nimirū Christum, proponit & effert: & ostēdit uanos omnes, et in seipsum infelicem tendentes qui non audiunt illam. Insipientes autem illi Iudeos prophetat, quos insipientissimi-
mos in

CONTRA CATHA POLITI
AMBROSII CATHANA

110 CLAVES SCRIPTURARVM

mos in suis consilijs contra Christum fuisse ostendit, & ex parte diaboli: lignum crucis, turpissimamq; Do-
mini in eo mortē declarat quasi aperte, tamen sapientie
esse. Aus magnificos claris demōstrat exemplis ab origine
ipsa mūdi, & ligni illius uirtutē sat manifestē. Deniq; to-
to libro illo est uidere à cōtrarijs esse tibus atq; exitibus
mortalium, quid praeſtiterit dilexiſſe sapientiam.

ECCLESIASTICVS autem liber similiter
docet sapientiam, & hortatur ad illam, & ostēdit uiam
qua queritur, & inuenitur, & conseruatur, nimirum
timorem Dei, & fidem, dilectionem, et custodiam man-
datorum Dei in spe.

SEQQVNTVR quatuor, quos maiores pro-
phetas uocant, Isaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel: in
quorum quolibet qui non cernit passim uaticinio pro-
dita mysteria Christi, & uirginis, & regnum diaboli
per illos destructum, & futurum iudicium, caecum esse
oportet. Isaias autem maxime non tam propheta futuro-
rum, quam iam gestorum quasi Euangelista uidetur,
adeo aperte multa de Christo praenunciat, quamquam
& sub uelamine plurima.

HOS duodecim sequuntur minores, qui ad om-
nem scopum intendunt Christum, scilicet & Ecclesiam,
licet quilibet aliquid particulare ac propriū habeat, de
quibus longum esset differere.

DENIQUE Machabaeorum praelia etiam ad do-
ctrinā nostram scripta sunt, ut sciamus oportere uiros
fortes tentatione probari. Ibi enim licet confessores &
martyres ueros inspicere, qui cōstantia ac fortitudinis
posteris exemplar fuerūt. Arbitror autem & ibi typos
multos

CATHA. POLITI

esse futurorum: manifestius tamen cōprobatur
ac religio in beneficiū mortuorum, quibus uiuen-
tium elemosinae, et orationes, atq; suffragia profunt, ut
per ecclesia fidelium tenuit, quāquā nouis magistris
etiam errorū suscitatoribus aliud placeat. Et sic iam
omnem totius ueteris scripturae materiam ac finē
ostēdam esse, uiam, ueritatem, & uitā nostram, ut ipse

Ioan. 14.

testatus est. Verū quia de Christo in scripturis
indam literam non ubiq; eodem modo & aperte ha-
bet, sed interdum obscure & sub rerum ac gestorum
uelamine, ut magis probemus quod diximus, oportet
uaria sensuum genera, quae scripturae reci-
piunt, paulo diligentius perſcrutari, idq; per aliam to-
tius scripturae diuisionem.

De varijs scripturarum sensibus, & peculiaribus
significandi modis, in singulis diuinorum
eloquiorum partibus: ac primum de re-
gulis ad intellectum historiarum.

QUONIAM sicut scriptura aut per historia
narrat, aut per legem praecipit, aut confite-
tur & laudat per Psalmum & Canticum,
aut deniq; per prophetiam uaticinatur, et
cetera. Quia enim in his uarijs loquendi modis, & uarijs
suis sensus abscondit, quid quisq; modus proprium
suum, discubis singulis, facile apparebit. Tū quae cōmū-
niter in omni scriptura, pro nostra tenuitate pande-
nt. Quod historicē enarratur, duplicem habet sen-
sum. Et primus quidē quem literalē dicūt, nos historicē
scimus, nimirū quem primū porrigit ipsa litera iuxta
proprias

AMBROSII
CONTINUA
CATHA POLITI

ad Ga. 4. proprias uocum significationes. Alius est quem allegorice cum licet dicere. Nam sic apostolus appellauit, de quo nos aliqua post tractabimus: cum de literalibus et historicis eo, quae occurrunt, praemisimus. Circa sensum igitur historicum illud praecipue obseruandum est, ut quod enarratum est secundum primas et proprias uocum significationes, iuxta communem omnium acceptionem intelligatur, nec recurratur ad reconditas metaphoras, et importunas, ut quidam fecerunt, atque ideo errarunt. Verbi gratia, dictum est: Factum est uespere et mane dies unus. Si autem hic non uerum diem, sicut est communis diei conceptio, sed altius interpretantes uesperinam et matutinam angelorum cognitionem diei appellatam uelimus intelligere, non ne quae so extraneum sensum in historia introduxerimus: Posset tamen iam historia simpliciter explanata, et primo literalis sensu accepto, quod de uero die qui ex mane et uespere perficitur, locutus sit Moses, posset inquam superaedificari spiritalis aliquid quilibet, aut allegoricus sensus, de uesperina et matutina cognitione, aut si quis alius aptari possit, uere tamen et commodè. Adhuc narrat similiter Moses quod Deus immisit soporem in Adam, et ex eo costam tulit cum dormiret, unde aedificata est mulier. Haec sic accipienda sunt ut uerba sonant, nec est alius sensus hic accipiendus pro cuiuslibet arbitratu cerebelli, sicut quidam fecerunt, qui nescientes soluere argumentulum, acceperunt haec quasi metaphoricè dicta, et non iuxta uerum literalis significationem: non solum nobis per hoc auferentem mysterium magnum, quod declarauit Apostolus de CHRISTO et Ecclesia, ueram etiam contra apostolica

Gene. 1.

Gene. 22.

ad Ep. 5.

Luc. 8. ista uerba dogmatizantes, et contra seipsos alio modo non placet quod quidam, Euangelistae illud de Magdalena, quod ex ea exierant septem demonia, sic exponunt ut per septem demonia, uniuersum peccatorum intelligi uelint. Et similiter per septem angelos, qui assistunt ante dominum, ipsam uniuersum beatorum spirituum: unde et Origenes non immerito à catholicis in nonnullis reprehensus est, quod historicam floccifaciens (quia absurda esse cogit, quae non erant absurda) sensus mysticos excogitauit qui temerè non posito fundamento aedificat. Hoc seductus Lutherus, ac alios ipse seducens, historicam de illa egregia Petri confessione, de qua et clauium potestate, ita peruertit atque euertit, ut de Petro ibi quammanifestissime enarrat Euangelium nihil minus quam ad Petrum pertinere uelit. Et huiusmodi doctrinas, euangelicos sese scripturarum auctores uocant, scilicet quia earum fundamenta peruertunt. Neque uerò moueri quid debet, quod ipsa historia continere quaedam uana uidentur, ac nullius doctrine nonnunquam, ac ridicula, et puerilia plura, etiam mirabilia ut fabulosa et anilibus fabulis annumeranda uideantur, et sapientibus huius seculi non solum inuicilia, sed ridenda: quod consultissimè fecit Deus ad uindictam superbiam nostram, ut ex hoc fructum faceremus consequeremur. Ego enim non solum ex aliorum sententia, sed etiam meo intellectu pronuncio et contemno quod in huiusmodi locis, ubi talia leguntur, uel huiusmodi similia fabulis, aut quibusuis rationibus inepta,

AMBROSII CATHA.
CONTRA CAETHA. CAETHA.

Gene. 25. & incredibilia, ibi firmissimè credendum est latere mysteria, ut patet factum est de Iacob & Esau, in utero matris existentibus, ac secum mutuo concertantibus. Similiter de Zaram & Phares cum in lucem prodeunt, alter ligatus coccino in manu ab obstetrice, alter diuisa maceratus pra furore. Item contentiuiculae illae Rachelis cum Leta de mandragoris, & emulationes conceptuum, nisi quid praeter nudum literae sensum nobis asserant, quid nisi nugae? Idem de pugna Abram cum illis regibus, & occursu Melchisedech, & oblatione panis & uini, & decimarum acceptione, & alijs talibus, si non figuratè intellicantur, quid quaeso momenti habent? aut quis capit quicquam dignum doctrina? Adde gesta Sampsonis, & problema, & uulpes, & asini maxillam, & cum Dalida uxore disceptationes de fortitudine sua: quid his inaniis dixeris ac nugacius, nisi maxima introspexeris atq; inde erueris, quae latent, sacramenta? Talia sunt quae de uxore fornicaria praecipuntur Osee, & olla, ac lumbare teremie, & multa huiusmodi quae sunt penè sine numero: nec tamen propterea minus est attendendus literae intellectus, non tamen propter se, sed propter ea quae ibi habentur quam in tabula Spiritus sanctus effigiat: utendus est enim nim quasi figura. Quo in loco & quaedam notanda sunt quòd non uerificantur ad literam, & oportet uerificari in spiritu, aut secundum allegoriam. Nam Abraham, cui promissa est terra, nihil possedit de illa, si terram Canaan terrenam intellexeris, & sic falsa esset scriptura.

Gene. 12. Quod coguntur Hebraei confiteri, quia non accipiunt spiritum. Similiter de Iacob dicitur quòd nequaquam appellandus esset nomine illo, sed Israel: & tamen passim

Indicium à ca. 13, vs. que ad c. 17.

Osee 1, lere. 13.

est iuxta literam Iacob, ut patet in scriptura: et Allegoriam aspiciendum est, & sensum spiritus.

AD H A E C etiam aduertendum est, quòd saepenumero cogantur scripturarum autores loqui ad ac diuinis, nò eo modo quo sunt in Deo, sed quo ad nos capi possunt, sic enunciantur, quia aliter non possunt ut intelligamus. Curat nihilominus ipse alibi in scripturis prouidere, ne huiusmodi Deo esse, ut in nobis sunt, intelligamus. uerbi gratia dicitur in scripturis Deum irasci, agi furore, praecordia duci, tangi dolore cordis intrinsecus, postulare nobis gemitibus inenarrabilibus, quod de Spiritu legitur. Item quòd descendit ut uideat, interroget, & alia pleraque huiusmodi. Quoniam uerò in parte legimus. Ego Deus & non mutor. Et apud Iacobus, Apud quem non est transmutatio, nec uindictis obumbratio, docemur superiora dicta non modo intelligi esse in Deo, sicut in nobis esse probatur, sed non enim afficitur Deus, aut immutatur ut nos, passus ullis. Quare de ijs quae de illo dicuntur, semper attendenda est significatio quae defectum aliquem conuenit, & retinendum quòd sine defectu est in illo, ut in Dei intelligamus, non succensione aliquam, nò uindictam, sed solum tranquillissimam eius & eternam uindictam scelerum suis temporibus, ut ratio ipsa, quae lex poscit retributionem. Sic poenitentiam Dei uindictam remotam omni imperfectione ac defectu, qui solet poenitente notari, uelut improvidentiae, & ignorantiae erroris, & peccati, & id retineatur de significatio quae potest cadere in sapientissimū, idq; est prob

Num. 11. Gene. 6, Roma. 8, Gene. 18, Mala. 3, Iacobi 1.

b ij quodam

quodam tempore, aliter quàm prius disponere. Et si
liter est dicendum de cæteris: Quamquam & circa hoc
subtilius quiddam excogitari posse existimo, quod in
nuo nunc sapienti.

AD HAEC nec illud omittendum, quòd non
nunquam enarrans historiam, utitur figuris & tropis,
communibus tamen, & uulgò receptis, ut hyperbole &
huiusmodi alijs. Sic enim scriptum est ab Euangelista
de actis domini, & gestis. Quæ si scribantur per singu-
la nec ipsum arbitror mundũ capere posse eos, qui scri-
bendi sunt, libros. Hic est hyperbole, ut multi uolunt. Si
cut & cum dicitur, totus mūdus abijt post eum. Dicitur
similiter quòd Herodes turbatus est, & omnis Ieroso-
lyma cum illo. Ergo per omnem Ierosolymam, intelli-
mus non prorsus omnes homines, sed maiores & promi-
ceres ciuitatis. Et est modus quidam communis loquendi,
di, à quo non abhorruerūt scripturarum autores, quia
cum hominibus loquebantur. Verum perrarò eiusmodi
reperias uelut à narratore historię dicta. Sed quia in hi-
storia introducuntur alijs loquētes, id eò & alia figurata
reperiuntur in scripturis, ut Ironia, Sinecdoche, et alia,
quarum consideratio ad Grammaticum spectat. Quare
oportet lectorem esse circumspēctum in his. Nam quæ
dam certè perperam à quibusdam accepta sunt, quia
non sunt accepta ut per figurã dicta. Verbigratiã illud.
Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum
& malum. Hæc uerba, quia non sunt accepta tanquam
est. Sunt & alia similiter, quæ salua sit omnis pax &
ueritas cum omnibus, puto communiter non fuisse inteli-

Ioã. 21.

Ioã. 12.

Matt. 2.

Gen. 3.

ut cū dixit Dñs, caterũ (seu) Quod superest, (ut
uertit interpres) Date eleemosynã, & ecce om-
munda sunt uobis. quod dictũ nõ dubito ironicè pro-
fuisse. Similiter & illud alterius difficillima parabo-
la quod dixit. Et ego uobis dico. Facite uobis amicos
in terra, quia diabolus inquitatis, & c.

Luc. 11.

ibid. c. 16.

De literali siue carnali, & spirituali sensu.

AD HAEC & illud non omittendũ quouis
modo, quòd alia est diuisio in scripturis.
Nã quædã uocare possumus literalẽ siue car-
nalẽ, siue externũ, et manifestũ: quædã uerò
interiorem, siue internũ & arcanũ, siue mysticũ, utrunq;
ex ipsa litera ueniẽtẽ secundũ quòd uariè uerba in-
terpretantur à carne & spiritu. Quos sensus ex toto ferè
in testamẽto perfacilẽ licet agnoscere: & in psal-
terio & prophetis, passim reperias. Volo autẽ ut hæc illi
exemplis, et agnoscamus hanc diuisionẽ differre
quã superius fecimus. Memẽto in historia Exodi
depluisse manã filijs Israel in deserto ad manducandũ.
Sensus primũ ex illa litera capitur, & est literalis, hi-
storicus, enarrãs illud factũ à Dño. Sed hic quod tũc factũ
est, & ex litera illa hoc enarrãte accipimus, signifi-
cat aliud quod erat futurũ in Ecclesia sancta Dei, ut
deest, cœleste manã, quod nobis procurauit Deus per
Christum, in hoc deserto mudi, uidelicet, sacramentũ cor-
poris sui. Hic sensus qui ex gestis ipsis, per literã signifi-
catur, eruitur, propheticus dicitur, & allegoricus: ut iã
claratũ est. Sed nũc attẽde ut alios hos duos sensus Da-
uid per spiritum ostẽdit, dicẽs. Et pluit illis manna ad manducandũ.
Panẽ cœli dedit eis, Panẽ angelorum manducabit
h iij homo

Exo. 16.

Psal. 77.

LIBROS CAPITULA
CONTIA CATHA POLITI

AMBROSII
CATHA. POLITI.

homo. His uerbis reuera, cum loqueretur in spiritu, non tam illum sensum uoluit nobis comendare quem dicimus historicum, quam illum, quem declarauimus, allegoricum, cum, de historia sumptum & gestis. Verum apud Dauid uid non est allegoricus iste, quia non ex gestis sinitur significatis sicut in historia, sed ex uerbis ipsius Dauid secundum spiritum loquentis, & prophetantis reuera magis quam narrantis. Et ideo dicitur spiritualis & arcanus, siue mysticus, ad differentiam illius primi sensus carnalis, qui elicitur ex ipsa litera iuxta carnis intelligentiam, que iudei est: Nam spiritualis est, non allegoricus. Non enim ex gestis his, sed ex uerbis nihilominus elicitur, uerum iuxta intelligentiam spiritus. Spiritus enim aliter accipit uerba quam caro, ut in proposito, Ecce dixit Dauid, manna quod pluit Deus. Hoc uerbum, manna, iuxta carnem acceptum, & ut in manifesto, id est, cortice litera ipsa porrigit, significat illud iuxta uerum historie intellectum. At secundum spiritus intentionem & acceptionem, que longe potior est, sicut longe prestat spiritus carni, illud manna est corpus Christi, quod pater nobis fecit & dedit panem de celo uerum, ut ait dominus. Et hoc est manna nostrum. Quod autem ad hunc sensum spiritualem & mysticum ipse propheta, illo priore quodam modo despecto, respexit, ex eo uel maxime patet, quod illa uerba longe magis ac uerius in hoc sensu spirituali et mystico implentur, quam in illo carnali & superficiali, ex eo quod tantum cum admiratione manna illius declaratur, panem cæli (sen) de cælo, siue triticum cælestē, fuisse panem angelorum

Ioan. 6.

rum. Certè illud manna nõ erat uerè panis de cælo, in aère medio creabatur, nec panis angelorum, quo cibis est Christus & non manna illud, sicut dixit phael. Ego cibo & potu inuisibili uescor. Quin & uox man, seu, manhu ut dicebant illi, rem eximiam admirabilem, & donum insigne significabat. At qui est uerificari in manna illo, de quo qui edebat, moritur tamen, & nihil magis prestabat quam panis uisus? Alio qui fecisset Dñs iniuriã illis nõ etiã præbẽ illud eis in terra promissionis, si quid comendabilius in panis cõmunis habuisset. Et manifeste nõ potest dici panis angelorũ. Nec me latet, quod in hebrais legitur panẽ fortiũ, aut (ut quidã trãstulit) panẽ magnificũ, sed qui sunt hi fortes, & magnifici, nisi angeli Dei, quorũ sortẽ sumus nos euecti per Christũ, hoc ipso in medio? Et ideo septuaginta dixerũt egregiè, ut hæc etiã nostra editio, panem angelorum. Est enim ibi Abirim, que significat robustos, fortes, angelos, Deos, ut uolunt ipsi Rabbini, Et quod sequitur, uerba misit eis in abũlantia, aliqui sic, nec malè, trãstulit, cibum electum, aut, cibũ uaticũ misit illis ad satiationem. Et uerè cibus electus, quem Dñs quotidianũ, aut uaticũ & eximium (ut docet Hieronymus) uocat. Et uaticum nostrum, & ad saturitatem datum, & ueris usq; ad nauseam & fastidium: quod nunc imitari uidemus. Nam quidem ex eo saturantur ad fortitudinem & uitam: multi uerò satietatem capiunt ad uicilitatem, ac mortem, in perfidia, et abiectio salutis. Hoc uidit Dauid in spiritu, et ad hoc respexit, et principaliter. Sed hunc sensum condidit

Tho. 12.

LIBROS
CONTINIA
CATHA POLITI

dit sub inuolucro historiae illius antiquae, ut qui sunt in manifesto Iudaei, id est, secundum carnem Iudaei, tantum iudaico sensu fruuntur, & suo manna de suo caelo. Quis uero ex spiritu Iudaei, & in abscondito spirituali sensu imbuantur, delectentur, & exultent in spiritu, quia ipso rum est uerum manna uere caeleste, & angelorum acre gum, hoc est illud manna absconditum, quod uincenti promittitur ab eo qui uicit. Hic est pinguis ille panis de Gen. 46 Aser, de quo ait Iacob, Quod praebebit delicias regibus, ijs nimirum regibus, qui agnoscunt in se quod scriptum Apo. 5. est. Fecisti nos Deo nostro reges, & sacerdotes, & regnabimus super terram. Ecce agnoscis hic sensum literalem, & spiritualem: abiectum illum, & hunc electum. Cape & aliud exemplum. Ibidem Dauid in spiritu ait: Percussit petram, & fluxerunt aquae, & torrentes inundauerunt. Si ad nudam historiam respicis quam enarra rat historicus Moses, habes literalem sensum erutum ex literis iuxta carnis intellectum, quae non nouit aliam petram, quam illam carnalem. Et sic audis Dauid commemorantem, quod Deus fecit illi populo Iudaico. Sin autem a spiritu informatus agnoscis quod Dauid, ut docet Dominus, loquebatur in spiritu, & ideo per petram intelligis CHRISTVM, ut docet Paulus. 1. ad. Co. rinth. 10. Petra autem erat Christus, quia ipse est uera spiritualis petra, spiritualis scilicet edificij Dei fundamentum, & totius tēpli, quod est Ecclesia, iā habes spirituale sensum, & summo cū gaudio capis quo modo Moses percussit petram Christum, & quomodo de latere fluxerunt aquae, & quomodo sitiētes, et de eis bibētes, senserunt in seipsis & uētre suo torrētes exūdare, et suere flumina aquae

ae uiuae, quod apostoli nostri principes experti sunt. inundauerunt torrentes, sic uero percussit petram Moses, quoniam dando legem, quam nullus seruauit ex ea nec seruare poterat, & sic tenebantur maledicto ex ore proprio, ut morerentur in deserto in sicci substituit CHRISTVM Moses, quasi debitum, ut solueret a maledicto populum, & uidit quod res indigebat uirga, & flagello, ut alibi idem in spi personam CHRISTI gerens, dixit: Congregata super me flagella, & ignorauit. Hoc autem dicitur esse Moses, quia causam dedit huic facto, congregas per legem, ut erumperet dominus in misericordiā abundantiam gratiae suae. O admirabilia scripturae. O iudaicam crassitudinem. Sed sunt ex nostris (ob dolor) qui & hoc uelamine adhuc tenentur. Sed iam ad nos de manna illo, & de aquis illis ex ea petra fluentibus olim, cum manna habemus nostrum aquas, & aquas uiuas de Christi latere semper fluentes, quomodo sitiamus & adeamus ad illum? Tu igitur bone leuissis sapis, interiora penetrabis oculo spiritus. Nam in omnibus prophetis oportet ad hunc sensum spiritus respicere, uti tamen illo carnali ad adiumentū, quales sumus dū hic sumus in carne, ut per haec quo modo manuducamur, & euehamur ad ea quae sunt in spiritu, qui nobis hoc adiumenti subministrat. ILLVD etiam diligenter aduertendum & obseruandum, quod aliquando accidit, ut quia quaedam in literis habent mistum sensum carnalem & spiritualem, ea uerba non purē spiritualiter capienda sunt, nec purē carnaliter. uerbi gratia: dixit Moyses. Serpēs erat callidior cun

Psal. 34

Gen. 3.

dior cunctis animantibus terræ. Si hoc de serpente
mali solum intelligatur, quid habet doctrinæ præfer-
tim ad Theologum pertinetis? Si uero de serpente di-
bolo intelligamus specialiter accipiendo serpentem, re-
ctus erit intellectus, non tamen plenus: quia & ibi ser-
pens animal significatus est. Ergo qui de serpente diabo-
lo intelligat non tamen simpliciter, sed ut in serpente
illud animal intravit, cui se similem iam pridem fecerat
uenenoso liuore suo, hic plenum sensum reddiderit. Sic
ergo faciat in tota illa historia ut de diabolo intelligat
dictum, quicquid dicitur de serpente non tamen ita de diabolo
simpliciter, sed ut in quodam serpente animali latebat,
cuius conditiones sibi pulchre conueniebant, ut sic non
tamen lateret in eo, quam sese proderet qualis esset. Quod
quia non aduerterunt quidam, in hoc sicut in alijs non-
nullis, in nisi prudentia propria uehementer aberrarunt.

Ioan. 6. Similiter et intelligendum est quod dixit dominus, Qui
manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, &c. Si enim
de manducatione carnali, qua detibus carnes recidimus et
mandimus intellexerimus, iudeis assimilabimur qui hoc
modo horribiliter, & ineptissime intelligebat. Si uero
de manducatione spirituali intellexerimus, que fit fide,
et charitate, sensum uerum obtinemus. Verum non adhuc
plenum, nisi talem manducationem spirituales intelligen-
mus, que includitur in quadam sensibili manducatione,
uidelicet, sacramenti, de qua ibi loquebatur Dominus,
ut sanctissimi Doctores, & tractatores doctissimi inter-
pretati sunt: quamquam noui heretici aliter summa im-
pietate, atque amentia conentur persuadere. Sic & dicit
Dominus: Quis me tetigit? & cum multi tetigissent il-
lum retrò

retrò, & compressissent, non se ab eis tactum signi-
ficat, quia tactui qui erat secundum carnem non adiun-
gitur spiritus. Sola igitur illa mulier tetigit illum,
non solum carnaliter tetigit, uerum etiam spiritu-
aliter et charitatis. Igitur quod asserit se tangi, CHRIS-
TUS significat secundum spiritum tangi, non tamen
carnali tactu: nam ambo tactus ibi concurrerunt.
hec ualde raro conspicias in ipso narratore histo-
riæ quem ipse loquitur, ut hos sensus coniungat. At
in alijs introducit loquentes, nihil prohibet secun-
dum hunc modum dicendi, multa esse intelligenda. Hic
modus dicendi proprius est scripturarum sancta-
rum, & eorum qui spirituales sunt.

AD HÆC, illud etiam animaduertendum in his
historiis, quod quedam per anticipationem quodam in lo-
co narrantur, quedam uero per recapitulationem:
quod si non consideratur, facile inducit hominem in er-
rores. Verbi gratia. In primo cap. Genesis legitur pri-
mo factam esse lucem. Hanc lucem beatus Dionysius
dixit esse solem, cui interpretationi consentit diuus Tho-
mas, & alij docti uiri: quod etiam uideo rationibus con-
firmari posse (ni fallor) fortissimis. Huic uero intellectui
testatur, quod postmodum legitur, Et fecit Deus duo lu-
mina magna, unum ut præesset diei, & alterum ut
præesset nocti. Et subinde ait, Et factum est uespere
et mane, dies quartus. Vnde uidetur (nisi per re-
capitulationem accipias) quod die quarto factus
est sol. Per recapitulationem ergo dictum hoc esse
intelligimus: quia & autoritate Dionysij, & multo magis
ratione conuincimur, die primo creatum esse Solem.

Hunc

CONTRA CALUMNIAS
AMBROSII CANTUA

Hunc morem scripturæ qui non animaduertent in multis decipientur. Ecce apud Ioannem ubi legitur Maria autem erat quæ unxit Dominum unguento, &c. Ex eo quod non cōsideratum fuit illud potuisse dici per anticipationem, sicut ego existimo, crediderunt quidam hinc irrefragabiliter probari, quod illa unctio non sit eadem illi, quæ narratur sequenti capite. Sed quod eadem mulier bis unxerit Christum: quod quanto magis cogitavi, tantò minus credidi. Quod uerò argumentum istorum inane sit, præsentī declaratur instātia. Cū enim apud Matth. & Marc. enumerantur qui creati tūc erāt apostoli, postremo loco cæteris adiūgitur Iudas, de quo ibidem dicitur. Qui & tradidit eum: de quo tamen certum est, quod postmodò tradidit, non antè. Sic & ibi cū legitur: Maria autem erat quæ unxit, &c. quid prohibet sic interpretari, id est, quæ postmodò unxit? Hæc uerò tantò censuerim libentius, quantò ipse etiam Augustinus qui contrarium docuit, non sine formidine ac dubitatione aliter pronunciauit, ostendens manifestè se ambigere, an eadem fuerit illa meretrix, & illa Martha soror ac Lazari: quem & sapienter imitatus est diuus Bernardus. Contra uerò per anticipationem dicitur de creatione hominis, masculum & foeminam creati eos, cum foemina creata fuerit die septima, ut doctiores putant, & diuus Thomas tradit. Quod etiam, quia non fuit à nouismagistris cōsideratū erratū est uehementer.

Ioan. II.

Mat. 10.
Marc. 3.

Gene. 1.

AD HAEC & illud est manifestum, in historia passim non esse seruatum ordinem rerum gestarum secundum tempus, ut quæ prius gesta essent, prius quoque describerentur. Hoc ita est euidens in euangelij, ut nihil possit

possit euidentiùs dici: quia Euangelistæ, quò ibat spiritus et ducebat, sequebantur. Ut in animalium quatuor narratur figura. Hoc uerò est, quia ferè nihil doctrinæ in hoc ordine qui est secundum tempus. Sed illud mihi, & annotandum, quod suum quendam ordinem Euangelistarum seruauit, & ob certas causas & rationes, aliud gestum alij annecteret, quas præfigurare propheticum esset, & à spiritus illuminatione: sed Dominus id perscrutantibus dignatur suggerere. Restant alia nonnulla, quæ obseruare oporteret circa literarum historie intellectum accipiendum. Verum quia hæc sunt propria pro sensu literalī historie, sed communē uidentur inter communes quasdam regulas, quæ ad sensum capiendum tradentur, ea quæ restant ibi mememus. Nunc uenio ad historie fructus.

¶ De fructibus qui à sensibus historiarum proueniunt.

DVPLEX cum sit omnis scripturæ fructus, alter fidei, alter bonorum operum, utrumque uidere et capere ab historia licet, etiam iuxta sensum literalem. Ecce per historiam docemur mundi creationem, trinitatem, incarnationem uerbi, crucem Domini, resurrectionem, &c. quæ iam olim nota sunt, & in articulos fidei explicata digesta catholicos, qui, uelint nolint Iudæi cæci, ac infideles, etiam in ueteri scriptura manifestè traduntur, et eadem secundum literam. Sed non omnium est, etiam uideri hoc quod manifestum est. Quia enim prohibet (ut Hieronymus

AMBROSII
CORINTHA

Hieronymus ait) & fidelibus patere infidelitatis obsecra, & ab infidelibus fidelitatis plana non cerni, cum intelligentia scripturarum in fide sit posita, non in uerbis sapientia. Hic est ergo fructus historie primus, uidelicet, edificatio fidei. Est & secundus, uidelicet, uita ac morum edificatio, qua ex eodem sensu isto historico efficitur, idq; duobus modis. Et primo quidem per exempla que inde capi possunt ad uitam, ut uitemus mala & sectemur bona: quia in eis licet exitum uiarum sepe uidero contemplari, siue bonarum siue malarum. Videmus enim in primis Adae statum, unde euersus est per delictum, in quo stantes coram Deo, cecidimus omnes. Hic licet immensam doctrinam capere & seueritatis, & misericordiae Dei. Seueritatis quidem, quia per illud in tota miseria lapsi sumus: misericordiae uero, quia uidemus ipsum Deum in summum uenisse charitatis, & benignitatis erga nos, qui filio suo non peperit. Huius rei sola meditatio, & timorem patris, & amorem summi (Deo ipso fauente) potest excutere. At haec ostendit historia patientiam Dei multam in sufferendo praescos mundicos las, qui carnis libidinibus seruentes ueluti pecora imunda, nihil turpe, quod liberet, existimabat. Tum eiusdem dei irruocabilem iram, ac memorabilem uindictam, qui cataclysmo (exceptis per arcam animantibus octo) perdidit omnem uiuentem. Sic docet & sodomitarum, & confinium populorum exoidium in posterorum exemplum, ne qui sibi putent impunitum fore tantum flagitium, quod igne & sulphure uindictam fuisse legerint: ut nullus euaserit, nisi Loth iustus cum uxore, & filiabus suis. Sed nec uxori peperit, qua

ad Ro. 2.

Gen. 6.
7.8.
Ibi. c. 19.

retro uersa, saltem animo concupiuit prauorum acmissorum contubernium. Plena autem est scriptura exemplis uiarum Dei, quantum sit ille, & in uindicta tandem acerrimus, & in miserando clementissimus. Licet praeterea contemplari in historia & exemplis, & castorum morum, & heroicarum uirtutum frequentissima, in uiris Dei. Ecce primum Abel, de cuius exemplum in sacrificando reliquit. Enoch iustitiae & munditiae. Noe longanimitatis & sustinentiae. Isaac obedientiae & fidei. Isaac castimonie. Iacob uirtutis tolerantiae. Ioseph, & Moyses, & Dauid, manducationis in inimicos. Iob patientiae in ferendis aduersariis & Phinees: zeli & iustitiae, & honoris Dei. Ioseph & tres pueri abstinentiae. Tobias misericordiae & pietatis. Stephanus & Macchabaei, martyrij constantiae & pulcherrimam fortitudinem docent. Paulus per uiam a seculo ad Deum conuersionem. Esther & Iuditha confidentiam de prouidentia, ac benignitate Dei. Item de praeis scripturarum etiam alios, & permul- torum huiusmodi flores ad odorem colligere. Sed in uindicta Iesu licet omnia colligere, quia in eo eminentissimae eluxerunt omnia, quae sparsim datur in alijs contemplari. Licet enim in quolibet omnes uirtutes colligere simul inspicere possent, quoniam neq; possunt inuicem separari, attamen in singulis quaedam magis quam aliae uidebantur, & conspiciebantur. Quod uero de bonorum exemplis est dictum, idem de prauis intelligentibus: sicut enim doctè colligit Paulus, scripta sunt non nostri typi, id est, exempla, ne simus conuersantes malorum, sicut & illi concupiuerunt. Est uero

Ge. 4. 5.
6. & 20.
uique ad
finem.

Exo. 32.
Numeri.
12. 25.
Dan. 1.
Agu. 7.
2. Ma. 7.

1. ad Co.
1. inth. 10.

Est uerò & alius modus colligendi fructum iustitiæ, et
 morum ab ipsa historia, si nobis (quod uerissimam esse)
 fortissimè persuaserimus, plurima quæ ibi, quasi ad cer-
 tas personas diriguntur, non minus ad nos pertinere, et
 nobis esse dicta: & hic sensus dici potest sensus extensio-
 nis, quoniam minus est Dei sermo. Si enim hoc habet lex
 hominum, sicut ipsi aiunt, ut uiuat nec finiatur, eo è luce
 subtracto de quo lata est: sed extendatur ad alios: quia
 tò hoc magis lex Dei: Itaq; quod quibusdam, aut de qui-
 busdam certis, dictum uidetur, non est quouis modo pro-
 tandum finiri in illis, sed extendi ad alios, similes tamen.
 uerbi gratia, scriptum est. Credidit Abraham Deo, & re-
 putatu est illi ad iustitiã. Paulus ait, Hoc nõ est scriptum
 propter ipsum tantum, sed & propter nos, quibus res-
 putabitur similiter ad iustitiã, si crediderimus in eum.
 Similiter dixit Dominus, Vos qui secuti estis me, sedebi-
 tis super sedes duodecim, & c. Non est dictum ijs tantum,
 qui tunc sequebantur eum, uiuit enim scriptura. Atq;
 hæc eadem dicit omnibus quicumq; tales fuerunt, aut
 sunt, aut erunt. Hic tamen diligenter considerandum est,
 quòd hæc extensio & applicatio fieri debet manèntibus
 eisdem qualitibus, & circumstantijs, et intellecto primo
 sub quo respectu considerate sunt persone, ad quas di-
 rectus est sermo. uerbi gratia: Considerabatur discipulus
 li Domini quandoq; ut quilibet homines iudei, qui uocati
 carentur primi ad euangelicam legem, & secundum hunc
 respectum dicitur eis, Nisi abudauerit iustitia uestra plus
 quam scribarum, & c. Quandoq; uerò considerabantur
 ut discipuli proximi Christi, id est, sequentes eum per
 angustam portam, & uiam perfectionis: iuxta quod dicitur
 Angustam portam, & uiam perfectionis: iuxta quod dicitur

Jurison
 sultri di-
 cüt lege
 semper
 uiuere.

Gene. 15.

Rom. 4.

Matt. 19

Matt. 5.

est. Si quis uenit ad me, & non odit patrem suum
 matrem suam, & c. & adhuc animam suam, non po-
 tuit esse discipulus. Perfectio sensus huius ser-
 monis intelligitur in his, qui renunciant mundum perse-
 ut nudi nudum sequantur Christum, nam de his pri-
 & maximè loquebatur Dominus: sic plura huius-
 dicta sunt eis à Domino, cū respecti sunt ab eo tan-
 discipuli sui sequentes illum, ut illud. Nemo mit-
 manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est
 o Dei. Et illud quod modo aiebam: Vos qui sequiti
 me, & illud: Vos estis sal terræ. Et alia nonnulla hu-
 iusmodi. Aliquãdo considerati sunt ut sacerdotes, ut cū
 est illis. Quotiescunq; hæc feceritis, in mei memo-
 riam facietis. Aliquando ut dispensatores mysteriorum,
 quorum pastores atq; episcopi, ut cum dixit, Quis
 est fidelis seruus & prudens, & c. Attendite à fal-
 prophetis. Nonnunquam ut habentes potestatem lia-
 ut cum dicitur: Quorumcunq; remiseritis peccata
 & c. Quandoq; ut eminentes apostoli, & fundamen-
 ta Ecclesiarum, ut illud: Euntes in mundum uni-
 uersum, & c. Deniq; respiciebantur interdum ut singu-
 larum personarum, sicut illud: Sunt quidam de hic stantibus
 non gustabunt mortem, & c. Illud quia erat primile-
 singulare, non egrediebatur personam, idè dictum
 retro: Si uolo eum manere donec ueniam, quid ad te
 obrem lector prudens hoc sibi circumspeditionis
 pareret, ut conijciat à subiecta materia de qua est ser-
 monis à circumstantijs, secundum quam personam quosq;
 dicitur scriptura, ut inde retentis eisdem conditionibus
 qualitibus, fiat sensus hic extensiuus ad uitæ instru-
 ctionem

Luc. 14.

Lucæ. 9.

Matt. 5.

Mat. 26.

ibi. 6. 24.

Ioan. 20.

Marc.
 vltimo.

Mat. 16.

Ioan. 21.

AMBROSII
 CATHA POLITI
 CONTINUA
 CATHA POLITI

AMBROSII CATHA.
CONTRA GENTIA.

tionem. Nam quod dictum est illis ut sacerdotibus, aut
 ut episcopis, non debet accipi tanquam imitandum, ab il-
 lo qui non sit sacerdos, aut episcopus, & ita de ceteris.
 Quod enim non semper quæ dicebat illis, etiam ad alios
 pertinent, docuit ipse Petrus, hanc regulam habens,
 & uti nesciens in particulari (ut sæpenumero cõtingit)
 dixit domino: Dicis ad nos hanc parabolā, an ad omnes?
 Quod non dixisset, nisi iam edoctus, quod quedam quæ
 illis dicebat, erant illis propria, ut electis fundamētis Ec-
 clesie: quedam uerò pertinerent etiam ad alios. Quod
 autem de sermone domini ad illos discipulos directū dicitur
 xi, similiter deputandum est, si ad alios directus fuerit:
 nam & inde sensus iste extensiuus colligitur. uerbi gra-
 tia: quod illi iuueni dixit, Si uis perfectus esse, uade, &c.
 Beatus Antonius illud tanquam sibi dictum accepit,
 rectè, quia dominus in illo iuuenē multos est allocutus,
 inuitans illos ad uitæ perfectionem. Nam & alibi non ab-
 re testatur in hunc modum Lucas, dicebat autem ad eu-
 mnes: Si quis uult post me uenire, abneget semetipsum,
 & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. Vbi uer-
 des hoc non ad unum aut alterum dici, ut heretici blate-
 rant, sed ad omnes, qui modo uelint accipere consiliū:
 idè dixit, Si quis uult, &c. Hactenus de fructibus scri-
 pturæ iuxta literam.

¶ De fructibus qui ex Allegorico sensu percipiuntur.

IDEM quoq; fructus accipiuntur de
 sensu allegorico: idè sicut duplex est fructus
 ctus, & qui fidem edificat, & qui mores,
 ita duplex est quoq; sensus allegoricus, uer-
 & aliter

ter ad firmandā fidem sit præclarissimus, quæ pro-
 uerbi possimus meritò nūcupare, alter uerò ad com-
 munes mores aptissimus. Quo in loco illud primū
 proximè considerandum est, quòd hic sensus non ex
 litera, sed ex ipsis gestis eruitur: quæ tamè gesta ex
 uera accipiuntur, ut ante omnia statuēda sit ueritas
 ex litera. Deinde in ipsis gestis quodā modo cõ-
 sideratur is sensus. uerbi gratia: Legitur quædā de Isaac
 male, quòd ille natus est ex promissione & ex libe-
 ra uerò ex carnis fecunditate et ex ancilla: et quòd
 in dominā elata erat propter fecunditatē, simili-
 ter illa filius persequebatur filiū liberæ. Hæc secun-
 dariam fuere uerè acta gesta; sicut scriptura
 testatur. Sed à Spiritu sancto hæc gesta terminata sunt,
 significandum quæ futura erant à Deo præuisa, sicut
 Apostolus ad Romanos 9. & Galat. 4. Hic sensus
 admirabilis, & ualde potens ad edificationem fidei,
 uideas præloqui Deum futura contingentia, non so-
 lus uerbis, sed ipsis rebus & gestis. Vbi etiam illud se-
 considerandum est, quòd cum iste sensus passim
 horijs scateat, & eorum quæ contingunt alia; sint
 ordinata à Deo, ut ita contingant, alia uerò sint
 contingentia, Deus ipse sapientissimus non so-
 terminat acta illa gesta; quæ ipsemet ordinat,
 quedam aliud futurum significent, uerum etiam
 multò est admirabilis) quæ ex nobis & temerè
 contingunt, sic temperauit ac terminauit, ut similiter si-
 gnificarent. uerbi gratia: Quòd Oseas iubetur
 uerere uxorem fornicariam, id fuit à Deo ad significā-
 tionem fornicationem populi, & uindictā Dei: ut ipsamet
 i ij litera

Gene. 16.
Sc 21.

Num. 21. litera declarat. Hic & iussit exaltari serpentem in deserto, ut in eum respiceremus Christum exaltatum in cruce, atq; ibi illum morderi morsibus malorum colubrorum, sicut & contingebat ab illo qui positus erat in typum. Multa quoq; præter hæc possemus asserere exempla, sed hæc satis prudētī. Quædam uerò sunt, quæ ex nobis non sine nobis et nostro contingant arbitrio, Dominus non ordinante illa. Et hæc nihilominus miro modo aperuit ad significandum futura, cuiusmodi sunt exempla innumerabilia. Vniuersam enim scripturam his exemplis scaterere uident, qui beatiores oculos adepti sunt. Gen. 38. enim nurus Iudæ Thamar, scorti loco suppositus fecit ipsam socero suo, & c. inter illos acciderint, quæ narrat scriptura: et similiter adulterium & homicidium quod patravit Dauid, absq; dubio non fuerūt ordinata à Deo, quia scelera fuerunt, et turpia: et nihilominus ea gesta uel acta, aptata sunt mira Dei sapientia ad significanda maxima Christi, et ecclesiæ, futura sacramēta. Nec enim prohibet etiam de flagitijs, quæ uerè ita fuerunt, sicut in historijs ipsis narratur, per allegoriam sumi sacramēta celestia, et interdū turpe factum significare aliquod commendabile, ut concubinatus Salomonis, et alia huiusmodi. Nec est insolens, quòd interdum persona dignissima et charissima Deo, per allegoriam aptetur ad significationem reprobati populi, ueluti uirgo Christi mater, quæ Synagoga repudiandam significat, quæ foris stat, et non audit uerba Domini. Tertio igitur quòd hunc sensum allegoricum propheticum nulla uis scriptura, præter diuinam, potest recipere. Quod enim litera pro arbitrio nostro significet, licet, quòd uerò etiam

Matt. 12.
Marc. 3.
Lucæ. 8.

gesta ipsa, iam ex litera significata, quicquam præsertim futurum contingens, significet, id non minus efficere qui et ignorat futura, et præsentia habet in potestate, ut suo arbitratu accidant. Vnde per quam ridiculè, ne dicam etiam impiè (id quod possem) detorsere quidam poëtarum fabulas ad huiusmodi allegorias. Audiui enim ego cõcionatorē quēdā christi persecutionē in Actæone, qui à canibus proscriptus fuit, figurauit, à fabula tantā ueritate sua asser. Quasi uerò uerissima figura desint atq; aptissima in scripturis sanctis, unde liceat id mysterij aptissimè, ac uerissimè, et cū magno fidei fructu, exferri. Habēt (fateor) quædā etiā cõfictæ fabulæ nonnullæ, nã ad hoc fingi possunt, sicut et quæsdã obstruã, nã ad hoc fingi possunt, sicut et quæsdã obstruã, quod aiunt Mineruam ex cerebro ortam esse loqueremur de spuma maris: sic & nouæ sorores mutantur ex Mnemosyne. Et hic rursus sua mysteria, qui uolunt hæc à ueteribus, non ab re cõficta defendere. Sed homo in scripturis exercitatus nihil habet istis, quæ etiam præ ueris scripturarum sententis, floccifacit. Mittamus illa ergo, quæ (si qua hominum ingenijs sunt, & fabulas habent pro mento. Quarto tandem illud circa hunc sensum dicendum obseruandum est, ut neq; tu ausis asserre, neq; à ueris recipere, ni probes prius: non enim est omnium uerum fingere, quem uix assequi absq; certa reuelatione quis potest. Primum igitur ut probetur, oportet si uerba ipsa, et uerborum significationes, ita be-

AMBROSII
 CONTRA CAÏRANOS
 LIB. I.

ne aptetur ad id, quod per allegoriā intelligis, sicut
id quod primò significat, id est, rē ipsam gestā. Deinde
si quod allegoricè significari uis, iā factū uides. Itē si hoc
pertinet ad adificationē fidei, et ad statum Ecclesie: quod
tēs enim horū alterū deest, suspectus est sensus, imò p
nē falsus. Exēplū utriusq; probationis sit hoc. Intradu
citur in Euāgelio Petrus piscator, qui tota nocte labo
rans nihil capit, qui mox in uerbo Domini rete laxans
tot capit ac tantos, ut scindatur rete. Clarus est sensus
literæ historicus. Queritur allegoricus, et hic proph
ticus. Et dicitur quod Petrus piscans pisces, in alleg
ria significauit semetipsum piscantē homines, et prim
quidem iuxta terrā, ubi erat Iesus, id est, in Iudæa, qu
erat gratiæ Dei propinquior: multū piscādo laborāsp
rū fecit fructus, quia ibi propter incredulitatē eorū, f
cta est nox. Quamobrem iubetur domino in altum du
cere, hoc est, in superbiam gentium, id est, in Græciam
et Roman, rete ipsum trahere Euangelicum, atq; ad
alias gentes. Quo factō, in uerbo domini impletur
et quia multi erant qui capti sunt Euangelica prædicat
tione, sciderunt rete, id est, per hereses et schismata
exierunt inde, non sine uolentia ac dāno retis, eò quod
essent magni et nolebant humiliari, non attendentes
quod oportebat ut fierent sicut pueri, ut continerentur
in sagena et regno cælorum. Hic est allegoricus sens
sus, cui res ipsa (id est) ueritas, primū manifestē con
sonat. Ita enim fuit in hoc sensu colligere ad unguem
Scimus enim primò quod Petrus et socij parum profice
cerunt in Iudæa, piscantes per Euangelicum rete, quod
est prædicatio, idq; præsertim quando esse cepit nox,
id est, quando Christus ob duritiem illorum retraxit su

LUC. 5.

alios. Scimus itē quod iussu dei, cōuersi sunt ad gē
ibi ceperunt usq; ad stuporē innumerā multitu
et scimus quod tanta fuit, ut scinderetur rete, id
per hereses ac schismata scissa est Ecclesia, prædi
et ipsum corpus Christi mysticū. Huic sensui uer
famirē cōsentiūt. Primū nomē, Petrus, quia signi
presidētē nauī piscatorie. Itē ars ipsa piscatoria,
Christus ibi docuit, piscator hominū, dicitur præ
or euāgelij. Itē rete piscatorium, hoc est, regnum
Christus, Ecclesia, prædicatio euāgelica. Con
quod dicitur piscatum fuisse noctu, et cum la
et frustra, ut declaratū est: hoc enim fuit antequā
Iudæā terrā. Cōuenit et quod sequitur, iussu ut
duceret, quod significat ipsam gentium (ut dixi)
biā, quæ debellata est ab illis. Sic dixit Paulus. No
sapere, per altitudinē, superbiam intelligēs. Sic et
Nolite extollere in altū cornu uestrum. Vide
ut ueritas rei cōgruit, atq; itē uerba sensui iā ex
no, nec minus tertiā cōditio, uidelicet, quod hic sen
Ecclesie statū ostēdit, id est, uocationē Gētiū cū re
tatione Synagoga. Sed ecōuerso ut habeas exempla
teorū sensuum et falsorū, fuerūt nostris tēporibus
traxerūt scripturas ad status tēporales. uerbi gra
Alij imperatoris, Alij Regis Galliarū, aut aliarū ci
et ad particulares aliquos casus huiusmodi apta
illas. Debit omnino talis eorū interpretatio esse su
ta. Scriptura enim iuxta noui spiritus sapientiā: iam
curat hæc, imò si quādo talia in antiquo instrumē
prædicta sunt, non propter seipsa sunt prædicta, sed
quæ quia in eis intelligebātur spiritualia sacramēta.

Mat. 13.

Rom. 11.

Psal. 74.

Et nunc conuersum est tempus, iam enim excessit ^{scilicet} adolescentiam mundus ut nō oporteat de temporaliibus instruī. Iam uniuersaliter dixit dominus fore prelia, & bellorum rumores, & pestilentias, & famem sapientum in orbe terrarum, et pseudopphetas, modo non in deo quid attineat ad communem doctrinam per sacras literas nos etiam instruī de particularibus euentibus, nisi forte aliqua priuata reuelatione, non tamen quod ad scripturas deducatur, nisi multum faciat ad notitiam status ecclesie: sed curiositas diuinandi & sciendi futura, diabolo etiā sub specie boni fallente multos, pellere antimos quorundam ut sibi prophetie donum arrogarent, ac aures plurimorum, ut hec nimium patienter (ne dicam stultē) audirent. Sed carnis affectus id egit in multis, quoniam felicitates terrena promittebantur, & dominationes populorum. Quae res cepit multos, qui tamen sibi spirituales uidebantur, & sine hac fide uix esse cuiusquam salutem existimabant. At ne quis existimet me hac priuato odio affectum dicere, uel quod quouis modo secundum carnem exosam habeam cuiusuis gentis potentiam, hoc primum teste Deo (quem inuoco in animam meam) profiteor ac protestor me, sincerissimē, & ueritatis gratia loqui, nec ullo me hac parte teneri zelo, aut emulatione, uel affectu secundum carnem, nec illam me unquam ciuitatem odisse, de qua posset facile lector intelligere sermonem esse, sed coluisse impēs atq; animo propensissimo, ut potē qui in ea nomen dederim ut militarem totus arctiore Christi militia, & multos illius patriae ciues habeam egregie de me benemeritos, quos & corde toto complector, & seruo assidue in orationibus meis

Inuoc
Hierony
mū suo
narolā.

qualibuscunq;. Quin (ut ingenuē fatear errorem iuxta quod scriptum est, Iustus primō accusator sui) non silebo me unum fuisse cū multis, qui huiusmodi hominum fallacijs (seu minis) detentus sum, animo tamen sincero, sed nimis simplici, credēs huiusmodi uirīs fallentibus siue falsis ipsis, qui se fuisse Dei propheta constantissimē asseuerabant, quorum & uita in spe uidebatur nō temerē religiosa, & doctrina illa etiam rara, atq; conspicua: sed eripuit me Deus tandem his laqueis, imō (quae est eius bonitas) per hos laqueos mirabiliter traxit ad se, & ostendit ueriores modos intelligentiam scripturarum, ac solidiores, ut errore lecto, et sapiētia hominum, ueram illam ipsam sapiētiā cum illo agnoscerem, qui ostendit eam non in felicitatibus huius seculi, sed in seipso crucifixo: cum quoniam ego sim, & permaneam in sempiternum. Amen. POSSEM & cū his propheticas similes ioachim interpretatiōes, quas edidit super scripturas, taxare, quae curiositate deceptū fuisse diuus Thomas noster prouocauit docuit. Fuit & alter quidam obscurus satis, at argutus nostris temporibus, qui eiusmodi nugis scripturis tempora et momenta erueret, quae tamen per posuit in sua potestate, per euangeliū illud quod piscatus est Petrus post Domini resurrectionem, et centum quinquaginta tres pisces, ausus est diuinitate, quod anno Domini. m. d. xxx. futura esset illa maiestas Ecclesie renouatio, quam multi boni praedixerunt adhuc expectant. Sed ex eo loco tempus colligere propria & commentitia interpretatione, praeterquam lax nimium fuit, etiam ineptum, nam suomet arbitra-

Proo. 17

Thomae
iudicium
de abba
te Ioa-
chim.

Ioan. 21.

tu in nu

AMBROSII
CATHA POLITI

tu in munero piscium intellexit annorum numerum. Et centum, fecit esse mille, & per quinquaginta reddidit quingetos, et tres uoluit esse triginta. Id tamen comenti nonnulli laudauerunt, imò etiam quidam in suggesto prædicarunt, comendantes hæc populo, qui toties per hæc illus, adhuc aures præstat eiusmodi nugis. Debebat enim hic sensus conuenire literæ, et illud aliquo scripturæ loco fulciri quod nobis supponitur, uidelicet, quòd centum significaret mille, & quinquaginta quingeta, & tria similiter triginta, aut monstrari quiddam tale alicubi reperiri: quod non fecit. Sunt uerò quædam in scripturis, ubi tempora præfinitur certa, sed captu difficilia: quæ existimo humana cõiectura diuinari nõ posse, sed particulari opus esse reuelatione, ut est illud Danielis de Antichristo. Et tradetur in manu eius usq; ad tempus, & tempora, & dimidium temporis. Et similiter illud Apoc. de muliere quæ fugit in solitudinem, ubi habebat locum paratum à Deo, ut ibi eam pascat diebus mille ducentis sexaginta. Hic certè locus obscurus, sicut in toto libro plura sunt. Nam illud aliud quod in eodẽ libro habetur, sacerdotes Dei et Christi regnabunt cū illo mille annos, Cerinthianam heresim fecit, quem in locum etiam alij impegerunt catholici, ut Papias & Hirenus (si non fallunt historia) atq; Apollinarius & Tertullianus, & Lactantius, & Victorinus putarunt CHRISTVM regnaturum annos mille in terrena Ierusalem. Quamobrem in huiusmodi quæ certa reuelatione non habentur, tutum est nihil temerè asserere, sed metuerè ne spiritus erroris nos inuadat, nec sit facile reuocare semel emissam sententiã. Illud iam cõpertum, quòd omnia domini gesta

Da. 7. &
11. &
Apo. 12.

Apo. 20.

quæ erant maximè in sanandis infirmitatibus, aliter significabatur sanitatem à peccatis, et quidè uarijs uario modo significatis, quam faciebat, & futurus, & præsertim in gentibus. Vnde cæci, surdi, muti, prosopi, paralytici, hydropici, obsessi à demonibus, febre torantes, mortui, &c. cùm liberantur aut excitantur, significant eos qui luce fidei carent, & infirmi sunt spiritu, & uiribus liberij arbitrij, uarijs illecti cupiditate, quibus impotentes redduntur ad operandum, & uicarij carent, quæ est à gratia Dei. Vnde ex uarijs corporis morbis, qui notiores sunt nobis, eleganter animi morbi cõiectari & colligi ualent ab ijs qui sapiunt.

¶ De sensu formante mores.

ACTENVS de sensu allegorico prophetico, quo plurimum formatur fides. Est uerò et allegoricus in historia, qui mores format. Vnde et moralis dici potest, quæ si uerè passim in scripturis accipias. Hic nullius periculum est, si modo sensus ipse rectos mores ostendat, etsi foris non aptè capiatur ex textu. Ad probandum uerò illud oportet & rerum, & uerborum congruentem esse significationem, ut ille inde sensus eliciatur. uerbi gratia. Describuntur in diebus illis discipuli Domini ambulantes Iesu per sata, sabbato uellere spicas, et fricare manibus, et māducare detecta grana. Post literale sensum, habent allegoricum & propheticum. Per Iesum enim ambulantes in diebus illis, intelliges ipsum gradientem cum suis, & per dies illos intelliges dies uite, & per sata, & per fricandum, & per māducandum gratia. Et per sabbatum, diem requietionis sue, quando

quando iuit ad patrem perfecto redēptionis nostrae opo-
re. Et per sata populos qui uerbi iactō semine iam pul-
lulabant in spicas. & per esuriam discipulorum, illā esu-
riem salutis animarum. & per euulsionem spicarum, id
quod egerunt, quia à terra, id est, à terrenorum affectu
ui predicationis, & exemplo bonorum operum euellē-
bant homines: & sic manducabant grana decorticata à
superfluis mundi huius. Post hunc uerò allegoricum hō-
bes & moralem, ut discas et tu quomodo facere debes
imitando discipulos Christi, ut et tu esurias aliorum salu-
lutem, pro illa ambulando cum Iesu per sata, id est, ma-
gnis affectibus excitando teipsum ad predicationis uer-
bum, & exhortationis, ut possis è terra ibi satos ui ue-
ritatis euellere, uerbo, atq; exemplo, & bonis operati-
onibus tuis, omnemq; ipsorū uanitatem cōterere, ut fruant
grana pura, et gustui sanctorū probata. Hec et alia his
meliora, facile diligens lector de historia sibi capiet, uel
suo spiritu, uel ex aliorum collecta libris ad concinnan-
dos mores. Nunc autem satis habeo id unico indicasse
exemplo. Nec mihi quicquam dicendum restat uelut his-
torie propriū, quod annotandum uideatur. Ideo ad eā
partem ueniendū est, ubi diximus scripturam per legem
præcipere, ut intelligamus quid propriū ipsa habeat.

¶ Diuisio Præceptorum siue man-
datorum scripturæ.

VNT igitur in scripturis præcepta, seu
mandata quæ sic diuidi possent, ut quedam
iuris naturalis sint, quedam uerò ut more
aliorum loquar) positiui. Quæ ut possis di-
scernere

cernere, cape exempla. Præcipit lex moyses, coli Deū,
honorari parentes, non fieri homicidium, nō adulteriū,
non furtum, & quæ huiusmodi sunt. Hæc iuris naturalis
dicimus, quia hæc natura docet omnes. Præcepit itē
Moses illi populo Iudæorum certis modis et sacri-
coli Deum: quod attinet ad ceremonias. Item cer-
monia dicitur pœnas præuaricantibus mandata Dei: quod
attinet ad iudicia quæ non seruantur ab omnibus gen-
tibus. Hæc igitur non naturalis, sed positiui iuris, diuini
esse dicuntur, quia lex illa à Deo fuit. Hæc autem
esse utile est propter plurima. Primū ut sciamus quod
sunt iuris naturalis, immutabilia sunt in principijs,
in his quæ statim de principijs fluunt. Ceremonialia
uero & iudicialia mutationem recipiunt à temporum et
personarum uarietate, aut mutatione. Deinde
ad uertamus quod, quæ sunt iuris naturalis cū præ-
cipiuntur, simpliciter accipienda sunt, ut non queramus
quid inde scire, nisi præceptū ipsum, ut faciamus illud,
scilicet faciendo bonum quod præcipitur, siue cauendo à
quod prohibetur. At uerò ceremonialia, quia sunt
temporalia aut fidei aut morum quos à nobis exigit Dominus
non sic ad literam accipienda sunt, ut eorum significatio
mutetur, quæ maxime respicienda est, unde scire pos-
sumus tempus mutationis ac cessationis eorum, Quæ ut
omniā capias exemplo, attende. Præcipitur in De-
calogo sanctificatio Sabbati, hoc ut est iuris naturalis
præceptum, nō sic est accipiendum ut per Sabbatum una
terra dies, uerbi gratia, hebdomada ultima intelligatur
Hebræi capiūt, quia hæc positiui iuris fuit illis. Ergo
accipitur, quod tenemur aliqua die siue aliquibus die-
bus,

AMBROSII
CATHA POLITI

bus, quicumq; illi sint, uacare Deo, & abstinere ab operibus quæ sunt mundi huius. Hoc ratio naturalis ab omnibus exigit, & sic est præceptum iuris naturalis. Hoc ergo præceptum ut iuris naturalis est, immutabile est, & ab omnibus gentibus obseruandū. Illud uero quod ultra ma dies hebdomadæ esset sabbatum, sicut iudæis præceptum fuit, quod tunc habuit magnam rationem, mutabile fuit, et mutatum est. Ratio autem mutationis intelligitur ex significatione, et mutata conditione temporis. Declaro quod scriptis alibi non legisti. Dominus iudæis præcepit custodiri sanctificariq; illam certam diem, quæ sabbati nomine uocauit, ut in ea ipse sanctificaretur. Id uero quamobrem nisi quia (ut ipsemet docet) in ea die quiescit ipse ab operibus quæ patrat, condendo mundum, quando perfecta sunt omnia, & erant ualde bona. Verum quia nos pactum eius fregimus, & corruimus omnes et fecimus opera ipsa Domini ualde mala, & ad egimus Deum ipsum & Dominum rursum ad operandum, & instaurandum quod corruit, et ipse hoc tandem instauracionis opus perfecit, quo noua facta sunt omnia, merito uenit tempus alterius sabbati, ut colamus ipsum ea die qua instauracionem nostram cõpleuit. Hæc autem dies fuit octaua, quæ statim sabbatum iudeorum sequitur. Igitur merito facta est hæc dies sabbatum nostrum: hæc est enim illa dies quæ fecit Dominus, exultamus & letemur. Bene igitur et à nobis cultus est Deus, & ab antiquis, ab unoquoq; in suo sabbato. Antiqui enim in septima, in beneficio conditionis antiquæ, Deum coluerunt, recolentes illud quod bonum fuit ex parte Dei. Homo enim corruit sua culpa, & destruxit opus Dei, sed ignorabat hoc mundus ab initio. At nos colimus ipsum

¶ enc. 2.

¶ Gal. 17.

in eundem dominum Deum in octaua, quam merito dominicam dicimus, quæ dies est resurrectionis Domini in gaudio pro illo, & in beneficio instauracionis nouæ, in quo et clauditur primum creationis beneficium. In modo rationem mutationis in ipsa conditione, & in ætate temporis, quoniam cum nondum pateret beneficium nouum, colendus fuit Deus in antiquo. At adueniente nouo, patuit illud antiquum in cõueniens esse, quia in inefficax redditum est nostra culpa. Nihil enim (ut nostris sapiens quidam dixit) profuit nobis nasci, nisi si profuisset. Igitur uacauit iudæorum Sabbatum: enim poteramus in eo Sabbato conuiescere, nos destruximus illud, sed meliore Sabbato introducto quo quiescit Dominus ab operibus suis, & nos non speramus requiem. Hæc subtilissimè declarat Paulus ad Hebræos. Cape & exemplum aliud. Adorare Deum in lege præcipitur, illud secum implicat, ne quid præter ipsum, aut cum illo adoremus. Huius rei ratio secundiario prohibita sunt antiquis imagines, et libet simulachra. Illud ergo primum quod solus Deus adorandus, iuris naturalis, fuit immutabile omnino. Illud uero secundum, ne fieret imagines & sculptilia, fuit positum, ut illud principale custodiretur, ne aliud præter Deum uerum coleretur, ad prohibendum idolorum cultum. Hoc ergo mutabile & mutatum rationabiliter fuit post aduentum Christi, cum nihil periculi appareat idololatriæ, in tempore hoc iam uelata ueritatis, quando imagines pingimus, non falsos nos representantes, sed ipsum uerum Deum et honorabiles amicos

D. Gregorius.

Exo. 20.

Nota hæc propter hæreticos.

AMBROSII CATHA. POLITI

amicos eius, quia facti sunt quodam modo unum cū Deo
 per Christū, uelut membra propinquissima capiti. Itaq;
 nulla sequitur idololatria, cum caput et membra adoran-
 tur, sua quodlibet adoratione: quia Christus in se, & in
 illis adoratur. Illi autem non in se, sed in Christo: & illi
 quidem ut mēbra honorabilia, Christus uerò ut caput.
 Itaq; nulla sequitur idololatria, nec periculum eius ulli
 quidem. Quis enim adeo amēs ut adorationem suam cer-
 mimet in picturam, quam scit opus esse manuum hominū
 insensibile, & inane? Quod si quos inuenias adeo desipe-
 re, ut nesciant inter simulachrum, & id quod ibi repre-
 sentatur, discernere ut hoc adorent, illo tantum utatur
 ad representationem, monēdi sunt, nec propter eos mu-
 tādus est ritus rationalis picturarū, qui prodest multa-
 tis, quoniam per eas excitamur omnes: & idiotæ multa
 docentur. Tamen modo decenter fiant, qua in re deside-
 ro diligentiam Episcoporum, ne quid indecens, aut falsu-
 sum pingatur & ridiculum. Redeo ad ea quæ iuris natu-
 ralis sunt, quæ diximus esse immutabilia & inuariabilia:
 lia: quod uerè sic est præsertim ex seipsis, & in ijs ma-
 ximè quæ sunt principia, aut parum à principijs clona-
 gantur, uerbi gratia. Honorare parentes, iuris natura-
 lis est. Hoc quidem & cognitum omnibus, ut decens, et
 honestum. Inhonestum autem & indecens est, contrafa-
 cere. Hinc intellectum est inter matrem & filium, et pa-
 trem & filiā, et omnino inter ascendentes & descenden-
 tes non posse nuptias, nisi sceleratissimè celebrari: quia
 hic honor, qui debetur parentibus, isto facto contamina-
 tur, et omnino tollitur. At uerò inter alios propinquos
 ex latere inferiorum graduū, quanquam ex eodem prin-
 cipio

honestas quædam prohiberet copulam, tamen ab
 non sic erat agnitum, quoniam hæc indecentia in
 personis non ita patebat, sicut in illis. Hoc autem,
 non sic proxime ex principijs morum deduceba-
 tur: ob istam gratiam, & propter necessitatem pro-
 creationis, non imputabatur olim quasi uitium, & do-
 cuit tacitè dispensabat, tanquam modo in infantia sua
 uerente, atq; ætate læsciuæ: non enim quod decens est
 puero exigitur, ut ab adolescente ac proejectioris
 uiro. Multa enim pueris cōdonantur, quæ à gran-
 dibus exiguntur. Quo factum est ut antiquis etiam
 cum pluralitas, & concubinitus, & diuortia, &
 præsertim extraneis, & alia quædam non illicita
 uentur, quia non perfectè cernebatur decorum illu-
 quo post modo docente Christo, & mundum suo
 ne illustrante, agnitū est. Non negauerim quòd hæc
 longius à principijs sunt quæ natura dicitur in mo-
 (licet ut indecentia iudicentur) ex uarijs tamē cau-
 dispensabilia reddi possunt: ut rectè à Hierarcha in
 summo dispensetur, sicut olim generali dispensa-
 tacitè concedebantur quædam huiusmodi, uel ob
 sitatem in matrimonio ad mundi propagationem,
 Augustinus, uel tanquam puero existente mundo,
 gente nocte, ubi locus dabatur licentiæ, nec tamen
 erat specialis Dei dispensatio hominibus reuelatio
 sed dispensatio tacita & generalis, per hoc quòd
 ipse, quasi conuiuens, permittebat illud. Nec enim
 huiusmodi ius diuinum, aut naturale, indispensabile
 quædam malè putant, cum possint esse causæ &
 dispensationis in particularibus, ut diuus

AMBROSII CATHA.
 CONTRA CAÏCUM

Thomas rectissime docet, licet hoc non sit frequenter
audendum, sed perraro ex causis magnis, presertim
quando sunt gradus propinquiores. Quod enim in uni
uersum dispensabatur olim tacita dispensatione a Deo,
ut liceret omnibus, cur non ualeat urgentibus magnis
causis in particulari aliquo dispensari ab homine qui
est loco Dei? Hec autem quia non admodum considera
ta sunt a plerisque, erratum est uehementer. At ego hac
de re particulari questione discepto. Sed redeundo ad
id quod a principio sumpsimus declarandum, dico quod
omne preceptum uris naturalis, & similiter positum
diuini, recapitulatur in duo precepta charitatis, Dei
uidelicet, & proximi. Huc enim omnis lex & propheta
tendunt. Et quidem de his que uocantur mordalia,
manifestum est: que omnia in duo principia resolu
untur. Alterum est quo mala improbantur, quod
uulgò apparet, & cuilibet est in promptu. Quod
tibi non uis fieri, alteri ne facias. Alterum uero, quod
bona suadentur, quod ipse CHRISTVS ex
pressit, quodq; est perfectius, scilicet econuerso. Quod
cumq; uis tibi fieri, alteri facias. Intelligentur autem
tem hæc principia, Quod tibi non uis fieri. Et,
Quod tibi uis fieri, de uoluntate rationabili, & circum
stantijs eiusdem seruatis, id est, si in eo statu uel talis
in quo, uel qualis tibi proponitur, qui hoc dilectionis
debitum abs te requirit, ut officio uel opere alia
quo id sibi persoluas. Dilectio enim, si est, operatur, ut
quidam ex nostris bene dixit: imò ipse magister nos
ter CHRISTVS. Si quis diligit me (inquit)
mandata mea seruabit. Non est autem ullum centu
plus

Matt. 7.

Beatus
Grego
rius.
Ioan. 14.

quod nobis uacet ab aliquo charitatis debito & offi
cium in Deum, aut in nosmetipsos, aut in proximum.
Charitas & dilectio sui, in illa que Dei est inclu
sa. Proximū uero sicut teipsum diligere debes, id est,
ordine ad Deū. Sic enim impleas ambo illa mandata,
quod tibi non uis fieri, ne feceris alteri. Et, Quod tibi
uis fieri, fac, id est enim, Quod tibi uis fieri, & quod tibi
uis fieri, &c. quod est, dilige proximū tuum sicut
teipsum, uidelicet, Diligere debes (ut iam dictum est) ra
tionabiliter deputando. Nam teipsum ponere debes in
locum eius, & personam illius induere, & quod
aut non fieri tibi a proximo tuo rectè & ra
tionabiliter cogitans uelles, id teneris uel facere uel
facere inuicem illi. Et in quibusdam quidem id
est, planeq; notum est omnibus. Nam quedam (ut
diximus) ita natura prohibentur aut exiguntur, ut
parricidium, & parentum honor, ut nullus sanus
faceret. Quedam uero non ita patent. Hanc uero
proximi dilectionem omnis lex exigit, & naturalis,
Moseos, et gratia, sed ipsius dilectionis opera uarie
sunt a Deo p has leges, quia radix huius debiti,
uarie se habuit in quauis lege. Quod ut capias, illud
opera. Hec dilectio Dei, in qua includitur et nostri
proximi dilectio, a nobis exigitur nō quasi boni iam si
sed ne simus mali & ingrati. Quia enim prius di
xit nos Deus, ideo tenemur illum diligere. Diligit
teum creando, & multis beneficijs ac donis hone
ndo. Ergo ipsa Dei charitas (qua erga nos affe
ctus fuit) nostre dilectionis regula est, & mensura, ut
magis ab illo nouerimus nos esse dilectos
k ij ob

ob dona in nos collata maiora, tantò etiam magis eorum
 uersò illam diligere debeamus: hoc autem non uerbo,
 sed factò. Et idè tantò maiora opera à nobis exigit,
 quantò ille munera nobis uberiora contulerit, atq; con-
 tulisse patuerit. Vnde dixit egregiè ille Dilectus: In hoc
 est charitas, id est, inde est capienda charitatis regula,
 non quasi nos dilexerimus Deum, sed quia ipse prior
 dilexit nos. Sic enim iterum dixit, nos diligimus Deum,
 quoniam ipse prior dilexit nos. Cum igitur in lege nas-
 turæ non certò apparet aliud beneficium erga nos,
 nisi conditionis & creationis nostræ, quoniam naturali
 lumine ipsum omnium causam & nostri conditorem in-
 telligebamus, nec omnino nos destitui à providentia
 sua, qui pluuias dabat de cælo, & multa prouidebat ho-
 minibus, quæ etiam Ethnici nosse poterant, & cum ad
 huc inueniremur in conditionibus naturalibus infirmi,
 & imbecilles ad opera fortia, nondum sese ostentante
 lumine gratiæ & fortitudine, ob istam causam non exi-
 gebat à nobis Deus perfectam dilectionem in operibus
 magnis, quæ uix agnoscebantur, sed sui agnitionem, &
 gloriam, & gratiarum actiones pro uiribus. Vnde res
 prehenduntur Philosophi qui non glorificauerunt
 Deum cum illi per ea quæ facta sunt, iam nosset: neq;
 gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis.
 At ubi uenit lex Moseos, quia nonihil lucis amplius alie-
 rum est de bonitate Dei, & ostensa sunt illi populo be-
 neficia eius potiora, qui dignatus est loqui cum illis, &
 instruere per legem certius de his, quæ naturalis lex in
 testamenta primùm quæ condita sunt, notatq; facta ipsi
 Abrabæ

Act. 17.

Rom. 1.

Rom. 6.
2, & 3.

Abrahe de Christo, in eadem lege & prophetis decla-
 ra sunt, idè creuerunt & opera dilectionis, quæ exi-
 guntur ab illo populo, quia qui plus accipit, plus de-
 bet, cui minus dimittitur, minus debet. Nec tamen sic
 perfecta charitas ab illis exacta est, quia nec perfecerat
 opus illud summum dilectionis suæ per dilectum fi-
 lium, quod est nostra redemptio. Venit ergo tandè per-
 fecta Dei charitas, & ostensa est omnibus literis gran-
 dius in ligno Crucis, ubi cum inimici essemus, filij san-
 ctæ reconciliauit nos sibi clemētissimus Pater, & tūc
 ingruè legis perfectionē dedit, figens illā nobis in cor-
 dānsq; facultatem intrinsecus complendi eam, puri-
 ficans & renouans corda per fidem uiuam, sicut ille op-
 erat qui clamabat: Cor mundum crea in me Deus, Et si
 promissum erat futurum. Et effundā super uos aquā
 mundam & mudabimini ab omnibus inquinamentis ue-
 stris, & ab uniuersis idolis uestris mudabo uos, & dabo
 uobis cor nouum, & spiritū nouum ponam in medio ue-
 stris, & auferam cor lapideum de carne uestra, & dabo
 uobis cor carneum, & spiritum meum ponam in medio
 uestris, & faciam ut in præceptis meis ambuletis. Hæc
 de Moralibus.

Luc. 7.
& 12.

Rom. 9.

Psal. 50.

Eze. 36.
& 11.

VNC ergo de ceremonialibus pauca ad aperien-
 dum circa hæc intellectum ad scripturarum intelligen-
 tiam. Ceremonialia igitur præcepta hinc ortum acce-
 derunt: cum enim teneremur Deum diligere, ac per hoc
 illum colere (ut par est) atq; adorare, illiq; soli seruire,
 maximos illi honores & seruitutem (quam iam usurpato
 hoc uocabulo latriam dicimus) impendendo, nec id in
 tantum tantum animo & corde, uerum etiam exterioribus

k iij ribus

LIBRARIUS
CONTRA CATHA.

ribus corporis obsequijs, ut homo totus colere intelligere intelligatur, quia non ex anima tantum, sed ex corpore etiam constat, necessariū fuit ut obseruaremus in cultu certa tempora, loca, res, actiones, quasi sacras à prophanis distinctas. Cuius obseruationis prima ratio est ipsa decentia: ut enim diuus Thomas inquit, hoc habet humanus affectus, ut ea que cōmunia sunt, nec distincta ab alijs, minus reuerentur. Que autē segregantur à ceteris, quasi excellentiora admiretur, et obseruet: ut hinc habeat cōsuetudo, etiā reges mūdi quibusdā certis ueluti signis uti: ut puta coronis et sceptris, et uestimentis et armis, à populi ceteris instrumentis segregatis, ob reuerentiā et notā. Secundam rationem tradit Augustinus, quia cū diuini honores nō solū à singulis sigillatim, uerū etiam gregatim, et collectim ab omnibus Deo reddēdi sunt, oportuit esse certas et uniformes ceremonias, in quas cōuenirēt omnes. Vnde rectē ille in Faustū. In nullum (inquit) nomē religionis, seu uerū seu falsum, coadunari homines possunt, nisi aliquo signaculorū seu sacramentorū uisibiliū consortio colligentur. At summa ceremoniarum ratio est, protestatio fidei specij, nota, ut quid cum Deo agamus, aut quid ille nobiscum significatio, sicut planē in sacramētis et sacrificijs probare licet. Et hę quidē rationes ceremoniarum sunt in genere consideratarum. In particulari uerò circa ceremonias illas Moseos, sunt particulares et proprie rationes, uidelicet cur tales dederit, et tot, et de singulis quidem lōgum esset enarrare. Hoc satis sit quasi uulgariter dictum, quod ad aperiendum multa facit. Cum enim gens illa, et populus lasciuus esset, et seruus, et du-

ceruicis, oportuit partim cohiberi illis obseruationibus, et tanquam placidis uinculis alligari: ne sua lasciuia in peiora illum precipitaret, et ut ipsi Deo uero uerent quod alijs dijs falsis et idolis fuissent facturi cum reliqua gente: partim etiam doceri, et ad humilitatē reduci, quod satisfiebat per ceremonias illas: partim deniq; frangi, et quasi tædio affici à multitudine uinculorum, ut uenientem libertatem per CHRISTVM cum letitia maiore susciperent, utpotē iugo uerore à ceruicibus excusso. Quia ergo hę rationes sunt proprie et speciales illarum ceremoniarum inueniuntur, et adueniente gratia et lege fidei cessauerunt, ideo nihil mirum si et illę ipse ceremonie cessauerunt, quamquam et ratio alia cessationis earum traditur, et uerissima (uidelicet) significatio iam falsa reddita. Nam cum ceremonie illę omnes Christum significarent uenturum, et statum Ecclesie futurum, et nouum: cum primū uenit Christus et fides, iam falsa facta est significatio illa, quod uenturus esset qui iam uenerat. Quo factum est, ut sint reddite non solum inutiliter, uerū etiam perniciose: quia in cultu Dei esse mentium, perniciosè admittitur teste Augustino et Thoma. Erant uerò ceremonie illę uel sacramenta, uel sacrificia, uel sacra, uel obseruantie: et in sacramentis uel in circumcisione illa carnali, quę per petrā fiebat, circumcisio spiritualis per CHRISTVM futura significabatur. Item sacrificia cuncta, et oblationes, hostiam, uel uictimam significabant. Similia festiua, et neomenie, futuram populi instauracionem, et gratiam, et spiritualia dona. Sic et templum et Tabernaculum

bernaculum, & Altare, & Mensa, & Candelabrum, & Arca, & Panes propositionis, & ipse pontifex cum suis ornamentis, & cætera sacra, Christum ipsum & Ecclesiam, eiusq; statum futurum miris modis innuebant. Obseruantia quoq; illæ multæ, ut de abstinentia à certis cibis, & cautiones à contactibus cadauerum, aut morsorum & huiusmodi: similiter morum internam munditiam desiderabilem, atq; futuram per Christum in sua Ecclesia significabāt, à qua omne immundum remouendum est. Quod si dixeris, nonne mundabant illæ ceremoniæ? Emundabant quidem, sed exterius carnem solam, ut ait Petrus, non spiritum: quamquam non dubitamus etiam illarum obseruatores etiam emundari, non illarum futurarum remoniarum, quæ tantum figuræ erant & umbræ futurorum, sed uirtute Christi, quem fide illi concipiebant. Et ij pertinebāt ad Euāgeliū, ut docet Augustinus & recte, nā id Paulus docet Corinthios, quando ait. Nolo enim uos ignorare fratres, quoniā patres nostri omnes sub nube fuerūt, & omnes mare trāsierūt, & omnes in Moysse baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eundem escā spirituale māducauerūt, & omnes eundem potū spirituale biberūt (bibeāt aut de spirituali, cōsequēte eos petra, Petra autem erat Christus.)

HACTENVS autē de ceremonijs antiquis, quibus ergo sublatis necesse fuit introduci nouas, quia (ut iam diximus) sine ceremonijs quibusdam impossibile est decenter coli Deum. Habent enim sese ceremoniæ ad cultum uerū interiore, sicut folia in arbore ad fructus ipsos. Decorem enim adiungunt arbori, & si moderatæ sint, fructus etiā custodiūt: sic ceremoniæ quæ decenter

moderatæ adhibentur. Paucas tamen Dominus tradidit in Euangelio, sed illas quidem principales, ut Baptistam, & Eucharistiam, & si quid aliud. Reliquit autē aliquas, & earum circumstantias, ab ipsa ecclesia statuas: cui non frustra spiritum suum sanctum reliquit magistrum. Quare infirma & ridicula est hereticorum opinio, quod quia non inueniantur in euangelio mandata, quos mandat ecclesia, idcirco seruari non debent, ex eo ipso quod sine ceremonijs coli cōmodè Deus potest, & mandatas in euangelio non uidemus, conuenienter intelligimus, ni stupidi prorsus simus, quod hoc officium statuendi certos ritus & conuenientes, Deus reliquit Ecclesie, quam esse docendam à spiritu sancto pronunciauit. Quare ridiculosius etiam peccant heretici, qui cum nostros (id est) Ecclesie sanctæ ritus damnant (quia in Euangelio non legunt) suos tamen nouos inueniunt, sed cū nec illos inueniant in euangelio, unquam quæso accipiunt ipsi, nisi à derisore & magistro illo diabolo? Sed iam de ceremonijs satis, ut ex illis, in prædicationibus præsertim, discas fidem, quam profiteantur mores. Vnum tamen non tacebo, quod quandoq; præcepto ceremoniali, aliquid aliud inuoluitur more præceptum, ut id quod dictum est olim, Carnem cū uine non comedetis. Ibi enim explicata est homicidii detestatio, & prohibitio, ut in eius rei obseruantia, cordaretur etiam præcepti huius. Similiter & illud, non alligabis os boui trituranti. propter aliud principium dictum est, ut significaretur debitū stipendij prælatoribus uerbi. Hæc & similia in obseruantijs repetantur antiquis.

AMBROSII CATHA.
CORINTHA

ad Cor.
xiii, 10.

Gene. 9.

Deut. 25.

DE Iudicialibus autem nunc uideamus. Iudicia illa legis antiquae cessasse non est dubium, quia in lege euan- gelica, quae perfecta est, non decenter adhibetur timor temporalium atq; presentium. Quamquam et alia ratio cur cessauerint, assignari ualeat, scilicet, quia & illa iudicialia nonnunquam erant significatiua futuri, quod cum uenerit, iam non futurum est: atq; ideo illa cessare oportet ne falsum significant, quod non decet in cultu Dei. In Euangelio enim silere oportet quaestiones, & iudicia sanguinis: unum tantum expectandum iudicium aeternae

Ioan. 16

sententiae in futura uita, quando spiritus sanctus arguet multos de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Hoc tantum habet Euangelium, quod post correctionem salutem factum ultima poena extra communionem ponitur, qui proteruus fuerit non seipsum corrigens. Non tamen quaedam poenae medicinales interdicuntur, Paulus enim

1. ad Co. 4. & 5.

minatur interdum se uirgam quoq; seueritatis exercituum. At capitale iudicium reddere, os sacrum minime debet, nisi forte per modum miraculi id fieret, ut intelligatur

Actuum. 5. & 13.

potestate Dei potius factum: sicut Petrus fecit Ananiam & Saphira ad terrorem aliorum, & considerationem nem iudicij uenturi. Sic & Paulus excacauit Magum, et

1. ad Co. 2. ad Tim. 5.

Satanam in corpus delinquentis immisit. Nam & dominus quod flagellarit existentes in templo, reuera ex illius uina potestate, & miraculose id egit, ut recte ait Hieronymus. Ergo ecclesiastica potestas mitis & placida est. Non tamen uetat Euangelium, ab ijs qui secularem potestatem exercent huiusmodi iudicia ferri aduersus noxios: imò scriptura ad hoc eos hortatur ob publicam pacem. Non enim sine causa gladium portat: ministri enim Dei

1. ad Ro. man. 13.

ut Christum audias loquentem. Nam hic uerus & summus

sunt, ut docet Apostolus. Verum de his quae ad le- gis continent, satis haecenus dictum sit.

¶ Regulae ad intellectum Psalmorum & prophetarum.

ABSENT & Psalmi, et Cantica, nonnihil proprium, quod ad ipsorum intellectum praenotasse oportet. Sunt enim Psalmi canora quaedam colloquia ex spiritu, uel cum Deo, uel cum in- teris, aut alicuius alieni a Deo. Quae cum Deo sunt, uel laudes sunt et confessiones gloriae eius, ac benigna ex- pios uoluntatis suae et iustitiae, uel sunt interim depre- siones malorum, uel petitiones bonorum. Quae uero cum amicis et alienis, uel reprehensiones sunt, uel exprobra- nes. Denique uniuersus Psalmorum sermo, propheticus loquebatur enim Dauid in spiritu. Quia uero nullus potest accessum ad Deum, ut ualeat cum illo habere sermo- nem, nisi fiducialiter arguere, et corrigere ceteros, nisi principaliter Christus, ideo in psalmis oportet credere principaliter Christum esse loquentem, qui interdum accipit posita a Deo. Et ideo primum non oportet turbari si alia sermone loquentes uideatur introduci secundum litteram, Dauid, Salomon, & Asaph, et si qui sunt alij: quia se- cundum primariam spiritus sancti intentionem, Christus uere in illis personis intelligitur, ita ut in psalmis sensus li- teralis in Dauid, aut alijs (circumscripto Christo) acce- ptus, sit sensus mancus, iudaicus, et ferè nullius utilitatis nisi seipso, nisi ut suggerit & subministrat ex litera in- terere historia multa, ad spirituale sensum deprehenden- dum, ut Christum audias loquentem. Nam hic uerus & summus

AMBROSII CATHA. POLITI. CONTRA GENTIA.

summus est, et certè literalis sensus. Non enim Psalmographus in sua litera intendit historiam texere, sed ex historia plerunq; innuere latentem spiritum Christi, alla nobis et sua magnalia loquentem. Quocirca secundo loco aduertendum est, quòd cum in Psalmis et Canticis introducantur persone loquentes, ut Pater ad Filium, Filius ad Patrem, et (quod etiam est maxime considerandum) ipse Filius nonnunquam ex propria persona loquatur, nonnunquam ex persona ecclesie et membrorum suorum, nam ecclesia ipsa, ut dictum est, iuncta Christo, corpus eius dicitur, et ideo Christus quasi unum cum illa: et cum istae persone frequenter mutantur in psalmis, et modo una, modo alia loquatur, non nisi uigilanti et eundem quodam modo spiritum habenti, quo hinc illuc impellatur, apparet. Tertium quod ex predictis capitur, et uehementer est aduertendum, ne quis moueatur quòd Christus interdum loquatur indigna seipso, constituens se peccatorem, et derelictum à Deo, et deprecans pro iniquitate sua. Et item Dauid sibi tribuit se quam conuenientia, ut illud quod postulet sibi tribuit secundum innocentiam, et iustitiam suam, et alia huiusmodi. Nam id quod Christus loquitur cum peccatore non se facit, non de se dicit interdum, sed de membris propria peccata, sed propter nostra, quae in se suscepit lucida. Similiter et cum uidetur quòd Dauid quaedam de se asserat, quae uel sibi male, uel ipsi Christo nostro multo uerius, ac perfectè conueniunt: non enim illa de se iactat, sed debemus intelligere, sed in eo potius audire Christum, qui solus audet in ueritate dicere, Quis uestrum arguet me de

peccato? Sed quoniam qui sunt in Christo, sancti et spiritu Christi aguntur, etiam suam iustitiam non tamen à Christo habent, et in Christo ut sancta immaculata eius membra commendare possunt, et sic quod faciebat in spiritu. Quocirca, quia multa Christo uaria cõueniebant et secundum quòd erat homo, et secundum quòd erat Deus, et secundum quòd erat caput, et secundum quòd erat corpus, quia sibi uniuit Ecclesiam, et secundum quòd erat nobiscum uiator, et secundum quòd erat homo fragilis carne, et secundum quòd erat uir fortis spiritu, oportet haec in promissis habere, ut commodè applicentur suis locis. Denique exigit psalmorum intellectus, ut ex titulis plerunq; motatis discas argumētum, ut sub eis, quasi sub inuolutis inspicias quid spiritus specialiter ac mysticè in illo significet, siue sit historia, siue instrumenta musica, sicut multorum psalmorum tituli, quae instrumenta cum nobis ignota, de ipsorum nomine et significatione poteret coniectare quid mysticè significaretur. Quae haecenus nunc.

AM de prophetico sermone, quid proprium haec uestigemus, quamquam hoc in loco audire alios magis quam docere. Perstringam tamen quae didici, et auertere in hoc genere scripturarum. Primum commune hoc fuisse omnium prophetarum, uoluisse ostendere corruptam hominis à peccato corruptam, sub peccati ac uolenti seruitute captiuam, et ideo assidue fructificandam morti: sed bonitate Dei reparandam, ac liberandam etiam decretum redemptorem filium Dei, ac filium hominis, Christum, pontificem, Regem, ac prophetam summum,

num, ut posset erigere, regere, atq; instruere populum suum, quem uocaturus erat ecclesiam suam, redemptum in uera et perfecta iustitia, ut fieret populus acceptabilis, non solum ex gentibus, sed etiam ex gentibus quilibet; non recusarent uenire ad Christum, quem deinde uenturum rursus ad iudicandum impios, iniustos, interperatos, pater decreuerit, et ad promouendum suos ad dexteram omnipotentis. Hæc est tota ferè materia omnium prophetarum, quamquam circa hæc alij plus, alij minus, quæ circumstant, pronüciauerint. Hoc tamen certum, quod quicquid habet euangelica historia de Christo et apostolis eius, totum prænunciatum fuit in ueteri scriptura. Quia tamen non enunciantis atq; enarrantis modo conscripta sunt, quia non erant historiographi, sed prophetae, quorum maximè est proprium subobscurè et figuraliter ac sub inuolucris, quo locum fidei facerent, prænunciare, factum est ut difficillima et obscurissima hæc sit pars scripturarum, et meritò quidem, ut abscederentur sacramenta perfidis: fideles autem aut non sine inquisitione ac labore aliquo, ac per hoc maiore cum uoluptate intelligerent, aut etiam cum merito crederent ac uenerarentur quod non intelligerent, expectantes intellectum omnium in alia uita. Delectatur enim Deus plurimum, quando uidet hominem captiuum redemptum intellectum suum in obsequium fidei: et arrogans est uelle omnia scripturarum occulta penetrare, cum (ut diximus) sigillum habeant. Sunt quedam tamen, quæ prænosse multum faciunt ad prophetarum intelligentiam. Et primum est fidem ac scientiam plenam habere mysteriorum, et illius præsertim magni, uidelicet

incarnata

ernationis, et consequenter sanctissimæ Trinitatis, etiam de Christo loquuti sunt omnes. Præscire autem oportet quod CHRISTVS non solum homo, uetiam Deus sit. Et quod secundum hæc duo, ipse à prophetis prænunciatur, et consequenter de eodem contraria asseruntur, et secundum diuersas naturas et ueritates uera fiunt: ideo non oportet turbari. Item prænunciatur quod Christi aduentus non unius decretus, sed duplex secundum corporis præsentiam: et primus qui iam præcessit, debuit esse in gloriosus, humilis, et absconditus sub forma serui quam accepit, ut sic faceret pro peccatis nostris. Alius uerò, quem expectamus, contra, gloriosus, et manifestus, ut reddat uniuersis iuxta opera sua. Quia ergo Prophetae de utroque aduentu loquentes, et consequenter prænunciantes de Christo contraria, uidelicet infirmitatem, et uirtutem, humilitatem et gloriam, stultitiam et sapientiam, subiectionem et imperium, et quæ hæc circumstant, reddunt hominè infidelem, qui istam distinctionem nõ peruenit confusum aut in sua confusione firmum, ut sunt et qui unum Christi solum modo aduentum considerant. Ad hæc de effectu primi aduentus etiam contraria prænunciari: nam alicubi reprobatio et dissipatio populi sui Israël, et Iudeorum, et Sion, et Ierusalem prænunciatur: aliquando uerò contra liberatio, et salus. Si hic non adhibeas, quam Iudeus igno-
distinctionem, et Paulus docet, inter Israël secundum carnem, et Israël secundum spiritum, pro-
mo in obscuro ambulabis. Nam de Israël et Iudeo et Ierusalem, reprobatio ac dissipatio prædicitur.

Salus

Rom. 9.

Salus uerò et redemptio, et exaltatio, de Israël et Iudæo secundum spiritum. Et ideo uaria de his dicuntur. Ad hæc secundum uaria tempora, etiam diuersa dicuntur de Israël secundum carnem, uidelicet et dissipatio et redemptio, primum tamen dissipatio, deinde redemptio: talia etiam prædicuntur de Israël secundum spiritum, quoniam in hoc mundo passurus est pressuram, deinde gloriam adepturus per carnem. Ad hæc multa etiam prædicantur, quæ habent in sensu secundum carnem, intellectam aliquem, sed non plenum uerbi gratia. In aduentu eius prænunciatur pax multa in orbe. Id fuit quidem quando ipse uenit angusti tempore, cum clausum est templum. Sed non in hoc tantum propheta impleta est, sed in populo Dei, in ecclesia sancta sua, et ijs qui testam^{ti} Christi fuerunt digni, qui sic disposuit. Pacem meam relinquo uobis, pacem meam do uobis. Hæc est magna regula in prophetarum oraculis, quod plurima quæ describuntur in carne, id est, secundum intellectum carnalem, et aliquid ibi ueritatis licet agnoscere, non plene tamen implentur iuxta spiritus intellectum. Operæ pretium esset hæc dicta omnia multis illustrare exemplis, sed longius quam ferret clauium mensura proueheret.

SECUNDO illud ad Prophetarum intelligentiam confert, quod (ut dixi) prophetae non ueluti narrantes historiam procedunt, qui cum quid narrandum assumunt, prosequuntur ac persistunt quousque completum sit gestum, aut actum quod describunt: ut etes rebus gestis quæ si quodam inuolucro ibi admiranda abscondunt oraculis, sed ipsi prophetae mirabili quadam instabilitate, in quodam impulsu spiritus, aliquo uaticinio incepto, ad aliud

Ioan. 4.

aliud feruntur, commiscentes multa et uaria, ut hoc industria factum uideas ad inducendam obscuritatem, nec intelligatur quam uelit Deus, ac simul etiam omni tempore abscondatur indignis. Quamobrem uigilanter hoc est aduertendum, et forte non est hominis hoc comprehendere absque lumine spiritus particulari. Vnum si obserues proderit ualde, idque est, ut in uno atque loco id agnoscas, ut inde admonearis de alijs. Tertium quia proprium est prophetarum sub inuolucris et nominibus loqui et prophetare, oportet ad ipsa inuolucra attendere qualia sint, ut ualeas ex illis coniectare, et sub eis inuolutum est, quoniam analogiam quandam habent. Utuntur autem pro inuolucris, et nominibus, rebus gestis ut dixi, seu gerendis, ut duplex inde prophetia nascatur. Nomina autem quibus utuntur pro inuolucris, sunt hominum quorundam, et ciuitatum, aut fluminum, et montium, et aliarum rerum plurima, quorum significatio est et iuxta interpretationem carnis, et iuxta interpretationem spiritus, ut est Israël, Iacob, Dauid, Ieron, Iuda, Ierusalem, Sion, Aegyptus, Babylon, Cirsio, Præputium, et innumera alia, quæ et secundum carnem et secundum spiritum intelliguntur. Quare oportet habere horum nominum significationem spirituales, et declarata est in scripturis nouis, uerbi gratia: Christus dixit, Ecce uerè Israëlita, in quo dolus non est. Et Iohannes: Non omnes qui ex Israël sunt, ijs sunt Israëlitæ. Et Gabriel dixit, Dabit ei Dominus sedem Dauid patris tui. Et regnabit in domo Iacob in æternum. Et iterum Iohannes, Cui Angelorum dictum est aliquando: Ego ero in patre, et ipse erit mihi in filio: Sic Iudæa et Iudæos

Ioan. 1.
Rom. 9.

Luc. 1.

Hebr. 1.

1 Scriptura

Scriptura accipit & secundum carnē, & secundum spiri-
ritum: & similiter circuncisionem. Vnde Paulus. Non ce-
nim qui in manifesto Iudaeus est, neq; quae in manifesto est
circuncisio. Et sic Aegyptum & Babylonem spiritualia
ter uocat, ut seculi huius filios & confusions intelligat
mus. Sic est & Ierusalem & Sion, uidelicet secundū car-
nem & secundum spiritum, ipsa nimirū Ecclesia, & spe-
culatores eius. Quamquam igitur de his loquantur scri-
pturae prophetarū, saepenumero etiam iuxta sensum car-
nis, tamen non est plenus intellectus, nisi etiam spiritalia
lis sensus admisceatur. Et hoc euidenter docemur, quo-
niam frequentissimē quae dicuntur iuxta carnalem nocē-
tiam acceptionem, impleri non possunt. uerbi gratia: Promi-
tuntur quaedam Salomoni, & de eo eiusq; regno dicuntur
tur, quae certē nunquam in eo uerificata sunt. Hinc certē
conijcimus non de illo principaliter ea dici, sed de Christo
sto sub inuolucro eius nominis rectissimē significato. Nam
ipse uerē pacificus fuit, & uerē Dei filius. Sic & de Deo
uid dictum fuit, Non dabis sanctum tuum uidere corruptio-
ptionem. hoc illi minimē conuenit. Igitur in eo Christus
intelligendus est, qui etiam iuxta literam dicitur Dauid
apud prophetas, ut apud Ieremiā. Seruient domino Deo
suo, & Dauid regi suo, quem suscitabo eis. Quocirca uigil-
antissimē est aduertendū in his, quia saepenumero pro-
pheta proponit quaedam uel gesta, uel etiam gerenda iux-
ta carnis intelligentiam, & non persistit in ea, sed ab-
seondit sub illa spiritus sancti mysteria, ita ut non tā ut
tur nominibus pro inuolucro, quā & ipsis rebus ge-
stis: quod perspicere nō est in exercitati & infidelis, nec
eius qui gratia hac, scilicet, intelligendi scripturas, non
sit donatus. Huius rei exempla sunt innumera, quae pas-

2. Reg. 7.
Psal. 15.
Iere. 30.

offendas. Vnum tamen ex Isaia accipe, ubi sub histo-
regis Achaz, & regis Siria, & Israelis, inuoluitur
spirituale, quod erat nobis cū diabolo & cū car-
nē certa seruitus, nisi per Emmanuelē Virginis para-
liberaremur. Similiter passim uaticinia enunciantur
in uolucris ijs. Circumspectum igitur in his lectorem
oportet, ut nec historiam propositam penitus omit-
tatur quod super ea prophetatur secundū literam, quo-
rum & de rebus tunc occurrentibus instruebāt & pro-
phetae: nec tamē ita haereat uel historiae & prophe-
tiae eam spectanti secundū literā, ut amittat (quod ma-
triat intentum) spiritualem sensum, et nobiliorem de
tāto, eiusq; regno prophetiam, sub illa historia &
pheta carnali, quasi sub inuolucro, clausam. In qua
dei sapientia mirificē apparet ijs, qui beatiores ocu-
los habeant. Illud quoq; proculdubio obseruandū, quod
numeris ipsis posita est significatio sacramentorum,
ternario, quaternario, senario, septenario, octonario
nonario, denario, duodenario, quatuordenario, uice-
tricenario, quadragenario, quinquagenario, sep-
togenario, octogenario, centenario, & alijs. Nec sunt
doctrinae inuenta, ut quidam imperitē existimant,
ex ueritate, quod ex ipsis sacris scripturis passim li-
gnoscere assueti in illis. Quarto & illud habent
phetae propriū, quod saepenumero futura quasi facta
annunciāt, et ita saepe rē inuoluūt, ut i eodē penitus ser-
uata quaedā dicātur quasi praeterita, quaedā quasi futura,
quod eodē tempore in aliud trāsitus sit mirabiliter
habēti hūc morē in proptu, nonnullū creetur nego-
tium q huius uariatiōis rōnē ferāt, q tū habet instātia
l ij quibus

Isaie 7.

quibus interimitur. Ego existimo ideo sub præterito
 multa comprehendī, ut sciamus ante oculos Dei facta esse
 se, quæ uel ipse determinatè fore decreuit propter certitudinē
 tudinē prouidētiae suæ, uel si nō decreuit fore, sed cōtinuā
 gētia esse uoluit, tamē oculo suo æterno, quo ambit omnia
 ne tēpus, fieri uidit, etiā quæ non dū fūit ante oculos non
 stros, ut uelut facta censeantur apud prophetā. Similit̄
 propter certitudinē diuinæ uisōis, quæ nō fallitur. Quæ
 autē fore prædicuntur, id est, sub futuro tēpore, oculorū
 nostrorū obtutui futura, nō oculorū Dei, prænūciātur.

DENIQVE in prophetis sunt inuolucra & ob
 scuritates multæ propter metaphoras, & metaphori
 cos sermones, quibus quāquam scateat tota scriptura,
 prophetica tamē præcipuè. Quare oportet lectōrē scri
 pturarum cōsiderare, ac mādare memoriæ multa huius
 modi, quonā modo per translationē accipiantur, ne igno
 ratio illorū remoretur ipsum in lectione, uerbi gratia:
 De Deo multa dicūtur, quæ si in propria significatione
 accipiantur, falsa & indigna Deo significarent: ideo me
 taphoricè accipienda esse cognoscimus, ut brachium
 Domini, & manus, & digitus, & oculi, & facies, & na
 res, & palpebræ, & huiusmodi multa, quæ declarat Au
 gustinus quo modo accipi debeant. Quædam tamē de
 clarata habemus in scripturis, ut de digito Dei quod sit
 spiritus sanctus: & de brachio, quod sit Christus, sed
 hic bonū esset ratiōes intelligere, et inuestigare. Nā hic
 agnoscitur multa conueniētia, et analogia admirāda, &
 quiescit homo, et delectatur in fide sua, & benè est illi.
 Christus etiam multis nominibus metaphoricè significā
 tus est. Leo enim dictus est ob fortitudinē: ouis et agnus, ob

consuetudinē. Hædus etiā, quia peccata nostra susce
 lapis, ob cōstātiā inuictissimā, et quia fundamētum
 quo omnia ædificātur et consistūt. Illud annotādū
 ut qui metaphoricè accipit, uideat metaphoram
 ruentē esse, et resultare sensum conueniētē. Quod
 metaphora à scripturis probatur, ut nōnūquā contin
 uerbi gratia: quod aquæ multæ populi multi sunt, po
 tid quidem accipi, si tamen uiderit conuenire loco.
 aqua etiam sapientiam & doctrinam significat,
 impetum, tribulationem. Sunt et alia multa per scri
 pturas declarata, ut quod terra significet cor hominis,
 mundum, semen, uerbum Dei. Quæ de re, quia hoc
 met ferè ad totam scripturam, nōnihil mox dicetur
 regulis communibus.

Communes regulæ ad intellectum & lucem
 obscurorum in scriptura locorum.

NTEQVAM methodum ostendam
 ad obscuritatem scripturarum illustrandā,
 illud primū amouendum est à mente ho
 minum, ne quis existimet absq; magnis cau
 scripturas uoluisse sapiētiam spiritus esse obscuras,
 intellectu difficiles: non quod inuideat homini saluta
 intellectu doctrina, sed partim propter fideles ac
 intellectos, et studiosos ueritatis: partim uerò (ut di
 Dominus) propter irreligiosos et impios. Nam stu
 dos quidē exercet obscuritas, et quæ labore quæsitā
 ueritas, delectat magis, magisq; cordi affigitur quod
 ex parabolis, aut figuris, sine metaphoris et enigma
 ingeniosè colligitur, atq; exprimitur. Ob hos enim
 l iij dicendi

dicendi modos, qui frequentissimi sunt in scripturis, ob-
 scuritas oritur. At quam sit suavius de huiusmodi, ueluti
 signis & exemplis, ipsam ueritatē proprio mētis opere
 exculpere, quam si simpliciter ac planē enarrata sine la-
 bore ebiberetur, uix dixi potest. Sic enim non tantū pro-
 dest quod deuoratur, quantū quod mādatur, & proba-
 tur gustu. Possem hic copiosius exemplis hęc demonstrare
 & illustrare, sed hoc nō esset tam clauē tradere, aut
 quomodo aperiri docere (quod est huius operis)
 quam aperire omnia, quod est à studioso postmodū ex-
 pectandum, ut ipse id sibi per has ipsas clauē facere ualeat.
 Satis est hic bonas causas indicasse cur obscure nos-
 tris tradita est scriptura, ut hinc uideas quā male con-
 cludebatur ab ijs qui aiebant, quasi referat quicquā scri-
 bi quod nullus intelligat. Nō enim nullus intelligit, imō
 plurima intelliguntur à multis, quę necessaria sunt ad sa-
 lutem. Hęc ab omnibus intelligi possent si uellent, quia
 facti sunt omnes dociles Deo, ni qui semetipsos excæca-
 uerint sua perfidia. Hi sunt qui pereunt, & ijs oportum
 est euangelii & scriptura, ut Paulus inquit. Et ualde ar-
 rogantis est censere quicquid non intelligas, nec ab alio
 quoquā intelligi. Adest enim et adhuc uelū multorū ocu-
 lis, sicut et iudeis, ne possunt expanse iā ueritatis gloriā
 intueri. Sic tenebātur oculi quorūdā aliquādo, ne illum
 possent agnoscere, ut ait scriptura. Valeret autē argu-
 mentum in nos, si omnia essent obscura in scripturis,
 aut si ubiq; idem obscure diceretur, aut si quodcumq;
 est obscurum, à nullo intelligeretur aut intelligi posset,
 idq; perpetuū sic esset. Sed non sic res habet: non
 multa

Ioan. 6.
 1. ad. Co
 13. inth. 4.
 2. ad. Co
 13. inth. 3.
 Luc. 24.

sunt quę nō obscure dicuntur, sed planē, ut quę
 ad salutē sunt necessaria. Quod si fortē obscura uel
 nō sanis oculis, nō hoc scripturę dādū est utio,
 superbię obtenebrāti mētē, ne ualeat iudicare quod
 sole clarius. Et multa sunt, quę etsi obscure alibi ha-
 bentur, alibi tamen planē traduntur. Et item multa sunt,
 quę etsi multis operta sunt et abscondita, tamen patent
 nullis. Deniq; multa sunt, quę etsi nulli adhuc pa-
 tebunt aliquando tamen. Arbitror enim conti-
 in scripturis obscura quedam, quę non est datum
 cuiq; mortaliū hactenus intelligere, quia futuros
 reus continent, & signata sunt: qualia existimo in
 apocalypsi multa esse, & penē in omnibus prophetis:
 ob id nihil refert esse scripta, quia suo tempore ape-
 randa seruantur, ut per hoc magis Dei prouidentia
 ostendatur & sapientia, & agantur illi gratię debite.
 Sed nunc multa intelliguntur & nouimus, quę olim
 abscondita & operta, & signata, & gratias agi-
 mus Deo. AEquam est enim ut quęuis etas, suis reuelata
 nobis gaudeat. Quare iniquum est ob obscuritatem,
 difficilem cuiusuis intellectum, scripturam illam con-
 temnere ac despicere, quia sensum non capiunt: ut hodie
 nulli faciunt de Apocalypsi, quā idcirco despiciunt,
 quia (ut fatētur) sensa nō capiūt. Quod si quid ualeat hęc
 ratio, plurima pars certē de scripturis nobis peribit, quia
 multa in eis sunt quę nō capimus: sed absit hęc amē-
 nitas et ignota mysteria sub incerto uenerari, nō est ir-
 religiosum: quoniā ut sacrosancta sunt, quia talia etiā es-
 scimus, ueneramur. Spes autē interim cōsolatur pios,
 quod medetur huic malo ignorantie nostrę, p id quod ueri-

AMBROSII CATHA
 POLITI
 CATHA POLITI

tas ipsa dixit: nihil opertum quod nō reueletur. Illud de-
niq; est etiā in causa, quōd in scripturis obscura multa
traduntur (quod à principio innueram) ne margaritae
iacentur canibus, & sanctum mittatur ante ora por-
corum. Sic enim dixit Dominus. Vobis datum est nosse
mysterium regni, ceteris autē in parabolis, ut audientes
non audiant.

SUNT uerò et uiae ac regulae ad obscuritatem
scripturarum deprehendam, atq; leuandam, communi-
nes in omni scriptura, quantum pertinet ad sensum lite-
ralem, cui maxime primò est incumbendum. At resolu-
do hęc in principia, non est dubiū omnem obscuritatem
aut ex ipsa dictione procedere, aut ex alio extra dictione
nem. Si sit ex dictione, id accidit aut à mendo scripturae,
quod uitiata sit, uel malè & obscurè ab interprete red-
dita ipsa scriptura, aut ab æquiuocatione, aut ab am-
phibolia, aut à tropo proprio linguae, aut à figura.
Obscuritati ergo quae uenit ex prima causa, uidelicet, à
mendo scriptoris, uel translatorum incertitia, aut inertia
aut negligentia, primò occurritur inquisitione ac dili-
gentia per uarios & emendatores codices, & diligenti
collatione adhibita. uerbigratia: Apud Ioanem legitur.

- Ioan. 21. Sic eum uolo manere donec ueniam. Codices fideles
- Luc. 15. Luc. legitur de muliere quae perdidit drachmam, quod
- Iacob. 1. Euertit. Alibi legitur, Patientia opus perfectum habet,
- 1. Ioan. 5. dilectū legitur, Omnis iniquitas peccatū est, et est pec-

quod puto etiā uerius legi, nec ab interprete omis-
fuisse, sed ab imperitis qui ignorabant sensum. Simi-
ter de coruo legimus quōd egrediebatur, & nō reuer-
tatur donec siccarentur aquae. In hebraeis longè me-
tatur, ut cesset omnis scrupulus, legitur assertiuè. Egre-
tatur & reuertebatur, & c. Et in parabola hominis
scendētis in Hierico, legitur: Suspiciens autem Iesus,
Emendati autem habent, Suscipiens. Et alibi. Et si
aliter sapitis, & hoc quoq; Deus uobis reuelauit,
tius reuelabit, ut habebant incorrupti. Sunt uerò alia
multo di multa loca, quae nō interpretis uitio, sed scri-
pturam corruptè leguntur. Sed quia nunc quorundam
gentia emendata sunt, omitto. Cū uerò uenit obscu-
ritas aut quæstio, quia uel malè ut non aptè est interpre-
tum uel ex Hebræo, uel ex Græco: hoc in loco prode-
linguarū notitia, si modo iudiciū affuerit. Ecce quod
legitur apud Paulum de Patre, Ex quo omnis paternitas
græca lectio *πάτερ πατρίας* suffert quæstiones, quas
apta interpretatio inducebat. Similiter ubi legitur,
stra autem conuersatio in cælis est, græca lectio pu-
or est, ut sensum germanum reddat. Sic & ad Roma.
habemus, Qui cum iustitiam Dei cognouissent non
llexerunt. Græcè longè melius ac planius, ut noui an-
tariūt & rectè, nec debemus uel cōsuetudine, uel qua-
de causa defendere errores. Nihil enim absurdi, ni-
periculi accidit Christianæ fidei, si in huiusmodi de-
pendatur antiquus interpretes (quis quis is fuerit) aut
rasse, aut ab inemendatis codicibus falsus fuisse. Non
id fide recipimus, ut credendum sit cuilibet inter-
pretationi per omnia, quamuis maxime recepta sit ab ec-
clesia,

Gene. 8.

Luc. 10.
ad Phi. 3.

ad Ephe
seo. 3.

ad Phi. 3.

Roma. i.

LIBROS CATHA. POLITI.

Nota qd
a multis
in vitran-
que par-
tem erra-
tuse

170 CLAVES SCRIPTVRARVM

clesia, etiam cum laude. Probatur enim (ut iam diximus) omnia in suo genere. Quod quamquam ita sit, admonet etiam iterum atque iterum, ne simus adeo precipites, ut ita Graecis codicibus faueamus quasi et in illis nequeat ulla res periri meda, uel a scriptorū incuria, uel a malignorum corruptione. Quod enim in quibusdam syncerior Latina sit lectio, ueteres plane testatur, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus. Quāobrem nimis audacter noui quidam nonnulla comutauerunt ex ueteri lectione, loco quorū superposuere notha, ac proculdubio improbabilia. ut exēpli gratia. Quod legitur ad Corinth. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur: mutarunt illi sic, non omnes quidem dormiemus, sed omnes immutabimur. Hoc autē non recte uel ipso teste Hieronymo. Nam et pro lectione nostra faciunt rationes maxime: id quod particula ri libello tractauit. Similiter et apud Dilectum legitur. **1. Ioan. 4.** Omnis spiritus qui soluit Iesum Christū, et c. Hanc sententiam nescio qui audaculi detraxerunt, quia forte in quibusdam exemplaribus Graecis non reperitur, quibus nihil habent fidē. Nā et in tripartita historia adnotatur, quod ea uerba ab haereticis sublata fuerunt. Quare desidero quorundam uel diligentiam, uel iudiciū, qui ausi sunt tanquam repurgatores mendarū communis editionis, mutare saepe literā, sed in deterius, non adhibentes collationē aliorū codicū, ac iudicium. Forrē etiā Erasmi in hoc sequenti, de quo nescio quātū ad pōdus attinet, an plus mendarū induxerit, quā abstulerit: imō uerō hoc certē esse uero, quod peccauit nonnunquam ita perniciosē, ut si cum uno certo ipsius errore omnes cōferatur qui manebat in editione communi et recte notati sunt ab eo, uix uilius ponderis habebuntur ij, praeter uno illo solo. Nam et

1. ad Co-
rinth. 15.

1. Ioan. 4.

CATHA. POLITI

substulerat uerba illa in Epistola Ioānis, Tres sunt testimonii dant in caelo, et c. aduersatus et comuniōni, et Hieronymi testimonio: quod etiā cum cōtula in uirum sanctum reiecit. Sed alibi de hac re in latius. Non eo inficias potuisse nonnulla melius transferri in latinum, et aptius et dilucidius: et quaedam peregrina uocabula non relinqui ininterpretata, ratio aliter posceret, ut seruauerunt apostoli, et magistri interpretes, ueluti, Halleluya, Hosanna, et si quae alia. Haec enim ob reuerentiam, et mysticum in illa sua lingua debuerunt manere. Verū non ita de his de quibusdam alijs fieri: Nā sine causa reliquit quod dicitur graecē ἡμῶν ἐν ἡμεῶν sic transferens, ut in melotis, uocem Graecam manere permitteret, ut ignavis linguae obscuritatem frustra obtulerit, quidam exposuerint ineptē, licet non periculosē. Nisi enim perit de neruo ueri sensus, nec sic tamen euita-
Erasmii detē, qui nec gloriā sanctitatis, nec doctrinae ueritatem cuiusquam reueritus, sed festuca aliorū seuerissimi persequens iudicio, trabem propria non prospexit. **EST** et sepe obscuritas ab equiuoco, quae nonnumquam cessat in altera lingua. uerbi gratia, Dixit Simeō **Lucam** beatae Virgini, Et tuā ipsius animam pertransibit gladius, et c. quod ibi legitur, pertransibit, an quae dictum est, ut significare ualeat transfixionem (ut dicam) ac penetrationem animae et similiter praeratiōnem, ut Augustinus aliquando interpretatus est, modo is fuit Augustinus, quod non existimo. At quae uox ἀλλοθεν dirimit questionē, quod ista interpretationem non patitur, sed primam tantum.

1. Ioan. 5

ad He. 11.

Luc. 2.

Notat

AMBROSII CATHA
CORINTHA CAP. 15.

CLAVES SCRIPTURARVM

Notat hoc Erasmus & rectè. At quòd ob hoc exiliat
paulò immodestius, non rectè. Item Christus in scripturis
vix sepe numero uocatur filius hominis. Quodam ergo
in loco Augustinus dicit idèd solum Dominum sic dictum
esse filium hominis, quia ex femina tantum natus
est, non etiam ex mare. Ceteri autem filij hominum dicti
sunt, non filij hominis, quia ex utroq; parente nati sunt.
Placuit id commenti nonnullis, sed non esse secundum ue-
ritatem, aliæ linguæ demonstrant. Nam græcè legitur.
υιός τού ανθρωπου, id est, filius hominis, maris non femi-
næ, quod articulus ipse docet. Præterea & Hieronymus
notat etiam alios, præter Christum, in Hebræo uoca-
tos filios Adam, id est, hominis & non hominis, ut ha-
bet nostra editio. Et quot putamus esse huiusmodi equi-
uoca in scripturis, quæ uel ex trãslatorum inertia, aut,
quia uix aliter fieri potuit, in lingua nostra apparent,
in Hebræa uerò non item? Quamobrem certè operæ pre-
tium esset in originali lingua, qua ipsi primi scriptura-
rum autores locuti sunt, uidere scripturas quamquam
sobriè cum iudicio, ut nec nimis obstinatè tueare quod
per incuriam, aut ignorantiam multorum irrepserit, nec
nimis præproperè quicquam deleas, & calculū statuas.
Plurimi enim linguæ periti præceps iudicium facillè pro-
ferunt: qui si maturius rem tractarent, continerent pro-
fectò sententiam: non enim sat est ad hoc iudicium facien-
dum præstare eruditione linguæ, nisi coniuncta etiã unã
sit multijuga rerũ ac mysteriorum notitia, ac simul quæ-
dam cum scripturis familiaritas: quoniam illæ uehementè
ter suum habent & quidem proprium sermonem: pro-
pter necessitatem, in quam res abstrusissimæ interdum
cogunt,

CATHA. POLITI. 173

ungunt, ut singulari quodam modo loquantur scriptu-
ræ. Quis enim diceret, *και τὸ ὄμ. και ὁ ἦρ. και ὁ ἐρχόμε-*
& ut legitur in Apo. Et quod interrogatus Domi-
nus, quis esset, respondit. *τιὸ ἀρχὴν ὅτι ἢ λαλῶ ὑμῖν*
securè hæc dicta sunt grammaticis, at fortè non consti-
tantibus rem à scripturis. Quare quod à grammati-
cæ ratione & collatione cum alterius linguæ codicibus
constat quis assequi in huiusmodi, non est nostrum doce-
re, quoniam ea obscuritas non est ex proprijs ipsius sa-
cræ scripturæ.

QVAE igitur faciunt obscuritatem ex proprijs
scripturarum hac parte, id est, quia eadem uox multipli-
ter ibi capiatur dicam, nõ tamen omnia (neq; enim ego
uolui omnia) sed de innumerabilibus, pauca. Primum igitur
frequēs mihi uidetur in scripturis, uoces quaspiam
interdum accipi in summa significatione, interdum uerò
in significato inferiore. Hoc autem ex subiecta ma-
teria, aut personis, quibus attribuitur, intelligi potest.
Ubi gratia: Christus filius Dei uocatur, id autem natu-
raliter & summo modo: quia solus ipse uerus Dei filius
est. Angeli ergo atq; homines, filij Dei uocantur, at non
summo modo perfectè, sed adoptiõis. Sic ille dicitur lux
mundi, & Apostoli lux mundi dicti sunt, sed nõ illo mo-
do eminenti. Sic & Deus passim dicitur in scripturis,
quia uerus est Deus, quia unus est, & non est alius præ-
ter illum, & nos tamen uocati sumus Dij. Sic & unus
Dominus est, & unus pater, & unus magister, & nihili-
ominus etiam alij dicuntur Domini, et magistri, ac pa-
tres appellati sunt. Sed in nominibus excelsis, ut est
Deus, & Filius Dei, id cauit scripturæ, ne ullum singu-
lariter

Apo. 1.

Ioann. 5.

Iob. 1.

Ioann. 7.
Matt. 5.

Deut. 6.
& 32.
Psal. 81.
1. ad Cor.
1. inth. 8.
Matt. 23.

274 CLAVES SCRIPTURARVM

lariter uocaret filium Dei præter Christum, nisi uelut in typo, ut ipse potius Christus intelligeretur: ut quia-
to figura deficit à ueritate, tantò ille sensus iuxta carna-
lem literã credatur deficere ab intellectu spiritus suble-
mi. Hoc dicimus, quia Salomõ uocatus est in scripturis à
Deo etiã singulariter filius. Sed nõ tã ille Salomõ, quã-
in illo noster rex pacificus significatus fuit. Sic & pos-
pulus Israël. Simili modo non inuenio in scripturis quen-
quam singulariter uocatum lucem mundi, sed simul plu-
res, ut Apostolos, ut hinc intelligeremus nõ eos ueram
& summam, & non participatam lucem fuisse. Nam
hæc in uno tantum ponenda est: participatione autem
nihil uetat esse plurium. Sic Dij uocati sumus. At nili-
lus hominum singulariter et absolute uocatus est Deus
in scripturis, sed nec Dominus quisquam absolute præ-
ter Christum, qui unus est Deus & Dominus. Licet ca-
nim, ut ait Apostolus, Dij multi, & Domini multi, unus
tamen nobis per scripturas est Deus Pater, et unus Do-
minus Iesus Christus. Sic unus Pater & unus Magister
singulariter, & absolute Deus ipse ut præ illo, neq;
Magister, neq; Pater sit illus. At post illum, similiter et
multi Patres, & multi Magistri: at quatenus sub illo
sunt, & quatenus non diuiduntur, sed idem sapiunt atq;
docent quod audiunt ab illo. Hæc autem, quia nõ intelle-
xerunt multi, errauerunt, detrahentes Deo & Christo
in sanctis eius, et honorabilibus mēbris. Ad hæc Chris-
tus sepe accipitur pro ipsa persona Christi, & adhuc
pro illis qui sunt ei proximi, & membra eius honora-
bilissima. Et deniq; pro toto Ecclesie corpore: id quia
quidam ignorant, aut si sciant non ubi oportet consti-
derant,

2. Reg. 7.

Os ex. 11.

1. ad Co.
rinth. 8.

CATHA. POLITI. 275

erant, fugit eos uerus nonnullis in locis intellectus.
quare puto ignorari quid Paulus sibi uoluerit, quim-
de his qui resurgent, primitiæ Christus, deinde ij
sunt Christi qui in aduentum eius crediderunt.
AD HÆC ita quedam aliquo respectu parua
nt, ut perinde accipiantur ac si non sint, ut fides que
ante Christi aduentum, & gratia & spiritus, pe-
de ac si non fuisset existimatur. Ideò dixit Paulus.
us autem quã ueniret fides. Ad hæc etiam sciẽdum
od in scripturis frequenter quedam uoces, non ut
gus accipit, capiuntur. uerbi gratia: Homo capitur
erũq; non pro eo qui habeat naturã humanã, sed hoc
plus pro eo qui habeat naturam humanam corru-
tam, & Deo aduersam atq; inimicam, & secundum
e. dictum est de CHRISTO quod habitu inuen-
est ut homo, & quod in similitudinem hominum fa-
est: Nom enim homo erat iuxta corruptionem na-
re, ut esset inuisus Deo, sicut nos, sed quasi unus ex
bis erat, homo tamen secundum humanam naturam
fectam. Et Paulus dicit: Cum sit inter uos zelus &
tentio, non ne homines estis? Et alibi. Si homini-
placere, CHRISTI, seruus non essem. Et
ta hanc significationem reprobantur traditiones
mandata hominum, id est, que sunt secundum
ritum hominis. Vnde & Petro dixit Dominus.
on sapiis que Dei sunt, sed que hominum. Et hoc
nlliter quia non est consideratum à quibusdam,
tam perniciosè erratum est. Fateor tamen non sem-
er sic accipi uocem hanc. Vtrum autem uel hoc uel
o modo capere oporteat, subiecta docebit materia.

Ad hæc

1. ad Co.
rinth. 15.

ad Gal. 3.

ad Phi. 2.

1. ad Co.
rinth. 13.
ad Gal. 5.

Matt. 15
8c. 10.

AMBROSII
CORINTHA

Adhuc peccatum & peccator multipliciter sumitur in scripturis. Peccatū enim septenūmero pro peccato originali accipitur, & apud Paulum pro ipsa radice peccati actualis, quæ est concupiscentia, uel fomes: quod licet naturale sit homini, ob peccatum tamen antiquum descendit, atq; ideo peccatum cognominatur ut ipsius peccati effectus: sed non est hoc nobis imputabile, cum habeamus etiā inuiti illud, haud quidē magis quam beluæ, quæ simili appetitu mouentur, nisi quod id nobis accidit ex peccato primi patris, quod interpretatione etiam nostrum fuit propter pactum. Quare satis est ut illud sit nobis pro pœna, & quodcūq; ex eo sequitur uitium actuale, quod euitare non possemus. Deinde & peccatum hostia quæ pro peccato offertur, unde & Christus peccatum dictus est. Sed hac de re proprio tractatu differui latius. Et quia etiam hoc nolunt capere heretici, ut stulti ridiculosè aberrant. Similiter & peccator dicitur & qui peccatum illud habeat sibi dominans, & qui peccat peccatum aliquod, & qui peccati reum se pro alijs constituit, quo quidem modo, Christus maximus omnium peccator fuit. Et qui hoc ignorarunt etiam errarunt horrendè, ac blasphemè, derogantes Christo.

AD HÆC Baptismus aliter atq; aliter accipitur, & pro sacramento, & pro eo quod in sacramento significatur, quod est supplicium atq; immersio sub tribulationibus, & passionibus quasi sub aquis. Sic dixit Dominus: Baptismo habeo baptizari, et quomodo coruptor usq; dum perficiatur. Sic & Paulus, Quid facient qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt? Quia etiam hoc non est intellectū, suscitata est hæresis eorum

Psal. 39.
2. ad Co.
13. th. 5.

Luc. 12.

1. ad Co.
13. th. 15.

rum qui baptismum suscipiebant pro ijs qui moriuntur: & plurimi locum illum coactè exponunt, quibus etiam ridiculè. Nos autem in commentarijs super illam epistolam declaramus. Sunt et uerba quædā, ne audire, & nosse, quæ in scripturis uariè accipiuntur, et oportet diligere: nam audire, interdum est fide recipere, (Paulo teste) fides ex auditu. Sic puto intelligi scriptum est, Audiens sapiens sapientior erit. Et audi, Audi Israël Deus Deus tuus, Deus unus est. Sed non audiuit, ut & scriptum est. Et alius: Quis crederet auditui nostro. Et Dominus, Qui habet aures audiendi audiatur, id est, ut fide possit recipere. Interdum audi etiam obedire significat. Sed hoc & grammaticus et. Scire, similiter nonnullis modis accipitur, cū quod etiam ostenditur. Nam quod nō ostenditur, quasi sciat, habetur. Sic dixit quidam, Scire tuū nihil est, sed scire hoc sciat alter. Dominus quoq; dixit se nescire de die illa, uidelicet quia non erat ut doceret illam. Scire etiam nosse quis dicitur quod probat, & cui dilectione applicatur, ut dicitur sit Dominus reus uobis. Non noui uos. Et in psalmis habetur: Nouit Dominus uiam iustorum & immaculorum. Et Paulus: Non noui Dominus qui sunt sui, Et iterum, Quos præsciuit, & præcognouit notitia amicitie, & prædestinauit. Sed uerò hoc non est animaduersum à plurimis, etiam hoc erratum est. Est & uox in scripturis, Renouari, & generari, quæ important ingredi in Christum per fidei & sacramentum Baptismi, quod si fiat semel, satis est quia hoc non est intellectum, ideo & in hoc ueritate erratum est, & in cōtrarios itum est errores.

ad Ro. 10

Prou. 1.
Deur. 6.
12. 53.

Mat. 13.

Perfus.
Marc. 13.

Mat. 25.
Psal. 1.
1. ad Ti. 2.
Rom. 8.

m Nam

AMBROSIO CRISTINA

CLAVES SCRIPTVRARVM

Nam quidam baptismum iterarunt, quidam uerò etiam penitentiam negarunt lapsis, cum audirent ab Apostolo, impossibile esse renouari quemquam, qui semel gustauerit Dei uerbum. Sunt et alia plurima uocabula in scripturis, quæ peculiari modo accepta sunt ab eis, ut mare quo omnis cõgregatio aquarũ significatur. Quod quia nesciuit impius philosophus Porphirius, et insignis apostata Iulianus Cesar, et arrogater et stultè auferunt si sunt euangelistis reprehendere. Item mundus uariè capitur: interdum enim pro hominibus simpliciter, interdum uerò pro mundanis, id est, uel pro his qui ibi totaliter sunt fixi, non aliam sperantes uitam, aut querentes, uel pro his qui saltem ex parte in eo sunt, et ex uite necessitatibus sollicitantur. Primo modo dictum est: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Iuxta alium modum dicitur: Non potest uos odisse mundum. Et iuxta tertium modum, puto intelligi mundum in eo sermone, quem dixit discipulis dominus, cum ait: Rogabo patrem, et alium paraclietum dabit uobis, spiritum ueritatis, quem mundus nõ potest accipere. Ibi mundi appellatione, etiam ueniunt qui utcumq; pii sunt, adhuc tamen mundi huius curis impliciti non promerentur alium paraclietum, id est, spiritum confirmationis, et ueritatis apertissimam manifestationem, quæ paucis datur. Vita etiam et Mors uariè sumitur in scripturis, et secundum carnalem, et secundum spiritualem intellectum. Et secundum spiritum quidem, etiam uariè: nam mortuus dicitur omnis homo, qui moritur in peccato primo tantum, quia priuatur uita eterna in cælis, non tamen alia quadam uita: sed est mors secunda, quæ cuilibet cõtingit à proprio et actuali peccato, quæ erit eterna damnatio. Mors aut

Ioan. 4.

Ioan. 7.

Ioan. 14.

1. Ioan. 3.

CATHA. POLITI. 179

corporis, uix mors dicitur in scripturis propter spem resurrectionis, sed dormitio. Innumera autem sunt nomina et uerba, quæ plerumq; sic spiritualiter intelliguntur, domus, templum, corpus, comedere, bibere, tangere, ambulare, et huiusmodi multa, quoniam hæc suo modo etiam spiritualiter, uel sunt uel fiunt. Sic enim domus dicitur Ecclesia, sed domus Dei, et templum Dei similiter. Item corpus Christi, sicut et corpus peccati, et omnes uires dicuntur membra, et corpus. Et sic uidebis apud Paulum uocari. Sic cælum, terra, ignis, aqua, et plurima spiritualem habent significationem: et uoluntates cæli per quos interdum demones, interdum sanctos nos intelligimus. Quare oporteret hominẽ fieri spirituales, ut possit experimẽto cognoscere quomodo ipse templum Dei, et membrum Christi, et uiuens Deo, et mortuus mundo et peccato: et quis est qui tangit Christum, sicut illa fluxum sanguinis patiens, et quomodo maneat Christi corpus fide, et charitate deglutiatum: et quomodo ambuletur in uia mandatorum. Venit autem interdum difficultas in scripturis à nominibus proprijs, sicut in genealogia Matthæi, ubi legitur: Iosias autem genuit Ieconiam, Ieconias autem genuit Salatiel. Nam quis ille Ieconias fuerit, et an duos commemorauerit Mattheus Ieconias, quidam dubitãt. At hic si res bene cõsideretur nõ est magna dubitandi causa: et reuera de uno tantum Ieconia scripture loquitur. Locus autem magis dubius erat in Achimelech sacerdote, apud quem diuertens Dauid comedidit panes propositionis, quos nõ licebat comedere nisi sacerdotibus, ut habetur lib. Reg. quoniã Marc. nõ Achimelech, sed Abiathar uocat. Constat aut Abiathar m ij filium

Ioan. 11.
1. ad thes
sal. 4.

Matt. 13.

1. Reg. 21
Marci 2.

LIBROS CATHA POLITI

CLAVES SCRIPTVRARVM

filiū Achimelech fuisse, ut legitur sequēti cap. Et forte pater erat etiā huius nominis. Nam & in quibusdam locis certum est pluriū nominum fuisse eosdem homines, ut de Ietro socero Moyses, qui etiam Raguēl appellatus fuit. Sic & ille Zacharias, qui fuit occisus inter templum & altare: de quo legimus Paralip. secundo, cap.

Mat. 23. 34. Ille idem est quem Dominus in Euangelio memorat. Nec obstat quod filium Barachia uocet, qui Ioiada filius dictus est, cum facile idem homo & Barachias, & Ioiadas dici potuerit. Non enim infrequens hoc erat, ut diuersis nominibus idem homo significaretur: quamquā & hoc esse potuit, ut Barachias esset unus de parentibus superioribus, qui & patres dicuntur more scripturæ. Illud quoq; faciebat dubitationem nescientibus legē, & quod duplex est filiatio, uidelicet carnalis, & legalis, unde Ioseph & Iacob filius secundum carnem dicitur, Et Heli secundum legem. Est & nonnulla difficultas, quoniam quedam necessariò futura in scripturis dicuntur, quæ tamen contingenter accidunt, ut illud. Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. Item

Mat. 13. Neesse est ut uisiant scandala, neesse est hereses esse. Quo in loco debet sciri, et necessitatis acceptio duplex, & diuina prescientia. Neccitas enim duobus modis accipitur, uel à causis determinatis, uel ab ipso facto iam determinato. Et illa prima quæ accipitur à causis, dicitur neccitas absoluta, quia iam causæ determinatae sunt ad certum effectum, qui non potest euadere ne fiat. Secunda ergo neccitas colligitur à re ipsa cum fit: nam si fit fieri oportet dum fit, quouis modo fiat etiam contingenter: quia impossibile est idē simul fieri, & non fieri:

CATHA. POLITI.

erit: ut enim ait Philosophus, neesse est Socratem sededum sedet. Quia ergo diuinus ille & æternus oculus uolens omne tempus, uidet omnia quæ sunt, & facta sunt, & futura sunt nobis, ut sibi semper presentia pro tempore quo sunt, ideò scriptura dicit de his, quòd neesse est esse, sicut neesse est esse ea quæ sunt, dum sunt: sunt enim & contingentia ante oculos Domini. Veni de his proprio tractatu disputauimus.

EST & moris scripturæ distributi uñ hoc, Omnia uarie accipere, & uno quidem modo primùm ut nõ eludatur sub eo malū quidpiam, Sic enim dicitur. Omnia mihi licent. Caritas omnia credit, omnia sperat: nõ quòd malum est, nihil est, sed boni priuatio. Sic dicitur contra. Nihil, quod ante oculos Dei negligitur, ut quanta dixit Paulus, Si non habuero charitatem, nihil sum. Deus enim quodam modo non computat in numero reum, eos qui decedunt à uita quam charitas dat. Ad hæc iter accipitur ibi cum dicit Paulus, Omnia conclusit Deus sub peccato aut sub incredulitate, ut omnium miseretur, per id quod dicit, omnia, intelligit Iudeos & gentes, non quidem singulos Iudeorum & gentium, sed magnam partem. Nonnunquam uerò hyperbolicè capitur. Posset & de Cõiunctionibus, & Aduerbij, doctrinæ aliqua tradi, sed longior essem quàm postulet clauis ista. Illud tamen annotabo quod, Et, frequenter in scripturis, et præcipue in antiquis capitur pro, quia, Quod quia non est cõsideratum à quibusdam, erratum est per Ioseph, præsertim quòd uoluerint quidã reprehendere uersatorem ubi ipsi nimis impie aberrarunt, ut eo loco Gen. 14. ubi nos legimus de Melchisedech. Erat enim

In libro Pericm.

I. ad Cor. 13. & 10. I. ad Cor. 13.

Rom. 11. ad Gal. 3.

Matt. 10
Psal. 59
Ioan. 1.
Luc. 2.

CLAVES SCRIPTVRARVM

sacerdos Dei altissimi. reprehēderūt cōmunē interpretatiōē, ignorātes hoc, quōd hęc copula (ut annotat Hieronymus, et alij) sepe numero capitur pro, Quia, Sic puto accipi ubi legitur, Et inimici hominis domestici eius. Et alibi in psal. Da nobis auxiliū de tribulatione et uana salus hominis. Et alibi Et uerbū caro factū est. Et alibi, Et benedictus fructus uentris tui, quod rectē annotauit Theophylactus. Deniq; usu ueniet, ut exponas etiā pleuriscq; alijs locis, ubi lōge clarior redditur intellectus huiusmodi interpretatiōe. Ad hęc conuēctio, Vt, interdū nō tā redditua est causę, quā indicatiua eius quod est cōsequētū. uerbi gratia, dici solet. Hoc factū est ut impleretur quod scriptū est, &c. At si dixerit, ex eo factū insequētū est illud implemētū, quāquā nōnūquā etiā possemus dicere respectu Dei se admiscētis de sua speciali prouidētia in aliquo factō, quod factū fuerit ad hoc ipsum ut impleretur prophetia, quod est idē ac si diceretur, ut impleretur uolūtas Dei determinata ab ipso. Est et præpositio, In, et præpositio, Per, quę uariē et frequenter capiuntur in scripturis ut, in, pro inter: sicut cū dicitur. Et habitauit in nobis. Benedicā tu in multaribus. In qua re etiā a quibusdā erratū est. Itē, In, capitur pro, per, tropo quodā hebræico, quāquā et nōnullis in locis uix cernas utro modo accipiatur. Hęc admonui, quia maximē ad rem attinet in quibusdā locis nosse hęc. Verūtāmē ut ad id redeā, unde maior uenit obscuritas in scripturis, sunt uoces innumerę per metaphorā significātes, cū uniuersa scriptura metaphoris scatet. Nam haud scio si quod sit nomē, aut uerbū, quod nō interdū metaphoricē capiendū esse perspicias. Nō est præsentis instituti

Ioan. 1.
Luc. 24.

CATHA. POLITI

instituti inducere omnia, quod (ut diximus) non tā esset uis dare, quā ipsam uelle uniuersam penē referare scripturā. Illud tamē nō omittā admonere, ut diligenter consideretur, an sermo sit metaphoricē accipiendus. Inter enim res clara est, nōnunquā uerō latet. Si igitur uideatur res clara metaphoricū esse, illud etiā uide ut congruat metaphora, ne sit expositio torta. uerbi gratia, Certū est quod scripturę nōnulla uocabula, etiā uariē exponuntur iuxta uarias metaphoras, ut per aquas, populos, itē sapientia et doctrinā, item, tribulationes. Ioannes enim ait: Aqua multę populi multi. Christus dixit: Qui bibe ex aqua quā ego dabo ei, fiet in eo fons aquę salientis uitę eternam. Alius dixit, Aqua multę non potest extinguerē charitatem. Et alius. Saluum me fac deus, quoniam intrauerunt aquę usq; ad animam meam. Oportet igitur ut uideat homo quid in quoq; loco magis conueniat, et de ipsis scripturis accipere ueritatē. Sic et terra, metaphorice nunc uno, nunc alio modo accipitur, aut in malā partē pro terrenis hominibus, ut cum serpenti dictum est, Terram comedes omnibus uisceribus uitę tuę. Aliquando solum naturā terrenā significat, ut cum terra pro hominis corde capitur in parabola, ut dominus declarauit. Possē hęc ipsa etiā multis monstrare exēplis, At hęc puto sapiētī sufficere. Sin dubitū est an sermo metaphoricus sit, quia ita erratur in accipiendo quasi figuratē, quod nō est figuratē dictū, si ueritatē eōuerso. Si quod figuratē dictū est, simpliciter capias, tunc ad quasdam ueluti regulas est recurrendum, ut probes quem potius sensum sequi debeas. Primō igitur iam dixi, quod qui historiam enarrat, non consue-

Apo. 17.
Ioan. 4.

Cant. 5.
Psal. 68.

Gene. 31

Matt. 13.

CLAVES SCRIPTVRARVM

uit ipse loqui metaphoricè, licet inducat in historia per
sonas metaphoricè loquentes. Secundò, uidendū ne un-
quam aliter animum ad metaphoram uertas, quam cum
sermo aliter, id est, propriè & simpliciter acceptus in-
ducat sensum, uel omninò tenuem, uel falsum atq; absur-
dum: alioqui semper sequēda est simplex interpretatio,
ut uoces ipsæ porrigunt primò. Quo fit ut euidenter
istæ nouæ seræ (sacramentarios dico) facile expugnentur,
qui uerba illa Domini: Hoc est corpus meum, non sim-
pliciter accipiunt, sed quasi figuratè & metaphoricè di-
cta esse uolunt de communi pane, in quo significari Chri-
stum uolunt. Cum enim simpliciter accepta, nihil absur-
dum, nihil falsi, nihil tenuis, habeant, sed (quod uerissimum
est & admirandum) angelis & nobis salutiferum, non
satis cerno an magis impiè quam stultè ad metaphoram,
& figuratam locutionem se conuertant. Certè id oneris
sibi sumunt probandum, non aliter posse rectè intelligi
propter iam datam regulam, id est, non esse accipiendū
metaphoricè, quod alias potest absq; absurdo prima si-
gnificatione quam uerba porrigunt, interpretari. Ter-
tiò considerandum, si sensus metaphoricus qui eruitur,
ipse probabilis alioquin fuerit, & non à scripturis alibi
reprobatus, aut doctorum sanctorū autoritate, aut diu-
turno usu & consuetudine Ecclesie sanctæ, quæ meritò
optima est diuinorum uerborum, & legum interpret.
Deniq; si non sit expressa euidentiq; ipsius Ecclesie de-
terminatione reprehensus. Quæ omnia in proposito ad
uersus istos nouos fatuos, & malignos contingere facile
uideas, si oculos & tu lector non amisisti cum illis.

DE Amphibolia uerò quæ circa orationē cōsistit, quæ de

CATHA. POLITI.

de Grammatices arte licet accipere, non admonēbo, nisi
quòd illud obseruari uelim, ne importunè distinctio per
puncta falsa admittatur, quod quidam sine causa conati
sunt, uerbi gratia. Quod legimus: plenum gratiæ & ue-
ritatis. quidam mutato puncto referunt ad Ioannem im-
portunè ualdè. Item quod Paulus dixit, Ex quibus est
Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus
benedictus in secula. Erasmus (citabo enim illum hoc in
loco libenter, ex nomine) mutatis punctis corrūpit sen-
sum, ne Christus intelligatur hic dictus Deus. Quod et
multis alijs locis aequè impiè conatus est, ut imperitè et
inceptè. Habet & qualibet lingua tropos suos, quos bo-
num esset prænosse, ut proprietatem sermonū agnosce-
remus. Verū quia hæc mihi in particulari non sunt
satis nota (ut uerum fatear) quamquam nonnulla mihi
uideor deprehendisse.

Rom. 9.

SVNT qui in Paulo in absolutas quasdam oratio-
nes coarguant, ut cum dicit: Sicut per unius delictum in
omnes homines in condemnationem, ita & per unius iu-
stitiam in omnes homines in iustificationem uitæ. Hic
enim deesse uerbum manifestum est, & hoc ascribunt
imperitiæ Pauli, in sermone temerè iudicantes. Cur enim
non id potius egerit consultò, atq; ob aliam causam, ut
Origenes rectè sensit? Ego enim (salua sit tamen semper
ueritas) aliam huius rei causam & certam considerau-
quam tamen reddere non est huius loci. illud hic admo-
nuisse sit satis, minus esse credibile, non succurrisse Pau-
lo uerbum ad explendam sententiam, quod isti exposito
res tam facile suppleant, non enim erat reconditū. Alibi
quoq; ubi legitur, Quòd si Deus uolens ostendere irā,

Roma. 5.

Ibidē. 9.

& notam

CLAVES SCRIPTVRARVM

Et notam facere potentiam suam, &c. defectus est orationis inquit. At hic facile subaudiri poterat quod omisit præ stomacho, uerb igratia, Quid ad res aut quid tale durius: sicut in Poëta quodam inuenis stomachose,

Tertius. Ego ne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? &c. Cur ergo idem uitio dabitur Paulo, de quo poëta non solum non accusatur, sed commendatur, quod in hac figura impetum cordis magis expresserit? Sunt & qui iniuria illam notat, ubi legitur. Nam quod impossibile erat legi,

Rom. 8. in quo infirmabatur per carnem, &c. Si enim ita constructionem ordines. Nam Deus filium suum mittens, &c. & accipias interiectum per parenthesis totum hoc (quod impossibile erat legi in quo infirmabatur per carnem) nihil erit incommodi in sermone. Sed quia sæpenumero sumus ad reprehendum promptuli potius quam ad defendendum, id frequentissime accidit, ut uideamus quomodo accusari quid possit, non quo modo excusari, edocti magis formulam actionis exprimere, quam uim exceptionis presentire. Alibi etiam notatur,

Rom. 7. ubi ait: Inuenio igitur legem mihi uolenti facere bonum, &c. Hic aliquid nonnulli desiderant, quo sermo planior fiat. Quod si græcum sermonem inspicias, ubi legis ἐπιπρω ἐπέε τῶν νόμων & certam legem significari accipias, id est, peccati legem, nihil incommodi feret sermo, sicut & alibi uirtus peccati, lex. Nam illa lex quæ imperat & non adiuvat, ut erat lex Moseos, peccati uires augebat. Item ubi legitur: De quibus autem scripsistis mihi, Romanum est homini mulierem non tangere, &c. etiam desiderant quidam morosuli expressum, quod rectius omissum

1. ad. Corinth. 7.

CATHA. POLITI.

187

missum est, cum & hic facile subaudiri potest uel à stoico. Non enim est hic infrequens color etiam apud beatissimos, ut uel ipse censor fatetur. Verum morari potest ulterius in huiusmodi pro Pauli defensione, ad quod negotium morosuli quidam me traxere nolentem. Neque mihi quisquæ Hieronymum opponat hoc de Paulo prostantem: nam aliquando postquam fortius fixit periculis, ab ista calumnia Paulum ipsemet uindicat, ut iam ostendimus: cui etiam sermonis peritiâ tribuit non uulgarem.

SUNT & alia plurima figuratè dicta, non solum metaphoricè, uerum & alijs modis, ut ex parte subnotatum est, quæ oportet considerare utrum sit hyperbolicè, aut ironia, aut parabola, aut enigma, quod habet figuratè sermonem. Quod si uniuersaliter queras, unde etiam an sermo propriè, an uerò figuratè sit accipiendus? regula in promptu est uera, & omni acceptione signa, quandocunq; elegans et illustris sensus accipi potest à uerbis, iuxta proprietatem acceptis, non esse uniuersaliter recurrendum ad figuram. Et quod iam dictum est, qui scribit historiam, non loquitur figuratè, nisi ut communiter ab omnibus capiuntur uoces.

VENIT & obscuritas in scripturis extra dictionem nonnullis modis: nonnunquæ enim ab ignoratione rei omnino. Id autè est duplici modo, & uno quidè, quæ ne scitur gestum quid aut factum, quod ponitur quasi typus, cuius quod Spiritus sanctus significari uult. Et idè oportet historias saltè Bibliæ habere in præceptu: nam psalmos quis poterit intelligere, in quibus gesta penè cuncta quæ fecit Deus cum populo illo suo, & quæ ille populus cum alijs, quasi nota commemorantur, sine eorum notitiâ

Similiter

188
CLAVES SCRIPTVRARVM

Similiter tota historia primi, & secundi librorum Sta muelis (quos nos dicimus primum, & secundum Regum) ad intellectum presupponuntur. Et prophetae similiter multa talia gesta commemorant, & in typis futurorum assumuntur. Quare omnis historia Iudicum, & Regum, & quaecumq; in Pentateucho continentur, in promptu haberi debent. Sub hoc etiam modo complexor rerum proprietas ignoratur, ex quibus elicitur sensus, ut in comparationibus multis quae in scripturis habentur, sicut illud: Descendet sicut pluuia in uelut. Itē, Sicut aqua effusus sum. Item, Intrauit sicut aqua interiora eius, & sicut oleum in ossibus eius. Item, Sicut myrrha electa. Sicut cedrus libani, & alia huiusmodi quae sunt sine numero. Si quis enim nesciat aquae proprietatem, quae est dilabi: & olei, quae est uadē penetrare: & myrrha, & cedrorum libani, & uelleris pluuiauis scipientis, & totum quodam modo imbibentis, non admodum intelliget dicta. Multum ergo confert ad scripturarum intellectum nosse rerum plurimarum naturas, animalium, plantarum, arborum, lapidum, metallorum, gemmarum, elementorū: & multorum quoq; quae sunt artis, de quibus longum esset tractare, etiam si scire rem, quorū magnā partem in genuē fateor me ignorare.

ALIO modo procedit obscuritas ex ignoratione mysterij significati per typum, uel quia non succurrit in promptu quod significatur. Nam ut uerum fatear, intellectus scripturarum saepenumero est quaedam potius agnitio, quae est eius, cuius prius aliqua praecessit quouis modo notitia aut fides, aut eius in quo quidpiam est, cuius tu notitiam habes, unde ibi quodam modo recogno

CATHA. POLITI.

189

recognoscere quod non sit noua penitus notitia adeo. Quod ut facilius capias, dixit Dominus: Soluite tē in hoc, & triduo excitabo illud. Discipuli tūc quum excit Dominus haec, non intellexerunt. Quare? Quia occurrebat res significata in promptu, quae erat reuerentio Dominica. Nec enim hic articulus erat illis excitus: quando autem postmodo rem uiderunt, tūc meminerunt eius dicti Domini, & agnouerūt quod de corpore suo dixerat, conferentes secum dictum ipsum cum isto, quoniam tribus diebus mansit solutum illud corpus benedictum ab anima, & tertia die excitatum fuit. tunc facile fuit intelligere, & tanquam recognoscere quod suum corpus uocauit Dominus templum Dei, ut uerē erat. Non enim in manufactis tēplis Deus inhabitat. Et hinc accipere licet (quod non norūt Hebraei literam tantum sequuntur) ex his quae de templo illius quod erat Ierosolimis scripta sunt alia multa mysteria, dum aptantur illa omnia uel ad Christum ipsum carnis nostrum, uel ad ipsum Christum mysticū, quod est ecclesia. Sic enim & nos templum Dei sumus, ut ait Paulus. Ad haec similiter & illud quod habetur in psalms, Zelus domus tuae comedit me, discipuli nunquam intellexerunt, nisi quum uiderunt impletum, quando uideret Dominus in zelo sancto domus suae, eiecit ementes & uidentes de templo. Conferrebant enim secum de mansuetudine Christi, & quod nunquam seipsum defenferat, cum tamen uehementer cōtumelijs affectus esset: unde et sciebant iam scriptum esse de illo, Non contentet, non clamabit, non audiet quisquā in plateis uocem eius.

Ioann. 2.

Ibid. 20.

Actu. 17.

1. ad Corinth. 3.

Psal. 68.

Ioann. 2.

Isaia. 42.

CLAVES SCRIPTVRARVM

eius. Quod ergo postea tam indignabundus uideretur, & ira succensus, ut sic terribiliter uerberaret eos, etiã in templo ipso Dei, uisum est eis insolens ac notabile: et ideo recordati sunt scripturæ illius. Quod & fecit pro uidentia spiritus sancti, ne scandalum de factò pateretur. Testatur & euangelista de semetipso quod resurrectionem tunc credidit, quando tandem intravit monumentum, & uidit linteamina posita, & sudarium ibi preparatum à linteaminiibus (quæ non sine mysterio dicuntur) & adiecit quod prius non credebat, quia nesciebant scripturam quod oporteret Christum à mortuis resurgere. Sed quare scripturam nesciebant, nisi quia quod ibi de resurrectione continebatur, magnus erat articulus, & creditu difficilis? Et ideo cū non recepissent illum, non poterant illud agnoscere in scripturis, quod nec fide receperant. Quando ergo factum uiderunt, & consonare scripturis, tunc dictum scripturarum agnouerunt. Nam sicut accidit quod ex figura benè apprehensa, agnoscimus quod postea nobis obijcitur in ea figuratum, sic ex ipso figurato prænoto facilè accidit, ut ipsam noscamus figurã, quæ postmodò nobis obijcitur, quoniam refert illum quem prænouimus, & sic accidit in scripturis. Quæ ut et alijs exemplis reddam clariora, scito bone lector (quod cum pace omnium dictum uelim) eum qui non sit persuasus Christum, etiam à Adam non peccante, omnino uenturum, non tamen mortalem & corruptibilem, sed in gloria sua & ad glorificationem nostram, certè multarum sensus scripturarum non posse agnoscere, nec planè capere, quomodo cum in forma dei esset, exinaniuerit semetipsum, formam seruauit acci

Ioan. 21.

ad Phi. 2.

CATHA. POLITI

accipiens: & quomodo de cælo descenderit, & quomodo illuc redierit ubi erat prius: & quomodo se orat pro gloria quam habuit apud patrem priusquam mundus esset. Et quomodo in eo condita sunt ad Col. 1
diuersa, & alia multa, quæ non est hic locus enarrandi. Tractaui in proprio libello quæstionem hanc. Item qui persuasi sunt iam de beatissima uirgine Maria, quod concepta fuit ab omni labe immunis etiam originis, hanc certè prærogatiuam in multis sacræ scripturæ locis certissimè agnoscet, & plenè intelliget plura in Canticis dicuntur de illa, quam eximie pulchram & immaculatam proponunt, uel illud quod sponsus deus canit, Sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter thibucias. Et alia plurima, quæ ego etiam alio proprio tractatu perstrinxi. Item qui persuaderetur peccatum diuoli ab initio, fuisse inuidiam quam in CHRISTVM reuelatum à Deo in cælis, & in nostrum genus exeret, repugnans Deo suo cum magno malo, ut sancti & antiqui doctores nonnulli dixerunt, Cyprianus, Basiliscus, & nouissimè Bernardus, de qua re ego etiam libellum composui, quàm bellè instructi essent ut etiam plurima scripturarum loca inoffenso pede percurrerent, & in prophetis, & in Apocalypsi, & alibi. Aperirem thibucias, & alia quædam, nisi quod uideo non omnium essent scientiam, & prudentiæ esse non effundere continuo omnia: ac simul metuere non solum à duris et tardis corde ad credendum, ut sumus omnes, uerum etiam à canibus, ne conuersi dilacerent Margaritas. Scimus enim debere infestos illos, qui semen illius sunt cui diuolus est, inimicitias ponam inter te & mulierem. Deniq;

Canti. 2.

Gene. 3.

CLAVES SCRIPTVRARVM

Deniq; omnia tempus suum habent, nunc satis erit su-
perq; satis, si ea, ad quae iam peruenimus, defendamus a
dentibus perfidorum. Adhaec occurrunt & nonnum-
quam pleraq; in uarijs scripturae locis, quae uidentur no-
consistere, sed sibi inuicem aduersari. Quod cum acci-
dit, primum eo firmiter accepto quod scriptura diuina
nullum potest continere mendacium, & satis explora-
to, quod textus non sit corruptus aut perperam trans-
latus, quoniam sic constanter ubiq; legitur (quod ante
omnia debes considerare) tunc ad uerae oppositionis rea-
gulam animaduertere debes, ut quidna ad ueram contra-
dictionem exigitur in promptu habeas: exigitur enim
ut idem quod in utraq; parte contradictionis dicatur,
in altera quidem affirmatiue, & in altera negatiue: &
quod id quod dicitur, etiam de eodem dicatur, nec id fa-
ctis, sed secundum idem, & eodem tempore, quorum cui
unum deest, non erit contradictio. Quae ut exemplis illu-
strem: habes de Melchisedech apud Paulum, quod erat
sine patre & sine matre, in scriptura autem habes, quod
erat sacerdos. Nullus autem sacerdos si non est homo,
esse potest, ut idem Paulus docet. Nullus autem homo
sine patre & matre, praeter primos homines, & Chri-
stum qui non habuit patrem secundum carnem. Quomo-
do haec contradictio igitur soluetur, nisi considerando
quod non idem reuera, dicitur, secundum uerum Pauli
sensum? No enim Paulus intellexit simpliciter, quod ille
esset sine patre & matre, sed quod in scripturis erat si-
ne patre & matre, id est, scripturae, propter mysteri-
um (ut in illo potius intelligeretur Christus) non fecer-
unt ullam eius in ulla genealogia, aut patris eius aut
matris

ad He. 7.

CATHA POLITI.

193

tris mentionem. Et sic uides non esse contradictionem,
quia no est idem dictum de Melchisedech in una, quod
in patre & matre esset, & in altera quod patris &
matris eius non meminerit scriptura. illud enim falsum,
non autem uerum, ut ostenderetur in illo alium signifi-
cari sacerdotem. Et ideo errarunt qui ut contradictio-
nem euidentem effugerent negauerunt eum esse homi-
nem, sed dixerunt quidam esse angelum, alij spiritum san-
ctum. Sed hoc obiter te conturbat puto, quod ut signifi-
cetur Christus, non recte uidetur sine patre & sine
matre debuisse describi. Nam manifeste Christus habuit
patrem, ac similiter putatiuum patrem. Quo in loco mi-
seripturae & subtilissima consideratio est attendenda:
Christus in Melchisedech figuratus est, ut sacerdos
pontifex, in sacerdote & pontifice illo. Porro id sa-
cerdos & pontifex, non ex matre accepit, nec ex patre
natus: sed ex patre Deo solum, ut talis esset etiam pro-
pater, & pro omnibus suis patribus. Vnde non sine con-
tradictione ista dominus induxit phariseos, qui dixerat
Christum filium Dauid, quasi rem oppositam, quod ipse
quid uocauit eum dominum. Ideo nunquam Christus
dicitur uirginem uocasse matrem: quod nec uocat mys-
terio hoc, sed solum mulierem. Et ut mulierem respexit,
in nuptijs quando mutauit aquam in uinum, preparans
materiam sacrificij, & in cruce, quando ut sacerdos in-
ter sacrificium summum obtulit, uerum panem, & ue-
rum uinum, id est, carnem suam & sanguinem suum.
hoc autem, non ut negaret eam esse matrem, sed quod
in his operibus ipse ut maior, ut uir, ut sacerdos non
noscebat eam in matrem, sed ut mulierem. Ideo in nu-
n n ptijs

CLAVES SCRIPTVRARVM

ptijs dixit ei: Quid tibi & mihi est mulier? Verum hæc ampliore tractatu & diligentiore declaratione indiget, præsertim apud eos qui non sunt in literis sacris multum versati. Hic autem obiter mihi exciderunt, ut lectori anxio satisfacere qui modo capere potest, quoniã ab alijs non satis uideo remoueri scrupulum ad quietem. Ad hæc quod apud Matthæum & Lucã dominus discipulis prohibet usum calceamentorum, non est illi contrariũ quod apud Marcum habetur, ubi cõcedit eis sandalia: nõ enim idem sunt calceamẽta, & sandalia, licet id quidã noui magistri non animaduertierint, & errauerũt. Ad hæc quod Lucas narrat in Pauli conuersione, quod uiri qui comitantur eum stabant stupefacti, audietes quidem uocem, neminem autẽ uidentes, non est illi contrariũ quod ipsemet Paulus alibi hoc factum narrans ait, Lumen quidem uiderunt, & exterriti sunt, uocem eius nõ audierunt qui loquebatur mecum. Non enim est idem dictum, quia Lucas de uoce Pauli sensit, quam audierunt: Paulus autẽ de uoce Christi expressit. Sed hoc iuxta aliorũ interpretũ expositionẽ. Mihi autem uerius uidetur, quod & de uoce Christi intelligatur quod Lucas dixit, quod audierũt eam: nam de uoce Pauli quid mirũ quod audierunt, quẽ & uidebant? Dices enim, uocem quidem audientes, neminem autem uidentes, eius uocem significare uidetur (nisi proteruire uelimus) qui loquens non uidebatur: nam sic etiam prædixerat, quod ipse Paulus audiuit ipsam uocẽ dicentem sibi, &c. De qua cosequenter uoce subinde dicit: Viri autem illi stabant stupefacti audientes quidẽ uocem, neminẽ autẽ uidentes. In hoc enim stupor est, quod uocem audirent, loquentẽ autẽ non uiderent. Itaq; aliter resoluitur cõtradictio hæc apparens, eõ quod licet uocẽ

Matt. 10
Luc. 10.

Marc. 6.

Act. 9.

CATHA. POLITI.

quidem audirẽt (ut ait Lucas) nõ tamẽ cum intellectu, & quod esset Christi uox: idẽ non dixit simpliciter, quod audierũt uocẽ, sed cũ hoc adiuncto (Eius qui loquebatur mecum) fortẽ enim sonũ tantũ, nõ distincta uerba: aut etiã uerba, nõ sensum tamẽ acceperunt, quod est proprie audire, scilicet, cũ acceptioni uerborũ iungitur intellectus. Itaq; eruditius locutus est Paulus in cõcione, ut oportebat, quã Lucas in simplici narratione historię. Ad hæc & quod Marcus narrat Christũ hora tertia crucifixũ, nõ est oppositũ alijs, qui dixerunt hora sexta: quia Marcus decretũ & sententiã crucifixionis significauit, & sic nõ idẽ est dictũ. Neq; oportet hic notare mendã scripturę, ut quidã nimis incõsultõ, quã etiã aliter poterat euitari cõtradictio. Et hæc satis subtilitatẽ dispicias, an uerẽ dictũ sit idẽ in uirgã: par cõtradictionis. Cõperiẽs enim nõ idẽ esse, resoluẽs mulque uidetur prima facie opposita, ut de sortibus mis super uestibus dñi, et alijs plurimis quẽ nõ succurrũt modo. Quod si oino idẽ dictũ esse uidetur, tũc cõsideran an uerẽ de eodẽ sit dictũ: nõ enim quia Zorobabel dicitur filius Salatiel, opponitur ei quod alibi legitur filius Iudaię, nõ enim de eodẽ Zorobabel dicebãtur. Quod si dictũ idẽ, & de eodẽ deprehẽderis, considerabis quod secundũ idẽ, aut eodẽ tẽpore sit intelligẽdũ, uerbi gratia: Prohibet dñs apud Matthæũ et Lucã portari uirgã, autẽ apud Marcũ cõcedit, resoluitur, quia duplex est usus uirgę: & ad defensionẽ, & secundũ hoc prohibetur portari, & ad sustentationem & iuuamen corporis, & itineris, & secundum hoc conceditur, & ita uidebitur quod non est secundũ idem. Deniq; quod Paulus ait,

Mar. 15.

CLAVES SCRIPTVRARVM

quod in arca testamenti erat urna habens manna, & uirga Aaron, non opponitur ei quod legitur in lib. Regum, quod in arca non erant nisi tabule lapideae: quia non secundum idem tempus haec dicuntur. Scriptura enim narrat quod non erant ibi nisi duae tabulae eo tempore, quo Salomon dedicauit templum. Paulus autem intellexit illud in tempore peregrinationis, quando illic fuerunt recondita, & urna cum manna, & uirga Aaron quae fronderat: quae res etiam non uacat mysterio. Quapropter non me puto sine causa succensum fuisse ijs, qui huius apparentis contradictionis causa, in eam audaciam adducti sunt (ne quid grauius loquar ut rei indignitas postularet) ut reprehenderent, autorem illius Epistolae ad Hebraeos, id est, sacram scripturam, & uelint nolint maligni, Beatum Paulum Apostolum. Et quasi hoc nihil sit, quia multi Christum agnoscunt secundum carnem, uix ponderatur ab ullo, sed dominus ipse ponderat.

QUONIAM uero & de superfluitate à quorundam arrogantia, arguuntur scripturae, quam rem superius tetigimus, & huic rei per paucis occurremus. Si enim illud primum constanter retinuerimus quod scriptura à spiritu sancto est, illud consequenter habebimus, quod nihil habet frustra, aut unum apicem aut iota unum. Quod circa certissime credendum est, etiam illa quae multis uidentur superflua, recondita tamen continere sacramenta, ut recte hoc dixit Origenes de Genealogijs, nam & ab Augustino & Hieronymo eleganter annotatum est, ea scripturarum loca, quae nullam uidentur asserre doctrinam atque utilitatem, illa inquam ipsa, seruari abscondita arcana mysteria, quae Deus reuelare dignatur cui

CATA POLITI

197

ui uult, & nonnulli sua industria ac menditatione, spiritu tacite adiuuante, assequi ualent. Sic enim sub deserta terra conduntur thesauri, & uiles concha pretiosas margaritas abscondunt. Neque enim putandum est multum interesse scire peregrinationem filiorum Israel, & nomina ducum bellatorum, & capita tribuum, aut regum bella, si solum inde historiae notitia capimus. Quid enim in ijs dignum spiritu sancto, quae non aliud quam nomina uirum & clades, & strages hominum sonare uidentur? Quid hac parte praestabit haec historia sacra prophetis paganorum annalibus? Sed ille demum praesertim de sacris literis fructus, cum de illis ibi narratis bellis & praelijs agnoscimus bella nostra domestica & intestina, & à demonum insidijs & laqueis, quorum periculis subijci Ecclesiam oportet, & omnem animam. Non est enim nobis colluctatio tantum aduersus carnem & sanguinem, uerum etiam aduersus principatus & potestates, & aduersus mundi rectores & tenebrarum seculi huius. Ibi enim multa praecleara discimus de domo animae nostrae, & quo pacto uel seruetur uel expugnetur ab hostibus, ut sciamus & ipsi nosmetipsos defendere & custodire, typum inde accipientes. Mitto sensus propheticos, qui ad fidem corroborandam ex eisdem locis sumuntur, & ad nostram doctrinam, sicut quod in loco docet Isaias Gedeonis bellum in Madian, Christi bellum in Satanam significasse, ubi legimus, Iugum oneris eius, & uirgam humeri eius, & sceptrum exaltoris eius superasti, sicut in die Madian. Neque uero arbitretur quisquam, cum Paulus prohibet genealogijs intendi interminatis, de illis sensisse quae in scripturis

Ephe. 6,

Isai. 9,

n iij sanctis

CLAVES SCRIPTVRARVM

sanctis contexuntur. Alioqui cur ipse illis intendisset, qui cum CHRISTVM pontificem in aeternum in rege Melchisedech ta graphicè figuratum nobis declarat, argumentum sumit a genealogia. Et certe non nisi magna doctrina capitur uel à duabus genealogijs, quas in nouo legimus testamento de CHRISTO, id est, illa ubi secundum carnem describitur, qua ipse descendit apud Mattheum, & illa qua nos per ipsum qui descendit ascendimus apud Lucan. Sed non est locus aperienti omnia, satis est dare occasionem sapienti. Sic enim & de genealogijs ueteris testameti ab ape sedula multi & lectissimi flores reponi possunt.

QVOD uerò de Battologia illa ex Daniele accepta, uideatur creari fastidium toties idem repetitum audienti, non scripturae uitio dandum est, quae rem narrat ut gesta est, sed uitio gentis illius inflatae, & inanis cuius tumorem & superfluitatem suis ipsorum uerbis scriptura curauit exprimere. Ob hoc enim narratum est eo modo superfluis & inanibus uerbis illis, inflati stultiq; regis edictum: ut sic mirifice uana & fastidiosa superfluitas, superbiq; ostentatio et regis & gentis in illo praeconio describeretur, scilicet, illis tam saepe repetitis usq; ad nauisam uocibus, Tubae, Fistulae, Citharae, Sambucae, Psalterij, Symphoniae, & omnis generis musicorum. Non est igitur uanitas & Battologia in scriptura, quae mores hominum (quos prodit) & lingua nobis indicat, enarrando: sed in illis est, quorum etiam erant ea uerba tam superflua. Aiuunt enim eruditi in eorum lingua, sic esse illos in omni sermone superfluos. Sic & Battii uitium battologi dicentis, sub

CATHA. POLITI.

199

sub montibus illis, et erant sub montibus illis, no est Mercurio ascribendu, qui derisionis gratia imitatus, illu non solum absq; uitio uitii hominis, sed elegater expressit dicitur: Et me mihi perfide perdis, me mihi perdis, & c. Nec poet uitio ascribetur, quod utriusq; battologiae perueniende ac nimis graphicè descripsit. Sic igitur in re proposita nec ipsi scripturae est imputandu, quae merito getis uitium traduxit, quaquam & illud cogitari in scriptura ista uelim, quod illa musicorum instrumentorum nomina, non uacant mysterio, ut quae nos doceat quo pacto in uanitates idololatriae per demonum inflationes, ueluti uarios & innanes sonitus, concitatur.

NON superfluum arbitror propria quaedam inuicere, quae praenosci postulat Euangelica narratio ad sui profundiorum intellectum. Quia enim omnis doctrina traditur nobis in Christo, non solum docendo uerbo, uerum etiam factu & exemplo, ideo oportet primum quàm diligentissimè speculari omnia gesta eius, & quaecunq; de illo sunt. Item quicquid tradidit, & primo hoc est putandum quod ipse typum gessit totius mundi, ut sic se habuerit mundus secundum aetates suas iam transactus, sicut se habuit Christus in suis aetatibus. Primum enim quasi in utero Christus cum illo, deinde nascitur, tu circunciditur octauo die, postremò praesentatur in templo, & adhuc sub actoribus est subditus patri & matri, donec duodennis ex parte coepit se ostendere, atq; à seipso pedere, no omnino tu atq; aperte donec baptizatur, et mittit manu ad fortia, & moritur, et resurgit. Talis mundus, qualis unus homo in Christo, cosiderandus est: primo tanqua in utero existens ualde paruus usq; ad

Luc. 1. 85

ad Gal. 4

Gen. per totum.

CLAVES SCRIPTVRARVM

Noc, tum prodit infans usq; ad Abraham, & circumci-
ditur, & nomen accipit salutare, & sub patre & matre
curatus saluatur ipse tunc, sed in AEGYPTUM mox trahitur
ditur ut fugiat Herodis furorem, donec crescere ualde
incipiens a Pharaone AEGYPTIORUM rege, hic est dicitur
bolus, dirè incipit premi: & tunc reuocatur ipse ab AEGYPTO,
ne fiat idololatra, & reuertitur Nazareth: ipse
Nazareus: id est, floridus, qui spargebat interim odo-
rem, adhuc tamen sub patre & matre subiectus, & obe-
diens illis. Talis erat populus olim antiquus a Pharaone
ereptus, & sub lege constitutus: & custoditus, donec
etiam uenit in terram promissam magis crescit, ut possit
recipere propheticos sermones, & in templo &
synagogis differere. Et hic est ille IESVS in ue-
ritate, de quo dicitur, quod crescebat etate, sapientia,
& gratia, coram Deo & hominibus, donec tamen
uenit ad baptismum, & ad legem perfectam, &c.
Hec haecenus indicasse sufficiat: perspicax lector cetera
poterit ex seipso facile indagare.

Luc. 2.

SECUNDO autem consideretur, quod serè
quodcumq; de ipso IESV dicitur, quod faciebat iux-
ta literam & carnem, est signum alterius quod faciebat
iuxta spiritum, aut facturus erat. uerbi gratia: Ambu-
labat secus mare Galilee, id facit assidue spiritua-
liter, dum spatia huius mundi peragrat multis mo-
dis, ut afferat salutem. Donec enim sumus nos uita-
tores, ipse quoq; nobiscum uiator & comes ambu-
lat. Item cum Iudæa in Galileam sepe fugiebat, & ibat
hoc significabat quod relicturus erat Iudæos, et uenturus
ad gentes. Deniq; totus Christi cursus, et discursus
secundum

CATHA POLITI

201

Secundum literam, habet iuxta spiritum intellectum. Sic
curabat aegritudines animæ spirituales, & curat & cura-
bit assidue usq; ad consummationem seculi, ut curabat
illas corporis. Sic eicit dæmonia ab animabus hominū,
& illa quidem uaria, quoniam uariè torquent & abdu-
cunt homines a salute in uarias concupiscentias, & in-
ferias, ut olim eiciebat a corporibus illa. Sic & mor-
bos excitat, & cæcos illuminat, et surdis aures aperit,
& multis facilitatem linguæ præstat. Sic & in sabbato
legem nunc ista facit, quia uult benefacere. Non enim sab-
batum hoc, est ad octium, ne fiat in sabbato bonum cura-
tionis. Veniet aliud sabbatum, quando quiescet omnino.
Oportet igitur & scientiam morborum aliquam habe-
re ad intellectu spiritualem, quia in diuersis morbis, di-
uersa etiã uicia significatur. Sūt enim sicut corporis mor-
bi quidam, ita & animæ, ut hydrophisis, & paralysis, &
febris, & seminis fluxus, & manus ariditas, & huiusmo-
di: sicut & muti et surdi & cæci spiritualiter intelli-
guntur, quemadmodum corporaliter. Notitia autem ho-
rum morborum secundum corpus, præbet intelligen-
tiam eorum quæ sunt secundum animam, quoniam ana-
logiam habent, et (ut uerū fatear) longè magis in his ge-
neris ipse spiritualis, quàm historicus sensus a spiritu san-
cto intenditur: ut facile iudicant spirituales oculi.

CIRCA domini uerò dicta, tota Christi doctrina,
quæ in uerbo eius consistit, distingui potest in legem si-
ne præcepta ac mandata, aut in promissiones, aut in hor-
tationem per sermones, ac parabolas et proueria, aut
in prophetiam, ut de fide ac moribus, per hæc omnia in-
stitueret hominem. Et quidem circa legislationem confi-
derandum

CLAVES SCRIPTVRARVM

derandum est, quòd in omni euangelio unicum mandatum commendat charitatis, cuius regulam se facit, in quo charitas Dei perfecta est erga nos. Ideò dixit, Hoc est preceptum meum, ut diligatis, sed addit, sicut dilexi uos: quod pauci considerant, quod tamen exponit Dilectus qui ait. In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille le animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Quæcumq; ergo dixit dominus in monte, & alibi ubicumq; ad hoc pertinent unicum mandatum, ut perficiatur. Sic & paupertatem, & luctum, & mititatem præcipit. Oportet autem considerare & circa hoc plura. Et primò quòd quædam uniuersaliter statuit ut legislator, perpetuam firmanq; legem tradens, ut quæcumq; in monte illo tradidit beatitudinum, & mandatorum. Nam discipulos considerauit tunc ut Christianos, quamquam ex parte ut etiam peculiare discipulos, ut ibi declaro. Quandoq; tamen quædam, non ut uniuersaliter seruanda edicit, sed discipulis suis particulariter. Et illa quidem interdum, ut discipulis sequentibus ipsum per uiam perfectionis, & sic omnibus conueniunt talibus. Interdum uerò ut annunciantibus ac prædicantibus uerbum suum, quod dedit illis ut annunciant. Etenim tunc illis particularia dedit monita, illi officio dispositis conuenientia, quæ leguntur apud Matthæum cap. x. & Luc. cap. ix. & x. et sic ijs qui in hoc munere succedunt, etiam congruunt, non tamen ut exigantur, sed ut comodiore esse intelligantur. Nonnunquam & pro tempore quædam edicebat, quæ alio tempore remittebat, scilicet ob temporum diuersitatem. Nam tempus quietis aliud fert, quam ferat persecutionis tempus, ut ipsemet ostendit

Ioan. 4.

Matt. 5.

Luc. 6.

CATHA. POLITI.

105

ostendit apud Luc. cap. 22. ubi permittit ut portent pedem, & saccum, & c. quæ antea prohibuerat. Oportet scire, quòd eorum quæ mandabat, quædam uim præcepti habebant, quædam uerò consilij, ut illi dixit: Si uis uitam ingredi, serua mandata. Hoc dictum præcepti non habet. Quod uerò addit, Si uis perfectus esse, uade, uende omnia quæ habes, & c. consilium est, ad quod non cogit, sed proponit quod melius, quodq; perfectius. Si uis alibi ait, Sunt Eunuchi, & c. Et post subdit, Qui non potest capere capiat. Est & interdum in modum mandati, quod solum licentiæ est, ut est illud. Edite quæ apertum sunt uobis, Et si qua talia. Nec illud latere quenquam bonum est, quòd quædam Dominus tanquam intelligentibus locutus est figuratè, non ut quod uerba primo auditu sonabant caperetur, sed aliud quiddam per illud. uerbi gratia. Si quis te percusserit in unam maxillam, præbe ei & alteram. Non sic accipiendum est ad præparationem, ut id factò fiat, sed sic ut saltem fiat in animi præparatione, id est, ut talem se formet homo, ut quantum ad se pertinet, si sit opus, etiam hoc faciat. & ad eundem modum alia huiusmodi intelligenda sunt, Non enim unquam id fecisse dominum in eius discipulos legimus: nec est (ni fallor) de quouis sanctorum ulla huiusmodi facti attestatio authentica: uix enim potest contingere ut hanc rem posset Euangelij causa, uel promotio. Sic & alibi cùm prohibet salutationem in uia habenti munus prædicationis, non humanum officium prohibet, sed ut in eius rei prohibitione, intelligamus quòd oporteat hominem uerbo Dei annunciando addictum, ab omni quamuis leui cura

Matt. 19.

Luc. 10

Matt. 7.

CLAVES SCRIPTVRARVM

et consideratione, esse explicatum, ut totus illi muneri incumbat. Illud quoque non prætereundum, quod etiam cum quædam generaliter mandat Dominus. uerbi gratia, de renunciatione omnium quæ possidentur, quod uidetur interdum exigere ab omnibus, non uno modo intelligendum, sed uariè et pro statu uario: nam qui statum perfectionis aggressi sunt, id facere tenentur non animo tantum, sed etiam effectu: ceteri affectu tantum, ut sic dispositi sint ut iubente Domino faciant, aut cum forte ueniunt ad eam calamitatem, ferant amore Christi.

CIRCA promissiones uerò consideranda sunt nonnulla, quod quæcunq; promisit, propter ecclesie bonum promisit et catenus sunt intelligenda, quatenus necessitas, id exigat, et eo modo qui sit conueniens. uerbi gratia, Promisit spiritum sanctum docturum discipulos suos omnia. Non intelligitur hoc, quod omnia penitus docturus esset, sed quæ faciebant ad ædificium ecclesie, et de his quantum satis erat. Nec intelligitur etiam quod docturus esset singulos omnia, sed collegium illud supremum, unde alij hausturi erant doctrinam. Similiter promisit quod signa, eos qui crederent hæc sequerentur: in nomine meo demonia eijcient, linguis loquentur nouis, &c. Hoc secundum litteram uerificatum aliquando fuit, quoniam necesse erat hæc fieri: secundum spiritum uerò assidue uerificatur. Circa exhortationes uerò, et sermones Domini quando docet, oportet primò scire circa sententias illum, ut magnum et grauissimum doctorem, locutum esse, id est, formaliter ex natura rerum quod illis conuenit, et non quod ex accidenti atq; extrinsecus aduenit. et sic sæpenumero protulisse sententias. uerbi gratia

Ioan. 14.

Marci vi
simo.

CATHA. POLITI.

205

etia. dixit. Cui minus dimittitur, minus diligit. Hoc est sic accipiendū, ut sic de factō esse existimemus: sunt quidam ita grati, ut, etsi minus remissum sit, plus tamen diligunt quàm alij ingrati, quibus minus dimissum est. Ergo sic intelligendum est dictum. minus diligit, id est, minus diligere tenetur, aut minorē hanc causam diligendi. Hunc locum (puto) quia non adterunt multi, aberrarunt. Dixit et aliis: Omnes quot uenerunt ante me, fuerunt fures et latrones. Hoc uerum ex seipsis: quia omnes iniusti fuimus ante eum, rapientes quod suum erat, quoniam rapuerunt panes nostri appetentes supra mensuram suam, quod proptium erat eorum. Et hunc locum sic esse interpretandum quidam me docuit, cui et credidi.

Ioan. 10.

AD HÆC, obscuriora sunt quæ in parabolis locuit Dominus. Parabolam autem intelligo, cum quid proponitur ut non tam illud, quàm aliud inde intelligatur ob proportionem, et similitudinem, seu comparationem. Nam parabola collationem significat: et uerunq; parabola habet aliquid confictum nominibus acitis, ut ei conferatur, quod uult enarras persuadere rationabile esse. Quædam tamē Domini parabole ueritate continere creduntur, ut illa de Lazaro et Epulone, et similiter illa pharisei, et publicani. Quod enim ueritate fuerint ambæ narrationes, signum est, quod in altera nomen proprium ponitur alterius persona, quæ intro ducitur, scilicet Lazarus: in altera uerò testatur Dominus suis uerbis, quod publicanus discessit iustificatus præ phariseo. Sed una est et necessaria ad parabolas rectè intelligendas obseruanda consideratio (loquor de confictis

Luc. 16,
& 18.

CLAVES SCRIPTVRARVM

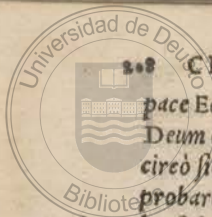
confictis parabolis, non ijs que habent historia ueritate
tem) ut intelligamus quod quedam ibi proponuntur, no
quod ita sint reuera in applicatione ad ueritatem, sed
quod ita esse qui lam minus sapientes ex proprio affe
ctu putare possent, que ideo inducuntur quasi ita sint,
ut illa falsa existimatio solidiore ratione amoueat, ut
doceatur quid potius secundum ueram rationem consen

Mat. 20. dum sit. Exempli gratia: Inducuntur in parabola de con
ductis operarijs quidam ex eis qui plus laborauerunt,
murmurates. In his autem subintelligitur, qui in ratio
ne facienda mercedem accepturi sunt a Deo. At hi re
uera minime murmurabunt. Quare inductum est illud
iuxta existimationem nostram, qui sumus prauis, &
non sani iudicij: qui et iudicamus temerarie sepe iudicia
Dei. Videtur enim nobis iuxta humanum calculum,
quod plus laborans, etiam plus sit accepturus. Sed
hoc in his operis uerum est, que ex su natura me
rentur mercedem certam, quia tantum ualent, non
in his que non sunt condigne quouis modo ad mer
cedem propositam, sed solum ex pacto. Ut igitur hoc
intelligatur, & remoueat mala opinio, que nobis
ob innatam malitiam posset surrepere, idcirco para
bola illa proposita est. Simile est de fratre altero, qui

Luc. 15. conqueritur quod prodigus tam benignè receptus sit
a patre, inuidiam quandam ostendit nobis instram,
qui sumus mali, & considerationem nostrorum ope
rum, que ut nostra ponderamus plus æquo non conside
rantes quod beneficium Dei etiam hoc fuit, posse
mereri, & perseuerare in meritis. Adhæc plures para
bola sunt de regno cælorum: ubi si non rectè capias
quid

CATHA. POLITI. 207

quid sit regnum cælorum, non rectè intelliges totam
parabolam. Variatur enim significatio uocis huius, si
ue uariè introducitur Christus in scripturis. Nam re
gnum cælorum CHRISTVS est. CHRISTVS
autem modo capitur pro illa singulari persona, que est
caput Ecclesiæ, modo pro toto corpore propter eun
dem spiritum. Nam totum corpus, etiam CHRIS
TVM, scriptura sancta uocant. CHRISTVS
autem tripliciter consideratur, aut in uia ut uiator no
uiscum, aut in uia termino ut uictor & iudex, aut de
niq; in patria sua ut triumphator. Sic ergo & de re
gno cælorum ponuntur uariæ comparationes obseruan
tibus, uidelicet, quale sit in ingressu, & progressu, &
gressu: ac deniq; in patria. Adhæc etiam in uia & pro
gressu hoc regnum consideratum, uariè sese habet, ui
delicet, ut incipiens & adolescens, & ut quodam modo
in augmento & statu. Sic enim comparatur grano Sima Mat. 13.
pis, & mulieri abscondenti in fermento sata tria, do
ne fermentatum est totum. Multum autem prodest
huiusmodi consideratio, ne erremus contentiosè in mul
tis, atq; in eo præcipuè, in quod filij contentionis im
pingunt, putantes ea semper conuenire in Ecclesia, etiã
adulta, que olim conueniebant, cum esset in cunabulis:
sed non omnino eadem est ratio acquirendi, que est con
seruandi. Oportuit enim fundamentum Ecclesiæ esse in
sanguine, & paupertate multa ab intio, ut sic uirtus ap
pareret diuina cum uideremus in his illum crescere,
que potius ex se ad internitionem faciebant. At ubi
erent, alia ratio coepit esse eius conseruandæ. Neq;
enim semper martyrio dare sanguinem oportuit in
pace

CLAVES SCRIPTVRARVM

pace Ecclesie & fide propagata, nec oportet semper Deum cogere ad miracula, si alia uia id fieri ualeat. Idcirco sicut facultates Ecclesie ego nunquam ualui improbare, ita abusus illarum nunquam probaui nec probabo, sed abominor ac detestor. Fuit enim tempus aliquando ut diceret Petrus, Argentum et aurum non est mihi, Quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine IESU surge, et ambula. Nunc e conuerso tempus est, ut qui non habeant ut queant dicere surge & ambula, habeant tamen ut ualeant dicere, Argentum & aurum est mihi, Et hoc tibi do. Quod si id non faciant, peccant quidem et non habent in ueritate (id est) cum fructu, quod illis dedit sanguis Christi: quia ob hoc maxime data sunt illis facultates ex sanguine Christi, ac martyrum collectae, ut dent & distribuunt pauperibus, sicut olim fiebat a pastoribus sanctis. Non autem peccant si claudo rectum gressum non restituant: quia hoc Dei munus est, quod non est omnium. Quod si Petri fuit hoc, non ut Petri fuit (id est) non ut sedens in cathedra pontificali: alio qui omnis pontifex hoc haberet, sed tunc illi datum est, quia sic opus erat ad fidem confirmandam, ut cresceret Ecclesia sicut factum est. Modo qui haec non considerant, falluntur, et quidem perniciosè, atque schismaticè. Et gratia Dei non haec dico, ut qui uelim tuu meam sedem, & meos redditus, qui nihil habeo, et in eo statu sum ubi cum nihil mihi sit, nihil desit tamen: neque adulationis causa, neque ut defensor malorum morum et abusu suum, qui sunt immanes & horrendissimi, nec unquam negaui, sed amore ueritatis, cuius studio utinam merear id quod solet ueritas parere, ut nemini placeam tandem, quia uerum dico. Displicco haereticis, quia tueor maiestatem

CATHA. POLITI 209

atem Dei in proceribus Ecclesie, quam Deus posuit, & dico illis. Super cathedram Petri sedent praesules & pontifices. Quaecumque ergo dicunt uobis, seruate & seruate. Displicca & proceribus, quia detestor mores personos, tanquam illorum qui dicunt, et non faciunt. Unde cogor hortari & dicere, quod est in illos contumeliosissimum, Obediamus eorum dictis, eorum autem facta non imitemur. Sed de hoc haec tenus. Est & genus aliarum parabolarum, cum non quid quasi gestum narratur, sed per modum scientiae aliquid enunciat in simili, ut cum dixit Dominus. Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei. Et alias, Nemo ascendit lucernam & ponit eam sub modio, & c. Item, Quis ex uobis patrem petit panem, & c. Item, Quis uerum habebit amicum, & c. Item, Quis ex uobis habens centum oues, & c. aut, quae mulier habens decem drachmas, & c. Item, Quis ex uobis uolens turrim edificare, & c. aut, Quis Rex iturus committere bellum, & c. Hoc genus parabolarum (quo etiam frequenter usus est dominus) non est sine difficultate, primum in cernendo propositum, cui applicanda est parabola, deinde in applicando, ut recte congruat, nec uideatur frigide, aut inepte, locutus dominus: nam ego absque dubio puto in mentem contineri sapientiam, atque prudentiam in huiusmodi, sed nondum satis uidetur deprehensa (ne dicam comprehensa) a pluribus. Prophetice tandem plurima enunciat dominus, & quaedam quidem apertissimè: ut de sua morte, & genere mortis, & de reprobatione Iudeorum, & Gentium uocatione. Quaedam uero sub inuolucris, non quidem figurarum ut antiqui prophetae, sed potius
o parabolarum

Matt. 23.

ex Luc. 9

CLAVES SCRIPTVRARVM

parabolarum & anigmatum: & in loco, ita multa sunt
mul commiscet ac tradit, quæ diuersis erant futura
temporibus, ut nescias distinguere quid cuiq; tempo-
ri & rei aptetur: ut cum dissolutionem Hierusalem,

Matt. 24.
Marc. 13.
Luc. 21.

& in postremis diebus persecutionem Antichristi, si-
mul comemorat. Sed inter cætera, illud primum animad-
uertendū est, de industria sic subobscurè hæc esse tra-
dita, ut relinquatur & fidei locus, & perfidia. De-
inde pro intelligentia, plura sunt consideranda, quod
more prophetico non seruat ordinem rerum gerenda-
rum, ut quod primò futurum sit, primò explicet, quo
explicato, procedat ad secundum, sed ut placet spiritui
quodlibet narrare incipit, & antequam explicet, ad-
miscet aliud. Ad hæc, & quod post aliquod uenturum
prædicat, non ita est accipiendum, ut continuo post se-
cuturum esse credatur. Satis autem fuerit hæc inuuisse:
nam quia hæc à quibusdam ueterum non sunt considera-
ta, erratum est proculdubio: quod satis nunc nobis per-
spectum cõpertumq; est, quantum attinet ad iudicij di-
citur à quo ego puto nos abesse longius quàm plurimi
arbitrètur. Non enim adhuc impletum cre-

do quod præscriptum est, prædican-
dum Euangelium in uniuerso
mundo. Et hic tandem
quod ad secun-
dam cla-
uim
attinet acquiesco.

CATHA POLITI

Ex accepto clauium usu, ostenditur certa metho-
do probatio sensuum qui de scripturis accipiun-
tur à quo sint spiritu, & hinc plurimæ hæreses,
terre capitales deteguntur, atq; exhibètur ostèri.

POST QVA' M iam conlauimus & de-
dimus clauis ad aperienda sensa uera scri-
pturarum, superest ut certa quadam me-
thodo monstremus uias, quibus in op-
ositu itur, uidelicet, ad inuenienda falsa sensa: ut sic
illa deprehendentes, etiam possimus in promptu re-
prehendere. Nam ex datis clauibus hæc ipsa metho-
us, quam desideramus, facillè percipitur. Primum igitur
primæ clauis acceptione, quæ habet quod omnis scri-
ptura à spiritu sancto profecta est, hoc primū accipitur,
quod quæcumq; scripturæ interpretatio repugnat intel-
lectui spiritus sancti, falsa est. Et hinc educitur, quod eū
repugnat eorum dictis siue scriptis, in quibus fuisse autē
esse spiritum sanctum certo scimus, falsa est. Quoniam
erò primum scimus in ipsis scripturis spiritū sanctū ef-
f. hinc habetur primū manifestè, quod quæcumq; scri-
pturæ alicuius interpretatio repugnat alterius alicuius
scripturæ certæ sentētis, illa interpretatio falsa est. Et
ob istam causam oportet in hæreticos habere in prom-
ptu scripturarum loca, ex quibus ualeat cõsultari. Ego
nim existimo nullam esse falsam positionē circa ea que
ad fidem attinent, quæ non ualeat per scripturas refelli.
Nam omnes hæreses ab ipsis scripturis reprobate sunt,
quæquā interdū difficillè sit à scripturis elicere, per que
illi redarguantur. Sed si scrutaremur & sciremus inde
o ij argumenta

CLAVES SCRIPTVRARVM

argumenta elicere, mirificè ad hoc opus ille nobis deservirent. Nam vide quomodo dominus elicit argumentum in Sadduceos, negantes resurrectionem ut iam ostendimus. Et quomodo probavit aliàs necessarium, quòd daretur aliquis filius Dei, qui esset verè filius, non secundum communem adoptionem, per illud Psal. Ego dixi dii estis & filij excelsi omnes. Item alibi quòd messias esset verus Deus, per illud. Dixit dominus domino meo sede à dextris meis. Vide quomodo asserit probari in scripturis veteribus baptismum, quòd futurum erat ad delenda peccata, dum corripit Nicodemum quòd esset magister in Israël, & hoc ignoraret. Et similiter pro Eucharistia profert argumenta ex scripturis antiquis, & psal. & errorem Iudeorum manifestat. Vide quomodo etiam obstruit ora dum acclamationem puerorum improbarent liore pleni, scripturæ testimonium inducens in eos, Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Apostoli de varijs scripturarum locis, argumentis tamen inde confectis, probarunt Christi resurrectionem. Similiter & aduentum spiritus sancti. Item cessationem legalium, non nisi à scripturis obtinuerunt. Denique; (ut iam dixi) nihil est prorsus ad fidem attinens, quòd à scripturis non accipiat testimonium. Et hæc est via in hereticos elegans. Nam ipsi cætera testimonia stocificiunt: fingunt enim se in solis scripturis inniti, sed tergiversantes conantur pervertere sensa, & germanas earum interpretationes. Verùm apud eos qui animi aequitatem non amiserunt, & iudicium habent, ostendant scilicet, quòd succumbunt, & quomodo à catholicis sensu per superati sunt, scilicet, his armis scripturarum. Veram quoniam

CATHA. POLITI.

213

quonia apud infirmos & imperitos & carnales, quorum finitus est numerus, ipsis semper proteruentibus, & illorum auctoritati cedentibus, non esset res unquam satis clara. Ideò oportet aliunde petere testimoniū spiritus, vide et, ab Ecclesia, quotiescūq; res (de qua cōtēditur) aliter eumci non potest. Nā si Ecclesia quidpiā determinat eius oppositū, quod ab hereticis per scripturas asseritur, aut ex iam determinatis id evidēter colligitur, manifestū est quòd hereticorum interpretatio ab ipso spiritu redarguitur: quonia spiritus sanctus in huiusmodi iudicijs assistit Ecclesie proculdubio, quonia et hoc à scripturarum testimonio accipitur, quibus illi fidem se habere fingunt. Sed hoc loco, altero duorum effugio ipsi elabuntur. Et unū est, manifesta proteruita & cōtumacia. Dicunt enim quòd quæ ipsi asserunt, certa sunt et evidētia à scripturis. Quare et si Angelus de celo aliud asserat, non esset audiendus. Nā scripturarum se habere iudiciū mel aiunt, nec se aliud expectare debere. Quæ quonia tēdō stulta sunt, ac suismet ipsis tenebris falsitatis à luce ipsa distātia, cū nihil prorsus coloris vel in superficie gestat, sed superbiā insignē, & arrogantiā, digna quidē essent prorsus omitti, et hic philosophi prudentiā imitari, qui de quouis quod temerè proferatur, prudentē sollicitari superuacuum esse existimat. Verùm quia et hinc, id est, ex tractatione horum inopinabiliū sæpe veritas magis elucet, quonia et de principijs etiā sermo et disputatio habetur, ut utcūq; ostēteretur proteruita, et appareat quòd deducatur, per se manifesta negātes, idcirco hoc in loco parumper morabor. Atut ergo scripturas esse peruias, et faciles omnibus. Cur igitur ipsi soli intelligūt, et reliqua

o iij Ecclesia

CLAVES SCRIPTURARVM

Ecclesia hallucinatur? imò etiã tot sancti uiri cæcutiuerunt, qui cõstãter docet in istos? Nonne hic necesse habet profiteri, se solos nũc demũ habere oculos, reliquos prorsus omnes excæcatos esse, & fuisse? Nũquid nõ hoc primũ certissimũ, quo se prodũt, testimoniũ ex ore ipso rũ: sicut & beatus Iob obiecit, vos ergo soli sapietes, et uobiscũ morietur sapietia? Ad hæc, scripturæ faciles sũt & presertim Pauli Epistolæ? Quid ergo est quod clauiger noster Petrus inquit in eis esse quædã difficultia intellectu, que indocti & instabiles deprauãt, sicut & ceteras scripturas, ad suã ipsorũ perditionẽ? Ergo scripturæ faciles, in quibus tot excellẽtia præclarissimorũ desudarũt ingenia, & nihil humanarũ disciplinarũ quod cũ illis hac parte, uidelicet, quod pertinet ad sensorũ profunditatẽ et obscuritatẽ cõferri ualeat inuenisse? se arbitrati sunt? Ecce quot uis prodũtur, & seipsos ostẽtũ exhibet, dũ tã immania mædacia tãta cũ impudẽtia proferũt. Ad hæc cũ ex opposito dicatur illis, quod scripturæ pãtã aduersantur eorũ dogmatis, quid quæso respondere possunt, nisi, ut sunt puerorũ litigiã scilicet, imò uobis aduersantur: ut in hũc ludũ res redeat, imò sic est, imò sic nõ est, imò sic, imò nõ. Quo in loco quid pars illa mædax, & adultera dicet tãdẽ, nisi, scindatur ergo & diuidatur: uos pte habete, nos aliã partẽ. Verũm nõ sic erit. Isto enim pacto nõ uiueret ueritas, que unica est. Salomonis ergo sentẽtia præualebit, que unũ sciũ reddet matri suæ. Nõ uult scindi Christus, sed potius abscindi eos à se qui cõturbãt. Vos autẽ uosmetipsos proditis quod nõ estis uera mater. Si enim essetis uera mater, cõmouerẽtur uiscera uestra super Christo et mæbris eius, scisito nõ cõsiderãtes & exhorrẽtes, quã tamẽ cupitis, & pro

Iob. 12.

1. Pe. ult.

Pulchra in heretico scõsideratio. 3. Reg. 3. ad Gal. 3.

CATA POLITI.

ua laboratis, et sicut Iudas cõquerimini de pauperibus, quasi ad uos ptineat causa pauperũ, q fures estis, & ad cõtãtũ et ad pãdũ parati atq; expediti, emissiq; cõmã pulones à signifero furũ. Sed hæc est illa tunica que dãda nõ est, sed uni est dãda, quẽ elegerit Deus sorte, qua uosmetipsos exclusistis infælices. Ad hæc dicitis miseri, id scripturã dicere quod uos dicitis: audite ergo intelligite si potestis. Rogo uos q̃s uos docuit hæc esse scripturã, id est, à Deo inspiratã, et irrefragabilis autoritatẽ? Nũquid hoc ab hominibus scitis, an à Deo? Si enim ab hominibus, ergo fides uestra in hominum testimonio incipiũ habet. Sin à Deo, sed p cuius os hoc est prodũt, qd' uelut à spiritu sancto platũ putatis? O miseri, nũquid nõ oportet uos dicere, quod hoc ab Ecclesiã iudicio accepistis? si tñ etiã scripturæ creditis, cui uerẽ non creditis. Sed interi simulemus et nos ut potẽ cũ hypocritis uẽ agẽtes, et fateamur uos credere scripturis. Si igitur auditis Ecclesiã dicẽtẽ uobis, hæc est scriptura diuina, et à spiritu sancto pfecta, et ob hoc ipsum credidistis et sapietẽ, sicut sapietẽ Augu. q dixit, Euãgelio nõ credere, nisi me Ecclesiã catholicã moueret autoritas, cur etiã hoc nõ creditis Ecclesiã, qñ dixit, hæc est interpreta tio eius loci scripturæ? An nõ uanũ esset Ecclesiã spiritus reuelatiõẽ pbare scripturas, de qbus dubitaretur, si nõ etiã ualeret pbare sesus scripturarũ ueros, de qbus etiã dubiũ uerteretur? Nõ ne uim sctis argumẽti quo caperis hereticæ, quo alligaris, quo stringeris? Nã quamobrem (quæso) iudiciũ datum est Ecclesiã ad discernendũ scripturas sanctas, à nõ sanctis, nisi ut habeamus certitudinẽ fidei nostræ, que in scripturis continetur? Si ergo de ipsis scripturarum sensis emerferit dubium, nonne uides hic frustrari intẽtum spiritus sancti, si una pars ab ipsis

Ioan. 12

Nota cõsideratio nem Christiano nec cessariam propter hereticos.

scripturis eliceret unū tāquā ad fidē pertinēs, alia uerō
pars oppositū? Quī ergo succursum esset isti casui Dei
promāctia nobis, nisi sicut Ecclesia datū est discernere
scripturas, et à nō sanctis secernere sanctas, ita illi ipsi
quoq; datū esset discernere sensa scripturarū, et à repro-
bis proba secernere, ne alioqui frustra habeamus scri-
pturas, quæ nō explicarēt idoneē fidem nostrā? Aut uos
aliud iudiciū nobis proferte, si pōtestis, ubi sit huiusmo-
di agnitio. Nos enim sic semper ab ipsius Ecclesie incu-
nabilis seruatiōe esse cōperimus. Et uos scitis, & cōfessi
estis dudū id nobis. Itū est enim semper in omni dubio,
qd' circa scripturarū intellectuē emerfit, ad Ecclesiam (id
est) ad Ecclesie p̄eres, quos Petri cathedrā tenere pro-
speximus: et inde rē iudicatā, oēs catholici receperunt.
Sed ut Ecclesiam perturbetis, nūc mutata sentētia, tā com-
stās factū negatis: et ad illud effugiū recurritis (si modo
est effugiū ullū, in cuius initio statim cōprehēdimini. &
uauitatis arguimini plusquā manifesta.) Dicitis enim in
uobis esse uerā Ecclesiam, scilicet nūc demū ortā cū spiri-
tu illo qui est in uobis, sed ipsa uox Ecclesie in uos que-
ritur ut in stultos, et insipientes, quæ ait: *Deridēt me iu-
niōres tēpore. Ergo tā diu frustrata esset Ecclesia Dei,
à promissione spiritus sancti, si nūc in uobis incēpisset,
quæ nō de sinu Christi, in mēsa preparatoria crucis, ut
ille dilectus, sed in cubiculis de sinu sacrilegarū contri-
bitis, ubi in medio uestri ludit satā, serpens, diabolus. Et
hæc nūc satis ad uos pro spōsa Christi. Nō me latet qua-
ri solere hic à Scholasticis, utrū horū testimoniū præpō-
deret, scilicet an scripturæ, an Ecclesie: quā questione
equidē uel nō intelligo, uel iustissimē demiror. Nā tātum
dem*

De scri-
pturæ &
Ecclesie
authorita-
te que-
stio Scho-
lastica.

de est ac si quærat quis: cui magis credēdū est, an spiritui
sancto loquēti per os Ecclesie, an eidē spiritui sancto lo-
quenti in scripturis per literas amanuensium suorum?
id est, prophetarum, uel apostolorum. An fortē ignora-
mus, quōd quæ loquitur Ecclesia ad fidem modo atti-
nentia, à spiritu accipit? Si enim à spiritu non certō acci-
peret, non ne posset errare? Porro quis teneretur crea-
dere & accipere tanquā ex fide, cui posset error su-
besse? Ergo dicitur parīs autoritatis esse in huiusmodi
& scripturam, & Ecclesiam. Nam ad autoritatem dia-
cti, duo oportet considerare, alterum dictum ipsum, ut
sit uerum in se: alterum ut etiam appareat esse uerum.
Si enim omnes æquē agnoscerent, quod uerum est: om-
ne uerum à quouis prolaturum esset eiusdem autoritatis,
quia omnis ueritas à spiritu sancto est, ut testatur Augu-
stinus. Et ipsa ueritas sat habet ex seipsa autoritatis, ad
persuadendum seipsam noscenti. Queritur ergo tunc
autoritas & testimonium de illa, cum uel incognita est,
uel non satis nota ac probata. Tunc igitur testes adhi-
bentur, tunc iudicium desideratur pro ueritate, non ut
sit ueritas, quæ iam est, sed ut esse appareat. Queritur
ergo testis, qui illi astipuletur: sed is testis qui mentiri
non possit, cū de ueritate illius dicti agitur, quod reci-
piendū est tanquā à Deo profectū, ut sunt fidei ueri-
tates. Profertur ergo mihi aliquid in scripturis asser-
tū, Credo. Quare id credo? quia id noscā uerū esse ex
ipsa ueritatis luce, quæ seipsam monstrat in dicto ipso.
Etiam si scriptum non esset? Non profectō: quod inde
facile patet, quia si nunc mihi diceretur aliquid quod in
scripturis continetur, & fideliter sicut ibi habetur, &
nescirem

nescirem ego ibi haberi, aut non seruasssem memoria.
Gen. 19. uerbi gratia: Quod quum Loth concubuit cum filiabus,
 duabus noctibus, non sensit concubitum, neq; cum illa
 accedebant, neq; quum concumberent, neq; etiam cum
 recederent, & ex eo tamen illas filios concepisse, fa-
 teor non crederem. Ex quo autem dictum est mihi, Scri-
 ptura dicit hoc, subito & intrepidè (Deo gratia est)
 credo. Quare? Certè non ex ipsius dicti luce, et autori-
 tate, sed scripturae dicentis. Quod si pergas quaerere,
 Quid si hoc alia scriptura diceret, uerbi gratia, Iose-
 phus? Fortè tunc aut crederem omnino falsum, aut du-
 bitarem, aut saltem non immobiliter crederem: sed su-
 spicarer posse esse falsum: sicut & alia nonnulla, quae in
 Iosephi historia à scripturis falsa esse comperi, & an-
 notauit. Non igitur credo illud quod habet scriptura,
 quia dictum uerum ex se apparet, neq; quia scriptum
 sit, sed quia tali scriptura continetur, quae habet autori-
 tatem irrefragabilem. Sed hanc auctoritatem queso una
 de nunquid ab eo qui scripsit, puta quia erat propheta
 qui scripsit? Sed unde scio illum fuisse prophetam? At
 spiritus sanctus cum eo loquutus est. Et quid scio etiam
 hoc, imò unde scio etiam spiritum sanctum esse, ut qui-
 dam aiebant? At hoc dicit scriptura sancta. *Ludis me,*
 id est enim quod ignoro, uidelicet utrum haec sit scri-
 ra sancta, & tu mihi obijcis illam, quasi parato recipe-
 re. Ad haec & si scierim illum qui scripsit fuisse pro-
 phetam, non ne erat homo? non ne omnis homo mendax?
 non ne et falsi sunt prophetae interdum de proprio loque-
 tes spiritu? ut Natha. Eliseus quoq; non ne dixit: hoc deus
 celauit à me? Petrus apostolus post tantam spiritus sancti
 gratiam

A ctu. 19.

Psal. 115.

2. Reg. 7.

4. Re. 4.

Actu. 10.

gratia, tantaq; dona, non ne putabat adhuc esse comune
 quod non erat commune, nisi certiore reuelatione fuisset
 admonitus: non ne etiam postmodò reprehensus est à Pau-
 lo, quod non ambulabat ad ueritatè Euangelij, quae nihilo-
 minus agnouerat? Deniq; in sua Epistola & ubi con-
 testatur quod ipse uidit Christum in mote sancto, non ne
 ipse dixit: Et habemus firmiorem propheticum sermo-
 nem, loquens de scriptura ueteri, quomodo uerò erat
 propheticus sermo suo illo sermone firmior? nunquid
 quia non certe in se uerum esset illud quod proferebat de
 illa uisione, sicut quodcumq; quod in scriptura ueteri con-
 tinetur? Absit. Vnde ergo ille antiquus firmior? An
 quia non esset Petrus propheta uerax sicut & illi prio-
 res? Absit. Nam pro Petro rogatum fuit, ne deficeret fi-
 des eius. Quid ergo? Hem huc tandem uenire oportet,
 quod tunc iam constabat de scripturis illis antiquis,
 quod erant uera & sanctissima ueritatis. Vnde autè id
 constabat? quia scripserunt illas ille, uel ille, puta Dauid,
 aut Moses, aut quiuis alius? Minime. Nam & Dauid scele-
 ra grãdia admisit, & Moses à peccatis non omnino fuit
 immunis. Hoc igitur uelimus nolumus, fateri nos oportet
 idcirco illas ueteres tunc fuisse auctoritatis & firmitatis
 maioris, quia illae iam erant probatae à Synagoga, & Ecce-
 sia antiqua, quae habebat hanc probandi auctoritatè, et iam
 probauerat uel expresso uel tacito iudicio. Haec uerò,
 quam Petrus scribebat, Epistola nondum erat probata:
 nec ipse eo ipso quod scribebat illam probabat, nec quia
 constaret ab eo esse scriptam, idcirco probata fuisset, sed
 necesse erat ad probationem manifestam, ad hoc adhibere ani-
 maduersionem, et solènitatem cognitionis. Non enim sat erat
 nunciassè in epistola sic esse, sed oportebat interuenire

ad Gal. 2.

2. Petri. 1.

Luc. 22.

Nota
haec omne
nino.

220 CLAVES SCRIPTVRARVM

super iam scripta Epistola cognitionem, & oriri decretum, quo sic esse pronunciaretur, aut saltem recipere-
tur usu diuturno ab uniuersa Ecclesia ut sancta, & ut catholica scriptura, atq; indubie fidei. Sic enim & multa scriptura probata sunt diuturno, tæcit oq; omnium Ecclesiarum consensu. Vide igitur quod non idcirco immobiliter credimus illi, uel illi scriptura (si rectè sapiamus) quia ille uel ille scripserit, quamuis propheta magnus, uel apostolus, aut patriarcha fuerit, sed quia quod ille scripsit, probauit Ecclesia, quæ hac in re habet iudiciū certū, & indeuibile à ueritate: quoniam spiritus est in ea, in ijs modò causis quæ ad fidem pertinent, & ad Ecclesiam uniuersalem. Itaq; hic persuaderi oportet, quod erat primò Ecclesia quàm scriptura. Quis autem hac de re dubitare potest? Nam cui scribitur nisi Ecclesia, ut informetur de pactis Dei? Ergo prius esse Ecclesiam oportet supponere, cuius gratia scriptura est, imò si scriptura probatur ab Ecclesia, quod sit à Deo (ut diximus) oportuit quum prima scriptura fuit, non solum esse Ecclesiam quæ probaret, sed etiam esse hoc notum quod in Ecclesia esset huiusmodi autoritas. Quod si quis modo rursus querat, unde hoc notum erat Ecclesie? nunquid per ipsam scripturam? non ne ridiculum se præberet? cum iam sit positum nullam fuisse scripturam quæ tamen & si poneretur fuisse, nullius fuisset autoritatis antequam probaretur ad persuadendum, quod in Ecclesia hæc esset autoritas. Ergo ecclesia cum primò nata est, à Deo immediatè ac Dei uoce, hanc se habere autoritatem cognouit. Fuit enim Ecclesia ab initio in Adam, & Heua. Ipse enim fuit caput, & illa quæ ex eo edificata

Notauit
uersa hæc
medita-
tionem.

CATHA. POLITI.

222

edificata est, corpus Ecclesie primitiua. Et ipse quidem hoc sensit, & docuit à spiritu ipse edoctus, quum dixit. Hoc nunc os ex osibus meis, et caro de carne mea. &c. In quibus uerbis & magnum sacramentum continebatur, quod ipse ex reuelatione accepit, & commendauit uxori, & accepit pactum de non comedendo fructum arboris ueritæ, & hoc commendauit uxori, quæ & credidit ut patet ex uerbis quæ dixit illa serpenti. De fructu ligni quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus. Hoc à uiro capite ipsa rescituit, qui fuit tunc, dum uixit, nō solum pater familias, sed etiā summus sacerdos & pontifex. Sacrificium enim Deo fuisse non est dubitandum. Intellexit enim quod illi dictū fuit. In sudore uultus tui uesceris pane tuo quæ uerba (ut alibi declaro) magnam exigunt interpretationem. Nati sunt autem illi duo filij, Habel & Cam, & placuit sacrificium Habel Deo, & præcisus est Cain ab Ecclesia, & habitus pro maledicto Dei. Natus est postea Seth loco Habel, ex quo Enos, & reformata est atq; inualuit Ecclesia, quia tunc cepit inuocari nomen Domini, inimirum IESV Christi. Sic enim nomen Domini plerumq; sumitur in scripturis. Cæpit autem multiplicari paulò post humanum genus, et creuit malitia multis seculis usq; ad dies Noë: nec tunc erat scriptura sancta. Venit ira Dei & cataclysmus in omnem terram, & perijt uniuersum quod habebat uitam in terris, seruato Noë cum filijs & mulieribus eorum, qui Noë cum ex arca ueniret in terram benedictus est à Deo: & constitutus est caput mundi, & accepit fœdus, et sacrificium obtulit Deo acceptabile summo. Sed Cham peccans in patrem

Gen. 2. 3.
& 4.

CLAVES SCRIPTVRARVM

trem, maledictionem ab eo meruit in progeie sua. Sem autem & Iaphet manserunt in benedictionibus, sed cepit iterum peccare mundus in Deum, & inducta est uarietas linguarum, & sic processum est usq; ad Melchisedech pontificem, à quo Abraham est benedictus. Et postmodò ueniente & crescente idololatria, segregatus est Abraham de Vr Chaldeorù, & factus est pater futurì populi hebræorum, & illi dedit Deus repromissiones, et semini (quod est Christus) et illius terræ Canaã, de qua tamen nihil unquã possedit, ut meliores sub illa agnosceret promissiones in generatione sua. Ibi eidem dedit fœdus circumcisionis, & ob insignem eius obedientiam iureiurando confirmauit illi pactum de Christo, et constituit eum patrem multarum gentiũ secundum imitationem fidei, & obedientiæ. Et in Isaac productum est pactũ, & in Iacob, qui & Israël, & extensum est ad patriarchas duodecim Israël. Et hæc fuit quodam modo scœda ætas ecclesiæ, quãdo cepit ex infantia excedere, ne scies adhuc literas: & ideo nõdũ erat scripturæ capax, donec creuit numero ille populus in Aegypto, et datus est illi ductor Moses, & factus est Synagoga, cũ nihilominus etiã esset Ecclesiã ille populus. Voco Synagogã, qua parte erat peculiaris populus collectus iuxta carnaliter pmissiones. Voco autẽ et Ecclesiã, qua parte etiã ad æterna bona uocatus fuit, sicut et nos, & eductus est de Aegypto in pdigijs, & signis magnis, et trãsiuit rubrũ mare, & factus est peregrinus in deserto, et data est ei interim lex per Moysen, disposita ab angelis, tanquã lac et elemẽta prima, ut erudirẽtur ad euãgelium: & sic cepit capax esse scripturæ, & lectionis, & tũc cepit esse script

ad Gal. 3.

CATHA. POLITI.

223

scriptura quæ erat et pro Synagoga, et p Ecclesiã. Pro Synagoga quidẽ, secundũ ea quæ cõinebãtur in litera, & pmissiones carnis, quia erat puer paruulus Synagoga. Pro Ecclesiã uerò, id est, ecclesiã pceribus, secundũ ea quæ uidebãt, & hauriebãt ex spiritu, id est, coelestes pmissiones etiã sub carnalibus absconditas. O admirabile sapietiã Dei: nequeo hic me ab exclamatione cõtineare. Venit postmodò Dauid et Salomõ, qui fecerũt libros ppheticos psalmorũ, et totius sapietiã ac prudẽtiã, & oim mysteriorũ: qui sunt uehemẽter admirabiles, et tũc scripta sunt gesta Regũ, admirabilia cõtinentia sacramẽta. Venerũt postmodò et alij magni ppheta, eruditores populi, et prãnũciatores Christi, & legi absconditorũ interpretes, multorũ mysteriorũ doctores, modò implicitẽ atq; umbraticẽ ppter infirmos et derisores, modò etiã satis explicitẽ habẽtibus tamen aures, & oculos audiendi, & uidẽdi, ut paulatim magis dociles redderẽtur in aduẽtũ Christi, qui digni inueniebãtur: licet sint ualde pauci inuẽti. Interim attexte sunt quaedã insigne historie, ad doctrinã etiã multorũ mysteriorum, ut Esdre & Neemia, Thobia, Iudith, Hester, Iob, et Machabeorũ. Nam sapietiã et Ecclesiasticus, inter uolumina Salomonis habẽtur, quæ omnia sapietiã libri dici possunt, et sic meritò ab Ecclesiã dicũtur, eò quòd liber quidem Sapietiã manifestẽ Salomonis fuisse uidetur. Ecclesiasticus autẽ ex his quæ à Salomone, collectus. Postmodò igitur uenit Christus, et oportuit scribi historiã eius, et in illa legẽ eius nouã, et exactã, et omnino perfectã: Et huic tãto negotio quatuor Euãgelistæ sunt parati, i admirabili quatuor aialiu typo, iã oli prãnũciati. Scriptæ sũt etiã pticulares epistolæ à Paulo ad instructionẽ, et decisiõnẽ

CLAVES SCRIPTVRARVM

multarum questionum, quæ tunc emergebant. In quibus Epistolis est tanta doctrina, et tam mirabilis totius Euægelij interpretatio, et diuinæ prouidentie manifestatio, ut nunquam queam satis et pro dignitate admirari uiri sapientiam, qui iure et merito uas electionis à Domino uocatus est. Accesserunt et septem illæ Epistolæ, quæ Canonica et Catholica merito dicuntur, quæ spiritus sancti doctrinam, quam acceperunt, nobis exhibent tantam ex illis septem scriptis, ubi reposita fuerunt scripturæ reliquæ et fragmenta depromptam. Denique Apocalypsi clauditur instrumentum hoc, ubi quæ erant futura, et nunc sunt, et adhuc erunt arte mirifica, et humano ingenio abscondita, recunduntur, et signata sunt: et nisi aperiat qui clauis habet omnino non intelligibilia sunt, ut ipsamet scriptura prænuñciat. Sed citò (ni fallor) aperientur multa. Hæc igitur noua tota scriptura, et ipsius Ecclesiæ ortus, et progressus. Quæ cuncta ut ad rem propositam deducamus, firmandum est, quod scriptura Ecclesiæ data est ad doctrinam ipsius, sed et ab Ecclesiâ ipsa, id est, à maioribus, et in quibus constituta erat autoritas, probata sunt nobis. Erat ergo prius noua Christianorum Ecclesiâ, antequam nouum scriberetur instrumentum, quoniam illi scribebatur, et erat autoritas ibi probandi scripturam, uidelicet, in Petro, cui data erant clauis cælorum et potestas pascendi. Ideo de eo proditum est, quod probauit Euægelium Martini Romæ, et illud Ecclesiæ legendum sua autoritate tradidit. Quocirca maioris tunc autoritatis erat Martini Euægelium, postquam probatum fuit à Petro, quam ipsiusmet Petri Epistola, antequam probaretur uel ab ipsomet

CATHA. POLITI.

225

ipsomet Petro, uel à successoribus eius, tanquam certa et indubiæ fidei. Non enim (ut iam dictum est) quia scripsit Apostolus, ideo probata est, sed quia probata est ab Ecclesiâ, id est, ab ipso Petro, uel à tenente Petri cathedram, ideo auctoritatem habet. Cuius rei signum est, quod et Paulus scripsit alias Epistolas, ut credibile est, multas: certè primam aliam ad Corinthos, et ad Laodicenses, quæ etiam nunc dicitur extare, et ad Senecam, ut multi credunt, et tamè non sunt in canonem receptæ. Quamobrem ergo? nisi quia illas non probauit unquam Ecclesiâ, tametsi constaret eas esse Pauli. Nam ab initio certò constabat, et tamen nunquam fuerunt in canonem, quia quod semel in canonem uenit, ut pars inueniente Dei, non est dignum ut auferatur, et perdatur. Custodiunt enim homines instrumentum suum, ut possunt. Non hoc igitur faciet Deus de suis qui potest, tametsi negligat ipse homo? Absit insipiens eximatio. Vide igitur quomodo Papa dicente, aut scribente, aut faciente aliquid, non obligamur omnino credere illud rectè dictum, aut scriptum, aut factum esse, quoniam potest ei quod dicit, aut scribit, aut facit Papa, etiam ut Papa, subesse error, sicut et errant coram Gentilibus, substrahens se ab illis propter Iudeos, et quasi probans (ut uideri poterat eo factò) ceremonias legis. Ideo subuenit spiritus statim per Paulum corripientem, ne quod quasi probatum ab eo uidebatur factò ipso, fieret præiudicium ueritati. Et tamen ipse Papa cognoscens, et sedens in cathedra, et decernens atque determinans quod uis à se, uel ab alio dictum scriptum uel ad fidem attinens, si ut uerum, ut certum, et ut ab omnibus recipiendum

piendum probauerit, firmissimum proculdubio robur
et auctoritatem dabit dicto, aut scripto: ut sic uideas
eandem personam modo fide non dignam, quia sola ap-
paret, modo dignam fide, quia non sola, sed cum Chri-
sto et spiritu eius. In determinationibus enim duntaxat,
non in quibuscunq; eorum meditationibus aut factis, ad

Ioan. II. est spiritus sanctus, ut in Caypha prophetante mirifice
ipsa scriptura monstrauit. Et isti nobis opponunt malos
pontifices ut imperitis imponant, quasi Cayphas non
esset sceleratissimus, qui innocentissimum Christum au-
sus est reu mortis asserere, et de blasphemia, ueritatem
summam arguere. Quo in loco et aliud tibi secretum

Ioan. 8. scripturae pandam. Legis a Christo dictum, Si ego tes-
timonium perhibeo de meipso, testimonium meum non
est uerum. Et iterum dictum ex opposito per diametrum,

Nota. Et si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium
meum est uerum. Quis haec recte intelligat nisi in hanc
cogitationem ueniat, quod Christi testimonium, si illius
personae fuisset in quantum homo erat, non fuisset uerum
testimonium? Verum autem intelligitur testimonium,
non quod non uerum in se est, sed quod etiam fidem facit.
Sic uerum uocat utrobique Dominus, quia nullius ho-
minis, aut personae testimonium recipitur, si sit solus. Et
ideo illa conditionalis uerissima est, Si ego, uidelicet so-
lus, perhibeo de meipso testimonium, testimonium meum
non est uerum: sed quia non perhibebat solus testimo-
nium de seipso, sed erat cum eo pater non sine spiritu
amborum, ideo etiam saepius Christi ipsius hominis tes-
timonium erat uerum, et apparebat, quia habebat pater-
rem cum spiritu sibi contestificantes. Similiter uerum
erat

erat iudicium suum, quod utrobique locorum ipsemet ma-
nifeste declarat. Ergo uerum est quod Christo ut homi-
ni sic nude considerato, non erat credendum, quia solus
sic fuisset, et testimonium eius non fuisset uerum. At ue-
ro Christo homini ut summo Pontifici tamen, et cui sem-
per assistebat pater cum spiritu suo, ut homini Dei per-
fecto, multis modis contestificantes cum illo, omnino cre-
dendum erat: quia non erat solus, et nunquam fuit so-
lus, id est, in nulla re aut cogitatione dimissus a spiritu,
et ideo semper dignus erat fide. Ideo dixit, sicut docuit
me pater haec loquor, et qui me misit, mecum est, et non
reliquit me solum, quia ego quae placita sunt ei facio
semper. Hoc uero de nullo hominum penitus dici potest,
quod ita perfecte cum Deo coniunctam haberet uolun-
tatem, ut assidue id faceret, id cogitaret, id sentiret,
quod Deo placeret et meritorium esset. Si igitur
haec distinctio aliquo modo habetur in CHRISTO,
ut si potuisset solus esse in dicto aut facto, non ei
fuisset habenda fides, quanto magis in hominibus
ueritatem habeat, in quibus reuera potest cogi-
tari solitudo? Sed assistentia diuina certa est in
Pontifice, quando res fidei agitur, et sobrie ri-
teque ab eo circumspectitur, et de cathedra dicens,
non solum dictum enunciat, sed etiam ipsius iudi-
cium dicti decisuum pronunciat, declarans quod
sic ex fide recipiendum sit. Vnde et discipulus il-
le, una ex columnis Ecclesiae, postquam dixit de
seipso ut de alio quodam homine, non tam gratia
humilitatis quam mysterij huius (quod dico) ex pla-
nationis, postquam inquam dixit: Hic est discipulus
p ij ille

Ioan. 8.

Nota.

Ioan. ult.

CLAVES SCRIPTVRARVM

ille qui testimonium perhibet de his, uidens quòd hominis testimonium suscipiendum non erat, adiecit, quasi alius & pars Ecclesie (tanquã ille qui sic nõ erat solus, sed contestificans habebat Deum & spiritum eius.) Et scimus quia uerum est testimonium eius, Et quia hoc totum probauit Ecclesia, ideò fidelis sermo & omni acceptione dignus. Et per hæc explicatam puto, et ex profundis exacta consideratione declaratam questionem hanc, unde & resoluitur omnis fidei nostre ratio in Ecclesiam, & prouidentiam Dei, tanquam sponsi erga sponsam suam, quam derelinquere in necessarijs non potest. Ergo si quis querat, Quare credis scripturæ? Respondeo, quia probauit illam Ecclesia. Et si rursus. Quare credis Ecclesie? Respondeo, quia spiritus sanctus est in ea cum de his loquitur, & non dicam, quia scriptura mihi dicit quòd Ecclesia debeo credere (quamquam & hoc habeatur in scriptura) quia esset circulus, & illustria esset probatio, sicut illa, si est b. est a. si est a. est b. sicut in resolutorijs habetur. Et si quis mihi dicat, quare credis in ecclesia esse spiritum sanctum? Respondeo, quia credo Deum habere prouidentiam sponsæ suæ. Et si dicat unde scis hanc ecclesiam esse Dei sponsam? Respondeo sensibilibiter ex acceptis à patribus nostris huic usq; & ab ipsamet ecclesia, sic à principio ordinata, etiam si nullæ fuissent scripturæ. Omnis enim notitia intellectus à sensu originè accipit. Nam (ut probauimus) etiam sine scripturis sciebant primi parentes esse ecclesiam iam à Deo electam, hoc sentientes in semetipsis. Ex his ergo omnibus, quia iam persuasum habemus quòd in ecclesia est spiritus infallibilis ueritatis, circa illa que

Philosophus prius priorum
Analit.

CATHA. POLITI.

fidei sunt. Nam eius est nos docere quid fidei est, & de clarare quod ad fidem pertineat, & quod credere debemus) idcirco oportet habere in promptu quæ iam illa determinauit, ut in multis posimus cauere falsas scripturarum interpretationes, quæ tanè fortè commodius inferius colligemus sub aliqua alia methodo.

TERTIO accedit testimonium spiritus qui est in sanctis & amicis suis, ijs præsertim quos elegit in ecclesia doctores, atq; magistros, et eos maxime quos ipsamet maxime probauit ecclesia. Constat enim ex uite innocencia, sanctitate, miraculis, quòd spiritus fuit in illis, sed non simili modo sicut in Christo, ut quæcumq; dicere aut scriberent, tanquã à spiritu sancto profectū accipi oporteat: quos, ut docet diuus Thomas in Quod libet, & ipsa experientia notissimū est, nonnunquam si bijspsis fuisse derelictos, & secundum proprium spiritū dictasse nulli dubium esse debet, cum sepe inter se ipsos dissideant sententijs, et ferè passim in interpretationibus scripturarum, circa illa maxime que non definita sunt. Quin interdum nec secum fuisse constantes, sed modo unum, modo aliud sentientes, qui alicuius lectionis fuerit facile de illorum scriptis accipere possunt. Et tamen nonnulla est eorum autoritas, & tunc ualidior, quando simul in idem concordant, & tunc etiam plenior, quando assertiuè pronunciant. Et tunc plenissima quando id esse ex fide constanter pronunciant, & in hoc pariter concordant: quum enim hæc dicunt concorditer, arbitror non esse posse in eis ullum errorem. Alioqui sicut in uita & moribus nonnunquam se offendisse ultrò ipsi professi sunt, quid miri est, si & in uerbo, & in do-

Nota p
autorita-
te sancto-
rum.

Augusti-
ni est hæc
sententia.

Gen. 3. Strina similiter hoc ipsum contigerit: quod nec ipsi negarunt. Etenim non penitus liberati erant à maledictio illo, quod in terram cordis eorum latum est, & ait, Spiritus & tribulos germinabit tibi. Unde eleganter illa columna Ecclesie dixit. In multis offendimus omnes, &

Iaco. 3. Qui non offendit uerbo hic perfectus est. Et ex hoc apparet impudentissima horum nouorum hæreticorum frons, & illius terre nigra (id est) Melancthonis procacissima, & plena luciferiane arrogantia & calumnie censura, qua uniuersum sanctorum catum, & Synodorum etiam uenerabiliter suscipienda placita, ausu uehementer horribili suggillat, relicto liuore à canino dente, & nonnunquam uerenda eorum, ut scilicet **Gen. 9.** Cam maledictus, fratribus patefecit. Sed non audient filij Sem in quibus inuocatum est nomen domini, qui patrem reueritus, auertens faciem operuit uerenda eius. Nec item filij Iaphet, qui idem fecit: & propterea dilatatus est, & manet in tabernaculis, scilicet à maiorum uestigijs non recedens, sicut maledictus Canaan, de cuius progenie sunt isti derisores, quos spiritus sanctus seruos eorum constituit, qui benedictionem ob pietatem acceperunt. Amen.

¶ Methodus breuis ad agnoscendam quamlibet hæresim.

MERVM ut omnes sensus & positiones que falsitatem continent, & aduersantur ueritati spiritus sancti, qui est autor scripturarum, ad unam Maximam, & Dignitatem

gnitatem resolui posse, & quasi ad coticulam certò probari ostendam. Audiat quæso Christianus homo hanc dilecti præclaram uocem, ipsamq; cordi reponat, affigat, & meditetur: quoniam (ut scio) solum ad eius recordationem demones exhorrescunt, & contremiscunt. Ait Dilectus, Nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus si ex Deo sint, quoniam multi Prophetæ exierunt in mundum. Et adiciens, coticulam ad quam probetur, dixit. In hoc cognoscitur spiritus Dei. Omnis spiritus qui cõsistetur Iesum in carne uenisse, ex Deo est: Et omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est spiritus Antichristi. Habes coticulam mi frater, fidelem, ad quam certò probare potes spiritus an ex Deo sunt. Hæc est enim coticula, Qui soluit Iesum Antichristus est. Inspice ergo si quis eum soluat, & probasti: Iesus enim mirifico & uario nexu cū omnibus coniunctus est, ut ipse sit quodam modo omnia.

ET primum quidem nexum habet Iesus cum Deo patre suo sempiternum, secundum substantiam & naturam. Quicumq; ergo aliud à patre, natura & essentia illum prædicat esse, & puram creaturam, aut exordium à Maria sumpfisse, & ideo non uerum Deum esse, ut Cerinthus Arrius Fotinus et alij multi, soluit eum à patre suo in nexu maximo: & ideo Antichristus est. Et quicumque confundit personam eius cum persona patris, dicens unam eandemq; personam esse patrem & filium, ut stultissime Sabellius, & Noëtius, soluit IESVM: imò destruit, & annihilat non solum filium, sed & patrem. Et quicumq; plurificat in eis que sunt naturæ, ut est intellectus & sapientia,

uoluntas, bonitas, potentia, & quicquid est aliud diuinae illius & simplicissimae essentiae, ut Marcion, et qui Trinitate uocati sunt, facientes tres Deos, soluit Iesum: quoniam unum est cum patre secundum indiuiduam naturam

Ioan. 10. Ram. Ipse enim (inquit) Ego et pater unum sumus. Ergo quicumque; dissimilitudinem ullam ut Eunomius, aut inaequalitatem inter eos praedicat, aut quidpiam diuersum, nisi quod filius a patre procedit, soluit Iesum. Denique; qui non quodcumque; producit pater aut facit, etiam ab ipso filio produci & fieri consuetur, praeter ipsum solum filium, qui a patre producit, non a seipso, soluit Iesum a patre suo, & Antichristus est.

SECUNDAM coniunctionem & nexum, similiter sempiternum, habet cum Spiritu sancto, qui est spiritus patris & suus, ut ait Paulus. Si enim spiritus sanctus, spiritus patris est, ergo intimus illi, ergo Deus, ergo idem Deus, cum non sit nisi una Deitas, ergo unum cum patre, ergo & unum cum ipso filio qui est unum cum patre. Quicumque; ergo spiritum sanctum creaturam esse dicit, ut Arrius, & Macedonius, & alij plurimi, soluit Iesum a spiritu patris, cum quo hunc nexum habet, ut sit unum cum illo. Et quicumque; spiritum sanctum negat ab ipso filio sicut a patre procedere ut Graeca fides, soluit Iesum a patre, et ab ipso spiritu: quia ipse primo unum est cum patre, ut sic spiritus ab utroque; tanquam ab uno procedat principio. Alioqui non esset intelligibile quomodo inter has personas nexus esset. Non enim in patre ambo necluntur quasi ambo filij, cum sit unigenitus filius Iesus. Neque; enim nascitur spiritus, sed spiratur. Si ergo cum spiratur, iam intelligitur filius, quo

Nota at
gu. quod
spiritus a
patre &
filio pro
cedat.

Quomodo non & ipse spirat eum cum patre? sic enim solueretur a patre filius. Si autem nondum filius intelligitur cum spiratur spiritus, nunquid ergo simul nascetur filius, & spirabitur spiritus? & non praesupponetur notitia ipsi amoris? Et sic etiam nullus ordo in nexu, inter filium & spiritum sanctum? At hoc est soluere IESVM ab ipso spiritu suo. Et hic fuit error Graecorum, iam olim ab Ecclesia explosus in concilijs multis. Quare mirandum est, quod hunc fidei articulum, iam post tot concilia comprobatum, & in Symbolo decantatum ab omnibus fidelibus & catholicis, idque; tot seculis, Erasmus tamen non inter fidei articulos recipiat, sed inter quaestiones scholasticas, quas uituperat: aut quando minus impie docet, inter pias doctorum contemplationes reponit. Etenim & hoc inuolabiliter tenendum est, spiritum sanctum et a patre et a filio procedere, non quasi duobus principijs, sed quasi uno. Non enim pater, ut pater, spirat: neque; filius, ut filius, sed ambo ut spirantes una eademque; spiratione, quia una est eorum uoluntas. In quo etiam eundem Erasmus miratus sum, quod & hunc articulum, quem probauit Ecclesia, non quasi pertinentem ad fidei recipi docet, sed ut piam (ut ait) contemplationem. sed forte magis mirandum fuit, quod Ecclesiae proceres sic illum ludere cum tanto ouium periculo permiserunt.

TERTIO nexum habet IESVS cum omni creatura ex tempore, et primum ut Deus & uerbum patris per quod omnia facta sunt. Qui igitur negat Christum conditorem omnium uisibilem et inuisibilem, ut Manichaeus, & alij multi, aut ponit materiam increatam, ut quidam philosophorum, soluit IESVM in hac parte. Et quicumque;

In Erasmi perfidia, quae extenditur ad articulos fidei,

Spiritus a patre & filio quasi ab uno principio

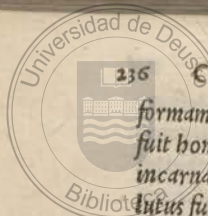

quicunq; hunc effectum creationis tribuit casui, ut Democritus & Epicurus, aut cuilibet creature, uel angelo, uel archangelo, ut quidam dixerunt, siue Apelles, siue Plato siue Menander & Simon Magus, aut quicunq; alij, soluit IESVM. Et quicunq; negat latrariam Christo, ut Domino & creatori, soluit IESVM similiter. Et quicunq; latrariam aut sacrificium ulli creature, siue demoni, siue homini, siue bestie, siue lapidi, aut ligno deberi existimant (ut multi fecerunt et docuerunt) soluit IESVM: sicut & Ophite, qui dicebant adorandū esse serpentem, quia cognitionē ueritatis induxit in paradiso. Et quicunq; diceret ullā creaturam, siue angelos, siue animas precisas à substantia Dei, aut Deum esse hunc mundū, uel animam mūdi: aut Christum esse solem, & similes fatuitates, soluit IESVM à seipso, & sua dignitate quam habet cum patre, qui lucem habitat inaccessibilem. Et quicunq; dixit mundum fuisse semper, & non fuisse initium aui ac temporis, ut Aueroistae, soluit IESVM in hoc nexu quē habet cū creaturis ex tēpore, et per uoluntatē suā liberā in utrūq; id est, ad creādū et ad nō creādū. Poterat enim non creare, quod nobis uolens manifestare, creauit ex tempore, ut sciremus quōd quicunq; sunt, propter uoluntatē suā sunt, & non ex necessitate naturae. Et quicunq; plures mūdos asseruerunt, & plura secula, soluunt Iesum, eō quōd cum his mūdis et seculis nihil cōmercij & nexu docetur habuisse. Nā unus mūdius per ipsum factus, nō plures, legitur in scripturis. Et qui aliquā creaturā, etiam demones, dicit natura malos, soluit IESVM à sua bonitate, quem ficeret autorē mali. At nō dicit Deus cūcta quae fecerat, et erat ualdē

1. ad Ti.
mothi, 6,

ualdē bona. Et qui corpus attribuit deo, soluit Iesum, cui duo corpora attribuit, alterū quod à patre accipit ut Deus, alterū quod à matre ut homo: quod nō est intelligibile. Et quid oportebat corpus accipere nouū à matre, si habebat à patre? At Deus spiritus est nō corpus, neque quidpiam corporeū. Et qui Deum nō curare hūc mundū ut Epicurus, aut nō curare per seipsum: sed (ut quidā aiebāt) per partes sibi subiectas gubernare mūdi putarūt, et qui fatū posuerūt, et Christū ipsum sub fato ut Priscillianista, soluerūt Iesum à patre et à creaturis.

QUARTO nexum habet Iesus cū carne quā accipit ex tēpore, sicut scriptū est, Verbum caro factum est. Quicūque igitur negat Christū uenisse in carne, id est, carnē nostrā assumpsisse, aut non uerā sed phantasticā, ut Manichaeus, et alij multi, soluit Iesum. Et qui duas personas somniarūt in Christo, & aliū Dei filium, aliū uirginis: Itē aliū qui erat Deus, aliū qui erat homo, soluit Iesum, quia Deus et homo unus est Christus. Et quicūq; illū hominē Christū Iesum, uerū dei filiū negarūt, id est, naturalē, sed solum adoptiuū, ut Bonosius & alij multi, soluerūt Iesum. Et qui dixerūt in Christo unam tantū naturā, & deitatē aut aliquid uerbi uersum in carnem, ut Eutices & Dioscorus, & Apollinaris, soluerūt Iesum. Et qui dixerūt patrē assumpsisse humanā carnē ut Sabelius, et Patripasiani, soluerūt Iesum, confundētes personas. Et quicūq; carnē sine aīa, aut sine mēte assumptā, soluerūt Iesum ab humanitate sua. Nō enim potuisset dici homo Iesus, sed bellua: nec enim diuinitas poterat cōstitui forma hominis, & sic supplere uicem animae intellectiuae. Ergo & qui animam intellectuam negarunt esse formam

formam hominis, soluerunt IESVM, qui propter
fuit homo. Deniq; hæ positiones destruerent beneficium
incarnationis. Verissimum tamen est, quòd hac parte so-
lus fuit IESVS, quando mortuus est, & anima sepa-
rata est à corpore: non tamen unquam diuinitas soluta,
nec ab anima, nec à corpore tribus illis diebus. Qui ergo
hoc dicit, non ipse soluit Iesum, sed solutū fuisse hac
parte (ut declaratum est, & sicut habet ueritas) confite-
tur. Soluerunt enim illum maligni, inferentes ei mortem
sicut ipse dixit, Soluite templum hoc, & triduo excitabo
illud. Quicumq; tamen diceret illam diuinitatem sepa-
ratam fuisse unquam ab illa anima, aut ab illo corpore,
solueret IESVM, negans illud sanctum, quòd non ule-
dit corruptionem. Quòd enim semel assumpsit, nunquā
dimisit. Est autem hoc uerissimum & certissimum in
fide, et non ut perfidus Erasmus ait, pia Augustini cōsent-
platio. Perfidum enim iure meo uoco illum ex nomine,
et constanter, quia uidi, legi, et annotaui in eius moni-
mentis insignem perfidiam, etiam (ut uidimus) in articu-
los ipsos primos fidei penetrantem. Et tamen adhuc ibi
siletur, unde hoc uerbum procedere debuit. At nunquid
propterea fidelis canis poterit non latrare, cum uideat
oues indigne abduci, ac miserabiliter maclari? Sed hanc
iram Dei meremur. Redeo ad rem. Quicumq; ergo nega-
rent in Christo conuenire propria Deitatis, et propria
humanitatis, et sic duas uoluntates, & proprias cuiusq;
operationes, & quæcumq; conuenientia duabus naturis
diuine scilicet et humane, ut Macharius, Monotelites,
et alij, soluerent IESVM. Et qui negarent resurrectio-
nē carnis in illo, ut Cerinthus: aut in ascensione sua illā
reliquisse

Ioann. 2.

Psal. 15.

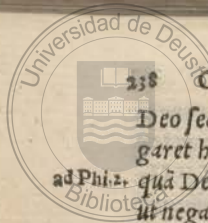
reliquisse dixerunt, ut Apelles, & non secum illammet,
quam assumpserrat, detulisse in cælum, & ad patris dex-
teram collocasse, ut alij quidam, soluerent IESVM,
& proprie nature indignè facerent contumeliam: quo-
nam uilificarent quòd excelsus dignificauit.

QVINTO nexum habet IESVS secundū quòd
homo, & talis homo, cum Deo patre secundum gratiā
excellentissimā, qua simpliciter nec cogitari potest
maior, nec esse. Et ideo quicumq; aliquid diceret, quo de
rogaretur gratiæ Christi et donis, ut quòd profecerit
in scientia & sapientia, sicut Arriani dicebant, et Eras-
mus tentauit innouare: aut quòd deciderit unquā à cha-
ritate Dei siue in cruce, siue alio quouis tempore, sicut
insani quidā ausi sunt, aut quòd excidere potuerit, aut
quòd ignoret de die illa, aut quid aliud, ut nonnulli blas-
phemarunt, solueret proculdubio IESVM à patre, et
spiritu sancto, & à seipso secundum hunc perfectissimā
gratiæ nexum. Et quicumq; eius eximiam & absolutam
predestinationē negaret, de qua ego propriū libellum
composui, solueret IESVM. Et quicumq; illum conce-
ptum non de spiritu sancto, sed ex Ioseph, quia faceret
eum peccatorem cum cæteris, et non segregaret à pec-
catoribus blasphemans, similiter iuxta hunc nexum solu-
ueret IESVM. Et quicumq; diceret Dominum Iesum
secundum quòd homo erat non minorem patre, et non
accepisse mandatum instaurationis nostri generis prio-
rum culpa parentum iam collapsi, et ob eam causam ue-
nisse in carne fragili, & forma serui, ut obediret patri
in hoc opere, & sic propter hoc opus exaltatum fuis-
se, IESVM solueret, non tam à nobis quā à patre et

Deo,

Erasmus,

Carpo-
crates,Pelagia-
ni.

238 CLAVES SCRIPTVRARVM

Deo secundum hunc nexum gratia. Et ideo quicumque negaret hanc eius obedientiam crucis & mortis, propter qua Deus exaltauit illum, et fecit heredem uniuersorū, ut negauit Basilides, & Manichæi, & nunc etiam Methani, solueret IESVM in caput suum, & perditionem eternam. Denique quicumque exuisse uerbum carne illā, et posuisse in solē, et nō collocasse in patris dextera a se inseparabilem & gloriosam ut Seleuciani et si quilibet fatui assereret, Iesum solueret in hac substantia gratia.

SEXTO nexum habet IESVS cum Maria uirgine secundum carnem, quam accipere ab illa dignatus est. Et ideo quicumque nō accepisse carnem ex ea, sed attulisse secum de cælo, & quasi per fistulā per uirginem transisse, ut non minus stultus quam impius Valentinus dogmatizauit, solueret IESVM secundum hunc nexum. Et quicumque negaret eam IESV matrem, & consequenter etiā Dei matrē, ut Nestorius, solueret Iesum.

SEPTIMO nexum habet IESVS cum eadem benedicta uirgine secundum gratiam excellentem & singularem, ut dixit angelus. Et ideo quicumque negaret illam fuisse perpetuā uirginem: et sanctam mente et corpore, ut Antidicomarite & Heluidius, iniuriam faceret Christo, et quodam modo illum solueret a Matrē, & filia, et sponsa sua: quoniam hæc est Heuā uera, uerā uerē uiuentiū mater, mulier fortis, adiutoriū simile sibi. Et ideo qui priuilegium præseruationis eius ab omnibus non confitentur, uideant ne IESVM soluant, negantes summo sacerdoti perpetuam uirginem, columbā suā, perfectam suam, electam genitrici suæ. Item qui illam simul cum Christo periclitatam, ut ait Gregorius Nisenus iuxta

Lucæ, 1.

In cantic.

CATHA. POLITI.

239

iuxta prophetiam Simeonis negaret, solueret IESVM in hoc nexu, quem habet cum illa. Hein, quis mihi dabit ut intelligam? Dabit Deus aliquādo, interim qui potest capere capiat. Nunquid autem nō etiam eius carnis incorruptionem, quæ una caro erat cum Christo, ac similiter exaltationis in cælum (ut iam omnis Ecclesia recipit, & celebrat) recipiemus, portis inferi non obstantibus? Qui suam in illam nunc maximē inimicitiam, Dei uerbo confirmatam, exercent. Sed absit ut semen eius uelit soluere IESVM, & non tribuere matri, & filia, et sponsæ suæ, plenitudinem, aut singularitatem gratia, quam singulari uocabulo *κεχαρωμεν* illi fortissimus angelus euāgelizauit. Verūm de illius prerogatiuis proprio libello edissero. Denique qui negat illi ab omni reliqua creatura deberi honorem, & uenerationem summam post Deum, et super omnē aliam creaturā, ut nunc semen serpentis facit, IESVM solueret in ista gratia.

OCTAVO nexum habet dominus cum uniuersa Ecclesia sua, tanquā caput eū corpore suo. Si igitur angeli Ecclesie nomine ueniūt (nō est enim IESV nexus eū illis secundum carnem, nec enim sunt animalia, nec habent corpora, licet quidam summi uiri dubitarint aliquādo, et unus ex nostris conatus sit hoc probare, sed infœliciter: scriptura enim uocat illos spiritus, sicut Deum ipsum, quāquam, etiā puritate multū inter sit, imō immēsum, sed ut intelligeremus eos carere corpore, sicut ille caret. Si ergo (inquam) Ecclesie nomine ueniūt angeli, quibus Christus præfectus est propter nexum quem habet eū illis secundum quod creator est eorum, ut Deus. Item secundum quod communicat quodam modo cum illis ut homo, secundum mentem & intellectum,

CLAVES SCRIPTVRARVM

et propter gratiam suam excellentem habet illos minores se, qui natura maiores sunt: ergo ob hunc nexum illi quoque amectuntur secundum gratiam, et gloriam. Quicunque ergo gloriam bonorum angelorum negaret et gratia illis datam, solueret I E S V M in hoc nexu. Et contra qui malis angelis, qui gratiam et locum suum non seruarunt et electi sunt, negaret eternam Dei damnationem, et iram, ut Origenes et alij quidam soluerent, I E S V M a semetipso, et sua luce. Quae enim conuentio CHRISTI ad Belial, et lucis ad tenebras? Sed et aliam rationem nexus fuisse illis et esse cum CHRISTO, ego quidem non dubito: sed quia nondum est hoc manifestum, taceo hic, iam superius dixi, atque ad illo bello declaravi. Est autem cum Ecclesia, quae ex hominibus est, nexus ipsi CHRISTO magnus, sed uariis et multiplex. Et primus de quo diximus, quia est una caro cum illa, et cum illa contraxit pactum ab initio in Adam et uxore, et natum est Sabbatum, quando requieuit Deus ab operibus suis, quae erant ualde bona. Quicunque igitur negant aliquid de pacto primo inito inter ipsum, et genus nostrum in primis hominibus, soluent I E S V M. Qui igitur in eo statu negarent gratiam CHRISTI in homines, et futuram beatitudinem, soluent illum in pacto illo. Et quicumque diceret similiter homines fuisse mortales, si Adam non peccasset, solueret I E S V M in illo pacto. Nam et I E S V M mortalem gratis faceret, et non ad reparandam immortalitatem et destruendam mortem. Denique quicumque alia dona collata generi humano in pacto illo primo uero negaret, ut iustitiam originalem, et protectiones Dei ca-

2. ad Corinthi, 6.

Gene. 1.

Pelagiani.

terat.

CATA. POLITI.

teras, solueret similiter Iesum in pacto illo. Verum quia pactum illud nos destruximus, et commutata est ratio aduentus domini, et alio nexu siue pacto conglutinatus est ipse Iesus nobiscum, ueniens in forma serui, et non quasi unigenitus a patre in Ecclesia sua, sed mortalis, passibilis, in gloriosus, infirmus, absque peccato tamen, ut daret peccatum in carne sua, quia peccatum damnauit ipsum iniuria, et fecit ei, qui erat uita, dominari mortem. Unde et iustum fuit, ut et peccatum, et ipsa mors per illum deleteretur, et exterminaretur aliquando in sempiternum, ut in corpore suae carnis, ita et in Ecclesia sua, quod suum corpus est mysticum. Quicumque ergo hoc pactum, et radicem eius (id est) peccatum originale, et misericordiam Dei, et Christi gratiam in hoc ipsum negaret, ut illa uipera Pelagius, solueret Iesum, et Antichristus esset: de quo et aliud libellum edidi. Et quicumque fuisse animas ante hunc uisibilem mundum diceret, et in hunc mundum uenisse ad luenda peccata sua, solueret Iesum in hoc nexu quem habet nobiscum: quia ipse uenit ad luenda peccata mundi, et non animarum quae fuerunt ante mundum, quae nulla fuerunt, nec ullum fuit peccatum ante mundum, nisi peccatum diaboli, quod fuit in coelo. Non enim ante hunc uisibilem nobis mundum fuit ulla creatura, praeter angelos, et coelum Dei, et materiam informem, ut antiqui doctores dixerunt, et scriptura bene scrutantibus illas persuadent. Et quicumque diceret quae illi primo statui conueniebant, quum eramus in innocentia cum patre nostro, etiam huic statui conuenire, ut Adamite, qui uerecundiam refulerunt, et uolebant incedere nudi: et alij similiter

Qui haec intelligit & meditatur magna fidei fundamēta agnoscit. Heb. 4. Rom. 8.

Origenes

Diogenes.

q Cnijci

Cuijci, qui similes belluis, & publicos & promiscuos probauerunt concubitus, Iesum solueret in nexu isto. Et quaquam (sicut uerè diximus) hoc pacto Iesus nobiscum necitur, quòd per mortem suam dedit nobis uitam, hoc tamen ita est intelligendum, si nos hoc pactum cum suis conditionibus recipimus, id est, fide quam in sacramento confiteri nos oportet, ac deinde in obseruantia mandatorum Dei. Ideò quicumq; sine fide, aut sine sacramento, aut sine operibus, uitam eternam promittit, fallitur, fallit, & soluit Iesum in pacto isto. sine fide enim impossibile est placere Deo. Et qui non est natus denuò in aqua & spiritu sancto, uolo saltè uel explicitè uel implicitè, non potest uidere regnum Dei. Et quicumq; non dilexerit Deum, & operatus fuerit mandata Dei, in aduentu eius erit anathema maranatha. Et qui baptismo negant effectum regenerationis ac renouationis, & qui mutant uel materiam Baptismi, id est aquam, ut Solenciani. item baptismum iterandum esse uolunt, soluunt Iesum qui se mel mortuus, in uita est indissolubilis. Nam hoc declaratur mysterio illo. Quod si iteratur, significatur pluralitas mortis, & resurrectionis, quæ nunquam fuit nec erit. Idcirco magnus error Origenis, qui iteru uenturum & passurum Iesum etiam pro Demonum salute dogmatizauit. Et qui negant opera facta per gratiam Christi, in Deo esse meritoria salutis eterna, ut Lutherani, soluunt Iesum secundum gratiam, quæ est per illum in nobis, sicut alibi scripsimus & probauimus. Et quicumq; dicit Iesum non uenisse pro omnibus, sed solummodo pro certis, & ab initio segregatis, Iesum soluit: quia, quod ex se fuit, redemit omnes.

In nonos
& anti-
quos hæ-
reticos,
Heb. 11,
Ioan. 3.

1. ad Co-
rin. v. 17.
Io. in to-
ra Epist.
1. ad Co-
rin. vlt.

Anaba-
ptista.

omnes, & uult omnes ad agnitionem ueritatis uenire, & saluos fieri, modo ipsi uelint: quoniam & remedia sufficientia præbet. Idcirco & qui dicebant, aut etiam dicunt, salutem solum esse Iudeis, soluunt IESVM, qui est mediator inter Deum & homines, non Iudeos tantum. Nunquid enim Iudeorum Deus tantum? Imò & Gentium, & omnium. Est uerè salus ex Iudeis, & non uenit nisi ad oues quæ perierant domus Israel. Sed non Iudeis tantum, aut pro illis tantum uenit, sed pro uniuerso mundo qui similiter perierat. Ipse enim filius hominis est, ipsius Ade: ideò quantum ad hunc nexum fratres omnes sumus in CHRISTO, quicumque sumus in illo. Ipse enim soluit & dissipauit maceriam, quæ erat per distinctionem ex lege, & fecit utraque unum, &c. Fatendum igitur est quòd ille populus, ante aduentum Domini, erat in prærogatiua secundum promissiones carnales, & quia credita erant illis eloquia Dei, & propter carnem quam accepturus erat IESVS ex illa gente, honoratus fuit, ut esset etiam prior in donis spiritus, sicut fuit in temporalibus, si modo mansisset in fide. Sed quia perfidus fuit, mutata est conditio, & reprobatus est: & qui non erat dilectus factus est dilectus: & illorum bona pars excæcata, & ceteri repulsi donec inserantur per fidem, quando intrauerit Gentium plenitudo. Hæc sunt iam decreta & nexu indissolubili constituta in CHRISTO, quæ qui soluit, IESVM soluit. Confitendum est etiam de prædinatione, quòd Deus aliquos elegit in Christo ante constitutionem mundi maiore

1. ad Ti-
mot. 3.

Rom. 3.

Mat. 15.

ad Gal. 3
ad Ephe-
2. cap.

Rom. 1.

Rom. 9.
& 11.

q ij illi

illi nexu coniunctos, quos usque in finem dilexit, ut nec
 pereant nec perire possint considerata eius certa assi-
 stentia & protectione: de qua etiam re libros edidi (ni-
 fallor) non poenitendos. Ad hæc quicumque negavit poe-
 nitentiam lapsis, ut Nouatus, soluit Iesum, qui nobiscum
 Matt. 25. est & cum quolibet usque ad consummationem seculi,
 modo uelinus nos esse cum illo. Ideò quicumque negat
 sacramentum poenitentiae seu confessionis, & sacerdo-
 tum potestatem absoluedi poenitentes, soluit Iesum in
 nexu, & pacto isto. Item quicumque in hoc nouo pacto
 cum Iesu negaret necessariam esse homini gratiam
 Christi, & assidua adminicula ad ambulandum cum
 Deo suo in mandatis eius & similiter panem quotidia-
 num, quo indigemus, qui est in sacramento magno, quod
 est symbolū pacti sui, & in quo habemus fortitudinem
 ad ambulandum usque ad motem Dei Horeb: proculdu-
 biò Iesum solueret. Ideò noui Sacramentarij, qui uerita-
 tem & presentiam realem corporis & sanguinis Chri-
 sti in sacramento negant, aut illud scedant dicentes ad-
 huc panem & uinum manere cum Christi corpore &
 sanguine. Et qui illud corpus benedictum & sanguinem
 negant esse adorandum, ut etiam Erasmus uocauit in du-
 bium, & qui aliter, aut in alijs rebus hoc sacrificium ob-
 seruat, quam habet euangelium, & tradit Ecclesia san-
 cta Dei, ut qui aquam in calice solum, aut qui etiam ca-
 seum, ut Aquarij, & Artotyritæ, aut qui sanguinē pue-
 rorum, ut Præputiati & Cataphrige, Iesum soluiunt in
 hoc pacto, & semetipsos ab illo. Ad hæc, quicumque nu-
 ptias danarunt, ut Eucratistæ & Manichæi: soluerunt
 (quod in illis fuit) Iesum in hoc nexu quem habet cum
 Ecclesia

3. Reg. 19

Ecclesia sua, quam uult crescere ad certam mensuram
 quam decreuit ipse, & in sex hydrijs Euangelijs signifi-
 cata est. Nec enim ab re honorauit Dominus presentia Ioan. 2.
 sua nuptias, & præfinit in hydrijs illis etates. Contra
 quoque qui ita laxant hanc rem, ut communes faciant
 mulieres, ut Nicolaitæ, soluunt Iesum, qui nuptias pro-
 bavit, non promiscuos abusus aut concubenarios, aut me-
 retricios: & significationem uiolant magni sacramenti,
 que est in copula duorum, non plurium sicut Paulus re-
 uelauit. Ideò et qui pluralitatem uxorū licitam faciūt,
 similiter soluunt Iesum. Et quicumque ad nuptias omnes
 astringunt, uituperantes, cœlibatum, aut illi nuptias præ-
 ferentes, aut æquantes Iesum soluunt in scedere quod
 habet cum Eunuchis, qui elegerunt quod ipse elegit,
 & sic uituperarent Iesum, & Matrem, & Baptistam,
 & innumeros sanctos, & sanctas Dei: et ideò qui semel
 constitutos eunuchos propter regnum cœlorum ad car-
 nis operas reuocare contendit, aut illis licitas esse sua-
 det, ut noui hæretici faciunt, religionem arctiorem sol-
 uentes, & sacerdotium, atque sacros ordines commacu-
 lantes, soluit Iesum. Ad hæc, quia sunt reliquie peccati
 adhuc in nobis communiter, donec hanc miseram uitam
 niuimus, propter quod instituit dominus olei sacramen-
 tum, quo qui hinc exeūt ungantur, ut sic purgati rece-
 dant ab omni peccati contagio: quicumque & hoc sa-
 cramentum negat, soluit Iesum in ista gratia, qua etiam
 nobiscum nescitur. Quare qui etiam dixere in hac uita
 contingere ultimam perfectionem, cui nihil possit acce-
 dere, & ideò non oportere ulterius operari: & qui ta-
 lem obtinuerit, non sit sub cuiusquam obedientia, sed sic

ad Ephe-
sios. 5.

Iouinia-
nus Vigi-
lantius &
alii.

Matt. 19.

CLAVES SCRIPTVRARVM

agi Dei spiritu ut debeat à se licentiare uirtutes, ut insani quidam & acti diabolico spiritu dicebant, & dicunt adhuc, soluuunt I E S V M. Ad hec qui non confitentur in Ecclesia communionem sanctorum, soluit I E S V M: quia negat eius nexum cum corpore suo, quod est Ecclesia, qui nexum est per participationem spiritus qui est ab illo, quo non solum illi nequitur, sed etiam ipsa membra sibi inuicem nequitur. Sicut enim caput influit in omnia alia membra, ita aliud membrum in aliud. Et caput ipsum quidem diuersimodè in membra ipsa, quia etiam diuersum est illorum officium. Ergo qui orationes, & ieiunia, & elemosinas, & sacrificia, & si qua sunt alia iustitie opera, pro altero ab altero suscepta, prodesse etiã alteri neget, soluit I E S V M. Quare qui cuiusq; etiam negat indulgentias Papæ, quas primùm sacrauit Christus quum spolauit purgatorium, applicans animabus illis de suis pœnis & passionibus ut soluerentur à debitis, soluit I E S V M: quia charitatem eius, & sanctorum erga nos, qua sumus colligati ut unum corpus, abscindit ab eo. Sunt enim etiam passionis sanctorum in thesauris Ecclesie, quarum dispensatio ad eum pertinet, qui loco Christi est in Ecclesia. Deniq; quicumq; ecclesias restringunt in uia orbis terrarum parte, et caput certum negat, id est, uicarium IESV Christi ut, Donatistæ & heretici omnes, I E S V M soluuunt ab Ecclesia sua.

NON O nexum habet nobiscum IESVS per regnum, et gubernationem suam, qua gubernatio et regnum est primùm
Matt. 5. per legem suam Evangelicam, & eternam. Unde qui solueret unum de mandatis eius minimis, solueret Iesum in uerbo suo. Ideo qui uel Euangelium finiuisse dixerunt, ut Flagellantes, aut qui legem eum Euangelio commiscerent, ut habebat danatum

CATHA. POLITI.

dogma Cerinthi Ebionis et Nazareorum, aut qui negarunt scripturas aut quidpiam scripturarum, ut Alogiani, et Manichei: aut qui dixerunt prophetas arreptitios qui negaret liberum arbitrium, quonia et hi soluuunt mandata per Christum, hi omnes manifestè soluuunt Iesum in lege sua. Nam ut quid mandaretur his, qui non essent mandati capaces? Numquid imperatur quicquam insensatis, aut etiã belluis? Quicumq; ergo etiã aliquid commedaret contra mandatum quodlibet Christi, solueret Iesum. Sunt uerò quedam, que commemorare posse in heresibus hominum, portenta magis et mostra, quam hereses, ita non solum à lege Christi dissidentia, uerum etiã ab omni humanitate, et potius immanitate et quiddam insani et satanici furoris præ se ferentia, quam ullum æquitatis colorè: ut qui sibi ipsi mortem consciscerent, et precipitia, & omne genus mortis terribile gratis, et absque ulla scriptura, suscepta iustitie causa, furis perciti contendebant adire, presumentes sic sibi merita martyrii comparare: & qui se assidue flagellabant, qui indefinenter orabant, & qui amputabant sibi officium lingue nunquam loquentes, & qui castrabant se carnaliter propter reatum celorum, et qui sanctificabant periurium, dicentes. iura, periura, secretum prodere noli. Et qui se ut potè in libertatem uocator, omnem etiam naturam legem & potestatem, tam secularem, quam Ecclesiasticam contemnebant. Et qui Sodomiticum et nefandum scelus probabant, qui nunc etiam denuò sunt excitati. Denique quicumque quodlibet manifestè insanum dogma predicant, quod ipsa hominis natura & ratio, uel ipso primo auditu abhorret, soluuunt Iesum: qui licet nouam nobis charitatis legem tradiderit, non tamen propterea quod est naturale
q. iij. destruxit,

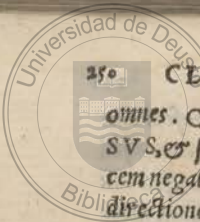
destruxit, sed perfecit. Hos ergo qui contra naturam
dogmatizant magis admirari debemus, quam confutare:
nec ob aliud eorum insanias, & prodigiosa paradoxa
meminisse, nisi ut consideremus quam dementetur inter
dum à demonibus miseri homines, cum semel declinauerint
à maiorum semitis, ut longè super omnes bestias,
quas creauit omnipotens, stoliditate ac feritate agatur,
& sic ut stemus in timore, & discamus humiliari sub
imperio Dei uiuentis in regno Christi. Valeant ergo
Circuncelliones. Secundo est gubernatio et regimen
Christi in Ecclesia per uicarios suos, & in primis per
summum Hierarcham, quem papam dicimus & pontifi-
cem summum, & quasi petram, uicarium Christi loco,
caput Ecclesie, ac fundamentum: cui data est potestas et
spiritus sanctus in edificationem, non in destructionem.
Qui ergo hanc in Ecclesia hierarchiam, in dō & Monar-
chiam non confitetur à domino Deo & Iesu cōstitutam
in terris, & consequenter sanctificationes, & ordines
Clericorū, Episcoporū, Sacerdotum, Diaconorum, Sub
diaconorum, & reliquorum minorum ordinum: aut qui
ista confundunt, aut fortem Dei, id est, clericatum subij-
ciunt potestati terrena, soluunt Iesum in hoc tam pul-
chro et necessario nexu regiminis, quoniā caput ampu-
tant à Christi corpore. Illusores ergo sunt & maligni,
qui ad simplicium deceptionem, zelum simulantes pro
Christo, dicunt ipsum se Iesum habere caput, & nolle
caput aliud, quia unum habet caput Ecclesia, non
plura. Sed ò inepti, & uerè Acephali, si uerè uestrum
caput agnosceretis Iesum, etiam quem sibi tā explicitis
uerbis uicarū constituit, cui clauēs cœlorū dedit, ligand
soluendiq;

Nota
hæc hæc
retice.

soluendiq; potestatem agnosceretis, & cognosceretis:
quod Christus, & uicarius eius, non sunt duo capita sed
unum, sicut episcopus & uicarius non sunt duo, sed unū
tribunal, ut canones docent. Modo cum negatis uica-
rium Christi, caput Christum negatis in hoc nexu. Ob
multas enim causas, recedente Christo, indiget Ecclesia
uno certoq; uicario, capite summo, & tanquam certa le-
ge quæ uiuat, & legem scriptam seruari curet, qua le-
ge uiuus, id est principe, indiget omne regnum, & inter
ceteras maxima causa est conseruatio unitatis. Multa
enim sunt, quæ necesse est cognosci, tractari, decerni, de
finiri in Ecclesia sancta, quæ nisi haberent cognito-
rem unum certum, & iuāicem unum certum, nihil
iam esset certum in Ecclesia, sed confusa omnia, pertur-
bata omnia. Hæc qui negat, & sensum negat & ratio-
nem. Quis enim Synodos cogeret uniuersales? Quis pro-
baret aut reprobaret doctrinas, uel doctores? Quis san-
ctos Dei discerneret? Quis emergentia de fide dubia de-
finiret? Quis Episcoporum cognosceret causas? Et quis
animaduverteret in eos, cum in detrimētū ecclesie quida-
piam attentarent? Quis principum ac regum tyranni-
dem compesteret, & inter reges sedaret discordias ma-
gis idoneus? Quis crearet pastores Ecclesiarum, aut con-
firmaret? Quis uitæ genera, & status religiosos à super-
stitiosis distingueret? Quis certas et uniformes in Eccle-
sia caeremonias, & cultus inueniret, atq; doceret, ut esse-
mus omnes (ut ait Psaltes) unius moris in domo una? Hæc
& alia huiusmodi plura indigebant uno summo sa-
cerdote, qui loco Christi alijs emineret ad continēdum
quemlibet in doctrina, & officio, ut idipsum dicamus
omnes.

Nota

Psal. 67.

CLAVES SCRIPTVRARVM

omnes. Qui si desit, statim scinditur proculdubio IESVS, & soluitur. Et ideo non solum qui talem Pontificem negat, verum etiam qui ab eo negat certam spiritus directionem in his que ad fidem pertinent & doctrinam veritatis, IESVM soluunt: quod faciunt quicumque eum errare posse, aut errasse unquam in his que fidei sunt, & ad uniuersalem Ecclesie statum pertinent asserunt, quum circa illa rite decernit. Et quicumque eius Canones & Decreta, contemnenda ac uiolanda esse predicat, IESVM sic soluit, quia spiritum eius quo Ecclesiam gubernat, & per quem spiritum ipsi Ecclesie iungitur, ab ea separat, quod est IESVM soluere. Itaque omnes schismatici, quod ex se est, qui ab hoc capite seipso segregant, IESVM soluunt. Nec obstat quod mali forte sunt sacerdotes, uel episcopi, aut etiam summi pontifices: non enim propterea id quod est Dei perit in illis, uidelicet, potestas que a moribus separatur, ut enim dicit apte Apostolus, Quid si quidam illorum non crediderunt? Nunquid infidelitas eorum fidem Dei euacuat? Absit. Esto autem Deus uerax, omnis autem homo mendax. Sic & nos dicimus. Quid si multi ex his abutuntur dignitate, & sunt scelerosissimi propterea Christi uerbum reddetur inane? Absit. Caelum & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt, ait omnipotens Dei uerbum. Ideoque qui Ecclesiam in hoc mundo solum ex bonis constare dixere, ut Donatus, & sacerdotes non esse qui mali sunt, & huiusmodi dogmatizant, IESVM soluerunt in nexu isto.

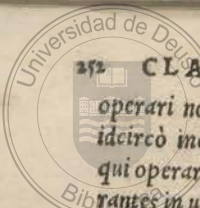
DECIMO ergo & ultimo, habet IESVS nexum nobiscum post hanc uitam, secundum quod iudex & retributor

CATHA. POLITI.

tributor est. Et ideo qui negat animorum immortalitatem, soluit IESVM in nexu isto. Et qui negat animabus, que hinc exeunt poenitus immaculate & sine ullo debito, statim suam felicitatem aeternam, soluit IESVM. Nihil enim obstat eorum gloria, secundum quam necitur in perpetuum cum bonis animabus & mundis Deus post huius uitae cursum in uita aeterna. Iuxta quod dictum est: Beati mundo corde quoniam ipsi Deum uidebunt. Et Iatro per fidem & contritionem summam, qua purificatus est corde, meruit audire: Hodie mecum eris in Paradiso. Et ideo pueri sacramento purgati hinc exeuntes, subito Deum uident. Et qui negant purgatorium animabus, si quid residuum debiti manserit ad purgandum, etiam IESVM soluunt. Nec enim nisi irrationabiliter ac proterue asseritur, nihil esse medium inter iustitiam perfectam, & iniustitiam: & non esse culpas suapte natura uenia dignas, que nec mortem merentur aeternam, nec tamen sine aliqua emendatione impunitate. Et similiter eos qui cum poenitentia scelerum hinc exeunt non plene tamen satisficientes & emendantes, digna plagis delicta, & perfecta contritione et charitate nondum purgatos non est negandum & amicos Dei esse, & nihilominus adhuc certis poenis obnoxios, donec in conspectu Domini purgati satis, & pro meritis inueniantur. Quod cum certissimum sit, qui etiam negant, huiusmodi animas iuari posse per suffragia uiuentium, cum quibus charitate iunguntur, & per pontificum indulgentias, soluit IESVM in nexu quem habet cum illis, & quem fecit illas habere nobiscum. Non enim quia illi operari

Matt. 5.

Luc. 23.

252 CLAVES SCRIPTVRARVM

operari non possunt, eo quod desierunt esse in uia, idcirco incapaces fiunt ne illis prosint eorum opera qui operari possunt et mereri, cum sint ipsi pro eis operantes in uia. Item qui animarum eternam damnationem non confitentur, quae hinc exierunt immunda & criminibus obnoxia absq; legitima poenitentia, & spem illis pollicetur aliquando salutis, soluit IESVM a iustitia sua, & in hoc nexu iudicij sanctissimi ac sempiterni. Item qui corporum resurrectionem, & eorundem corporum per reuersionem animarum singularum ad sua corpora negat, aut ita retributionem dignam, ut quisq; recipiat in corpore sicut gessit in corpore, id est, iustis quidem honorem & gloriam & incorruptio-

Roma. 2. nem sempiternam, iniustis uero tribulationem & angustiam & ignem inenarrabilem, & similiter sempiternum, soluit IESVM in nexu isto, dignus experriri in suum caput, ut semen Antichristi, quod futurum negat, & sic suo sempiterno malo probare, uerum esse quod ille testatur, cuius testimonium omnium nis probat
uit Ecclesia. Omnis qui soluit IESVM est Antichristus.

F I N I S.

LIBRO DE
CONTRA LA CAIDA DE...

Vertical text on the left edge of the page, likely bleed-through from the reverse side. The text is written in a cursive script and is difficult to decipher, but appears to include the words "LIBRO" and "CANTO".

